

L. R. 2441.
A-401
-326893-

**АКАДЕМИЯ НАУК СССР
ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ**

ДЖАНГАР

ГЕРОИЧЕСКИЙ ЭПОС КАЛМЫЦКОГО НАРОДА

**ОБРАБОТКА
Б. БАСАНГОВА
ПОД РЕДАКЦИЕЙ
ЧЛ.-КОР. АКАДЕМИИ НАУК СССР
Н.Н. ПОПЦЕ**

**ИЗДАТЕЛЬСТВО АКАДЕМИИ НАУК СССР
МОСКВА 1940 ЛЕНИНГРАД**

91 f

СССР-ийн АКАДЕМИЯ НАУК
ВОСТОКОВЕДЕНИЙ ИНСТИТУТ

ДЖАНЪГЪР

— 326893 — ae

ХАЛЬМГ ГЕРОИЧЕСК ЭПОС

ШҮЛГЭДЖ БУУЛГЫГҮН.

БАСНЪГҮА БААТРИН

РЕДАКТОРНЬ

СССР-ийн АКАДЕМИЯ НАУКИН ЧЛ. КОР.

Н. Н. ПОПЦЕ

архив

СССР-ийн АКАДЕМИЯ НАУКИН ИЗДАТЕЛЬСТВ

МОСКВА 1940 ЛЕНИНГРАД

НҮР ҮГ

Онц, салу, бääрн газрин биш цуг нег келн-амтнā героическ эпос болсн учрар „Джаньгър“ агъу ик чинртā, юнъгад гихлā тер онц, салу, бääрн газрин биш, цуг нег келн амтнā утхтa. „Джаньгъриг“ Хальмг Автономн Республикин нег ганцхн нутгтнъ биш, түүнā цуг территорийт меднā чигн, келнā чигн, тўнъгиг минъгбāд улс сонъсцхасмн, барлад гаргъснаннъ хōон тер ончта сāāхн зокъялиг умшцхасмн. Цуг хальмг амтн дунд ик тааста болн кўндтā болдган „Джаньгър“ Алдр Октябрьск Революцин оми авсмн. Мана цагт Советск Союзин амтнā культур янзарн национальн, чинрāрн социалистическ кевār өсдж цецгрдж йовх цагт, „Джаньгър“ эврāннъ чинрāн геex биш, ончта сāāхн культурн историческ памятник болсн учрарн цуг хальмг амтнā зōорнъ болад, школд дасгдна, эстрадин сцен деерās олн амтнд умшгдна. „Джаньгърин“ онц йилгъў ик тааста, кўндтā болн тўнъгиг делгў олн амтн меддг учр, онц, салу, бääрн газрин чинртā болн бāāх районасн газа зуг цōокн улст медгддг зокъялмудт сōрўлдж мел шишланъ национальн эпос гидж нерāдх зōв манд өгчāнā.

Хальмг героическ поэм „Джаньгър“ ўни чикār болхла, ганцхн западн-монгольск биш, цуг монгольск келн-амтнā урн ўгин ганцхн болн тасрха сāāхн памятник гидж нерāдгдх зōвтā. Эн поэмин келнъ цуг западн монъгълмудин эс гихлā өөрдмудин „амн-ўгин литературн келнā“ өврдмджтā нег цутхланъгн гидж академик Б. Я. Владимирцов чикār темдглсн юмн. Тер

учрар эн зокъялиг, онц, салу түүрвдäch уга, йоста литературн
памятник гидж халладж болджана.

Хальмг, национальн гидж эн поэм Иджл көвән хальмгудас,
түн дотр эн äмтнä тоогъарн олн улсаснь, торгъдт олдсн газ-
рарн нерäдгдджәнä. Торгъуднр, Иджл көвән цуг баг хальмгуд
мет өörd келн-äмтнä зуг салань болдж. Öörd келн äмтн
XV—XVIII зун джилмүдт племенной (äнгин) күчтä союз кегъäд,
западн-монгольск цуг нүүгъäчириг негдүлджäсмн. Тер союз
тууджд Джунгарий, талданар келхд „Зүн гар“ эс гихлä („Зүн
дживрт“) гидг нерärн темдгтä бääсмн. Цуг монгъл келн-äмтнä
туслнгар болхла эн союз нүүдг хамцнгуу нег империйд
XIII зун джилд Чинггс хаагъар негдүлätä бääсмн.

„Джангърин“ текстмүдиг олдж авлгъна туудж эн памят-
никиг дасдж шинджалгънä тууджла зергү биш. Энүг дасдж
шинджалгън түрүн текстмүдинь олдж авад, 150 джил шаху
болсна хөөн, минь одагъин цагт ирдж йостагъар шинкән
өклджәнä.

Эн памятникиг олдж авлгъна күндтä керг XVIII зун джилин
сүл джилмүдт Хальмгин теегär йовсн олд темдгтä путешествен-
ник Вениамин Бергманна хүвд туссмн. Эврәннь хаалгъин бичг
дотран 1804-гч джилд Бергманн немшäгъär „Джангърин“
хойр бөлг барлсмн, тедндän ик онг өгсмн. Памятникиг өдгä
цагла дасад шинджалснä хөөн, йоста „Джангър“ Бергманна
цääлгъсн цääлгъврлä йир багъар ирлцдгинь медхд түрү биш.
Санхд Бергманна гарт түүнä немшäгъär орчулсн бөлгүдн
хальмгагъар уга сändж кевтä. Түүна гарт тер бөлгүдин утхинь
хальмгагъар, эс гихлä нам орсäгъар, түн деерән дала ик
медрлätä күүнä биш гарар, буулгъад бичгдгсн текст бääдж
кевтä. Чимгүдн, йоста героймудн болн сюжетн уга бөлгү-
дин хоосн схемсинь Бергманн европейск эпосин классическ
зөкъялмудин стилир орчулхар седдж; тегäd тер бärцärн
хальмг подлинникäснь салгългъиг улм икдүлдж, — подлинникин
келн болн стилинь түүнä гарас иршго болад бääдж кевтä.
Болв, түүнä цагт тедү мет түүнä хөөн чигн „Джангърин“
бөлгүд хальмгин теегт нер гарад, бääгъäд бääсн юмн, тегäd
тер учрар литературн медрлärн „Джангъриг“ үнркүлдж чадсн
болдг болв чигн, памятникин йоста текстн олдж авч эс тог-
тадж чадсн Бергманна йовдлн ик гундл төрүлдж чадхмн.

Давсн зун джилин дөчдгч болн тавдгч джилмүдт Джаньгъ-ин текстиг, бäärн газрин научн кōдлмшчнрин дōнътгтггяр адж авлгъна кōдлмшиг Казанск университетин профессормуд, энд темдгтā монголоведмүд Ковалевский, Бобровников болн Попов тōр кедж кōдлдж йовсмн. Ковалевский „Джаньгър“ бичдж авлгъиг эклсмн, Иджл кōвāн нутгудин Хошуд болн Багъ-цоохр хальмгудин жаньгърчнрас цуглуудж авсн „Джаньгърин“ нег цōокн бōлгүдиг редактировать кесн чигн болад бāāхмн. Бобровников болхла, Орс Географическ обществин даалгъврар обществин 1854-гч джилин Зāнътгст Хоньгърин болн Күнд гарта Саврин туск, дакад талдан чигн бōлгүдин вариантмудтаг, памятникин туск историко-литературн медврин ик биш эклц статьятаг орсагъар барлсмн.

Бийиннь гарт деер заагдсн муугъар бичгдсн бōлгтā (Багъ цоохр версий) болн Баатр Хар Джилгънā бāār бāрлдгсн бōлгиг зāрмтā бийнь (Хошуд версий) Бобровников тер бōлгүдин сюжетмүдин нег-негнāсн онц өвāрцмүдтнь чигн болн бийāснь урд Бергманна бичдж авсн хойр бōлгт чигн цур оньган өгсн юмн уга, тер бōлгүдин зуг эпическ нег иджл газрмудинь, түүнā үгār болхла, „нег зүсн үгмүдинь“ темдглāд, тегād тийм күүцц биш батта йовдлмудар дала хол одм аш кехār седдж, тернь тегād цур эндү болдж гарчана. Үлгүрнь келхд, Бобровниковин цага монголистмуд „Джаньгъриг“ „хальмгин литературт ик үзлтā орм эзлх зōвтā гидж тоолджасн болхла“, Бобровников эн цур поэм биш, зуг „йирин тууль“, чинрнь болн өбъемнь (ик багънь) келджāх күүнā хав-ōргмджās иштā болдг нам хамцдж бүүрдгдād уга литературн зокъял; түүнā хālādж шинджлджāх бōлгүд нег бōлгин зуг онц онц āнътснь, „Хальмгуд приключений бүүрдāхдāн үгтāн йирин олмгъа биш болсн учрар“ эн „туульд“ икнъкнь лирическ халхнь диилнъгъү болсар „Джаньгър“ түүнд медгдг бōлгүдас олн бōлгтā „болх гидж сандж болшго“ гидж тер бичсмн.

„Джаньгър“ тогтдж гарсн цагин тускар болхла, хар тамин эзнās „Джаньгър“ дасхин тōлād Иджл кōвāн нег хальмг хар тамин йоралд оч гисн легендиг йир икār итксн Бергманна дару, „Джаньгърин тогтдж гарсн цагиг хальмгуд Российās зулсн кемд (эс гихлā 1771-гч джилд) гарсмн гидж хальмгин преданий келджāнā, болв „Джаньгъриг“ түүнā хōөн

гархднь чигн юн чигн юмн саалтг болшго“ гидж тўн дееран немджәнә.

Болв тўўнлāгъән хамдан, Бобровников — зокъялин гол чинрнь „цань уга тааста нўўгъāч эзиг“ ўзўлджәнә, „Джанъгър“ дуулдгудт „нўўлгънә алдр хамцнъгъу идей урмд ъгнә“, поэмд тааста хан болн тўўнә нѡкдр (тоогъарн зәрмдән 12, зәрмдән 6000 болн 12) героймуд ўзўлгднә, зәрмдән стихнь прозар семргдв чигн поэм стихār бўрдāгдсн юмн, уг сўўлднь тууль мет келгдхш, тўўг шишлнъ дууч-джанъгърчнр дуулна гидж мел чикār олдж келсмн.

Джанъгърин нериг персидск джехан-гир „делкән эзн“ гидг нернлā Бобровников ъордхсмн. Тўўнә санагъар болхла, эн нерн хальмгудт манъгъдудар эс гихлā хасгудар дамдждж ордж ирсн болх гиджәнә.

1857-гч джилд Бобровниковин кѡдлмшиг немш келнд Эрдманн орчулсмн, тер учрар „Джанъгър“ делкән эпосин кѡрнъд орулгдсмн, тегād тўўнә дарунъ мана ик нертā литературовед болн искусствовед В. В. Стасовин онъг ъгўлсмн. Стасов орс былинс восточн унъгта болдг гидг эврәннь теорий тогталгъндан¹ „Джанъгариadin“ элементмўдиг олзлсмн.

1864-гч джилд профессор Голстунский литографск кевār „Джанъгърин“ бас хойр — „Догши Шар Гўргўгъин бѡлг“ болн „Догши Хар Кинāсин бѡлг“ барлсмн. Эдн тўўнә тѡлā торгъуд джанъгърчнрас бичгддж авгдсмн, тедниг Голстунский шишлнъ бийнь редактировать кесмн. Энўгārнь авад хālāхлā, эдниг хальмг литературн кел болн бичг сāāнār меддг, бāārн келнā культуρν ўўлдврчнр-дотрас негнь бичсн болх бāādлтā.

Голстунский барлдж гаргъсн бѡлгўднь дакад хālāгдад, 1892-гч джилд гарсн „Хальмг хрестоматий“ гидг дегтртāн профессор А. М. Позднеев тер кевтнь орулсмн. Дакад дегтрāн 1911-гч джилд хойрдад гаргъхларн А. М. Позднеев тер бѡлгўдиг гурвдад барлсн деерāн бас негиг, йир сāāнār бичгдж авгдад ясгдсн „Шар Манъгъсла бāār бārлдсн бѡлгиг“ немдж гаргъсмн. Позднеевиг ѡнъгрснā хѡн, тўўнә ард ўлдсн документмўдār авад хālāхлā, сўўлдк болгинъ Åдрхнā хальмг училищин хуучн багш Санджирхаев бичдж авсн сāндж.

¹ В. В. Стасов, Орс былинсин унъгин тускар, 1868.

Профессор А. М. Позднеев бийиннь хөөн „Джаньгърин“ орчуулгъ эс үлдэсн болдг болв чигн, поэмин лексическ болн фразеологическ материалмуд икәр олэлгдсн түүнә хальмг — орс словарь эн номт памятникин тускар икәр болн нәрнәр көдлджәснә тускар алмацулх юм үлдәдјәхш.

Цугтагъасн икәр „Джаньгърин“ халхар Петербургск университетин проф. В. Л. Котвич икәр көдлсмн. Студентир монголмудт болн калмыковедмүдт сургъуль заагъад „Джаньгър“ дасджагъад, тер бийнь студент бәәх цагтан „Джаньгъриг“ дора газртнь дасхар Иджл көвән тег ордж бәәсмн.

1910-гч джилд теегәр В. Л. Котвичин бүрдәсн шишлнъ экскурсин нилчәр хальмгин Багъ-Дөрвдә нутгас джаньгърч Элән Овлагъас урднь медгдәд уга „Джаньгърин“ арвн бөлг бичгддј авгдсмн. Эн бөлгүд тер джилдән Петербургт литографск кевәр гаргъгдсмн. В. Л. Котвич талдан керг күүдәдјәсн учрар эн көдлмшиг гарддг цол болсмн уга, багъ дасмдјта студентир сәәнәр хәләгддј чиклгдәд уга гар бичгәр (орс академическ транскрипций) кеснднь дегтр йир тааста биш болдж гарв. Орс бичгас (үзгәс) хуучн хальмг Зая-пандитск нертә бичгт буулгъх төрт студентирин күнч күрсмн уга.

1911-гч джилд В. Л. Котвич әврән бийнь тег орад, нертә джаньгърч Элән Овлаг олдј авад, дуулдж өгсн тер арвн дуудин бичвриг дакнас сонъсдј чиклх биш, деернь бас негиг арвн негдгч бөлгиг болн Джаньгърт нерәдсн сүл ду бичдј авсмн. Дарунь удлхн уга болад бәәсн империалистическ дән, шин, чиклгдсн болн немгдсн „Джаньгър“ гаргъхднь харшл болв. Болв хүвәр В. Л. Котвичин материалмудиг ода бийнь ясад, гаргъдј болхмн.

„Джаньгърин“ бөлгүд цугтан мел нег зокъялин бөлгүд биш. Тедн тал-талдан төгсгдсн болн онц утхта, болв хоорндан залгълдата нег цикл эпическ поэмс. Онц бөлгүд болгъна героймуд уг сүүлдән Джаньгърин өлмәд орна, әврәннь героическ үүлдврмүдән; итклтә күүдәгъачнр болсн төләдән, түүнә закагъар күүдәцхәнә. Поэмин кирцнъгү салунь, нег-негнәсн онцнь тедн гол утхиннь халхар бүкддан төгсгдсн болсн деерән, тернь бөлгүдин янзин халхд чигн бәәнә. „Джаньгърин“ бөлг болгън нег иджл әклцтә, түүнднь Джаньгърин бәәшнъ, түүнә орн-нутг, түүнә багъ цагткнь болн түүнә күүдәсн гол ик

үүлдврмүднѣ дарадулдж келгднѣ. Гол чинрѣрн болн янзарн „Джаньгърин“ бѳлгүд бѳклдѣн тѳгсгдсн салу-салу болдг болв чигн, тедн уг сѳүлдѣн тал дунднѣ ах герой Джаньгър зогсджак нег циклин зуг звенонѣ (үйнѣ).

Онц-онц бѳлгүдин йовдлсин описаний нег-негндѣн сѳрүд биш. Тиим болсн учрар „Джаньгърин“ гол утхнѣ бѳклдѣн онц газрмударн алмацулх юм гаргъхш. Бѳлгүдин икнѣкнѣ уг сѳүлдѣн нег зокъялин бѳлгүд гилтѣ болад, болн дүнѣгѣ ни-негн болдж гарна. Бидн бѳлгүд гилтѣ болна гидж келджѣнѣвдн, юнѣгад гихлѣ нег сочиненѣ бѳлг нег-негнлѣгѣѣн залгѣлдан уга болх зѳв уга, түн деерѣн нег-негнѣннѣ дару шишлнѣ джислнѣтѣ. Иим йовдл „Джаньгърин“ цуг бѳлгүдт уга.

Академик Б. Я. Владимирцовин түрүн болдж йилгѣдж тогтасар, „Джаньгър“ кесг циклизацин стадий (девснѣ) кесн болн хамцнѣгѣу нег эпоейин хаалгѣд орн гидж бѣѣх героическ эпос. Героическ поѣмин цикл гидж „Джаньгърин“ тускар келхлѣрн, ѣн цикл орс былинмүдѣс йир икѣр йилгѣрнѣ гидж темдглх кергтѣ. Үлгүрнѣ Владимиров цикллѣ дүнѣцүлѣд хѣлѣй. Владимиров цикл залгѣлдана тускар нег-негнѣсн ик хол, „Джаньгърин“ зѣрм бѳлгүднѣ болхла, хоор-хоорндан зѳвѣр ик бат залгѣлдата, зѣрмнѣ болхла нам түрүнкинѣнѣ цаарандк мет.

„Джаньгърин“ бѳлгүдин иим ончта циклизаций бийнѣ „Джаньгъриг“ ѣврѣннѣ ѳсѣтѣрн ѳмѣрѣн йир ик холд одад, ѳѳдѣн девснѣд күрсн героическ эпосин үлгүр болдж чадх темдгнѣ. „Джаньгърин“ туск иим хѣлѣц түүнѣ бийиннѣ гол чинрѣрн дѳнѣ авна.

„Джаньгърин“ бѳлгүдин циклизаций кесг стадий кесмн. „Джаньгърин“ бѳлгүдиг ик ѳѳдѣн стадий болн циклизаций кесн цагтнѣ бидн бѣѣнѣвдн. Ѵврѣннѣ ѳсѣтин ик ѳѳдѣн девснѣд „Джаньгър“ генткн күрѣд одсн уга.

„Джаньгърин“ иим ѳѳдѣн ѳсѣтин кемджѣг юн тетксмб? Ѵн сурврт хѣрү ѳгхд амр юмн биш. Ѵнүнѣ нег ѣркн гол учрнѣ, „Джаньгър“ күн ѳврм йир тодрхагъар ѣмтнѣ сана, седкл, уха болн цанѣ уга сѣѣхн үзмджтѣгъѣр теегин у ѣлвг бѣѣдл, баатрмудиг алдр үүлдв. мүд, талдана р келхд ѣврѣннѣ туудждан багъ биш алдр үүлдв.рмүд күцѣсн хальмг ѣмтнѣ ик байн героическ давсн цагиг үзүлна. Хальмг олн амтн ѣврѣннѣ героймудтан,

тöрски орн-нутгтан цань уга дурта, итклтā үрдүдтāн зальтргсн кевār дурта болдгиг „Джаньгър“ тодрха кевār үзүлджāнā. Тегād чигн эн йовдл манд „Джаньгърин“ йир ик кундтāгъинь, таастагъинь цāāлгъджāнā. „Джаньгър“ келдг улс-джаньгърчнр, хармил уга кöлсинь öгдг баячудин дуудлгъар нег нутгас бас нег нутгур йовад, „Джаньгър“ түүнā цагт келдг билā¹ гидж Бобровников бичджāнā. Джаньгърчнрин сонъсачснь ганцхн баячуд биш, хальмг олн āмтнā делгү күч-кöлсчнр чигн бāāсмн.

Джаньгърч шишлнъ бийнъ йир ик чинртā болна. Поэмин гол утхнъ болн кемджāнь джаньгърчин хав-урмдар болна² гидж Бобровников чикār темдглсмн. Джаньгърчин музыкальн болн импровизаторск билгнь сāн болхла, „Джаньгъриг“ дууллгъна болн келлгънā чинрнь чигн сāн болна. Шуд гол утхнъ тодлад авчкад, дууч повествованиг тодрха описанъсар, персонажмудиг олмгъа үгмүдār келād, зāрм эпизодмудиг шинās орулад чигн, сольад чигн оркдж чадна. Поэмин урн үгин чинрнь джаньгърчин дууллгънас, келлгънās иштā болдгинъ келād керг уга.

Джаньгър хальмг олн āмтнā йилгъāн сāн урн үгин мастермүдин, йилгъāн сāн дуучнрин олн дундин хамдан гаргъсн творчеств. Эднār дамдждж эн кесг үйд келгдād, ода мана бāāх кемд эн кевārн ирглāн улм-улм сāн янз авад йовсн болдг.

Билгтā джаньгърч салу бөлгүдин гол утхиг байджах, түүнд улм сāн янз öгх биш, тер нам онц поэмсиг агъу ик цикл кедж хамцулхднъ түрүн нүүрт йовгч чинртā болна. Поэмд шин описаний немлгън, персонажмудин характеристикд кесг шин олмгъа үгмүд немлгън эркн биш джаньгърчас гардг. Зāрмдāн тер эс гихлā эн эпизодин утхнъ сольл уга джаньгърч түүнд эврāннь цāāлгъвр болн эмоциональн кеерүллгъ öгнā.

Поэмиг келджāгъад бийиннь седклд төрсн переживаниг сонъсачнрар хувацулхин төлād персонажин характеристикд эс гихлā йовдлин описанийд талдан газрт мактджасан немād оркна. Джаньгърч баатрин тускар күүц дүүрнбгār келād, түүнā цуг үүлдврмүдинъ хоор-хоорнднъ батлна. Энүнās иштā онц-онц поэмс хоор-хоорндан батар залгълдад, поэмин циклизаций бас нег девснъд öödāн гарна. Тегād кесг үйин джаньгърчнрин

¹ Цит. соч., стр. 100.

² Цит. соч., стр. 101.

үүлдврин ашд зärm героическ дуд ода бääх хальмг олн äмтнä героическ эпосин цикл болдж бүрддж. Эн эпос эврäннë öслтин öөдм девснëд күрснë гол утхинь болн зärm поэмсин янзин халхар биш, нам циклин бүкл бийиннë структурар (тогталар) мана нүднд батлгддж бääхär медүлгдджәнä-талданар келхлä цикл нег ормдан батрджана. „Джаньгърин“ бөлгүдиг улм цаарандан ясрулхин тускар творческ кöдлн бääдж, мана цагт джаньгърчнр келсн цагтан урднë тогтад бääсн традиций (авъяс) дурана, зärm бөлгүдин дара бärнä. Талданар келхд „Джаньгър“ нег ормдан батрджана. Болв эн үг, цаарандан öсш уга, öслтиннë захд күрäd зогсдж гидж келджäh үг биш. Нам адг ядхдан стихотвори янзинь улм сäәнär ясхин тускар джаньгърчрин болн дуучнрин öмн кöдлмш дала. Болв тер бийнë „Джаньгъриг“ ода бийнë нег ормдан батрлгнәннë эклц девснëд орджана гидж келдж болхмн.

„Джаньгърин“ чинрин тускар келн бääдж тедн юн улсинь нег цöн үгär келх кергтä. Бäärн газрин баячуд дуудулсна учрар джаньгърчнр „Джаньгър“ келдг бääдж, бас нег халхарнë теднä келлггиг сонъсхар хальмгин делгү күч-кöлсчнр хурдг бääдж гидж деер заагдна. Тегäd тер джаньгърч бийнë юн күн бääсмб? Ямаран обществени классин күн тер бääсмб? Эн сурврт дуучнр-джаньгърчнр „икнъкнë гер уга медätä улс“ гидж заадж Бобровников хärү öгсмн. Талданар келхд олн äмтнä эк дуучнр эврäннë äдл-аху уга угатнр бääдж. Эн йовдл „Джаньгъриг“ олн äмтнä ухан-седклд öөрхнинь тетксмн, энүнä героймуд хальмг олн äмтнä героическ халхинь хадгълачнр джаньгърч болгън бөлгүдиг келх болгъндан шишлнë эврäннë творчествин хүвән немäd йовсн учрар „Джаньгърин“ бөлгүдин соавтор болад йовсмн. Тер учрар деер, келгдсн мет, „Джаньгър“ олн улсин, кесг үйин олн äмтнä дуучнрин коллективн творчеств болдж гарчана.

„Моньгъл-öөрднн героическ эпос“ — гидг эврäннë темдгтä кöдлмшән (дегтрән) барлхар белдхлärн (Петербург—Москва, 1923 дж.), академик Б. Я. Владимирцов Кобдосск öөрдäс бийиннë бичдж авсн зургъан поэмс (Бум-Эрднë, Дääни-Күрл, Кигин-Китн-Кök-Тöмр-Зэв, Эгл-Мергн, Эргл-Түргл болн Шар-Бод гидг) хäläдж дасх болн литературоведческ анализлä харгъулсн деерән „Джаньгъриг“ бас тигдж харгъулла.

Эврәннь дегтрин, „Джаньгьрт“ нерәдсн, дүнъцүлхд баахн, хўвдн академик Б. Я. Владимирцов памятникд йир сән хактеристик өгч болн тўнъгиг цааранднь дасхин гол хаалгынъ темдглдз чадв. Академик Владимирцовин илтгдз гаргьсн, хальмг болн Кобдосск—өөрдин эпосин оln дундинъ болн онцргч бәәдлмүднъ эн туск ик туста кōдлмшиг гиигрүлдз өгнә. Б. Я. Владимирцов Западно-монгольск тууджлгч поэтикин халхар кесг олн тōрмүд тәвдз болн негинъ йилгьәд, „Джаньгьрт“ дасхиг тўрүн әклдз научн хаалгьд тәвв. Владимирцовин научн-исследовательск кōдлмшин планд „Джаньгьрт“ орчуллгьн әс бәәсн бәәдлгә.

„Джаньгьрин“ нег бōлг деер келсн орчуллгьна хōн, поэмин зәрм тасрхасинъ орс келнд орчулдз Прагд (1920 дж.) барлдз гаргьсиг әс тоолхла, „Джаньгьрт“ орчул дсн уга билә. Цуг „Джаньгьриг“ кўццднъ орчуллгьн (Баснъгьа Б. болн Липкинә С. стихар кўцәсн), дакад Науксин Академин Востоковедин Институтд кўцәгдсн торгьуда циклин орчуллгьн, ода уг сўүлднъ поэмиг бас чигн кўццәр дасхд хаалгь гаргьдз огх.

„Джаньгьрин“ тархагддз делгрсн газрмуднъ Иджл кōвән теегмүд болх деер, тўнлә әдл бас Тянь-Шаня өөгәр бәәх Торгьудин нўүдл-бўүрс болн тўүнәс багьар өөрдин (Дөрвд болн Байт), Кобдосск район мōн гидж В. Л. Котвич, Б. Я. Владимирцов болн А. В. Бурдуков¹ батлцхала. Энўәас, 1770-гч джил мўдлә торгьудмуд „бийләгьән эврәннь цин нутгдан (Синьцзян) „Джаньгьрт“ авч ирлә гидж, Владимирцов товчлур ўг келлә. Тигв чигн, Владимирцов иигдз өөрдин зōвин ик багмуд нўүснлә хамдан, хальмг эпос нег газрас нег газрар ирсиг зуг темдглхәс биш, поэмин тўрүн әклдз гарсн бәәрнә болн цагин туск тōр тōрүн тәвсн уга.

1630-гч джиләс авн 1771-джилин әргц дунд эн багмуд Джунгарас (Синьцзян) Иджл кōвә кўртл болн хәрү хаалгь кедж нўүла, тииклә поэмин тархагдсн газрмудар иш авч ўнўнә чиг, цагин туск чиг кўўндвр гаргьдз болшго, тер юнъгад гихлә, Торгьудмуд Иджл кōвәгьәс Зўнгарар Джаньгьрт авч ирлгьн, Зўнгарас Иджл кōвәгьүр иигән XVIII зун джилин тўрүн өрәлднъ,

¹ Владимирцов, „Монголо-ойратский героический эпос“. Петроград—Москва, 1923 дж. стр. 17, болн В. Л. Котвичин болн Б. Я. Владимирцовин Бурдуковла бичлджәсн зарлгдәд уга бичгуд).

хальмгуд ирхлärн поэмиг тендäs авч ирснä тускар боддж келдж болшго гиджäхш.

„Джаньгариадин“ түрүн эклдж ниицүлдж гаргьсн бäärнä болн цагин туск төр күүндхд, поэмин оргджлгьнä стадиймүдин туск төрär келсн академик Владимирцовин үгмүд цугьарагь-аснь чинртä болна. Эн зокьялин келн болн композицнь, öдгä цагт үнгиг йилгьдж медүлдгärн, поэм уданд татдж, зөвин ик цагин эргцин туршар ниицдж гарла гидж санх кергтä гисн товчлур үгмүдар Владимирцовиг авч ирлä.

Орс Киевск циклин былинн эпосин, Киргизск (Манас) эпосин болн Хальмг „Джаньгьрин“ типмүдиг дүнъцүлäd, эдн цугьар онц героймудин туск эпическ дуудас эклäd эрк геройин нег нернä (Владимир-Улан-Нарн) öөр негдсн цикл гаргьхин хаалгьар, эс гидж äдл дурта кесг нердин (Манас, Йола, Тештик) öөр циклмүдин багмуд гаргьхин хаалгьар цааранднь öсхиг үзүлнä гидж Владимирцов олла. Болв, эн эклц дундан, күцäгч үүлдврин негдлгьндän болн тасрха уга йовлгьндан күүц ни-цутхвр уга, öөрхн баатрмудин негдсн эргц ода чигн уга. Киевск болн Киргизск эпосин öргджлгьн цикл бүрдлгьнä эн этапд чилнä, тер хоорнд „Джаньгьр“ „нег героин бääх бääдлин эпизодмудин“ йирин, механическ негдлгьн ода биш болдж, эврәннь öслгьнä улм-улм öödän девснэгүд — циклин-зацин эс гидж, поэмс эргц болдж (циклмүдин нег цепь) хавсрдж негдлгь авч йовна. Нег эрк геройлгьан, öөрхн баатрмудин нег зурглагьан төрүн сөрүд угала нам äдл, күцäгч үүлдврин öслгьнä ясрдж диглгдсн негдлгьтä эпическ поэтикин болн келнä дотр ухананнь болн ясвриннь бас негдлгьтä „нег эргц боддж нег негнлэгьän öөрхн залгьата, поэмсин цепь“ „Джаньгьр“ болджана. Талдана келхд „циклизацин стадиймүдиг цугтнь давсн болн нег ик гидг эпопей, эс гидж кесг онц-онц эпопей-мүд гаргьхд белн, героическ эпосин үзлтä үлгүр гидж „Джань-гариадиг“ үзджälä.

Иигäd, эн поэм эврәннь öргджлгьнä багь гихдän гурвн этап давсна хөөн үнгиг манла ни стадийднь 150 джил шаху туршд шинджлдж дасджанавдн. Эн стадиймүд ямр удан болснанны тускар күүнддж чадх манд үлдсн темдгүд уга, болв тигв чигн, олн үй сольгдсна тускар үнд болн тигäd үн деерäs „Джаньгьр“ зөвин ик кезänä гарсна тускар зуг үг гарх зөвтä.

„Джангър“ баатрмудин эпосин типд багтдг мөн, им типтэ поэмс хоорнд, үүнэ өөдэн күүдэ өссиг медүлджэх, олн анг бээдлэрн икэр йилгэрнэ.

Ослгнэнь өргнэр болн сээхн ясврарн бийлэгнэн адл тип уга, поэтичesk кев-кециннь ясврар болн кучэрн бас тиим гидж келх, „Джангър“, теегин бээх бээдлин амр-ангхун болн берк сээхниг үзүлх хаалгэд, теегин азиатск феодализмин бас бээдлд үлдэд бээсн бийнь, эврэннь идеологическ гол ухагэрн холд уралан гарна. Баатрмудин эпос дружинно-баатрмудин эпос мел болдж үнүнд үзмджтэгэр тэвгддженэ. Ах болн дү баатрмуд котлврч хаана дружинд үнд цуглрсн бээнэ болн хаана зааврар үүлдврэн күүдэнэ. Ноолдана бийнь гархларн үнд амнэнь байджин аргэ хээхин төлэ гархш, орн-нутгиннь төлэ, келн-амтнэнь болн политическ негдлгниг харсхин болн батрахин төлэ гарна. Орн-нутгин идейиг, патриотизмин санан-седкл „Джангър“ дуулдг улс үлү гидг кучтэгэр болн үзмджтэгэр бийсн меддж үздэ күүдэнэ. Энүнд бас хуучна өөрдин эпическ авъясар герой алк племэс, алк анггэс гарсинь эс нерэддгн келн-амтнэ болн политическ ноолдхан батар меддж авсн цуг олн-амтна олн дундин кергин төлэ цуг бээрн баахн тоотиг зөрмгэр авад ханад дуучин ик өрггдсн болн хурцгдсн серл бээсн деерэс зуг тер тиим орн-нутгин болн энүнэ талдан бээхинь харслгэна ноолдана идей, энүн деер поэмин цуг бийнь тогтсн шин базиснь болдг. Поэмин негдүлгч тематик, персонажнь болн конструктивн элементмүдн, голлад им типтэ захан өрдин поэмд бээдглэ адл бас тиимэр үлдсн бийнь, орн нутгин идей поэмин цуг моч болгарнь шингэрнэ болн энүг шин дүүрнэ бээх бээдлэр сергэнэ. Тииклэрн, дуучнрин уханд, „Джангэрин“ дружинэ баатрмудин кедж йовх дала олн дэн болн ноолдан цугэр, тонхин төлэ хоша бээх баячудар даджрлгэна дэврлгэ келгэн биш, йоста харслгэна дэн, султх-хин болн келн-амтнэ талдан бээхин төлэ онгдан газрин даджрачмудла дээллдлгэн болна. Эн кевэр „Джангэриг“ эврэннь келн-амтнэ поэм гидж тоолджах торгүдин хуучна үг иткхлэ, цуг монггэла племсэс Торгүдин плем түрүн болдж, өөрдин ницэнэ государствн племенмүд негдлгниг өөдлдж медсн болн хаана йосна аврлг уган цагт, хальмгүдин Иджа ковэн нутгд, күүдэ өргдждэ уга бээдж унтрджсн, йоста гидг

олн-әмтнә болн келн-әмтнә эпопей гаргъсн плем гидж келх кергтә.

„Джанъгариadin“ „эс бичгдсн поэтиkd“ болн энүнә тематикин учр-утхднъ, цуг өөрдин литературд орсн өлмәсин мөрнъ бас үзгднә. Болв эн өлмәсиг поэм ямаран культурн средад бүрдәдж гарсн, түүнә өгчәх йирин газадин өлмә гидж икнъкинъ келх кергтә. Иим өлмәснъ акад. Владимирцовин темдгләд келчксн, „Джанъгърт“ олн келгдджәх юмс, буддийск орнаментировкта бәәхднъ үзгдджәх тибетско-буддийск өлмәс болдг, буддийск мифологическ, зәрмдән бас тууджлгч персонажмуд, болв поэмд лирическ айсин, эс гидж, эпитетин төрүн ик чинр уга бәәртә бәәх персонажмуд оруллгън болдг. Тропмуд, Фигурмуд болн олн әнъг „кеерүллгън“ болдж күцәгдджәх поэмин цуг поэтический аппаратд өгчәх индотибетск поэтикин өлмә бас тиим.

Цуг Центральн Азин олн дундин эпическ зокъялсин өлмә үлү ик.

Өөрдә нойдин бүлмүдлә өөрхн нәәджир болн садн-әлгн болджасн Иль-хаадудин цага Персий болн XIV зун джилә) Зунгъар хоорнд тасрха уга олн зүсн залгъа бәәсн деерәс үлү йирин бәәх зөвтә Персидск өлмә беркәр медгддж үзгднә.

Тигәд, „Джанъгърин“ гол ухана деер үзүлсн схемәс, XIV—XVII зун джилмүдин өөрдә военно-феодалън нүүдлин государствин эпохин шишлнъ бәәдлинь күүц иләр узүлдж бийдән шинъгәсн героическ эпосин, өөрткдж келхлә военно-дружинн эпосин типичн произведений мөн гидж товчлур өгх кергтә. „Джанъгърин“ дуд энүнә дуучнин үгәр болхла олн әмтнд йир өөрхн болн сәәнәр медгднә. Хаадуд болн сәәчүдин өргәсд районмуд эн дуд дуулгдсн бийнъ ик олн харчуд улсин зүркнд, дууч әднә өөр, әднә төлә бишкүрән татдж дуулсн мет күрч сонъсгдна. Эн дуудин гол айсднъ негдсн Бумбин орн-нутгин тууршсн алдр неринъ күүц сән лиризмәр оргдж буульлгън сонъсгдна, әднә гол үүлдврнъ болхла онъгдан газрин („манъгъсмудин“) хаана медрлмүдлә тасрха уга болн күчтәгъәр дәәллдлгън мөн, тигхләрн келн-әмтнә талдан бәәхин зөвтә кергин төлә кегдджәх мөнъкин харслгъна дәәллдлгън мөн. „Джанъгър“ эн кевәр, келн-әмтнә болн политическ негдлгънә

идейд өөдлэд күрчкэн болн эврэн өргджлгнэ тууджлгч күүцлмүдтэн күрч йовх келн-амтнэ икэр өргджсн серлин үрн-темсн болсн деерас хальмгудин йоста гидг, олн-амтнэ болн келн-амтнэ поэм гидж тоолгдх зөвтэ.

Поэмин нернэ бийнь, энүнэ эрхн героин, мифическ хан „Джаньгърин“ нерн болдгнь, эн нернэ бийнь, шидрхн, ик холдад уга цагт гарсн „тууджлгч“ поэмсэс, келхд, Мазн—Баатрин туск хальмг поэмас, эс гидж Иван Грозна, Скопинэ, эс гидж Алдр Петрин туск орс „тууджлгч дуудас икэр йилгърджэх поэм „тууджлгч бишин“ туск илткдж медүлнэ. Тигэд чигн, негдхлэ Мазн-Баатр, Алдр Петр, хойрдхлэ „Джаньгър“ — Илья Муромцин, Добрыня Никитичин, Алеша Поповичин¹ туск орс былинмүд гидг эпическ типмүдин хоорнд дүнцүүлгь кедж йирин болхмн.

„Джаньгариadin“ тематикин тиим „тууджлгч“ бишэс нань энүнэ кезэнэ гарснннь тускиг медүлнэ эн өслгнэ этапс зөвин ик цагин эргцстэ гидж тоолджах поэмин циклическ өслгнэ сүл стадий болн бас дакад поэмин дуучнрин серлд илэр медгдджэх военно-дружинн бээх бээдл болн феодаальн строй. Тииклэрн, поэмин зärm элементмүднь, моньгълин эклц хроникд, оньгданар „Сокровенное сказание“ (1240 дж.) гидж нерэддг хроникд илткгддж бичгдсн эпосин моньгъла хуучна бичгд орсн моньгъла феодализмн эртк цагин эргцүр шуд орна.

Өөрдин государствн өргджлгнэ эпохла залгъата „Джаньгариadin“ Азияс гарсна тускиг, поэмд бээх газр-усна (географическ) темдгүдэр чигн батлдж болхмн: поэмд Джунгъарск хан медрлин гол темдгүднь цугтан илдэн үзгднэ (Алтан, Тянь-Шань, Иртыш, Тибетско-Тангутск Нагорье, Минхах гидг уулин цепь бас чигн тиим), тер дотр Иджл көвэн тиим, темдгүдэс поэмин олн тиимүдин негнднь чигн негн чигн эс ордж.

„Джаньгърин“ үгмүд хоорнд орс үгмүдэс ирсн үгмүд төрүн уга гидж эс келхлэ, төрүн уга гилтэ. „Джаньгариадд“ темдглгдсн арвнас даву биш иим бээдлтэ үгмүд: „джулук“, „башмак“, „кнесь“, „бэдэр“ (чулок, башмак, князь, ведро) орс үгмүдэс орлцсинь шуудтан авгдсн биш болн нам дамджгъагъар авгдсн уга гидж бас магъдлдж болх зөвтэ.

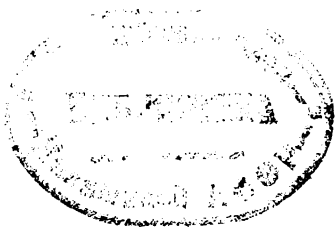
¹ Владимирцов, Илд, 16 халх, дүнн.

Өөрдин торгъуд племеньмүд эврәинь келн-әмтнә поэм гидж диг тоолджах эн поэмин келиг акад. Владимирцов амн-ўгин литературн келн гидж ўнлә XIV зун джилин әклүд өөрдин племс әзлчксн Зўнгарин газрар дәврсн ик тууджлгч хаалгъар поэмин дуд тархагддж йовлгъндан диалектическ халхнъ төрўн билрсн цагт ик уданар татдж өссинь буру гидж болшгог тер келн медүлджәнә. Эн тоотар авч хәләхлә, поэмин Иджл көвәд зуг өслгън хәрү хаалгъар йовдж чадх бәәсмн, талданар келхд өөрдин әпическ, амн-ўгин литературн келнәс холдх тал, бәәрн, Иджл көвән диалектмүдлә өөрдх тал.

С. Козин болн Н. Поппе.

ДЖАНЪГЪР

— 326893 —

Эклц

Эрднийн эхн цагт гаргсн,
Эн олн бурхдин шаджн делгрх цагт гаргсн,
Тэк Зула хаань үлдл,
Таньсг Бумб хаань ач,
Ўзнъ алдр хаань көвүн
Ўйин ончн Джаньгър билә.
Эрхн хө мөстәдән,
Догшн маньгъст нутган дääлүлдж,
Ончн бийәр үлдгсн;
Гун оргч насндан,
Арнэл зеердин үрә цагт,
Көл өргдж мордгсн,
Гурвн ик бääрин ам эвдгсн,
Гулджнъ ик маньгъс хааг номдан орулсн;
Дөн оргч насндан
Дөрвн ик бääрин ам эвддж,
Дөрднъ ик шар маньгъс хааг номдан орулсн;

Эрхн тавн настадан
Тэкин тавн шулм хааг
Кел бэрдж, номдан орулсн;
Тер тавн наста цагтан
Бөк Мөнхгн Шикшргэд бэргддж,
Олзлгдгсн болдг мөн.
Зургъа оргч насндан
Зургъан бээрин ам эвддж,
Зун джидин үзүр хугэлдж,
Зург болсн бээшнхтэ
Күнхкән Алтн Цееджиг орулдж,
Энхгин олн баатрмудтан
Барунь ахлач болгъгсн мөн.
Долатадан дордн долан ориг дорацулдж,
Дуута Джанхгър нерән дуудулгсн.
Ариэл зеединнь хурдн цагт,
Алтн бээрин шар-цоохр арминнь хурц цагт,
Эврә бийиннь багъ дүүвр цагтан
Түвин дөрвн хаань күүкд голад,
Төвшүн дөчн йисн нойнь күүкд голад,
Нарн гарх үд хойран хоорнд бээдг
Ном Төгс хаань күүк залгсн болдг.
Күлгүдин хурдн хамгиг цуглулгсн,
Арслнхгудин чиирг хамгиг цуглулгсн,
Дөрвн талан
Дөчн хаань нутг номдан орулсн,
Үкл уга мөнхкин орта,
Үрглджд хөри тавн наснь дүрәр бээдг,
Үвл уга хаврин кевәр,
Зун уга намрар,
Даарх киитн угагъар,
Халх халун угагъар,
Сер-сер гисн салькта,
Бүр-бүр гисн хурта
Бумбин орн болна.

Танъсг богдин
 Тавн сай алвтиъ
 Тавн сара газрт
 Äрä багтмар бүүрлгсн бääдг.
 Öл Манъхн Цагъан уулнь
 Газр тенъгр хойрин киисн болад,
 Öрүн гарх нарнь кÖл дор
 Манъхагъад бääдг гинä.
 Öргн Шартг гидг далань
 Öрү сөрү хойр урсхулта,
 Öнъгтä бадмин герл гарад бääдг гинä.
 Эзн Джанъгър эврән бийнь уудг
 Киитн хар Домб голнь
 Ёвл зун уга урсхулта,
 Ёрглдж гадр эргән балвлн
 Бульглгсн бääдг.
 Шатр болсн бумблвнь эврән босгсн,
 Шарин дөрвн төрән гар деерән авгсн,
 Шар нарн доркан эзлгсн,
 Эзн нойн гих нерән
 Ик хол газрт тархагсн бääдг.
 Эркн Бумбин цагъан öргä дотран,
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатрнь
 Суугъад күүндгсн үгнь эн:
 — Эзн нойн Джанъгъртан
 Эн нарн дор уга
 Бääшнъ бәрүлий — гисн,
 Дөрвн түвиннь
 Дöчн хойр хаагъан цуглулдж ирäd,
 Ямр дүнъгä газрт бәрий гидж зöвчлдж күүндгсн
 Нарн гархин ар бий тал,
 Гәрвд ик шилин омрун тал,
 Арта арвн хойр далан цудхлнъд,
 Бумб дала гидг далан кöвäd,

Өл Манъхн Цагъан уулин
 Барун өргн дор,
 Талван цагъан ташуд,
 Тавн зун галвр занди уласнь сүүдр
 Дахулай гидж күүндгсн болна.
 Дөрвн түвин дөчн хойр хань
 Эркн шарин зургъан минъгън арвн хойр
 Урчудан дахулдж ирэд,
 Сарин саягъинь саякэд,
 Өдрин саягъинь ончлад,
 Шурар девсүр тавад,
 Сувсар термлад,
 Ар бийинь
 Арслнъгин соя гаргън
 Шахн термгсн,
 Өмн бийинь
 Өл бугъин соягъар
 Шахн термгсн баянә.
 Иргсн йирн йисн джилә юмиг
 Туудждж келдг,
 Ирэд уга йирн йисн джилә юмиг
 Таадж меддг
 Байн Күнъкән Алтн Цееджнь
 Күнъкндж келдж баянә.
 — Огътргъуд күргәд бәрхлә
 Ик дурн болх.
 Эзн нойн Джанъгърт
 Сән болх уга.
 Огътргъугъас гуру дутугъар
 Бәртн — гидж баянә.

Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр урчуднь
 Шагтан күрәд, әэрлдәд,
 Тал дундагъурнь татурдад,
 Тавн ик шана гаргъад,

Гарх талк бийинь
 Гаджг шиләр өнъглогсн,
 Орх талк бийинь
 Усн шиләр өнъглогсн,
 Ар бийәрнь ўвлэгсн улс
 Аярг, кимрәр гарх гидж
 Алг бугъин арсар өнъглогсн;
 Өмн бийәрнь ўвлэгсн кўмн
 Өокн, тосар гарх гигъад
 Өл бугъин арсар өнъглогсн;
 Газад дөрвн өнцгинь
 Гал шиләр нўдлогсн,
 Дотад дөрвн өнцгинь
 Догшин болдар товчлогсн,
 Дуута Джанъгърин арвн давхр,
 Йисн өнъг алтн торлг баяшнь
 Дөрвн талан
 Дочн йисн джилә хортн, даясиг
 Дарн талван дўнъгәгъад баяв.
 Дугту дотран баяхларн
 Долвнь сарин герлтә,
 Дугтугъасн гархларн
 Долан нарнь герлтә
 Алтн баярин шар-цоохр тугиг
 Өмн бийднь хатхгсн баядг.
 Тер бокнан эзлогсн
 Эзн Джанъгъринь
 Дочн дөрвн колтә
 Дўнъгър саяхн ширә деерән,
 Дўўринь гарсн арвн тавнь сар мет
 Мандлдж суудг болна.
 Арвн зургъата
 Агъ Шавдлиннь
 Шар болд хаячәр хаячлдж,
 Энъгин олтн саянь хатар уюлогсн,

Хар торгън лавшган
Ханцн уга сул кӧдрӧд,
Харадан дживр сахлан или,
Энъгин олн боднъгудтан,
Тӧр шаджн хойран
Зӧрлг болад суудг болна.

Ариэл зееердин хурди цагт,
Алти бӧӧрин шар-цоохр армин хурц цагт,
Эврӧ бийиннь багъ дӱӱвр цагт
Тӱвин дӧрвин хаань
Дӧчн йисн нутгин кӱӱкд голад,
Нарн ӱд хойран хоорнд бӧӧдг
Ном Тӧгс хаань кӱӱк
Арвин зургъата агъ Шавдлиг
Авч иргсн ямр дӱрӧр бӧӧнӧ гихлӧ,
Цааран хӧлӧхнь
Цаад далан джирмӧгс тоолгдм,
Нааран хӧлӧхнь
Наад далан джирмӧгс тоолгдм,
Цуснас улан халхта,
Цаснас цагъан санъната,
Ури ээджин ишкгсн,
Олн хатд зӧвчлдж уйгсн
Цастин цагъан халвнъгиг
Зӱн цох деерӧн тальвин суудг болна.
Сол солван ӱсиг
Халхин герл дахулгсн,
Хар торгън шиврлгнь
Халхинь дахн ганъхад,
Торм темӧнь хоргъсн чигӧ
Толь мӧнъгн сиикнь
Гӱмб чикнь ашгинь дӱӱджлӧд,
Гӱрӧ талнь герл гарад бӧӧдг болна.
Йирн негн чивчгъстӧ
Ендр мӧнъгн хууран авад татхла,

Хулси дунд өндглси
Хуни дун гарад,
Нур дунд өндглси
Нугъснь дун гарад,
Арви хойр айсар
Чашкурдад одв.

Энүг алдл уга дахдгнь
Кемб гихнь —
Эзи богд Джанъгърин
Эрки сән сөнъч,
Эрк Тугин көвүн
Орчланъгин сәәхи Минъян болдг болна.

Барун бийинь ахлдж суудгнь
Иргси йирн йисн джилә юмиг
Туудждж келдг,
Ирәд уга йирн йисн джилә юмиг
Таадж меддг
Байн Кўнькән Алти Цеедж,
Далн хаань нутгин төр шаджи хойриг
Гар деерән бәрәд,
Ямр ик берк заргъ ирв гидж
Түдл уга хагълад,
Хар торгън дөрвджи деер суудг гинә.

Зүн бийинь ахлдгнь
Төвшүн Ширкгин ач гинә,
Бөк Мөнъги Шигшргъин уугъин көвүн гинә,
Шилтә Занди Герл хатнь
Эрки хөрн хойр настанъ гарси
Арсланъгин арг улан Хонъгър гинә.
Хәр цагъан далан хамхчдж,
Хамг бийән күүчдж,
Далн хаань нутг
Данъгъар орулдж өгси гинә.

Хонъгърин дару суудгнь,
Тавлад суухларн

Тавн хойр күүнь зяад суудг,
Такигъад суухларн,
Хорн тавн күүнь зяад суудг
Баатр Бумбин орндан
Киитн хар шорарн нер гатлгсн
Заань тавг хяасн хар кўлтā
Гүзāн Гүмб гидг баатрн
Минъгън нег джилā
Төр шаджн хойриг
Буладдж келн суудг.

Күнъкāн дару суудгн
Сай өркār авсн
Күүжн кўрнъ галзнта,
Найн негмалд
Хяāv балтнъ ээмāснъ хөөгъдг уга.,
Залу ямр чиирг болв гидж
Мөрн деер кў торгъдг уга.,
Кўмнъ начн
Кўнд гарта Савр болна.

Зүн тал гурвдгчн
Буйн тōгс ааван
Көвүн уга хаяд,
Бурхн сāāхн ээджāн
Буй уга хаяд,
Бум өрк алван
Ной уга окад,
Арвн нāāmтā
Анъгр улан хатан
Ганц бийинъ хаяд,
Буурл галзнарн ирдж
Эвн богдиг дахгсн
Бульнъгърин көвүн
Догшн хар Санл болна.

Эдū мет баатрмудн
Энъгин олн сāādūdтāгъāн

Эндәән долан дунъгъра кўңад суудг.
Цал буурл сахлта
Цагъан өвгд нег дунъгъра кўңад,
Элджг улан эмгд нег дунъгъра кўңад,
Цууда цагъан берәд нег дунъгъра кўңад,
Цусн улан кўўкд нег дунъгъра кўңад,
Эмнг гўўдин ўсн,
Элвг арзин сўүр болад суудг гинә.

Эркн шарин зургъан минъгън
Арвн хойр баатрнь
Ома цагъан амснь
Урудс гидж халад ирв.
Энд-тендәән хәлән кўўндхләрни
Манла хәлддг орн угав,
Дәәлх дәәсн кезә учрхв,
Гөрәлх гөрәсн кезә учрхв гидж
Татлдж, шўўрлдж суудг болна.

Алти Цеедж, Джанъгър хойрин бээр бэрлдгсн бөлг

Алдр нойн Джанъгъриг эрхн тавн настань
Төвшүн Ширкгин көвүн
Бөк Мөнъгн Шигшргъ олзд авад,
Эврәннь орнд бөөлгөгсн цагтан
Шинджин нэрэр шинджлэд,
Эн нарн дорк амтиг
Эзлм алдр ик заята кун болж гидж шинджлэд,
Энүг эрт хорадж дарн гихлэ,
Эврэ бийиннь көвүн
Эрхн тавта арг улан Хонъгър
Алдр Джанъгърин деернь киисэд,
Амнднь хор күргүлл уга бөөв.

Ода ягъдж хорахв гидж самн,
Байн Күнъкән Алти Цееджин
Няамн түмн манъхн көк галэн аду көөгсн цагт,
Эн Алти Цееджин үүдн энэтэ
Көк кивр саадгтнь харгъдж хорх гидж санад,

Эрки зургъа оргч насиднь
 Алдр Джанъгъриг арнэл зеердинь унулад йовуль.
 Нарн суух, ўд хойран хоорндагъур
 Нәрхн зеердәр нәәмн тўмн адугъан көөхәр гарв.
 Эгц гурвн сара газрт
 Сөөг сө гил уга,
 Одриг өдр гил уга, гүүлгәд оркна.
 Мөрнъ дегүд хурднд
 Эмәлин хөөт талнь суугъад,
 Деернъ гаргсн тоосн
 Огътргъуд кўрн цуунглгсн йовдг болна.
 Дәкн гурвн сара газрт гүүлгсн цагт
 Өл Манъхн Цагъан уулин ора харгъад ирв.
 Кўрс кўрсәр кўрч ирәд,
 Шугъл мөнъгн цулвран сунъгъдж бәрәд,
 Аәрстин хар елднъгән чирәд,
 Киитн хар нүдәрн дөрвн талан хәләв.
 Байн Кўнъкән Алтн Цееджин
 Барвад алтн бәәшнъ бас чиг харгдв.
 Джирн голин әкәр давад,
 Көк Самбан ташуд йовгсн
 Нәәмн тўмн көк галән адугъинь
 Хамдж авад гарв.
 Хәәкрәд окгсн дуунднь
 Хамгддж хурагдад одв.
 Тооснаси ўргн гүүгъад,
 Тоормасн джигшн гүүгъад,
 Дел сүүлин делслгънд
 Биив ятгъин дун гарад,
 Гүүгъад одгсн газрнь
 Арднь зам улан хаалгъ болад ўлдәд йовна.
 Алдр Джанъгърин арнэл зеерднь
 Энъгин мөрн нег әргтл,
 Эвтә сәәхн саврарн
 Дола, нәәм дахн әргәд,

Нег юм салгъл уга кӧӧв.

Энн Джанъгър

Элвг гурви долан хонгт

Эн адугъан кӧӧчкесн цагтнь,

Байн Кӱнъкӱн Алтн Цеедж

Улман агсг уланан тохулад:

— Эн минн кӧк галэн аду

Кӧндӱн кӧӧгесн кӱн —

Тӧвшӱн Ширкгин кӧвӱн

Бӧк Мӧнъгн Шигшргӱн орнас иргесн

Алдр нойн Джанъгър болта.

Долатадан намаг дорацулдж,

Орулдж авх бийнь,

Ода, зургъатадан, ирдж хӱлдхлӱрн

Минн болх билтӱл гигъӱд,

Ӱӱдн энътӱ кӧк кивр саадган авад,

Агсг уланарн мордад,

Гурв дола хонагъад

Гал ӱдин анъхунд кӱцӱд ирв.

Гурви гол гатцас хав.

Ӱӱдн энъта кӧк кивр саадгин сумн

Даларнь орад, голинъ кирвӱд гарад одв.

Уха — ююгъан алдад киесн гисн бийинь,

Аргъта альвн сӱӱхн зеерднь

Унъгъл уга гарад,

Кӧӧдж йовгесн адугъан хаяд,

Бӧк Мӧнъгн Шигшргӱн нутг темцдж зулад,

Бӱӱшнъгн хашр мӧнъгн ӱӱднд

Хӱӱртӱ Джанъгъран авад ирв.

Шагтан кӱрсн эзн богднь киесв.

Бӧк Мӧнъгн Шигшргъ

Хурдн харан тохулад,

Хамг зер-зевӱн агсад,

Шилтӱ Зандн Герл хатндан келн бӱӱнӱ:

— Эн кӧвӱг талхадж чавчад,

Така, ноха хойрт идүл — гигъад мордад гарв.
 Ширкгиг йовгсн арднъ
 Шилтә Занди Герл хатнъ хорлн гисн цагт
 Арг Улан Хонъгърнъ,
 — Ээдж, үүг алх болхла,
 Намаг чиг алтн — гигъад деернъ киисад бәäv.
 — Ээдж, үүнә далднъ йовгсн сумиг гаргъдж өгтн.
 Арүн шагшвдта эм, ээдж таниг
 Гурв алхкла гарх — гигъад бәәхлә,
 Көвүнәннъ седкл тевчәд,
 Хойр алхад гурвдхла,
 Шархин амн деер гарч ирчкәд,
 Унл уга бәәгъад бәäv.
 — Ээдж, эн юнъгад иигснъ энв — гидж
 Арг Улан Хонъгър сургсн цагт:
 — Хәрд иргснъ хөөт джилд,
 Хаврин әмнг гүүдән саахар әргдж йовад,
 Аджргъ гүүнд гарсиг тачадж харсар
 Гарл уга бәәдг биз, — гигъад
 Гаран намчлн сөгдәд суухла
 Сумн унад одв.
 Алдр Джанъгърнъ өсрдж босад,
 Амндән орсн
 Арг Улан Хонъгърла үүрләд,
 Эгшг дуугъан дуулладад,
 Әлвг арзин сүүр болад суув.
 Эдү-тедү болгсн цагт,
 Эзн Шигшргъ әс ирәд бәәгсн цагт,
 Шилтә Занди Герл
 Хойр көвүг наар гидж авад;
 — Эзн Шигшргътн ода күртл ягъгснъ энв,
 Ардаснъ йовдж некит — гидж келв.
 Арнзл зеерд, көк галзн хойриг тохулад,
 Дәәнъ олн зүсн зер-зевән агсад,
 Элдв сәәхн хувцан үмсәд,

Эн хойр көвүн мордад,
Элвг саяхн хурдарнь гарад,
Шилтә уулин беләр күрәд ирхлә,
Шигширгъинь шинъкн кўлдж авад,
Хар мөринь көтләд гарч баясн баядж.
Барун, зўн хойрарнь шурджгнад ирхлә,
Кўнъкән Алтн Цеедж харн шинджләд,
Эн алдр Джанъгър, арг улан Хонъгър хойр
Негдгсн цагт ордж өгх юмн гигъад,
Шигшргъин көл таяләд,
Хойр баатриг тосдж авб.

Күчтә кўлгүдән сөөгъад,
Болдин саягъяр богъчад,
Төмрин саягъяр төдгләд,
Шугъл мөнъгн джолагъаснь сунъгъдж бәрәд,
Эн дөрвн баатр суув.
Кўнъкән Алтн Цееджинь
Кўнъкндж келн суув.
— Эн Джанъгър дола оргч насндан
Дордин олн хортиг дорацулдж,
Дуута Джанъгър нерән алдршулдж нер гаргсн цагт
Аамг, сүргән өгч,
Төр шаджн хойринь гар деернь бәрүлтн — гидж
Бөк Мөнъгн Шигшргъд келдж баянә —
— Эн дүүвр наснднь,
Ном Төгс хаань күүк,
Агъ Шавдлиг залдж өгтн.
Тер эн Бумбин оран төвкиүлдж,
Элвг саяхн баях цагт,
Барун бийинь ахлдг баатрнь
Би Кўнъкән Алтн Цеедж болдж суухв.
Зўн бийинь ахлдгнь
Зүүдн болгсн улан Хонъгър болх.
Дөрвн талан баягсн
Дөчн ориг номдан орулдж,

Төр, шаджи хойран гар деерән авч,
Йиртмджд бадрдж, делгрдж
Дуута Джанъгърин Ар Бумбин орн гидж
Делгрулдж джиргън бәәхвдн — гив.

Байн Күнъкән Алтн Цееджнь
Агсг уланан унад,
Эврә оран темцәд, адугъан туугъад гарв.
Арднь үлдгсн арг Улан Хонъгър,
Аав Шигшргътәгъән,
Алдр нойн Джанъгъртагъан мордад,
Алтн торлг бәәшнәдән ирәд,
Амр сәәхн джиргълән кегәд,
Дүүвр хар арзин сүүр болад суув.

Иргч джилнь оргсн цагт,
Эзн нойн Джанъгър
Түвин дөрвн хаань күүк голад,
Ном Төгс хаань күүк
Агъ Шавдл хатан залад,
Төр, шаджи хойран гартан авч,
Тәк Зула хаань үлдл,
Үзнә алдр хаань көвүн,
Үйин ганц Джанъгър гидж цолан дуудув.

Хонъгърин гер авлгънь бөлг

Эн долан дунъгъра күүддж суугси
Дүүвр хар арзин сүүр дунднь,
Арсланъгин арг улан Хонъгърнь
Эзн Джанъгъртан
Зөвән күргн келн бääв:
— Алдр нойн богддан медүлгчм
Эркн арвн нääмтә насдан
Би ганц кевәр юнъгад бääдгв?
Зерг, анъхрдж хääрн болтн.
Алдр Джанъгър мишән:
— Мини Бумбин
Арнэл зердиг тохултха — гидж зәрлг болв.
Мөрч Бор Манъна гидг баатр
Күүнә көврдгин чинән хазаринь авад гарв.
Көк девән өвсн,
Киитн булгин уснд,
Энъгин оln сääнь күүлгүдтә йовгси

Бумбин арнэл зеердинь бәрәд
 Ондр шар-цоохр бәәшнѣгиг
 Зөв эргүләд авад ирв.
 Хашр мөнѣгн үүднд ирәд,
 Болдин сәәнәр богъчад,
 Төмрин сәәнәр тушад,
 Тәвн сәәнѣ көвүдәр
 Бәрүлдж бәәгъад тохв.
 Дел мөнѣгәр кеерүлсн делтринь тәвб,
 Дегц зургъан давхр тохминь тәвб;
 Дөш хар эмәлинь тәвәд,
 Төörd мөнѣгн көвцгинь тәвб;
 Олнѣ татуриннѣ
 Келкә найн нәәмн горьгиг
 Ке шар-цоохр олнцгин захар
 Хорн шүүгъәр эвклдүлн
 Дарцг цагъан әрвнѣднѣ
 Далн хойр хурняслүләд,
 Нәәмн татур хавсн заагъурнѣ орулн татв.
 Зура талнѣ
 Зун нәәмн хонѣх зүүгъад,
 Күзүн талнѣ
 Күрл нәәмн хонѣхинѣ зүүгъад ирв.
 Хурдн бийән
 Ямн сәәхн ха талан хурагъад,
 Хурц бийән
 Хойр нүдн талан хурагъад,
 Сәәхн бийән
 Сәәр талан хурагъад,
 Бумбан найн нәәмн алд сүүлән
 Сәәр дсерән сегләд ирв.
 Зургъан тө чикән хәәчләд,
 Ормин иш соягъарн
 Күрл мөнѣгн уудиг дөлилгъад,
 Санѣнагъарн сар нарнла наадад,

Сагъг дөрвн туругъарн
Тер Бумбин орнд зөвлм болад,
Шугъл мөнъгн цулаврасн бӑргсн,
Тӑвн сӑӑнъ кӧвӗдиг
Иигӑн-тиигӑн тонъгъ дарад,
Дӧчн йисн хонга газрт гӱӱхӑн санв.

Эзн деед богд Джанъгърт,
Арвн зургъата Шавдл хатнъ
Хар торгън лавшгинъ ўмскв.
Гунн царин арсар голлдж
Дӧнн царин арсар девлдж,
Хорта могъан зо дуралгъдж,
Хорн шӱӱгъӑр шахгсн,
Махн болд альх тӑвгсн,
Тӧмр болд товч тӑвгсн,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгън салдргъта,
Ӑърстин хар елднъгиг
Барун гарин альхнд
Шӱӱсн гартанъ атхв.

Энъгин олн сӑн дундан зӑрлг болв:
— Арслӑгъгин арг улан Хонъгърин
Залу багъ дӱӱвр цагтнъ,
Замбл хаанъ
Занди Герл кӱӱкнд
Шиилӑд морднав — гив.
Барун талас
Байн Кӱнъкӑн Алти Цееджнъ:
— Алдр зерг, тӱрд гитн,
Би танд нег зӧв кӱргсв — гидж бӑӑнӑ
Кезӑнӑ, тана орнд
Ордж ӧгӑд уга цагт,
Улман агсг улан гидг
Кӱлгиннъ хурдн цагт,
Эврӑ бийиннъ залу чиирг цагт

Шаргъулин гурви хаанла
 Бӕӕр кес гигӕд,
 Ганц бийӕр йовад,
 Тер саамдан
 Бӕӕр болл уга хӕрдж йовад
 Джангърахнд ордж ӕгсн цагт,
 Бӕк Мӕнӕгн Шигшргъд
 Нег кӕвӕн бӕӕдг ӕс билӕ гидж санад,
 Ӕн Замбл хаань
 Нутгин захар давдж йовад,
 Ардан негл гилс гидж хӕлӕн,
 Кӕӕкинъ шинджагсн билӕв.
 Гунта бийнь
 Гучн зургъан терзин герлӕр
 Йирн йисн торгъ
 Ниилӕлдж суусн бийнь харгдла.
 Гадр бийнь
 Мӕн арагнь мӕн болв чигн,
 Дотр бийнь
 Шулмин дӕртӕ кӕӕкн билӕ.
 Газрин кӕӕкд чилгсн биш,
 Тер кӕӕкнд бичкӕ келтн — гидж
 Кӕнъкндж келдж бӕӕнӕ.
 Ӕн богд Джангъгърнь
 Тер ӕгинъ сонъсад:
 — Мини зӕв гисиг,
 Чи юнъгад буру гинӕч?
 Кезӕнӕ меддг билӕч,
 Ода меддгӕсн гарад кӕгшрджч,
 Келсн ӕгчн
 Шӕд-амарчн гарх болтха! —
 Гидж зӕрлг болв.
 Ӕкс босв,
 Ӕркн арвн хойр сӕӕдӕднь
 Ӗмнӕснь босн дӕнънв.

Хашр мөнъгн үүдиг татхла
Тави минъгън хонъх джинънăд,
Түлкхлă түмн хонъх джинънăд,
Ариэл зеердин өөр гарад ирв.
Арднь Байн Күнъкән Алтн Цееджнь
Күнъкндж келн суув:

— Долан үйднь дахн төргсн
Домбин ариэл зеердиннь
Керлкъднь өөкн уга,
Кемлкъднь чимгн уга болснь;
Алдр нойн Джанъгър бийнь,
Өмн бийнь сълкнд цокгдад,
Ар бийнь нарид шатад,
Алтн бääрин шар-цоохр
Арман кондлнь дүүрăд,
Āрă тавлдж йовхнь үзгдх.

Гинджур мөнъгн дөрăд
Миимин улан госн
Күрхин тенд бийд,
Төөрд мөнъгн көвцг деер
Очн мет өсрăд тусв.
Бадмин сăахн йөрăлән тăвăд,
Алтн джолаг зөв эргүлăд,
Өндр шар-цоохр бăашнигән
Зөв эргăд гарв.
Нарн гарх үд хойран
Хоорндагъур гарад одв.
Ке шар-цоохр олнцгин захд,
Дуута долан минъгъ дарад,
Дун уга долан минъгъ дарад одв.
Өмн хойр кōлән
Өдрă газрт,
Хөөт хойр кōлән
Хонга газрт тăвăд одв.
Өргәри газр шүргн гүүгъăд,

Өвцүгъярн өргән дөнһәд,
Хойр талан шуукралгәнд
Талх газрин өвсн эврән әргдәд,
Хәвргъ хаджугъаснъ хәләсн кумһд
Өлһгәс босгсн
Өл манъхн цагъан туула мет
Өлһ деегъүр өрвкәд одв.
Долан-долан
Дөчн йисн хонг гүүлгв.
Болзатин Бор ик
Давхн деер гарад ирв.
Арһзл зеердиг сөөгъәд буув.
Болдин сәәгъяр богъчад,
Төмрин сәәгъяр тушад оркв.
Шугъл мөһгн цулвриг сунъгъдж бәрәд,
Аәрстин хар елдһгән
Хәвргъдән чирн йовад,
Киитн хар нүдәрн
Дөрвн талан харн хәләв.
Нарн гарх үд хойран хоорһд,
Замбл хаанъ күрл хар бәәшһъ,
Асгсн галин заль мет долвкдж үзгдв.
Ән Замбл хаанъ бәәшһъ
Мөһ билтәл гигъәд бас харв.
Түүһә наад бийд
Арслһъ уул гидг уулин беләр,
Тевк ик хар баран гарад,
Бийинъ темцәд аашһнъ үзгдв.
Өмһәснъ арһзл зеерд деерән гарад
Әлвг сәәхн хурдарһъ мөрәв.
Арслһъ уулин беләр
Давад күрәд ирв.
Тәвн сәәһъ көвүн
Тәвн зун майдан
Арк хүрмән ачгсн,

Хар торгън дөрвджән девсәд:
 — Алдр богд Джанъгър
 Буудж хяарн болтн — гидж
 Мөринь авад буулгъв.
 Дүүрн гарсн
 Арвн тавнь сар мет дүнъгәгъад
 Дөрвджн деернь гарад суув.
 Мендинь сурад, идән ундинь эдав.
 Сәәдүдин көвүднъ мөргн, сөгдн
 Зөвән күргн бәәнә:
 — Мана Замбл хан,
 Нарн гарх талас
 Богд Джанъгър аашна гигъад,
 Тосулгсн билә — гидж бәәнә.
 Байрлдж, сән гидж зәрлг болад,
 Арнзл зеерд деерән дәкн мордв.
 Элвг сәәхн хурдарнь гүүлгәд гарв.
 Күрл хар бәәшнъд
 Шидрдс гигъад күрәд ирв,
 Бумб дала гидг далан көвәд,
 Бум күдәд бүүрлгсн хурлинь зөв эрв.
 Арнзл зеерднъ
 Бөдүн өвсиг бөкилгәл уга,
 Нәрн өвсиг нәәхлүл уга,
 Талтнъ-тултнъ сайгар йовна.
 Күрл хар бәәшнъгин
 Өмн бийд ургъгсн
 Гурвн галвр зандн,
 Уласнь сүүдрт ирдж буув.
 Эрки арвн хойр сәнъ
 Мөринь авб.
 Арвн дөрвн үүдиг
 Ташр, ташр татад,
 Алтн торлг бәәшнъ дунднъ
 Орад ирв.

Барун бийднѣ нѣамн кѣлтѣ
 Нѣджр мѣнѣгн ширѣ деер
 Мандлад суув.
 Хойр хан мендѣн сурлцн сууна.
 Дѣүвр сѣѣхн арзин сѣүр болад,
 Эндѣн джиргѣл болад суув.
 Нег долан хонг,
 Хойр долан хонгт
 Нѣарин кѣл болад суув.
 Гурвдгч долан хонгт
 Эзн Джанѣгѣр зѣрлг болдж бѣәнѣ:
 — Замбл хан,
 Бумбин орнд ирхлѣрн,
 Гурвн джилд хамринѣ хатхад уга
 Гунн шар тормиг
 Хѣѣгѣд олдл уга,
 Тана Бумбин орнд
 Бѣәнѣ гих зѣнѣгѣр ирѣв.
 Тер зольвим
 Нанд хѣѣрн болтн — гив.
 Замбл хан зѣрлг болдж бѣәнѣ:
 — Омнѣснѣ бѣѣх зольв сурит,
 Би танас бичѣ давулсв.
 Уга зольвн болхла
 Ёкрѣс хашнѣ гидг эс билѣ — гив.
 Тер зѣвинѣ сонѣсад,
 Бас чигн нег долан хонгт
 Ёркин сѣүр болв.
 Замбл хан зѣрлг болдж бѣәнѣ:
 — Богд Джанѣгѣр, хѣрхлѣрн
 Нанд ёрн болх кѣүгѣн
 Ганц бийинѣ илгѣтн.
 Эзн богд Джанѣгѣр,
 Тер зѣвинѣ сонѣсад, гарад мѣрлв.
 Бадмин сѣѣхн ёѣрѣлѣн тѣвѣд босв,

Миимин улай госар
Шур мөнъги девсүринь
Булц-булц ишкәд,
Арви дөрви давхр үүдинь
Ташр-ташр татад гарад ирв.
Арнэл зерд деернь
Энъгин оln сәәдүднь дөнъндж мордулв..
Күрл хар бәәшнъгинь зөв эргәд,
Нарн гарх үзгән хәләггәд тавлад оркв..
Ке шар-цоохр олнцгин захар
Дуута долан минъгъ дарад,
Дун уга долан минъгъ дарад одв.
Долахн хонгин болзгт гүүлгәд,
Бумбин шар-цоохр бәәшнъгин
Үүднд ирәд буув.

Энъгин оln сәәдүднь
Өмнәснь тосдж гарад,
Хашр мөнъги үүдиг татад,
Дөчн дөрви кәлтә ширә деернь
Арви тавна сар мет
Дүнъгәлггәд суулгъв.
Энъгин оln сәәдүднь,
Байрта сән зәнъгинь сонъсий гиггәд..
Ард-ардасн
Арзан авхулад суув.
Джанъгър хан зәрлг болл уга
Долан долан дөчн йисн хонгт
Тагчг суув.
Гентки зәрлг болдж бәәнә:
— Сарин сәәгъинь сәкәд,
Өдрин сәәгъинь ончлад,
Хонъгъриг Замбл хаань нутг
Орултн — гидж бәәнә.

Өдрин сәәнд,
Күдр сән мөрчнь

Күүнә көврдгин чинән
 Хазар авад гарв.
 Көк девән өвсн,
 Киитн булгин уснд,
 Энъгин олн сәәдүдин күлгүдтә йовгсн
 Оцл көк галэниг
 Бәрәд, хазарлад авб.
 Көтләд, өндр шар-цоохр бәәшнъгиг
 Эöv эргәд,
 Хашр мөнъгн үүднд авад ирв.
 Болдин сәәгъәр богъчад,
 Төмрин сәәнәр тушад,
 Шугъл мөнъгн цулвраснь
 Тәвн сәәнъ көвүгъәр бәрүлв.
 Дел мөнъгн делтр тәвәд,
 Дегц зургъан давхр тохминъ тәвб,
 Дөш хар әмәлинь тохв.
 Ке шар-цоохр олнцгин захд
 Келкә найн нәәмн горьгиг татад,
 Дарцг цагъан әрвнъднъ
 Далн хойр хүрнәс гаргъад,
 Нәәмн татур хавснднъ
 Шугъу орулн татад оркв.
 Хурдн бийән,
 Ялмн сәәхн ха талан гаргъад,
 Хурц бийән
 Хойр нүдн талан гаргъад ирв.
 Сәәхн бийән
 Сәәр талан гаргъад ирв.
 Бумбин сәәхн найн нәәмн алд сүүлән
 Сәәр десрән сегләд ирв.
 Зургъан тө чикән хәәчләд,
 Ормин иш соягъарн
 Күрл мөнъгн уудиг дөлилгъәд,
 Дөчн йисн сара газрт гүүхән самв.

Санънагъари сар нарила наадад,
Сагъг дөрвн туругъари
Тер Бумбин орнд зовам болад,
Шугъл мөнъгн цулврас бърдж бääгсн,
Энъгин тавн сääнь көвүдиг сөнъ татад,
Иигән-тиигән хойрт тонъгъ дарад бääв.

Агъ Шавдл хатн,
Шилтә Зандн Герл хатн,
Хойр сара газрт йовх күргиг
Хувцлий гидж босв.
Түрә бийинь
Түмн күүкд ниилүлдж шаглгсн,
Зууза бийинь
Нег зун күүкд шаглгсн,
Мөринь үзгсн күн
Минъгъән өгч гääхм,
Мөн бийинь үзгсн күн
Түмән өгч гääхм,
Миимин улан гос үмсв,
Эрвнъ гидг киилгән үмсв,
Эрднин гурвн бишмдән үмсв,
Дääнь гурвн лүвц зүүв,
Ээлин гурвн лүвц бас үмсв.
Далн агт мөрнъ үнтә
Төмр лууднъ гидг бүсән бүслв,
Далн негн алд
Билгин шар болд үлдиг
Барун ташадан бүслв.
Түмн өрк дольгта
Түүкә цагъан биизиг
Дал деерән шанъхглулад,
Алтн дуулхиг
Зүн цох деерән тальвб.
Далн күн дамджлдг
Далгъа шар шаазнъгар

Дарагъар далн нег дарад оркв.
Гунн царин арсар голлгсн,
Дѳнн царин арсар девллгсн,
Хорта могъан дүр гаргѳдж гүргсн,
Хорн-шүүгъяр шахгсн,
Махн болдар альхлгсн,
Тѳмр болдар товчлгсн,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгъар салдргългсн
Аърстин хар елднъгиг
Барун гарин альхнд
Шүүсн гартлнъ атхв.
Ома цагъан амснъ
Урудс гидж халад,
Манъна деерк сутцснъ
Малян ишин чигă болдж цагърглад,
Анчн гигч зүркнъ
Аăвлхăгъинъ гүвдăд,
Арвн хойр сүрăнъ
Амн ѳѳднъ дăврăд,
Арвн цагъан хургънъ
Альхн талнъ үүмлдăд,
Эргд хар нүднъ йораларн
Арвн хойр эргăд,
Довтлх шонъхрин нүд гаргъад ирв.
Босхдж, нар-цар йовули бăăгъăд,
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр бийăрн
Шинджлдж бăăнă.
Ямр дүнъгă күчтă
Күмб гидж шинджлхлă,
Манъна деернъ
Маха-Галин күчн тѳгсгсн,
Зула деернъ
Зунъквин күчн тѳгсгсн,

Ора деернь
 Очр-Ванин кўчн тўгсгсн,
 Даларн далн тавн алд,
 Давсгарн найн тавн алд,
 Тал дундагъурн
 Гучн тавн тоха,
 Арвн хойр арслнъгин кўчн тогтгсн,
 Эрән сән булчнъднъ
 Эгц нāамн минъгън шулмин кўчн тўгсгсн;
 Мўрн деернь мордулдж нег шинджлāд,
 Мўрнāснъ буулгъдж шинджлāд,
 Ӧ уга гидж шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр бийāрн,
 Далн негн бум цергин
 Ӧнъгвч болм гидж кўўндāд,
 Не йовгсн йовдлан
 Номин йосар кўцāгъāд,
 Ар Бумбин орндан
 Алдр Джанъгъриннъ
 Хашр мўнъгн ўўднд ирдж буутъич гидж,
 Цугъар энъгин олн сāдўд йўрāл тāvб.
 Мордад, ондр шар-цоохр бāāшнъгиг
 Зўв эргāд,
 Нарн гарх ўд хойран хоорндагъур
 Тальвад оркв.
 Ӧмн хойр кўлāн
 Ӧдрā газрт тāvāд,
 Хўот хойр кўлāн
 Хонга газрт тāvāд,
 Ӧргārн газр шўргн гўўгъāд,
 Ӧвцўгъārн ӧргāн дўнънāд,
 Хойр талан шуукрлгънд
 Газрин ӧвсн
 Хойр талан āгрāд,
 Хāвргъ хаджугъасн хāлāсн кўўнд,

Өлнѣгѣс босгсн
Өл цагѣан туула мет
Өлнѣ деегѣур өрвкѣд одв.
Долан долан
Дөчн йисн хонга газрт гүүлгв.
Бас Болзатин ик
Бор довун деер гарад,
Оцл кѣк галзниг
Сѣөгѣад буув.
Болдин сѣәнѣр богѣчад,
Төмрин сѣәнѣр тушад,
Шугѣл мөнѣгн цулвран сунѣгѣад,
Аѣрстин хар елднѣгѣн чирѣд,
Книтн хар нүдѣр
Дөрвн талан хѣлѣв.
Нарн гарх
Ўд хойран хоорнд бѣргдсн
Замбл хаанѣ
Хар күрл бѣәншнѣ,
Асгсн заль мет, харгдв.
Эн Замбл хаанѣ бѣәншнѣ
Мөн гидж санад,
Мана алдр Джанѣгѣрин
Шиндѣлгсн юмнѣ
Ямр гилтѣ гигѣад,
Күүкнѣ шил гѣрд
Бѣәншнѣ талнѣ хѣлѣв.
Шар наридан мѣрглѣд,
Шагѣа чимгѣн бѣрлѣд,
Тенѣгрин Төгѣ Бүслѣ
Мѣргдѣ бѣәнхнѣ харгдв.
Уралан нег хѣлѣгѣад,
Ухагѣан тунѣгѣагѣад,
Хооран, эврѣ орн талан, хѣлѣгѣад,
Оцл кѣк галзн талан нег хѣлѣгѣад,

Нар-цар хойр йовад бӕӕв.
Удан йовад бӕӕхлӕ,
Оцл кӕк галзнь
Болд тӕмрӕн тас цокад
Эвшӕн келн бӕӕв:
— Эрки арвн нӕӕмн насндан
Кӕн болн гидж гарад,
Ганц бара ӕзӕд
Хӕрв гих му нер ягънач?
Чамла ӕдл кӕн уралан,
Дӕӕнд орад ӕкв чиг
Богд Джангърин орнд
Дӕкӕд нег иим кӕвӕн
Гарна ӕс болгънч! — гидж бӕӕнӕ.

Болд хар зӕркнь бульглад,
Адгин арагъан
Тачкнули бӕӕгъӕд мордв.

Оцл кӕк галзндан келв:
— Мангъдур ӕрӕн
Нарн мандлхин цагт,
Тенгрин Тӕгӕ Бӕст
Нама кӕрг — гидж бӕӕнӕ.

— Кемр ӕс кӕргхлӕ,
Дӕш болгсн сӕӕрӕрчн
Кенгкргин шир кел уга,
Кӕдр нӕӕмн хавсарчн
Кенгкргин докур кел уга,
Дӕрвн хар саврарчн
Зулин цӕгц кел уга бӕӕхн угав.

Оцл кӕк галзнь тер ӕг сонъсад,
Ар кӕлиннь шавхагъасн
Ӕргсн болад гӕӕгъӕд гарв.
— Мангъдур ӕрӕн
Нарн мандлх кӕртл
Мини нургън деер тор.

Сәәрәр шувтрад унхлачн
 Эзн билә гидж
 Хәрү хәрдж авхшив! — гив.
 Гүүснь чигн медгдл уга,
 Нисгснь чигн медгдл уга
 Йовсн ик хурднд
 Эмәлин ард суугъад,
 Алтн джоладан
 Әрә гидж күч күрч йовна.
 Манъгъдур өрүнднь,
 Нарн мандлхин чигт
 Бумбин цагъан өргән
 Омн ирәд буув.
 Оцл көк галзниг
 Төмрин сәәнар төдгләд,
 Болдин сәәнәр богъчад,
 Мөнъгн хасвчинь
 Джинънүләд татад орад,
 Барун әркнднь суув.
 Агънь сонъсад,
 Нәәмн көлтә
 Нәджр мөнъгн ширә деер,
 Йисн давхр
 Лаври торгън көшг гатцас
 Урнын келдж бәәнә:
 — Мини герт үг уга ордг,
 Нүүртән галта,
 Нүдндән цогта,
 Тошгсн бух болгсн,
 Төөргсн годль болгсн,
 Юн ноха ирвч?
 Гарч йов! — гидж бәәнә.
 — Таниг иим төр болдж гидж
 Сангсн угав,
 Нег аджргъ аду алдад,

Гурви сара хонгт хяагъяд,
 Газрин захд гер баяхлэ,
 Идэн унд эдлэд,
 Зольван зарлс гигъяд ирлэв.
 — Чамд босдж,
 Унд кедж өгдг кун уга.
 Эврэн бийчн босад кегъяд у — гидж
 Тенгрин Төгэ Бүс кель.
 Босдж ирэд
 Зүн бийднэ баясн арзасн,
 Далн кун дамджлг
 Далгэ шар шаазнгар,
 Дараггар далн нег дарад оркв.
 — Ундан уусн залу
 Ода гар эрт! — гив.
 — Ундим өгсн кун,
 Тэмк татад гархд
 Бичэ адгэти — гидж баянэ.
 Ганзан гаргяд, тэмкэн татад,
 Анчн гигч зуркнэ аавлахгэинэ гүвдэд,
 Арвн хойр сүрэнэ
 Амн талнэ деврэд,
 Арвн цагган хургэнэ
 Альхн талан үүмлдэд:
 — Гертэсн кун көөгяд баядг
 Ямр төр авсн күмбч?
 Наар бос,
 Нарна кюлд наадий! — гидж баянэ.
 Йисн давхр кюшгэн татад,
 Анггар-анггар инэгяд,
 Хар унгэн дахиннэ
 Ханцнас чирэд босад ирв.
 Келн баянэ:
 — Ха бисэс иим амти ирэд,
 Нанд килнцэн халдадгнэ яхв — гидж,

Анъгър-анъгър
Наад бърдж инәдж бәәнә.
Нүр, гаран утгагъад,
Асмн кеерән авч ирәд тохв.
Залу күүнә үкл
Эз уга
Эрм цагъан кōдәд гигъад,
Зер-зевән агсад мордв.
Гүүлгдәд йовдж йовтлән
Ганъг мōнъгн дала,
Мōсн цагъан уул хойр үзгдв.
Тенъгрин Тōгә Бүс келн бәәнә:
Нанла хәлдгсн күн
Эн уулин белд
Яснь бәәдг,
Эн далан уснд
Цуснь бәәдг юмн — гидж бәәнә.
Аърстин хар елднъгүдәр,
Тер үгин сүүлд,
Малягъәр цоклддж бәәнә.
Килгән шар үлдәр
Орагъаснь авн
Охр сүл күртлән цокв чигн,
Ўлдин ир дахн бүрдәд бәәнә.
Хоюрн
Алтн бәәрин шар-цоохр армар
Эгц шаагъад сегсрдв.
Хоюрн
Бас чигн юмн болл уга
Бәәгъад бәәв.
Армар болш уга болад,
Арвн цагъан хургъарн
Мōрнъ хурдар ирәд,
Мōрнәннъ нәәмн чимгд сольвдтл татлдв чиги
Мōрн деерәсн хоюрн

Гүврл уга бääв.

Өвсн киитä мал зовадж биш,

Аав, ээджин өгсн

Эм, далар медлдий гилдäд

Хойр күлгән сөөгбäд буув.

Тäкин арсн шалвриг

Тäкм деерән эвкäд,

Бугъин арсн шалвриг

Булчнъ деерән эвкäд,

Ўудн энътä

Көк кивр саадг

Өрч талан хäлälгбäд

Зөгсдж бääнä.

Тенъгрин Төгä Бүс

Келн бääнä:

— Көгсдж ирсн чи хахмб,

Көгсдж эс бääсн би хахмб? — гив.

— Тиклä чамла хäлддж ирсн би

Хасв — гидж Хонъгър келв.

Өмнäснъ саадгар хав.

Дарцг цагъан цееджднъ тусв,

Хар болд үзүрнъ

Хәрү шантрад унв.

Тенъгрин Төгä Бүс

Дäкн хан гидж бääнä.

Бас чигн дөрү дүнъгä

Шантрад хәрү унв.

Зер-зевär болш уга болад,

Хараданагъар шүүрлдäд,

Буур кевтä нүрлддж ирäд,

Авн, авн сегсрлдäд,

Ачн, ачн цоклдв.

Уул гатц көмллдäд,

Усн гатц цоклдад,

Хонъгърин хойр көлинъ

Газрт күргл уга өргэд авб.
Цокн гисн бийднъ,
Аргъта күүнэ үрн болад,
Ар көлиннъ чигчэгъярн дөнънэд,
Дөрвн өдр, дөрвн хонгт торлцв.

Тиигдж бääхинъ медэд,
Оцл көк галзнь
Болдин сääгъяр богъчгсинъ,
Төмрин сääнär тушгсинъ
Тас цокад,
Күрл мөнъгн уудан
Балв кемләд,
Гүн эвшән келдж бääнэ:
— Ширкгин уг эс билч!
Шилтә могъа хатнас
Гарсн эс билч!
Хәр цагъан далан хамхчад,
Хамг бийән күүчәд,
Далн хаанъ нутг
Данъгин бийәр орулсн эс билч!
Дала Джанъгъриннъ
Дән талнь
Дах болсн эс билч!
Дääвлхднъ
Күлг äдл йовсн эс билч!
Эрки арвн нääмтәдән
Күн болн гидж гарад
Ганц күүнд даргдв гих
Му нериг ягънач?
Чамаг үнд
Даргдад бääдм болхла,
Шугъл мөнъгн цулвран
Буру бийдән унджулад,
Үүнә мөрнд күүгдл уга
Джанъгърин өндр шар-цоохр

Бяашнѣ кѣртл одхв.
Эзн Джанѣгѣрин нутгт
Хѣр газрт одгсн
Мана кѣргнѣ мѣрн
Эмѣлтѣгѣн кѣглѣд ирв гидж кѣѣндхлѣ
Тер му нер ягѣнач?
Бамбин улан бѣсѣснѣ авхнчн,
Зѣг шар тохаг
Амн нургѣнднѣ дархнчн! — гидж бѣәнѣ.

Тииклѣ арвн хойр сѣрнѣ
Амн ѣѣднѣ деврѣд,
Арвн цагѣан хургѣнѣ
Альхн талан ѣѣмлдѣд,
Бамбин улан бѣсѣснѣ авад,
Зѣг шар тохаг
Амн нургѣнднѣ ѣлкдѣд дарв.
Хар махинѣ цумлад
Яснѣднѣ кѣртл
Орад одв тоха.
Нег ѣлкдѣдж дарад,
Хойр дарад, гурвдхларн —
Хойр кѣлѣн газрт кѣргѣд авб.
Ачн, ачн цоклдѣдж ѣовад,
Тенѣгрин Тѣгѣ Бѣсиг
Хад чолунд кев ортлнѣ цокв.

Сурдж бѣәнѣ:
— Залу кѣн гурвн гундлта гидг
Гундлан кел.
Голичн сугѣлнав.
— Нанд гундл уга
Эврѣнчн дурн — гив.

Белкѣсѣрнѣ тас ѣгѣд,
Хойра кегѣд хайв.
Асмн кеертнѣ
Алс хайдж ганзгѣлад,

Алт тавлад гүүлгэд гарв.
 Бумбин цагъан өргән
 Өмн бийд күүлгән сомнад
 Идүлдж оркад,
 Зүлдиг авад
 Барун зүн хойртнь
 Өлгэд оркв.
 Нанджр мөнъгн ширән өмн суугъад
 Алтн дуулхан дер деер тавб.
 Зандн Герл арагнь тал
 Гилс гидж халлагъад келн баянә:
 — Олн сө, олн өдр йовсн
 Делв мөнъгн шалвм
 Даакрад баадж.
 Наар босдж самл — гив.
 — Ширкгин уг гисн юмн
 Ширгхиг кезә үзхв! — гидж
 Нег альх ташв.
 — Заянь ингәсм хагъцулсн элмр,
 Хагсугъин Хар шилд
 Хамаран, ямаран йовхан
 Медл уга одхч!
 Хяарн хяарнәсм хагъцулсн элмр,
 Хагсугъин шилд
 Хар, яр йовхан,
 Медл уга одхч! — гидж
 Бас нег альх ташв.
 — Хяарн хяамтәгъән
 Хамдан чигн бә! — гидж келәд,
 Белкүсәрнь тас өгч унъгагъад,
 Барун зүн хойртнь өлгэд оркв.
 Зүн бийднь баясн арзас
 Далн күн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дарагъар далн нег

Дарад уугъад оркв.
Босдж ирӓд
Нӓӓмн кӓлтӓ
Нанджр мӓнъгн ширӓ деер кевтӓд,
Ухан ююгъан тунъгъагъад,
Аршан хар нӓлмсӓн
Асхад уульдџ бӓӓнӓ.
— Хӓрӓд оддм болхла,
Мана сӓӓдӓдин хорн келиг яяхв?
Эзн богд Джанъгърин
Зӓвшӓрсн кӓӓг,
Дӓӓсӓн дарв чигн,
Шулм болв чигн,
Юнъгад эс авад ирвч гих.
Нанла ӓдл кӓн,
Эн харасн кӓӓкнӓ
Харалд кӓрӓд ӓкв чигн,
Ардм, кишг иктӓ
Богд Джанъгърин орнд,
Нанла ӓдл
Нег кӓвӓн
Эс тӓрдгв — гидџ келӓд,
Гарч ирӓд,
Асмн кеериг тас чавчад,
Шорд шарад идв.
Сӓ дӓлин анъхунд гарч мордад,
Кӓрл мӓнъгн бӓӓшнъд кӓрӓд ирв.
Арвн хойр терзинь балвчад,
Алти ширӓ деер бӓӓсн Замбл хааг
Девд мӓнъгн шалваснь чирӓд,
Гаргъад авад ирв.
Зоогъаснь гурвн сур авад,
Тӓӓнӓ ормар дарн гурв малядӓд,
Ширӓ талнь хӓрӓ шивб.
Оцл кӓк галзн деерӓн

Дәкн мордад гарв.
Нарна ўдин кўлин
Дорд бий хәләгъад,
Оцл кўк галзна
Элвг сәәхн хурдар гүүлгәд йовна.
Эгц гурвн сара газрт,
Тунъ зогсл уга гүүлгв.
Оцл кўк галзнь
Керлқаднь өөкн уга,
Кемлқаднь чимгн уга
Болтлан эцәд,
Зургъан тō чикнь
Ўдәрәрни сулдад унад,
Ганъ халун ик болад,
Ара харгъулх өвсн олдл уга,
Ам зәәлх усн олдл уга,
Ар бийнь нарид өгрәд,
Өмн бийнь сәлкнд цокгдад,
Алти бәәрин шар-цоохр арман
Көндлнь дүүрәд,
Арә тавлад,
Ухан сегәгъән алдад ирв.
Хагсугъин Хар шилд ирәд
Дөрвн көлән цахлад,
Беткин толгъа ўмкәд киисв.
Мөрн бийәсн салад
Дөрвн хонгт
Ухан уга болад кевтв.
Деернь гент,
Гурвн шар толгъата
Хун цевдж нисдж ирәд,
Эн юн гидг газрт
Кўн мөрн хойр
Кевтснь энв,
Хөөтин буйн болх,

Усн-унд өгэд
 Эдгән сергәй гигъад,
 Мөрн бий хойриннь амнднь
 Нег ирл дүрдж өгэд,
 Нисәд гарв.
 Арднь гент ухан орад,
 Мөртәгъән сергәд босв,
 Босад оцл көк
 Галзн деерән гарад,
 Эгц, гурвн сара газрт гүүлгв.
 Бас оцл көк
 Урд метәр әцәд,
 Әрә алддж тавлад йовдж йовтлань,
 Омн бийднь
 Йирн йисн джид турш әргтә,
 Ганъг мөнъгн далан
 Ылдин мөргн урсулд,
 Ыкрин чигә хар чолун
 Нар-цар хойр көлврәд,
 Гал гарад бәәнә.
 Ырүдс гигъад
 Көвәгъүрнь йовдж йовтл
 Гент көк девән өвсн,
 Киитн булгин усн
 Харгъад бәäv.
 Буудж ирәд,
 Оцл көк галзник тальвб.
 Гал ўдин анъхунд
 Алтн бәәрин шар-цоохр
 Арман авад,
 Далан әрг деер гарад ирв.
 Дала тал хәлән гихнь
 Тул загъсн
 Көвә талнь көшәд,
 Гарч йовхнь ўзгдв.

Гүүдж орад
Амн нургъарнь шаагъад,
Алти бääрин шар-цоохр
Арман öргв.
Тул загъсн туульд
Армтагъинь алдрулад,
Далан дунд киисв.
Тер ääгъинь сонъсад,
Оцл кök галзнь
Гүүдж ирäd,
Бумбан найн нääмн алд сүүлән
Хаяд öгв.
Сүүлääснь шүүрч авхла,
Арман авад бийчн гарич гидж дуудв.
Армта, загъстагъим
Авч гар гигъäd
Теврäd кевтв.
Тер үгинь сонъсад,
Öмн хойр кölән
Сү цääгъән газрт дүрн татад,
Загъстагъинь далан эрг деер
Гаргъад авад ирв.
Загъсиг гаргъдж ирäd,
Махнась шардж идäd,
Түмн öрк дольгта
Түүкä цагъан чачран татад,
Сур мет сунад,
Суха мет мандагъад унтв.
Долан долан
Дöчн йисн хонгт унтв.
Оцл кök галзнь
Деернь ирäd түргäd серүлв.
Босад хälән гихлä,
Оцл кök галзнь
Бääрнääснь бäрсн мет

Сайргсн болна.
Девад мөнъгн шалван илэд,
Босад,
Загъснаниъ махнас
Дакад шарад идв.
Оцл көк галзнан тохдж унад,
Ганъг мөнъгн далад
Эгцднъ дэврэд орв.
Долахн хонгин эргцд гатлад гарв.
Бас эгц гурвн сара газрт гүүлгв.
Өмнклэри адал бас эцэд ирв,
Арэ тавлад йовдж йовтл
Өл Манъхн Цагъан уул харгдад ирв,
Деернъ арэ тавлад гарв.
Оцл көк галзниг сөөдж оркад,
Шугъл мөнъгн цулвриг сунъгъад,
Айрстин хар елднъгиг чирэд,
Дөрвн талан киитн хар нүдэр харв.
Нарнъ үд дор,
Нег күрл хар бэйшнъ
Асгсн залиг герл мет
Үзгддж бэйәнэ.
Мана богд Джанъгърин бэйшнъд орхнъ
Ямаран дүнъгэдж гигъэд,
Дакн шинджли хэлэв.
Арчм дүнъгэ өргн болад,
Нег хургън дүнъгэ өндр болв.
Бас нег дөрвн түвиг ээлгсн
Ах кишгтэ амтнэ
Бэйшнъ биз гидж санад,
Үнд ягъдж күрхв гигъэд,
Аршан хар нүлмсән цацад уульв.
Уулин орагъас буугъад,
Оцл көк галзнан
Хуухта көк даагъ кегъэд,

Эврă бийнъ
 Орагъаснъ мааджхнъ
 Арвн ѳтн унм,
 Загърмгаснъ мааджхнъ
 Тавн ѳтн унм,
 Тарха ходжгър кѳвүн болад,
 Даагъан унад,
 Дав-дав гигъад,
 Бăашинъ темцăд гарв.
 Дав-дав гигъă йовдж
 Кърл мѳнъгн бăашинъ эргсн,
 Бум кърцгсн цахртнъ
 Кърдг аргъ уга болад,
 Аргъсна ѳѳр киисв.
 Цахрас аргъс ачхар
 Огътр улан цард
 Манъгъд тергăн татгсн
 Ѳвгн кърăд ирв.
 Аргъсан хăлăдж бăагъад,
 Эн юн даагън кѳвүн хойр
 Кевтснъ энв гигъад,
 Ёмкăднъ хăлăдж ядад
 Царан хăрұ эргұлăд хăрв.
 Ууль хар уурцдан кърăд ирхлăнъ,
 Ик хар эмгнъ
 Ёмнăснъ гарад ирв.
 — Ёвгн аргъснчн ягъв? — гидж сурв.
 — Нег кѳк даагън,
 Нег кѳвүн хойр кевтнă,
 Ёмкăднъ хальдл уга ирұв — гидж бăанă.
 — Кезăнăс нааран ода къртл
 Геннчн юнъгад эс баргдна?
 Чамас ұрн эс гарв чигн,
 Тенъгрин ѳгсн кѳвұ
 Юнъгад эс авнач?

Тер көвүг өтр авч ир! — гигъад,
Көөтә хар шиләврәһ
Гиджгәрһ шаадж көөв.

Өвгн царан хәрү әргүләд гарв.
Әмгн ардасһ дуудад,
Ик хар утхурта ус дүүджлдж өгәд:
— Өлссн, ундассн юмн болхһ,
Ән ус өгич — гигъад тәвб.

Күрч ирәд,
Өрү бийдһ гарад:
— Көвүн, әмтә юмн болхһ,
Ән усиг уугъич,
Әмгндән чамаг ачад
Күргдж өгнәв-гигъад дуудв.

Аргъта юмн болад, өндәдж босад,
Утхурта усна өрәлиһ уугъад,
Өрәлиһ даагһндан өгәд,
Әм авад аргъснас гархла,
Өвгн аргъсан ачад
Көвүг даагһинһ унулад,
Манъгәд тергнә ардас
Көтләд авад ирв.

Әмгн өмнәсһ гарч ирәд,
Тархаг даагһнасһ буулгәд,
Теврәд авб.

Ууль хар уурцдан орулад,
Кир нугъудинһ угъав.
Өвгн хуухта даагһинһ
Нуурин көвәд көтләд,
Ногһанд тәвб.
Таалдж ханш уга
Тарха ходжгәр көвү кегъад авб.

Ирәд әдү-тедү болдж бәәгсн цагт
Хаана көвүн,
Хойр ах түшмлиһ көвүдтәгһән

Алтн ааругъар
 Шагъацдж бӕӕхнӕ ӱзгдв.
 Нег тӱшмлининӕ кӧвӱн келн бӕӕна:
 — Мӧн эн тарха
 Манла шагъацхар аашна.
 Хаана кӧвӱн зӕрлг болв:
 — Залу кӱмн нӕӕрт нааднав гихлӕ,
 Хӧрдг йосн уга — гив.
 Тарха улм ӱкс гигъӕд,
 Кӱрӕд ирв.
 Тӱшмлин кӧвӱн сурдж бӕӕнӕ:
 — Тарха, манла шагъацхар ирвчи? — гидж.
 — Тана хӕӕрн бӕӕхнӕ,
 Наадх чигн билӕв — гинӕ.
 — Энчн саамин тулм алтар
 Наадг наадн
 Чи ююгъан тӕвдж нааднач?
 — Олн тана хӕӕрн бӕӕхлӕ,
 Огътр царан,
 Кӧк даагъан,
 Кӧгши аав эедж хойртагъан хамднӕ
 Нег саамд чиг
 Бодад нааднав — гинӕ.
 — Мӧрӕгъинӕ ик багъ гил уга,
 Наадултн — гидж
 Хаана кӧвӱн зӕрлг болв.
 Хойр ӧрдг, хойр сах ӧгв.
 Хойр ӧрцгӕн ӧрӕд,
 Хамдан гарад зогсв.
 Тӱрӱнтӕк тӱшмлин кӧвӱн хагъад гарв.
 — Шин бер, кӧвӱн,
 Нег кӱӱнӕ дару хатн — гив.
 Негинӕ деегъӱрнӕ гаргъад алдв.
 Хойрдгч сахнӕ хошадлад тусв.
 Унӕгъан хӕрӱтӕ наадн болад,

Гүүдж ирэд,
Нег юм алдл уга цэрэд авб.

Гурвн тулм алт
Тер саамдан шүүггэд авб.
Дәкн бас чигн хәрү наадад,
Хойр гурвн саамд наач бääггэд
Нег тулм алтинь хәрү шүүггдв.
Хойринь бишмүдиннь ханцнд
Кедж авад үүрэд хәрв.

Авч ирэд,
Аав ээдж хойриннь
Дериннь өмн тавб.
Аав ээдж хойринь
Алк нег дөрвн зүсн мал
Хулддж авад,
Хаджугъас хөөрмг хяаш уга болв.

Бас эдү-тедү болдж бääсн цагт,
Хаана тал күүнә толгъа хулсн болад,
Нәәрин көл ик болад бääв.

Тарха гертән гүүдж ордж ирэд аавасн сурв:
— Аав, аав, күүнә толгъа хулсн болад,
Нәәрин көл ик болад бääдгнь юмб?
Эн кен гидг хамб? — гидж.

— Кукн, энчн,
Дөрвн түвин негнд бääдг
Догман Цагъан Зулха гидг хан,
Теднә долан наста
Гернэл гидг күүкнд келгсн
Манъхн богдин ач,
Мала Цагъан гидг бөк
Тавн зун күүггән дахулдж ирэд,
Кемтә, кемтә нәр гаргьдг,
Күн өгв чигн авх,
Эс өгв чигн авх гидг.
Күүкн однав чигн гидг уга,

Одхшв чиги гидг уга мөн.

Тер үгинь аавасн сонъсад
Гарч гүүгъад,
Шил гәрд бәәшинь талнь харв.
Гучн зургъан терзин герләр
Хойрдгч нарна герл гарч суухнь харгдв.

Бас әдү-тедү болад одгсн цагт,
Нуурин көвәд бәәгсн
Көк даагъан хәләгъад хәрдж йовб.
Шил гәрд бәәшиньгәс
Шинджч цагъан күүкн гарад,
Эрвнь сәәхн биизән делскәд,
Бийинь темцәд аашдг болна.
Түрүләд йовн гихнь бийинь темцәд,
Талха газрас аньгър-аньгър инәгъад күрәд ирв.
Ирн бийәрн:

— Ах нойн баав,
Амр тингр ирвт? — гидж сурв.

Тарха келн бәәнә:
— Бийәрм бичә наад бәртн.
Танд, нәр-наад хәәхнь,
Цахрин көвүд уралан йовхла олдх.

Күүкн келн бәәнә:
— Таниг би тәнә бәәнәв:
Нарн гархин ар бийәс,
Ўзнъгин үлдл,
Ўйин ганц Джанъгърин нутгас,
Таниг мордгсиг медә бәәнәв.
Бөк Мөнъгн Шигшргъин уугъин үрн,
Шилтә Зандн Герл хатнас гаргсн
Арслнъгин арг улан Хонъгър гидж
Таниг тәнә бәәнәв.
Мана хаана күүкн
Мендитн медәд ир гив.
Түүнәс үлү күүндх йосн уга — гив.

Эрвнѣ сѣахн биизѣн делскѣд хѣрв күүкн.

Тер үгинѣ сонъсад,

Хѣрү гүүгѣд,

Оцл кѣк галзндан келв:

— Чамагъан хѣлѣгѣд хѣрдж йовтам

Нег күүкн эдү дүнѣгѣ үг келѣд

Хѣрѣд йовад одв.

Ямр кевѣр бѣадмб?

Кѣк галзнь келн бѣәнѣ:

— Сүргѣс салгсн гѣрѣсн

Аѣмтхѣ гидг эс билү?

Бийѣн дарс гидж бѣагъич.

Чамд ѣдрин нег үг

Сонъсгдн гиснь эн — гив.

Ууль хар уурцдан гүүдж ирѣд,

Аав ээдж хойриннь ѣврт орад унтв.

Манѣгъдуртнь босад,

Бас чигн эдү-тедү болдж бѣагсн цагт

Бас асхн ора даагъан хѣлѣгѣд одв.

Хѣрдж йовгсн цагтнь

Бас эрвнѣ сѣахн биизѣн делскѣд,

Шинджч цагъан күүкн

Бѣгн-тошад аашна.

Келн бѣәнѣ:

— Ах нойн баав, таниг,

Аав, ээджѣн унтулад,

Мана шил гѣрд бѣашнѣд

Иртн гилѣ хан күүкн.

Амтн унтхин алднд

Хар ишкѣ ковнѣгѣн кѣдрѣд,

Бѣгн-тошад шил бѣашнѣд күрѣд ирв.

Ўкс гигѣд үүдинѣ татад орн гихнь

Арүн цагъан мѣнѣгн ширѣ деерѣн

Күүкн хойрдгч нарнь герл гарч суудж.

Орад ирхлѣ босдж ирѣд тархаг

Дериннь өмн авч ирдж суулгъв.
 Мендинь сурад,
 Эврәинь ганзар тәмк нерүлдж өгәд,
 Бийнь дарунь гарад суув.
 Күүкн келн бәәнә.
 — Та, залу багъ дүүвр цагтап,
 Замбл Занди Герл күүкнд
 Шииләд мордгсан меднт?
 Тер саамд йөрәл уга болад,
 Нааран гарад,
 Эгл гурвн сара хонгт
 Усн, ундн уга бәәсн бийдтн
 Хун шовунд хұвләд,
 Ам залгълав.
 Ганъшгсн хумха газрт,
 Ганъг мөнъгн далан әрг деер ургъгсн,
 Күлг мөрндтн өлг болгсн
 Көк девән өвснтн
 Тевгинм шалв билә,
 Эврә бийдтн ундн болгсн
 Книгн булгин уснтн
 Нүднәсм гаргсн нүлмсн билә,
 Дала тал көшдж гарсн загъснтн
 Мини махмуд билә,
 Тигдж хұвләдж,
 Танд нег усн-унд хойр күргдж өгләв.
 Дөнн настагъасн авн
 Келгсн күргм гурвдад
 Күрч ирсн бәәнә — гив.
 — Әдү хол газрас
 Эндүрл уга медсн бийчн
 Эрт юнъгад әс наар гисмч? — гидж
 Урнәдж Хонъгър келнә.
 — Тииклә, урд мет болдж
 Мөн бийән үзүлтн — гинә.

Дүүрнѣ гарх арви тавна
 Сар мет мандлад суув.
 Тер сөөнѣ бийднѣ
 Ор цѣятл нѣр, наадн болв.
 Орүнднѣ орлѣ босад,
 Тарха кевтѣн ээдѣ аав хойриннѣ
 Өвртнѣ орад унтв.
 Бас эдү-тедү болдж бѣән цѣгт,
 Асхн даагѣан хѣлѣгѣад хѣрдѣ йовсн цѣгт
 Шиндѣч цѣгѣан күүкн
 Бөгн-тошад гүүгѣад күрѣд ирв.
 — Ах нойн баав, таниг
 Асхндан иртхѣ гив.
 Манѣхн богдин ач,
 Манѣхджан Мала Цѣгѣан гидѣ бѣк,
 Тавн зун күүгѣән
 Дахулад иргсн бѣәнѣ.
 Таниг „Джанѣгѣр“ келтн гив.
 Эврѣннѣ ардксн мактѣдѣ
 Буультха гив-гинѣ.
 Аав ээдѣ хойран унтулад,
 Көвнѣгѣән кѣдрѣд,
 Бөгн-тошн гүүгѣад гарв.
 Бѣәншнѣгин нег зевгд
 Күрч ирѣд бѣән цѣгт,
 Хаана күүкн, күргн хойр
 „Джанѣгѣр“ келүлдѣ күү хѣгѣад ирв.
 Джанѣгѣрч кѣвүг
 Күүкд олад, дахулад авад гарв.
 Барун бийднѣ күргн,
 Тавн зун күүгѣән дахулад суугсн,
 Зүн бийднѣ хаана күүкн,
 Гурвн зун күүктѣгѣән, суугсн цѣгт орад ирв.
 Джанѣгѣрч кѣвүг дерин өмн
 Гар угѣадѣ ширѣ деер суулгѣв.

Гурви цогц арк
 Дарагъар кедж өгв.
 — Көвүн „Джаньгър“ келтн — гив.
 — Эрднин эки цагт,
 Эн олн бурхдин шаджи тогтх цагт гарсн
 Тэк Зула хаань үлдл,
 Таньсг Бумб хаань ач,
 Ёвн аалдр хаань көвүн,
 Ёвин ончн Джаньгър билэ.
 Эрки долатадан
 Дордин долан ор дорацулад,
 Дуута Джаньгър цолан дуудулгсн,
 Эрки шарин зургъан миньгън
 Арви хойр баатрмудаснь келүлгсн баатринь,
 Төвшүн Ширкгин ач
 Бөк Моньгн Шигшргъин уугъин көвүн,
 Шилтэ Занди Герл хатнь
 Хөри хойртад гарсн,
 Төр шаджи хойринь
 Гар деернь авч өгсн
 Эрки боднь —
 Арслньгин арг улан
 Хоньгър болна гигъад ирхлэри:
 — Эн цага күн болад,
 Нанла халдхнь
 Ягъна тер улс! — гидж келэд
 Халад хяакрсн дуунд
 Шил гярд баяшинь даяавл.
 Тер дуунд сүрә немх гигъад,
 Хаана күүкн тарха көвүнә хормагъас
 Хойр көк темнәр сольви шаагсиг
 Хугъ татад зогсв.
 Ор цаятл „Джаньгър“ келүләд,
 Маньгьдуртнь миньгън шар толгъата хө.
 „Джаньгърин“ шань гигъад туулгъад тавб.

Хөөгъян авч ирэд,
Ууль хар уурциннь
Омн бийднь кевтүлв.

Бас эдү-тедү болдж бääтл,
Асхн ора, даагъан
Халлагъад, хардж йовтлнь
Шинджч цагъан күүкн
Гүүгъад күрэд ирв.
Ирн келн бääнә:
— Асхндан

Хаана күүкн, күргн хойр,
Хойр бөк ноолдулн гидж бääнә
Таниг хан күүкн иртхә гилә,
Бөкән кедж ноолдулн гидж бääнә.
Бөкинъ диилхәс биш,
Түүнәс үлү юм
Бичгә гаргътн-гигъад күүкн хәрв.

Тарха гүүдж ирэд,
Аав, эеджән унтулад,
Шил гәрд бääшнъд күрэд ирв.
Хаана күргн, күүкн хойр
Сарин сарулар
Газа гарч ирэд суув.
Бөк ноолдулй гидж күүндән болад,
Тавн зун күүкд
Тархагъан тääләд,
Ногъан торгън көшг татв.
Цаатк күргн ик хар бөкән тääләд,
Цагъан көшгән татв.
Тал дунд
Хойр нүр болгъад авад ирв,
Көшгән хамад авб.
Негнь-тохан чигә тарха болад,
Негнь-ик хар бөк болад зогсв.
Ик хар бөк

Сун тусад өскэлдн уульв:

— Юн гидг күүнлэ

Намаг ноолдулгснь энв?!

Тарха келн бääнэ:

— Чамд диилгсн хөөн

Юн йилгъл бääдгв? — гигъад ташхларн,

Яснднь күүргн ташв.

Барун гараснь шүүрч авад

Деегүүрн цокад,

Үй ясинь хамх цокв.

— Эн юн хорта бирмив? — гигъад

Хаана күүргн тосад бэрн гив.

Хан күүкн заагтнь орад,

Гаринь харгбулл уга

Тархагъан авад одв.

Маньгъдуртнь

Миньгън шар цагъан хө туулгъад,

Долан цагъан майд

Ооср бүүч уга,

Орд цагъан өргэг ачулад тавб.

Бас ууль хар уурциннь өөр авад ирв.

Тарха келн бääнэ:

— Аав, хойр миньгън хөөтэ күүн

Цахрт бääдж болш уга,

Нег нуурин көвэд бууй.

Нуурин көвэд

Ор цагъан өргэгъан бәрэд,

Хуучн герәрн

Аргъсна гер кегъад

Ардан бәрв.

Маньгъдуртнь үрүн цääгъан

Уучкад йовдж йовад,

Аршан хар нүлмсән цацад,

Ар Бумбин оран санад уульад

Оцл көк галзнаннь өөр күүрэд ирв.

Тиигдж бääтлнь
 Шинджч цагъан күүкн
 Таниг наар иртхā гив — гинā.
 Дахулад авад гарв.
 Ирхлāнь хан күүкн
 Гурви цогц āрк өгв.
 Күүкн келн бāәнā:
 — Дөнтāгъās авн
 Дахн келгсн кўргн
 Сāн үүлāн кўцāгъād,
 Зөвāн авад хāрād одв.
 Та яях кўн билāt? — гив.
 Үкс гигъād
 Оцл кōк галзндан кўрād ирв.
 — Йир юн гидг газрт,
 Ямр кевār бāāгчм энв? — гигъād,
 Өл Манъхн уулар
 Давад иргсн эс билū би гигъād
 Тер уулан хāлāхлā,
 Нāрхн улан тоосн огътргъуд хадад аашна.
 Эн уульгсн нўдн болад
 Эндўрдж бāāvзāв гигъād
 Дāкн хархла,
 Арнэл зeerдин тоосн болдж тāнгдв.
 Мордад харгъхв, яяхв? — гидж
 Оцл кōк галзнаннь
 Дел теврād зогсдж бāәнā.
 Шинджч цагъан күүкн ирād:
 — Таниг хаана күүкн
 Наар иртхā гив — гинā.
 Дахулад ирв.
 Хан күүкн
 Гурви цогц āрк өгād:
 — Танла āдл кўмн
 Сангсн болад харгъгснд орхнь,

Хяälгъсн болад харгъсн сән биший?

Тер үгинь сонъсад хәрәд:

— Аав минь, хуучн безгтә биләв — гигәд кевтв.

Аавнь кōлинь дарв,

Эәджнь толгъагъинь дарв.

Алдр Джанъгър бийнь,

Арнэл зердиннь

Керләднь өөкн уга,

Кемләднь чимгн уга

Болтлан эцәд,

Зургъан тө чикнь үдәрәрн суладад бәәсн,

Эврә ар бийнь нарнд өгрәд,

Өмн бийнь сәлкнд цокгдад,

Алгн бәәрин шар-цоохр

Арман кōндлнь дүүрсн,

Äрә тавлад орад ирв.

Күрл мōнъгн бәәшнъгин

Үүднд күрч ирәд,

Армиг гудилгәдж бәәгәд дуудв.

— Мōртәгъинь өргәд авдг

Эәлә минь билә,

Төрәд авдг, начн минь билә.

Äрвдж уга юмнас

Өөләд гарад одв.

Үзгсн далн хаань орнд одув,

Үзәд уга хөрн тавн оар эргәд ирүв.

Үзәд, келдж өгсн күмниг,

Гелнь болхла,

Бумб дала гидг далад

Бум күцәд бүүрлгсн

Хурлин лам мет бәәлгънәв;

Күүкд күмн болхла,

Арвн зургъата Шавдл хатнаннь

Джиргәләр бәәлгъх биләв;

Залу күмн болхла,

Эн хаань нутгар

Шань өгэд ха суулгъх билэв.

Күн зольв бидн медгсн угавдн гигсн

Догши Цагъан хаань зэрлг сонъсад,

Алдр нойн Джаньгър хяалдж баяна.

— Юн гидг күүнэс

Гаргсн күмн иим саяхмб?

Юн гидг гүүнэс

Гаргсн мөрн иим саяхн болдгв? — гидж

Тер орна улс

Долан бум күүддж халэв.

Хоньгър аавдан келн баяна:

— Хаана үүднд баягсн

Зеерд мөртэ күүнд,

Тана хяагсн күн

Манад баяна гидж

Күргдж келтн — гинэ.

— Күүкнэнь келгсн үгд

Йовад үкв чиг

Чамд гундл уга.

Өтр шулугъар йовад,

Тер күүнд күрч үз — гидж эмгн келв.

Нег, негиднь чичгдэ,

Нег, негиднь түүлгдэ йовдж

Джаньгърт күрэд:

— Алдр, тана хяагсн күн

Манад баяна — гидж өвгн келв.

Арнэл зеерднь

Амарн өвгиг шүүрч авад

Джаньгъртан өгв.

Өвгиг теврдж авад:

— Хааран, хааран йовх юмб? — гидж сурв.

Нуурин көвэд баягсн

Орд цагъан өргэд күрэд ирв.

Хоньгър өмнк кевтэн болад

Гарад ирв,
 Оцл кѡк галзнь чиг
 Мѡн кевтѡн болад хуурдад ирв.
 Хоньгър, Джаньгър хойр,
 Таш бун уульад,
 Теврлдѡд ү-хѡ болв.
 Джаньгърин гучн хойр боднъгнь,
 Гучн хойр үзгѡс
 Ориг тоосарн таг дарад,
 Орад ирв.
 Түүнѡ тал дунднь
 Бѡк Мѡнъгн Шигшргъ,
 Гучн хойр күүнѡ
 Хош-хораг эм деерѡн хайгсн
 Гүүгѡд орад ирв.
 Долан хонгт
 Цугъар ү-хѡ болв.
 Эзн Джаньгърнь
 Эн хаана нутгт
 Зѡвтѡ күүкн бѡәнү? — гидж
 Хоньгърасн сурв.
 — Күн келгсн нег зѡвтѡ күүкн бѡәнѡ — гив.
 Гучн хойр бийѡрн
 Эн хааг ѡгв чиг авий,
 Эс ѡгв чиг авий гидж күүндѡн болв.
 Эзн Джаньгър:
 — Минъянан дахулад орсв,
 Та ардас
 Хүрмѡн авад иртн — гигѡд йовб.
 Талтнь тугин сайгар сайглулад,
 Бум күүгсн цахрин
 Ѳмн бийар гарад ирв,
 Бер кўмн үзхлѡрн —
 Белиннь гурвн товчан сулдхн дахв,
 Күүкн кўмн үзхлѡрн —

Кѡкнѡннѣ гурвн товчнѣ тасрн дахв,
Эмгн кѡмн ѱзхлѡрн —
Утхурарн газр шавдад уульн,
Чавас, минн арвн тавна наснд
Харгѣх ягѣна
Иим сѡѡхн кѡн — гидж дахв.
Бум кѡцдж арднѣ дахв.
Бурхнагѣинѣ зѡв ѡргѡд,
Кѡрл хар бѡѡшнѣгин
Ѳмн бийд бѡѡгсн
Гурвн галвр зандн уласнд ирдж буув.

Арвн дѡрвн ѱѡдинѣ
Ташр-ташр татад,
Арвн тавна сар мет мандлдж орад,
Догшн Цагѣан Зул хаанѣ
Мендинѣ сурад суув.
Ардаснѣ дахн
Джанѣгѣрин гучн хойр боднѣ
Хѡрмтѡгѣан орад
Барун бийѡр суув.
Манѣхн богд чигн
Бас ѡрк хѡрмѡн тѡвѡд суув.

Келмрчин Ке Джилгѣн гидг боднѣ
Зѡн тал чиг, барун тал чиг сул уга,
ѱѡдн хоорнд суув.
Алдр нойн Джанѣгѣрнѣ:
— Зѡн барун хойрин
Негѡрнѣ суухнч — гив.
— Барун бийѡр
Алдр Джанѣгѣрин зѡв
Кѡргхнѣ медгдхш,
Зѡн сѡѱгѣѡр
Манѣхн богдин зѡв
Кѡргхнѣ медгдхш — гив.

Догшн Цагѣан Зул хан

Маргъа кенӓв,
Тер маргъа авснги
Кӱӱким авти гив.

Дегӱ хойр хӱрмин ӓркиг цацн,
Дӱӱвр хар арзин сӱӱр болад суув.
Тӱрӱн маргъанд,
Тави берӓ газрт урлда тӓвснд,
Санлин буурл галэн кӱлг
Тасрха тави берӓ газрт гарч ирв.
Хойрдгч маргъань,
Сум харвлгън болгснд,
Джаньгърин Мергн Ӕрк Хар гидг боднӓ
Сӱӱсарн орулад сангсарн гаргъад,
Ата маргъа авб.

Бас ӧдрин сӓӓнд
Гурвдгч маргъа болад,
Гурви нӱр болдж суугъад,
Хойр кӱргиг ноолдулий гидж бӓӓнӓ.
Богд Джаньгър зӓрлг болн бӓӓнӓ:
— Кӱӱкд ноолдхла
Гӱӱгъӓд бӓӓх нег ӧвгн бӓӓнӓ.

Тӱнӱг дардж бӓӓх
Тави миньгън маньгъсин кӧвӱд ӧгтн — гинӓ.

Бӧк Мӧнъгн Шигшргъиг,
Хасг тӧмр тергнд кӱлӓд,
Тави миньгън маньгъсин кӧвӱдӓр дарулад,
Хойр кӱргиг тӓӓлӓд ноолдулв.
Хоньгъринь дорацулад
Цаатк кӱргнӓ авн алдад ирв.
Хасг тӧмр тергинь кӱ татад,
Тави миньгън кӧвӱдиг
Ӗсргдж шивӓд, гӱӱдж ирӓд
Мала Цагъаниг
Гар кӧлинӓ хугълад,
Шарджгнулад хаяд оркв

Хонъгър дарунь
Махинь цӕкӕр-цӕкӕр утлад
Ганъг мӕрн далад хаяд оркв.
Манъхи богд хан келн бӕӕнӕ:
— Богд Джанъгър, тана кишг ӕлӕ сӕндж,
Уулин нег нарн минь унв — гигъӕд,
Тавн зун залугъан дахулад хӕрв.

Арднъ

Ӗдрин сӕӕгъинь ончлад,
Сарин сӕӕгъинь сӕкӕд,
Тал дунднъ
Джирн цагъан ӕргӕ бӕрӕд,
Гернӕл гидг кӕӕкиг буулгъад авб.
Долан долан
Дӕчн йисн хонгт нӕӕрин кӕл болв.
Догшн Цагъан Зула кӕӕкнӕсн:
— Нанас юн дахуль авнач? — гидж сурв.
— Мини сурсиг ӕгх болхла,
Нег джилӕ тӕлӕн нанд ӕгтн — гив.
Хан тер ӕгинь сонъсад,
Ӕнъгин олн сӕӕдӕдгӕн кӕӕндӕд,
Нег джилин тӕл гигсн ӕг
Маниг богд Джанъгърин алвтин
Нег зах болтха гигсн ӕг билтӕл гигъӕд,
Нутгтан зар тӕвӕд нӕӕв.

Эн богд Джанъгър,
Орчлӕнъгин сӕӕхн Минъян, Санл хойриг
Йисн сара газриг
Йис хонад кӕрч
Нутгтан зӕнъг кӕргтн гигъӕд йовулв.

Ардаснъ йисн сара газриг,
Йис хонад кӕрий гидж,
Богд Джанъгър хан,
Гучн хойр боднътагъан залрв.

Хонъгърин хатн

Шар толгъата хунд хўвлăд
Ардаснъ нисв.

Гурви хонг ѳмн иргсн
Минъян Санл хойр
Шикр далан кѳвăд,
Шигшргъин ѳргăн арднъ,
Дѳчн дѳрвн термтă,
Дѳрвн минъгън унъта,
Барсин арсар деевргсн,
Бумбин цагъан ѳргă делдўлăд
Нутган цуглулв.

Эзн нойн Джанъгър
Гучн хойр бийър залрад ирв.
Буудж орн, долан дунъгъра кўцдж суув.
Эмнг гўўдин ўсн,
Элвг арзин сўўр болад,
Долан-долан
Дѳчн йисн хонгт
Нър наадн болв.

Нăарин сўўлднъ богд Джанъгърнъ
Бадмин сăăхн йѳрăлăн тăвăд мордв.
Арднъ, сăадўдин нър таргсн цагт,
Шилтă Зандн Герл хатн
Тавн сара газрт
Арă багтмар бўўрлгсн алвтиг
Зўс-зўсăрнъ тоодж,
Хонъгърин герт орулдж гаргъад,
Бурхнъ шаджнъ нарна герл мет мандлад,
Йиртмджин тѳрнъ хад мет батрад,
Джиргъдж дўргдж бăадг мѳн.

Буурл галэн мөртә Бульнѣгърин кѡвѣн догшн хар Санлин бѡлг

Долан дунѣгъра кѣцѣд суусн цагт,
Дѣѣвр хар арзин сѣѣр дунд
Эн Джанѣгър зѣрлг болв:
— Бульнѣгърин догшн хар Санл минь,
Чамагъан нег хѣр газрт зарн гиджѣнѣв.
Зархларн кѣдр Заарин Зан тѣѣдж хаанд,
Эл болхла ээлинѣ сонѣсад,
Мини кел гисн ѣгиг кѣргдж келич — гив.

Санлнѣ босад, алтн дуулхан авад,
Алдр Джанѣгъртан гурв мѡргн,
Аршан хар нѣлмсѣн асхн келн бѣѣнѣ:
— Буйн тѡгс ааван буй уга окад,
Бурхн сѣѣхн эѣджѣн кѡвѣн уга окад,
Бум ѡрк алван нойн уга окад,
Бумбан сѣѣхн хатан ганѣ бийинѣ хаяд,
Буурл галзнарн таниг дахсн ѡс билѣ-би?
Хѣр газрт гарад одхла,

Ард минь келдг
Ах дүүгъин онъгъа угалм,
Хәр газрт хатрад йовхла,
Халун хәәсн хот өгдг
Эгч дүүгъин онъгъа угалм,
Нанд орхнъ чигн үлү
Арснъ чиирг бәәнәлм,
Эднәс зархитн гидж уульн,
Алтн ширәгъәснъ әдс авн келв.

Алдр богд Джанъгърнъ
Арвн цагъан хургъарн
Девд мөнъгн шалвинъ хооран иләд:
— Чамагъан ганц билә гидж данъдулх минь уга
Олн өнр гидж бичә әәгъич,
Мини кел гисн үг келәд ирич.
Эл болад бәәхлә, тәвн джилә татлгъ,
Минъгън нег джилә алв өгч
Оруд нутг болх аминъ авч ирич;
Дән болад бәәнәв гихлә,
Хар — цохр тугинъ шуучдж хавтхлад,
Нәәмн тўмн хар галзн агтинъ
Нанд кббдж ирич — гив.

Санл хәрү сүүрдән суув.
Алдр Джанъгър зәрлг болв:
— Алдл уга меддг
Күнъкән Алтн Цеедж минъ,
Кўдр Заарин Зан тәәдж хаана нутг
Ямр хол газр гилт,
Эндүрл уга келич.
— Нарн суухин зүн өмн онцг дор бәәх юмн.
Сәәрдән сарам,
Сәрсн сүүдән гуру
Гунн шар-цоохр итлг
Гурв өндгләд, гурв гууджад
Күрнүй угай гих газр.

Энъгин мөрн дөчн йисн сард гүүгъад
Күрх эс күрхнъ медгдш уга.
Күдр Заарин Зан тәәдж хаантн,
Арзин сүүр болад
Түмн цагъан боднътагъан
Күүндә кедж бәәнә:
„Өмәрән гурвн түвин ор орулсн биләвдн.
Дөрвдгч түвин орна эзн Джанъгърин нутг
Нарн гарх тал бәәнә,
Түүг орулдж авъа“ — гидж бәәнә — гив.

Санлнъ далн кун дамджлдг
Далгъа шар шаазнъгар
Дарагъар далн нег уув.
Анчн гигч зүркнъ
Аәвлхәгъинъ гүвдәд,
Арвн хойр сүрәнъ
Амн талнъ деврәд,
Арвн цагъан хургънъ
Альхн талнъ үүмлдәд,
„Агрәд одхнъ
Нәәмн чимгн бишв,
Асхрад одхнъ
Аагъ цусн бишв!“ — гидж санн суув.
Барун бийәснъ
Байн Күнъкән Алтн Цееджнъ келн бәәнә:
— Хәр газрт
Хату йовдл үүлиг
Чидм көвүн гидж
Сандгв Санлиг,
Нанла әдл ухарльг
Күнд гарта Саврла әдл балтч,
Арслнъгин арг улан Хонъгърла әдл зөргтә,
Орчлнъгин сәәхн Минъянла әдл гольшг,
Әдү дүнъгә көвүн
Йирн йисн эрдм төгсгсн

Көвүн гидж сандгв — гив.

Арзан уусн Санлнь

Ома цагъан зүркнь

Урудс гидж халад,

Эргд хар нүднь

Йораларн арвн хойр эргэд,

— Алдр Джанъгърин зэрлгәр морднав,

Эвтә буурл галзн мörим

Тохдж öгтн! — гидж хääкрв.

Күдр хар мörчнь

Күүнә көврдгин дүнъгә,

Күрл мөнъгн уудта,

Хазаринь авад гарв.

Энъгин олн сәädүдин күлгүдтә

Көк девән öвсн,

Киитн булгин уснд йовгсн

Буурл галзницг көтләд,

Өндр шар-цоохр бääшньгиг зöv эргэд,

Хашр мөнъгн үүднд авад ирв.

Болдин сәägъәр богъчад,

Төмрин сәägъәр тушад,

Шугъл мөнъгн цулвраснь

Тәвн сәәннь көвүдәр бәрүлгсн бәädг.

Дәгә мөнъгн делтр тальвад,

Дегц зургъан давхр тохм тальвад,

Дөш хар эмәл тальвад,

Ке шар-цоохр олнцгин захар

Келкә найн нääмн горьгиг

Хорнь шүүгъәр эвклдүлн татв.

Зуран экн тал бәädг

Зун нääмн хонъхинь зүүгъад ирв.

Хурдн бийән

Ялмн сәәхн ха талан хурагъад,

Хурц бийән

Хойр нүдн талан харад,

Зургъан тө чикән хяәчлдж,
Өрмин иш соягъарн
Күрл мөнъгн уудиг дөлилгъад,
Санънагъарн сар нарила наадад,
Сагъг дөрвн туругъарн
Тер Бумбин орнд зөвлм болад,
Шугъл мөнъгн цулврасн бәрсн
Тәвн сәәнъ көвүдиг
Иигән тиигән сөнъ татад
Дөчн йисн сара газрт
Гүүхән санн бәäv.

Бульнъгърин догшн хар Санлдан,
Күнд гарта Саврнь босн,
Найн негн алд әäv балтан
Хәр газрт кергтә зер-зев гидж өгв.
Дарунъ арслнъгин арг улан Хонъгърнь
Далн негн алд билгин шар болд үлдән
Хәр газрт кергтә болх зер-зев,
Барун таша деерән зүүдж йов гидж
Санлдан босн өгв.
Дарунъ баатр Гүзән Гүмбнь,
Бумбин орндан гатлгсн
Хар болд ханджалан
Зүн бийдән хәвчулдж йов,
Хәр газрт кергтә гидж келн
Санлдан босн өгв.
Гунн царин әрсар голлгсн,
Дөнн царин арсар девлдж гүргсн,
Хорта могъан зо дуралгъсн,
Махн болдар альхлгсн,
Төмр болдар товчлгсн,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгъар салдргългсн,
Әәрстин хар елднъгиг
Барун гарин альхнд

Шүүсн гартнь бэрэд босв,
Хашр мөнъгн үүдн тал
Миймин улан госар
Булц, булц ишкэд гарв.
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр бийärн,
Йовгсн үүлән номин йосар күүдäж,
Алти джола зöv эргүлдж,
Алдр нойн Джанъгъриннь
Шар-цзоохр бääшнъгин
Хашр мөнъгн үүднд ирдж буух бол! — гидж
Бадмин сääхн йөрälән тальвб.
Хашр мөнъгн үүдиг
Хәнъкнүлдж татад,
Тавн минъгън хонъхинь джинънүлдж татад,
Шугъл мөнъгн цулвриг эвкдж авад,
Миймин улан госн
Гинджр мөнъгн дөрэд күрхин чигт,
Төрд мөнъгн көвцг деер
Очн мет өсрэд тусв.
Өндр шар-цзоохр бääшнъгиг зöv эргэд,
Олн сай алван эргэд
Нарн суухин өмн өнцг тал гарад йовб.
Алдр нойн Джанъгъринь
Арвн хойр боднъган дахулад,
Бумб далан көвэд бүүрлгсн
Бумбан цагъан хурдан оч мөргүл кев.
Мана Санл ямр хол газрт одв гилта гидж
Ардаснь Өл Манъхн Цагъан уулин
Ора деер гарч харв.
Бор уулин белд
Ганц торс гидж үзгдäд,
Уга болад гарад одв.
Эгц гурвн сара газрт гүүлгв.
Өмнäsнь нарн-сар болгсн сääхн бер

Йирн йисн кӱчн тӱгсгсн идӱгӱан авад,
 Мана ах ундасдж, ӱлсдж йовх гидж
 Дуулн аашхнӱ ӱзгдв.
 У сӱӱхн цееждӱн тоолад,
 Ухан ююгӱан тунӱгӱагӱад
 Газрин захд нанла
 Гарлцгсн юн бӱӱх билӱ,
 Лавта хорта бирмн чигн гидж санв.
 Шидрдс гигӱӱд кӱрӱд ирв.
 — Ах нойн баав,
 Идӱн ундим буудж ӱдлит — гидж дуудн ӱрв.
 — Кӱӱкн, бачм кергтӱ йовнав,
 Хӱрӱдтӱн ирӱд ӱдлсв — гив.
 — Идӱн ундим ӱс ӱдлв чигн,
 Буугӱад гар кӱрӱд мордхнтн — гив
 ӱкс гигӱӱд йовад гарв чигн:
 — Идӱн ундим ӱс ӱдлсн чамаг
 Зӱркнӱнчн ӱкнд хар болд хонӱшаран
 Орулад шимхлӱ чи медхч — гидж
 Келӱд арднӱ орв.
 Ке шар-цоохр олнцгин захар
 Дуута долан минӱгӱ дарад,
 Дун уга нӱӱмн минӱгӱ дарад зулв.
 ӱмн хойр кӱлӱн
 ӱдрӱ газрт тальвад,
 Хӱӱт хойр кӱлӱн
 Хонга газрт тальвад,
 ӱргӱрн газр шӱргн гӱӱгӱӱд,
 ӱвцӱгӱӱрн ӱргӱн дӱнӱнн гӱӱгӱӱд орксн
 Хамрин хойр нӱкнӱс гаргсн киид
 Газрин ӱвсн ӱврӱн ӱгрӱд,
 Деернӱ гарсн тооснӱ
 Огӱтргӱуд будн болад йовб.
 Нег долан хонгт зулв;
 Хойр долан хонгт бас чигн

Тер кевәр гүүлгв;
Гурви долан хонгт чигн гүүлгв;
Долан долан
Дөчн йисн хонгт гүүлгв чигн
Болд хэр хонъшарнь
Бумбан найн нääмн алд
Сүүлднь күрн алдад йовна.

Буурл галзнь гүн эвшән келн йовна:
— Үүнәс үлү гүүдг хурдн уга,
Эврә аргъарн аргълдж үзхнчн — гив.

Арснъгин арг улан Хонъгърин өгсн
Далн негн алд
Билгин шар болд үлдиг сугъ татад авб.
Буурлин ар сәәр деер суугъад чавчхларн,
Болд хар хонъшаринь
Тас тәәрәд цокн унъгъав.
Алгн джолог хәрү әргүләд,
Махинь цәкүр-цәкүрәр утлад тарагъад хайв.
Мордад әлвг сәәхн хурдарнь
Эгц гурви сара газрт гүүлгв.
Өмнәснь нарн-сар болгсн сәәхн күүкн
Нәрхн хонъгър мөртә
Алгн джологъан зөв әргүлдж ирәд,
Зүн дөрәднь мөргәд:
— Ах нойн баав, мендлий, золгъий — гив.

Ухан ююгъан тунъгъагъад
Эзн уга әрм цагъан теегт
Ду гархла кел авад окх
Юмн болвза гигъад,
Гурв дәкдж дуудтлнь
Дун уга йовад
Сүүлднь килгън шар болд үлдән сугълад:
— Күүкн, әл болхла әәлән кел,
Дән болхла дәәгъән кел! — гив.
— Үчүкн түвин хаана күүкн биләв,

Эл седклин үндсәр йовлав,
Энькр ах Санл,
Танд зөвән келхәр ирләв.
Ахим, күчтә күдр Заарин Зан тәәдж хаана
Нутгас элч ирәд, авч одад,
Тамд хайдж орксн бәәнә.
Мана нутгин әәлдәч
Күнъкән авгъа келгсн билә:
Нарн гарх тал бәәдг нутгта
Ўзнъгин үлдл, үйин ганц Джанъгърас
Күчтә нег элч манъгъсин ор дарх — гилә.
Тер элчд эрт зөвән күргтн;
Залу бийәр йовхла алад оркм догшн гинә,
Арагнь бийәр йовдж
Алдл уга тер күчтә элчиг дахулдж,
Күлг бийинь амрадж,
Идән унд әдлүләд мордултн гилә — гидж
Аршан хар нүлмсән цаци уульад келн бәәнә.

Ўчүкн түвин хаана
Бумбан цагъан өргән өмн ирәд,
Хойр күлгән сөөгъәд,
Хашр мөнъгн үүднә
Хонъх джинънүлдж татад орв.
Дүүвр хар арзин сүүр болад суув.
Хамг нутгарн хурад,
Хәрин манъгъсин ориг даргсн цагтан,
Мана хан көвүг хәәрлдж
Тәвүлдж өгтн гидж
Уульн сөгдн эрв.
Зөв гидж келәд
Ўрүн ирәд үдлә мордн гисн бийинь
Хойр долан хонгт бәәлгъв.
Әдү-тедү болдж бәәтл
Буурл галән күлг инцхәсн хөөн
Машин улан хальнъг

Гарч ирăд мордв.
Бумбан цагъан ѳргăгъинь зѳв эргăд,
Нарн суух ѳзг темцăд гѳѳлгăд гарв.
Хасн сумн мет хурдлад,
Долан долан
Дѳчн йисн хонгт гѳѳлгăд одв.
Ѳмăрăн хăлăдж ургъсн
Ѳл Манъхн Цагъан уулин
Ора харгълдад ирв.
Уулин ора деер гарад ирв.
Буурлан сѳѳгъăд
Шугъл мѳнъгн цулвр сунъгън чирăд,
Киитн хар нѳдăрн
Дѳрвн талан харв.
Нарн суухин ѳмн ѳнцг тал бăрѳлсн
Кѳрл хар бăăшнъ асгсн галин заль мет ѳзгдв.
Эн Зан тăăдж хаана бăăшнъ мѳн
Билтăл гидж дăкн нег харв.
Богд Джанъгърин бăăшнъд орхнъ дуту
Нег юмн уга болдж шинджлгдв.
Наад бийднъ, ѳргн шартг далаг
Шар алтар шахн тагтлгсн болв.
Нааран цааран йовад
Ухан ююгъан тунъгъан бăăгъăд,
Буурл галзн деерăн мордад,
Эрвдзгсн джорагъарнъ
Шар алтар шахн тагтлгсн
Тагтарнъ гѳѳлгдж гарад,
Кѳрл хар бăăшнъгин ѳмн хатхата
Хар-цоохр тугин йозурт
Буурлиг сѳѳгъăд буув.
Болдин сăăгъăр богъчад,
Тѳмрин сăăгъăр тушад,
Ăарстин хар елднъгиг
Ке шар-цоохр олнцгин захд хавчулв.

Ўкс гидж алхлад
 Арвн дөрвн ўўдинь ташр, ташр татад,
 Алтн торлг бääшнъднъ орад ирв.
 Тўмн цагъан боднътагъан
 Арзин сўўр болдж бääдж.
 Барун бийднъ ирәд
 Тал дунднъ суув.
 Газагъас кўн ирв гидж
 Медўлл уга бääв.
 Хәлән шинджләд бääхлә,
 Алдр Джанъгърин арслнъгудт орхнъ
 Ўлў чиирг болад бääв.
 Долан хонгт
 Арзин сўўрд суудж бääгъад,
 Арун цагъан мөнъгн ширән өмн бийәр
 Нааран цааран хойр йовн
 Хавтхдан гаран дўрн бääгъад, келн бääнә:
 — Эзн Джанъгър танд кел гилә:
 Эл болхнъ эәлән кел,
 Дән болхнъ дääгъән кел.
 Эл болхла тәвн джилә татлгъ,
 Минъгън нег джилә алв өгч
 Оруд нутг болтха гилә,
 Дән болад бääнәв гихлә,
 Хар-цоохр тугинь шуучдж хавтхлад,
 Нääмн тўмн хар галән агтинъ
 Нанд кўргдж ир гисн зәрлгтә биләв,—гив.
 Зўн бий ахлдж суусн
 Одн Цагъан гидг баатр
 Бийән орадж бўслдж суусн
 Хар болд ханджалиг сугъ татад
 Ўунәс иим ўг сонъсхин орнд
 Худрнав гидж келн босв.
 Зан тääдж хан:
 — Манъгъдур чи чигн

Мини зарцд йовад,
Күүнд эдү дүнъгā үг келхч:
Хан күүнā элч эн,
Хәрнь амн сән
Ўгинь сонъстн — гив.

Одн Цагъан хәрү
Ормдан суугъад:
— Джанъгърад арслнъгин арг улан Хонъгър
Гидг баатр бāәнā гилā
Нанд орхнь ямр күчтā тер? — гив,
— Гозагси сокньг, арг улан Хонъгърла
Бийāн дүнъцүлдг
Юн гидг күмбч? терчн
Бум хōнд довтагси
Бумбин улан чон мет,
Түмн хōнд довтагси
Түүкā улан чон мет мōн.
Дегц бум джид чичв гидж
Ганц кōлāн дāāвлдг уга болдг.
Хәрүд цергин ард,
Йовуд цергин оми йовдг
Далн негн бум цергин
Онъгвч болдг юмн.
Түүнлā бийāн дүнъцүлдг
Эргү юмнвч? — гигъād,
Гуян ташад
Голъгаъан хагъртл инāв.

Барун талас
Күчтā Гуни Хар боднь келв:
— Джанъгърин нутгт күнд гарта Савр гидг
Баатр бāәнā гидг,
Нанд орхнь ямаран тер? — гив.

Бульнъгърин догши хар Санл
Барун тал хālāн инāгъād келв:
— Хāамнь!

Сарва багъ насиднь
Сән болх гидж,
Сай өркәр авгсн
Күрнъ галэн кўлгтә,
Кўмнъ начн
Кўнд гарта Саврла
Бийән дўнъцўлād бāādг
Эргў чамд юн гихв! — гив.

Бас дарунъ зўн талас
Одн Харгъа гидг баатр сурв:
— Джанъгърин догши хар Санл
Гидг баатр бāәнә гилә,
Тер нанд орхнъ ямаран? — гив.
— Ха, хә! — гидж инән
Хāāmнр минь! Мини келсәр болхла,
Танд ик чидвр болх билә:
Ўўнәс гарад хар-цоохр тугитн
Шу-татад хавтхлад,
Найн голин әкнъ шуура хазгсн
Нāāmн джова адунастн
Нāāmн тўмн хар галэн агтиг авч гархла,
Ардасм сай кўцдж мордад ирхлә,
Тўрўн салдж ирситн цокад,
Цокдж унъгъагъад ганзгълхла
Бульнъгърин догши хар Санл гидж
Тер цагт медтн — гив.

Дегц тўмн цагъан боднъ
Энд тендәснъ ўўмлдād дāvрсн бийинъ
Гўзән Гўмбин өгсн хар болд ханджалиг
Сугъ-татдж авад хадрлдв.
Ўклддж бāагъад ўкс гигъад
Арви дөрви ўўдиг татн гарад,
Хар-цоохр тугинъ шуучдж авад
Хавтхлад буурл галзнарн
Шар алтн тагтарнъ гўўлгдж гарад,

Найн голиннь экнь шуура хазгсн

Няамн джова адунась

Няамн түмн хар галэн агтиг

Нарн гарх үзгән темцүләд

Элдәд гарв.

Ке шар-цоохр олнцгин захар

Дуута долан миньгъ дарад,

Дун уга няамн миньгъ дарад,

Эньгин мөрн нег эргтл

Эвтә сәәхн буурл

Дола, няам эргәд,

Нег чигн юм салгъл уга йовна.

Агт тооснасьн үргн гүүггәд,

Тоормасн джигшн гүүггәд,

Ишкәд одгсн газрнь

Ик зам хаалгъ болад,

Дел сүүләсьн биив ятгын дун гарад,

Деернь гарсн тооснь

Огътргъуд күрн цуунглад

Тер маньгъсин ориг

Таг дарад йовна.

Зан тәәдж хан

Уулин чинән, огътр шар-цоохран тохулад,

Түмн бодньган сай күңгсн цергтәггән

Дахулад мордв.

Өдриг өдр гил уга

Сөөг сө гил уга гүүлгәд,

Долан долан

Дөчн йисн хонгт гүүлгәд

Гал ўдин алднд дегц күңгәд ирв.

Одн Цаггән баатр

Зан тәәдж хаана

Зүн дөрәднь мөргн келв:

— Тавгинти шүүснд күртдж йовлав,

Көлстә хувцити ўмсдж йовлав;

Эдү дүнъгә үүлд
Би түрүлдж гар күрнәв гигъад,
Аав балтан сугълад
Заянь хурди хонъгъарин
Тасрад гарад ирв.

Санл үздж тәнәд йовтл
Босн ишклн цокв.
Ар далднь шахн төдглгсн
Далн хойр хар болд төдгиг тас-цокад
Хар махиднь аав балт шигдәд,
Дөрви хонгт буурл галзи деернь
Ухан уга йовулв.

Ардаснь шүүрәд авн гив чигн,
Аальта буурл бәргдл уга йовад
Аргъта Санлан сергәгъад авб.
Алгн джологъан деегшән авад,
Алдр богдиннь сәкүснд зальврн,
Аав балтан авад эргдз ирәд
Одн Цагъаниг цокад,
Ханъгъа нәәми сееринь мөлт цокад,
Күдр хар хавсинь кү цокад,
Танъгъл билгинь таслад,
Тавн ухагъинь тарагъад,
Эргд хар нүднән джитх тасрулад
Элвг сәәхн хонъгър мөрнәннь
Дел теврүләд оркв.
Алс улван хормагъаснь шүүрәд
Эмәлин бүүрг деер көм дарад,
Дөш болгсн сәәр деернь
Дөрви хар савринь
Тәкл болгъдж күләд ганзгълв.
Хурди хонъгъриннь эмәлинь
Элкн дорнь орулад,
Агт дотран авад көөгъад гарв.

Эгц гурви сара газрт көөлдәд,

Одн Харгъа баатр күүдэд ирв.
Ардан хэлән:
— Өмннь цокулад
Ўкн гисн биләв — гидж санад,
Эрглдж йовад
Эвтә буурларн дāvрүләд цокдж ўнъгъагъад,
Мөринь агт дундан орулад гарв.
Зан тәәдж хан бийнь уурлад,
Уулин чинән, огътр шар-цоохрарн дāvрәд ирәд,
Буурлин найн нәәмн алд
Бумбин сәәхн сүүләснь шүүрәд авб.
Сай күүгсн церг дундан
Авад ўнъгиг бәртн гигъад шивәд окв.
Санлин ардаснь
Тавн минъгън джид дегц чичв.
Буурлин омрунд
Бас тавн минъгън джид дегц шигдв.
Санл, адг арань зуунърад,
Арвн хойр сүрәнъ
Амн өөднъ деврәд,
Алдр Джанъгърин ура дуудад
Хәәкрсн дуунд
Халуч буурл галзн
Доргшан тўмн нәәмн минъгъ
Бухн цегләд,
Деегшән тўмн нәәмн минъгъ
Бухн цегләд оксид,
Омрунд бәәсн тавн минъгън джид
Дегц хугърад унв,
Санлин ар далд шигдсн
Тавн минъгън джид бас унв.
Эвтә сәәхн буурларн
Агтан көөгъад гарв.
Арднъ күчтә хаана әлч гидг
Мөн кевтә болна — гидж

Хялән" шинджлăд ўлдцхăв.

Ганъ, халун, салькн ик болад

Амнднъ уух усн олал уга,

Буурл галзнь,

Керлкъаднь ѳѳкн уга болад,

Кемлкъаднь чимгн уга болад,

Дѳрвн кѳлән цахлад

Беткин тўнъг ўмкъад киисв.

Бун киисăд,

Аршан хар нўлмсăн цацад,

Дѳрвн хар савринъ теври

Уульн келн бăăнă:

— Ара харгўулх ѳвсн уга,

Ам зăăлх усн уга газрт,

Агъу ик дăăсн дунд намаг,

Ганц бийим хайдгчн юмб?

Цок ганц гатлгън,

Цоклгънь Цагъан уул хойрт

Кўргăд хайхнчн.

Икăр тăвхнь

Ўдрă газр биший,

Багъар тăвхнь

Ўдă газр биший! — гидж

Уйдн уульхн келв.

Зургъан тѳ чикăн хăăчлăд

Наар, деер минъ морд гив.

Мордад, ѳрўн нарила гарад

Асхн нарила

Цоклгъна Цагъан уулин белд ирăд

Буурл, дѳрвн кѳлән цахлад, киисв.

Уулин белăр

Нăамн тўмн хар галзн агтан

Тальвад окв.

Ганзгъдан бăăсн

Одн Цагъаниг шивдж оркад,

Буурлан үүрэд
Уулин ора деер гарад,
Уулин хавчгт дүрчкэд.
Хәрү гарад дäänлэ халдв.
Долан хонгт халдад оркв.
Күүкн цагъан мирдән
Күзүнәсн авад,
Манъна деерән, тавад,
Нарн гарх үзгән хәлэгъад,
Аршан хар нүлмсән цацн,
Алдр нойн богдан дуудн уульв.
Байн Кунъкән Алтн Цееджнь
Ода күртл юнъгад эс анъхрдгв? — гигъад
Бас уульв.

Богд Джанъгърин өргә дунд
Буйнта Күнъкән Алтн Цееджнь
Дунъгъра күцгсн боднъгуд дунднь
Дуудн сонъсхн келн бәәнә:
— Хәр газрт гарсн
Аля бирмнтн газрин захд ирэд
Әм аргәлдж бәәнә — гив.

Тер үгинь сонъсад,
Амр сәәхн джиргъл болдж бәәгсн
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр баатрнь хәрглдж гарад,
Күлгүдән тохлдв,
Богд Джанъгърин
Бумбан арнзл зеердинь
Бас тохв.
Баатр Бумбин шар-цоохр туган авад,
Өмн бийднь Бор Манъна мордв.
Алдр Джанъгърнь
Арнзл зеердән көлгләд гархла,
Арднь шарин зургъан минъгън
Арвн хойр баатрнь дегц дахв.

Элвг сәәхн хурдарнь гарад йовхла,
 Күүкн кўрнь галзнта
 Күнд гарта Савр,
 Кўрниггинь джолад кўч кўрч ядад
 Көндлнндж ирәд,
 Жаньгърин зўн дөрәднь мөргн
 Цоклгъна Цагъан уул кўртл
 Урда тәвийә гив.
 Зөв гиснд,
 Кўрл мөнъгн дөрә
 Көндрхин чигт
 Кўрнь галзн тасрха
 Тавн берә газрт өмн, гарад одв.
 Нәрхн улан тоосн
 Огътрғуд хадад
 Аашгсиг Санл нойн ўзв.
 Минь эн
 Күнд гарта Саврин
 Кўрнигин тоосн гидж тәнәд
 Келдж бәәнә:
 — Дәәгъән дарад хәрхләрн,
 Арзин сўүрд,
 Цоклгъна Цагъан уулин белд,
 Ам аргәлдж бәәгсн бийичн
 Би тўрүлдж кўрч ганцар авлав гидж
 Нанд өлкәдх бишв эн — гидж санад,
 Буурлан гаргәдж авад
 Дәәнд орв.
 Тавн минъгън манъгъсин толгъа
 Ташр-ташр цокад, өсргәд йовна.
 Күнд гарта Савр
 Кўрнь галзнар дўүгәд кўрәд ирв.
 — Санл минь, наар!
 Ў-хәәгъән гаргъий,
 Цаатк хөөнчн хааран одх болгънач?

Хойр инг баатр
 Күлгүдәсн буугъад теврлдн уульв.
 Тнигдж бәәтл
 Шарин зургъан минъгън
 Арви хойр бийәрн шаргдж ирәд
 Сай күңгсн цергиг дәврәд орв.
 Эгц долан долан
 Дөчн йисн хонгт бәәр болад,
 Түмн цагъан боднъгинь
 Тус-тустнъ күләд оркв.
 Алдр нойн Джанъгър
 Арман татдж авад
 Сай күңгсн церг дундан йовсн
 Зан тәәдж хаана бийинь дәврәд,
 Армдад шарин зургъан минъгън
 Арви хойр дундан авад ирв.
 Күнд гарта Саврнъ
 Күрнъгәрн ирәд,
 Барун халхднъ
 Бамбин улан тамгъ дарад,
 Минъгън нег джилә алвѣгъх болгъад,
 Джанъгърин көлд гурв мөргүләд
 Андгъаринь авб.
 — Үүнәсн хәрәд
 Үчүки түвин хан көвүг
 Эрк биш тәв — гидж закв.
 Элвг шарин зургъан минъгън
 Арви хойр бийәрн шаргдж мордад,
 Бумбин оран темцәд,
 Одриг өдр гил уга,
 Сөөг сө гил уга йозад,
 Ондр шар-цоохр бәәшнъгин
 Хашр мөнъгн үүднд ирдж буув.
 Алдр нойн Джанъгърнъ
 Арви хойр сәәнәр дөннүлдж,

Алtn бāāшнѣ дундан,
Дōчн дōрвн кōлтā
Дūўр мōнѣгн ширā деер
Дūўрнѣ гарх арвн тавна сар мет
Мандлн суув.
Эмнг гūўдин ўсн,
Элвг арзин сūўр болад,
Омнкāсн ўлў,
Хōйткāсн ик джиргълтā болад суув.

**Дуутхулин ач, дуутин көвүн Аля Монъхла
Джанъгърин түмн нăймн минъгън цусн
зеерд агт көөгсн бөлг**

Эн долан дунъгъра кўддж суусн
Дўўвр хар арзин сўўрд,
Нăярин сăагъяр нăярдж
Джиргълин икър джиргъдж суутл,
Эзн богдин шар-цоохр бăашнъгин
Хашр мōнъгн ўўднд
Хър газрин хату ик элч ирдж
Хăакрн келдж бăанă:
— Дуутхулин ач,
Дуутин көвүн Аля Монъхла,
Эзн нойн Джанъгър,
Элвг сăахн адун дундасчн
Эрвнъ делтă,
Эгц сўўлтă,
Цусн зеерд агтичн
Кōос гидж ирлăв.

Аргъта залу болхла
Ардасм некӓд ав,
Аргъ уга болхла,
Агъ Шавдлиннъ ӧврт кевт — гидж
Нӓрхн цагъан дуугъар хӓӓкрснд,
Нӓӓрлдж бӓӓсн баатрмуд
Нӓӓрӓн мартн таглрад,
Олнд уга сӓӓхн бӓӓшнӓгнъ
Девсӓрӓсн авн
Деерк ора кӓртлӓн
Чичрӓд одв.

— Эн юн шулм ирв?
Эзн Джанъгърахн
Агтан кӓӓлгъдж оркад,
Арднъ тагчг бӓӓдж гисн
Алдрш уга му нерн мӓн
Ӓмн болсн арвн хойр боднъ минъ
Ардаснъ некий — гидж
Эзн Джанъгър келн бӓӓнӓ.

Барун бийин ахлач
Байн Кӓнъкӓн Алтн Цеедж
Эзн богддан,
Энъгин сӓӓдӓдтӓднъ медӓлн бӓӓнӓ:
— Дуутхулин ач,
Дуутин кӓвӓн гинӓ,
Гумб Цагъан нойна эрки боднъ гинӓ,
Зун орнд зӓрмгӓрн гатлгсн,
Зургъан орнд баатр чииргӓрн гатлгсн гинӓ;
Эдӓ дӓнъгӓ арслнъла
Энъгин зургъан минъгън
Арвн хойр бийӓрн эс бӓрлдхӓ
Алдрад одх — гисн суудг.

Талван сӓӓхн ташуд,
Киитн булгин уснд
Кӓк девӓн ӧвснд

Тав болдж йовсн зургъан минъгън
Арвн хойр кўлгўдиг кўодж ирăд,
Шатр болсн
Шар-цоохр бăашиъгин оор
Тус-тустнъ тохад,
Шугъл мōнъгн цулвраснъ
Тăвăд сăанъ кōвўдър бърўлгсн бăадг.
Танъсг богд Джанъгърин
Тав болсн зеерднъ
Сăахн талкан
Сăар талан хурагъад,
Хурдн бийăн
Кōл талан хурагъад,
Хурц бийăн
Хойр нўдн талан хурагъад,
Кўрл мōнъгн уудан
Балвртлнъ кемлăд,
Шугъл мōнъгн цулврасн бърдж бăасн
Тăвн сăанъ кōвўдиг
Иигăн, тиигăн сōнъгчăд,
Санънагъарн сар нарнла наадад,
Сагъг дōрвн туругъарн
Тер Бумбин орнд зōвлм болад,
Энъгин олн боднъгудин кўлгўдтă бăāv.

Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр бийăрн
Шар-цоохр бăашиъгин
Хашр мōнъгн ўўдинъ ханъкнўлдж гарад,
Кўрл мōнъгн дōрăд кўрн
Тōрд мōнъгн кōвцг деер
Очн мет оcрăд тусцхав.
Бум кўцсн бурхнагъан эргăд
Бумбин орнаннъ амгъулнъ эрăд,
Эрднъ сăахн йōрăлăн тăвăд
Энъгин зургъан минъгън

Арвн хойр бийӑрн шаргад гарв.

Дугтудан бӑӑхлӑрн

Долвнӑ шарин ӧнӑгтӑ,

Дугтугъаснӑ гаргъхла

Долан нарнӑ герлтӑ туган авад

Догшн Шонӑхр гигч баатрнӑ

Зургъан минӑгън

Арвн хойр арслнӑган

Ардан дахулад йовб.

Кӱнд гарта Саврин

Кӱӱкн кӱрнӑ галзнӑ

Зургъан минӑгън

Арвн хойр кӱлгӱдин дунднӑ

Амндан кӱч ӧгл уга

Очн мет ӧсрӑд йовб.

Эзн нойн Джанӑгъртан келн йовна:

— Эн Монӑхлаг кӱцтл

Урлда тӑвий — гидж йовна.

Ке гисн зӑрлгт,

Тахин ӱзӱр таш гив,

Турунӑ ӱзӱр торс гив,

Тав болсн кӱрнӑ галзн

Тавн берӑ газр ӧсрӑд тусв.

Тӱӱнӑ дарунӑ

Бульнӑгърин кӧвӱн догшн хар Санлин

Хурдн буурл гарад одв.

Элвг сӑӑхн хурдарн

Эн олн баатрмудин кӱлгӱд хурдлад одв.

Гаргсн тоосн

Манргсн ик будн болад одв.

Кӱӱкн кӱрнӑтӑ

Кӱнд гарта Савр

Аля Монӑхлаг кӱцдж барагъинӑ авад ирв.

Тӱмн нӑӑмн минӑгън агтинӑ

Тӧрӱн юм салгъл уга

Хурая элдж йовна.
 Ардан йовси кучтә арслыгиг үзәд,
 Аля Монъхла адугъан эргдж хамад,
 Күнд гарта Савриг
 Күлән шинджлдж йовна.
 — Кучтә күрнъгин тооси билтәл,
 Күмнь начн Савр билтәл,
 Эн бид хойр
 Ода харгъх цаг болв билтәл — гидж йовтл,
 Күн ямр чиирг болв чигн
 Мөрн деер торгъдг уга
 Күмнь начн Савр
 Найн негн алд әәв балтарн
 Күрнъгин шүрүгъяр ирдж цокн йовна.
 Аальтахн Монъхлань
 Альвн сәәхн күлгин альвар цокулл уга
 Арднь ордж йовна.
 Алдн цокад өнъгрси бийинь
 Кивр хар саадгарн хагъад
 Далин далн хойр төдгиг тас цокад,
 Зо мах ивтәд,
 Зүркнъ әкнд шигдәд одв.
 Бурхн цагъан цееджнь
 Будн болад,
 Балгъ, балгъ цусан асхн бөөлджәд,
 Бор уулин бел темцәд
 Күрнъ галзнар гарад одв.
 Дәкн дола хонси хөөн
 Буурл галзнь шүрүн сәәхн хурдар
 Бульнъгърин догши хар Санл
 Күцәд ирв.
 Кесгәс нааран гаргъад уга
 Киитн хар шоран авад,
 Күчтә Монъхлаг дәврәд
 Хатхад оркгси цагт,

Күлг сәәнъ аргъар
Киити шориг хугъчад гарад одв.

Аля Монъхла

Алти джолагъан әргүләд,
Аав балтан сугъ татдж авад
Догши хар Сандиг цокад,
Ханъгъа нәәми сееринъ мөлтли цокад,
Күдр хар хавсинъ
Кү цокад оркен,
Танъгъл билгнъ тасрад,
Әлвг сәәхи буурлиннъ күзү теврәд,
Әзи уга әрм цагъан кәдә темцәд
Әрвләгси хурдарнъ гарч йовна.

Әнъгин оли боднъгуднъ

Әзи нойн Джанъгъртагъан шаргад ирв.

Ар Бумбин орнъ ура дуудад

Аля Монъхлаг дәврәд одв.

— Дордин орна зүүди болси,

Деедин орна күсл болси

Дуута Джанъгър минъ,

Бәр гисичнъ бәрди әс билүв,

Базгъ гисичнъ базгъди әс билүв,

Дән талчнъ шивә әс билүв,

Ән Аля Монъхлад гар күрх

Зака хәәрлич — гидж

Арслнъгин арг улан Хонъгър келдж йовна.

Ке гиси цагт

Гуни царин арсар голлгси,

Дөни царин арсар девллгси,

Хорта могъан зо гаргъдж гүргси,

Махи болдар альхлгси,

Төмр болдар төдглгси,

Зала торгъар салдргългси,

Залу заңдар ишлгси,

Аәрстин хар еднъгәр

Толгъа оѡднь дарад одв.
 Оцл кѡк галэнь
 Амндан кѣч ѡгл уга гарад одв.
 Алтн джолагъан хърѣ эргѣлдж ирѣд,
 Дотад бийдѣн хадгългсн
 Дольнѣгър хар болдан сугъ татад
 Давсгин экър
 Дола, нѣѣм дарад одв.
 Дуутхулин ач,
 Дуутин кѡвѣн Аля Монъхла
 Альвн сѣѣхн кѣлгин
 Аргъар эргдж гарад,
 Базг улан Хонъгъриг дахн,
 Эвтѣ хойр мѡрнѣ шѣрѣгъѣр
 Эрглцдж бѣѣгъѣд,
 Дѡш зоогъан дѣврѣллдѣд,
 Дѣѣвр хар ѣлдѣр дарлдад,
 Арнэл хойр кѣлгин онъгън дѣл теверлдѣд,
 Амнѣ хар цусан асхлцад
 Авацдж ядлцад йовб.
 Эн хойр баатр
 Элвг долан хонгтан
 Нег негѣн дардж ядлцад,
 Аагъ, аагъ цусан асхлцад,
 Атх, атх махан тасллцад йовб.
 Арднѣ йовгсн эзн Джанъгъриннѣ
 Арвн хойр сѣрѣнѣ
 Амн талнѣ деврѣд,
 Арвн цагъан хургънѣ
 Альхн талнѣ ѣѣмлзѣд,
 Эргд хар нѣднѣ
 Йораларн арвн хойр эргѣд
 Келн йовна:
 — Кѡдѣгъин кѡк галэн чон минѣ эс билѣ-чи;
 Кѣмнѣ начн Хонъгър минѣ эс билѣ-чи;

Ар Бумбин орндан
Арсланъ чиирг эс билүү-чи;
Зургъан орнд бөкәрн гатлгсн эс билүү-чи;
Зун орнд зөрмгәрн алдршгсн эс билүү-чи;
Ода кўртл ягъснчн энв? — гигъад
Мактал тавад йовб.

Арг улан Хонъгърнь
Арсланъгин сәәхн кōк галзндан келн йовна:
— Эвин сәәнәр эргич,
Элвг сәәнәр кўдич,
Алдш угагъар шўўрўлич,
Амн тустан хадгългсн
Алтн бәәрин шар-цоохр армим кўргич.
Эс авдм болхла,
Эзн Джанъгъран ўзл уга,
Эн Бумбин орнд кўрл уга
Базг улан Хонъгър нерән алдсв! — гидж,
Аралдж йовна.
Эрвлзгсн кōкнь
Аля Монъхла деер
Экдәд киисәд өгв.
Арг улан Хонъгърнь
Нег кōләрни төвр мōнъгн кōвцг ишкәд,
Нег кōләрни арнзл кōкиннь
Унгън делинь ишкәд,
Алтн бәәрин шар-цоохр армарн
Аля Монъхлаг өргәд
Арсланъ сәәхн кўлгтәгъинь авад
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр баатрмудтан хаяд өгв.
Сарвлзгч дөрвн мōчинь
Сәәр деернь тееглўлдж кўләд,
Арсланъ сәәхн кўлгиннь
Ар сәәр деернь ганзгълад авб.
Кōнданъ цагъан уулин

Көнъкләд кевтгсн
 Күнд гарта Савр, Санл хойрт
 Эминнь сәәгъинь өгч,
 Аршан билгин хуран орулдж
 Эдгәдж авад,
 Нег түмн нәәмн минъгън
 Цусн зеерд агтан туугъад,
 Аля Монхлаг авад,
 Ар Бумбин орндан
 Зургъан минъгън
 Арвн хойр бийәрн шаргдж ирәд,
 Алтн шар бәәшнъгин хашр мөнъгн үүднд
 Хәрглдж буугъад,
 Түлкдж түмн нәәмн минъгън хонъх джинънүләд,
 Татдж тавн минъгън хонъх джинънүләд орад ирв.
 Алдр Джанъгърнъ
 Алтн ширә деерән суудж анъхрад:
 — Аля Монъхлаг орултн — гидж зәрлг болв.
 Күлә юминь тәәләд,
 Көл гаринь сулдхад оркхла,
 Күчтә баатр Аля Монъхла
 Арслнъ боднъгудин
 Арвинь алхад,
 Тавинь ташад,
 Барун бийннь ахлдж суугсн
 Байн Күнъкән Алтн Цееджин дару суув.
 Арз, хорзин сүүр болад,
 Амнь халад ирсн цагт,
 Күмнь начн күнд гарта Саврнъ босдж
 Көөрк Монъхлаг ташад,
 Бумбин орнаннь тамгъ тәвәд,
 Алдр Джанъгърин алвт кедж
 Джил болгън алван авч
 Ирдж йов гигъад хәрүлв.
 Арднъ арслнъ сәәхн боднъгуд

Эмнэг гүүдин үсн,
Элвэг арзин сүүрд,
Алдр Джаньгърин хормад багтад
Амр сәәхн джиргәәд суув.

**Арсланъгин арг улан Хонъгър, арг Манзин
буурлта, аах догши Манъна хаанла бääр
бäрдгсн бөлг**

Энъдән долан дунъгъра кўцäд суусн,
Дуувр хар арзин сўўрлä,
Нарн ўдин ар бийäс,
Нäрхн зеерд мөртä,
Нäрн Улан гидг баатр
Алти бääрин шар-цоохр
Тугин өөр ирдж буув.
Болдин сääгъар богъчад,
Төмрин сääгъär тöдглäд,
Шугъл мөнъги цулвриг
Сунъгъад, гүн алхлдж,
Хашр мөнъги ўўдиг татад,
Тави минъгън хонъх джинънўлäд орад ирв.
Алти торлг бääшнъд,
Элвг долан дунъгъран
Барун бийин дунднъ

Ирдж суув.
 Дуувр хар арзаснь
 Машин улан хялньг болтлан уув.
 Ома цагъан амснь
 Урудс гидж халад,
 Шарин зургъан минъгън
 Арви хойр бийяри
 Булалддж күүнддж баягси цагла
 Барун талас
 Нари Улан баатр босдж ирд,
 Нар алтн ширән өмн бийягъур
 Нааран, цааран йовдж баягъад:
 — Алдр богд Джанъгър,
 Тана зергд келгчм
 Мана арг Манзин буурлта,
 Аях догшин Манъяна хаань зярлг билә:
 Ал дундан уннав,
 Амр гихинь сонъсув.
 Арнэл зеердән өгтхә гилә.
 Агъ Шавдл хатнь
 Хан күүнә күүкн гихиг сонъсув,
 Агъиннь гар деер ус келгәнәв,
 Өгтхә гилә.
 Маджмин шар дольганас дүнъггр,
 Мандлн гарх нари мет,
 Орчлнъгин саяхн Минъян гинә.
 Харас гиич ирхлә,
 Эркн сән сөнъчән кенәв,
 Өгтхә гилә.
 Санлин буурл галэн кўлгиг
 Эвтә гидж сонъсув,
 Адунь манад кергтә,
 Өгтхә гилә.
 Арслнъгин арг улан Хонъгъриг,
 Аркин сүүрд шаргъл гихинь сонъсув,

Түүгэрчн аху кехшив,
Хэрин ик газрт
Зардг зарцан кенэв
Өгтхэ гилэ.
Эн тавн юмиг
Эс өгдг юмн болхла,
Эсрнэ үр сарин нээмн шин өдрэс
Давулдг юмн болхла,
Арвн гурвн бум цэргэр,
Арг Бумбин дала гидг далаг
Ширгэггэд,
Бурхн, шаджнасчн
Хагьцулнав би гилэ — гидж келв.

Шарин зургъан мингън
Арвн хойр бий
Келтэ кумн
Ду гарл уга бээв.
Эн богд Джанггэр:
— Өгхлэ ягъна гилтэ,
Өгл уга бээхлэ,
Ягъна гилтэ? — гидж
Кунгкэн Алтн Цеджэсн сурв.
Хэрү келн бээнэ:
— Йир болнуй, угай гидж бээнэв.
Эцг хаантн хөртэдэн,
Хар мөрнө долатад,
Арг Манзин буурл үрэ цагт,
Аэх догшн Мангна хан долата цагт
Догшн ик баэр бэрлдгсн билэ.
Эцгинтн хар мөрн
Арэ совшлггта гарла.
Узнэ алдр хаана бийнэ
Гурвн зун шавта
Арэ гарсн билэ,
Арг Манзин буурлнэ

Ар̄а тавллагъта,
 Догши Манъяна хан бийнь
 Ызнъ алдр хаанд орхнь аргъта гарла.
 Тана эцгтн танд орхнь
 Хойр холван ѓлѓ армч билӓ.
 Тер бийнь
 Ам аргълдж
 Ар̄а гарла.
 Та ода чаднуйт, угайт гидж
 Саннав — гинӓ.
 Арг улан Хонъгърнь келн бӓӓнӓ
 Зѓн бийӓс:
 — Алдр богд Джанъгър,
 Сурулсинь огий гисн ѓг билтӓл — гив.
 Хӓр газрт оч
 Аргъсн, тѓлӓнӓ кѓн болдж заргдхин орнд.
 Амр Хар булгин кӓвӓд
 Аагъ цусан асхлцнав — гив.
 — Сурулсн ѓгин хӓрѓ огтн,
 Эрт хӓрнӓв — гинӓ
 Нӓрн Улан баатр.
 Эзн нойн богд Джанъгър:
 — Сурулсинь огнӓв,
 Шавдл хатнд зӓв келтхӓ,
 Минъян, буурл галзн, арнӓл зеерд,
 Эн гурвн юмиг йовулнав,
 Кѓчтӓ манъгъс Хонъгъриг
 Йовулдж болш уга,
 Эврӓн бийнь ирӓд автха — гинӓ.
 Нӓрн Улан баатр мордад гарв.
 Эзн богд Джанъгър
 Хонъгърт цухл анъхри:
 — Мини зӓв гисиг
 Чи юнъгад буру гинӓч,
 Арвн хойр боднъ

Ўўг бәрәд кўлдж өгти — гив.

Арви негнь андгъаран өгәд,

Арви хойрдгч Санлнь:

— Би кўллцхшив,

Шавин амар кедгси

Шалдг арви хойр биди,

Ўм негддж андгъаран авлцлавди.

Арви хойр кўн

Хонгъэриг бәрәд авади ирхвди.

Муурад ирхләрн,

Хонгъэр маниг дууди уульх,

Тииклә тер андгъар авлцгсан санад,

Өөрән бәәгси арви хойр боднъиги,

Эн шар бәәшнъгин

Ора деегъур шивхв.

Ўнән дардж чадш угав — гидж бәәнә.

Тииклә арви хойр боднъгнь:

— Биди чиг чадш угавди — гигъәд тарад босв.

Арг улан Хонгъэртан Санлнь

— Шулун оргъдулд гар — гив.

Өцл көк галәнән тохад мордад гарв.

Гурви дола хонгсна хөөн

Орчлнъгин сәәх Минъян

Алти шаргъан унад,

Арнзл зеерд, буурл галэн хойриг

Көтлдж авади гарв.

Гурви долан хонгт гўўлгәд,

Хонгъэрин өөгүр кўрәд ирв.

Өцл көк галзнарн дәври:

— Минъян минь! — гидж

Уульн дуудад, —

— Арнзл зеердән нанд өгич,

Ўәх догшн Мангъэс хаанла

Эрклүгъин Мөнъгн Цагъан уулин белд,

Би ганцар медлцсв,

Эн йовхдан ах дү эс билүвдн,
Эск сүмсндән джодвин цаасн болий гидж
Андгбар авалгсн эс билүвдн.
Огич, Минъян минь! — гив.

Тер үгинь сонъсад,
Ухан ююгъан тунъгъагъад
Зеердән өгн гихлә,
Алдр Джанъгърин зәрлг яяхв,
Өгл уга бән гихнъ
Ўүнә уульн дуудад эргсиг
Яяхв гидж санад
Долан хонгт ардан дахуав.

Ўкс-ўкс гигъад Хонъгър — шидрдәд
Эмәлин өмн бүүрг,
Өцл көк галзнанъ
Амн нургъ ишкәд таг гәрәдхләри
Хойр мөрнъ өөр одад тусв.
Джолаланъ зуурлддж уульн:
— Минъян, наар буугъич! — гидж эрв.

Минъян шаргъан сөөгъад буув.
Хойр баатр уульн теврлдәд киисв.
Эдү-тедү болгсн хөөн
Арг улан Хонъгър
Ариэл зеердиг унад,
Инг Минъяниг
Эн Эркүгъин Цагъан уулин
Ар тал бәәгъич — гигъад дүүгәд гарв.

Эркүгъин Цагъан уул давад,
Шилтә уул тал гарад ири гихлә.
Огътр улан тугнъ
Деернъ огътргъуд солнъгъргсн
Дөчн хойр бум церг аашхнъ ўэгдв.
Ариэл зеердән
Шаргъ даагъ кегъад,
Бийнъ тарха му көвүн болад,

Арсныгудин күүндгсн үг сонъсхла
Шикр далан көвэд бääгсн
Ширкгин нутг би дääлнäv,
Киитн Хар тенъгсин көвэд бääгсн
Гүзән Гүмбиниg би дääлнäv — гисн йовна.
Шовт Хар гидг баатрнъ келн йовна:
— Хонъгъриг äмдär кел бäräd,
Гернзл хатинъ олэд авнав — гинä.

Тер үг сонъсад
Базг улан Хонъгърин
Болд хар зүркнъ бульглад,
Адг аранъ тачкнад,
Арвн хойр сүрәнъ
Амн өөднъ дävрäd,
Арвн цагъан хургънъ
Альхн талнъ атхлад,
Ääv балтиг сугъ татад,
Тугчиг цокдж унъгъагъад,
Тугинъ буладж авад,
Мөнъгн Цагъан уулин
Ора тал гарад зулв.

Шовт Хар баатр
Ардаснъ көн уулин белд күүцäd,
Ääv балтар цокснд,
Дал деерән шахн төдглгсн
Далн хойр хар болд төдг
Тас тусад,
Хар махнднъ шигдн орад одв.
Арнзл зерд äлвлäd,
Уулин ора деер гарад одв.
Минъяндан күрäd ирв.
— Огътр улан тугиг
Джанъгърт белг күрг,
Би таниг иртл
Эдниг ээрнäv — гигъäd хärү орн,

Шовт Хар баатриг
 Күм тач авад
 Уулин ора деер хайв.
 Хярү орн
 Нярхн Улан баатриг цокв.
 Нярхн зеердиннь дел теврүләд торгъв,
 Алс улван хормагъаснь
 Арвн цагъан хургъар авн
 Эмәлиннь бүүрг деер
 Күм дарад,
 Мөнъгн Цагъан уул деер гарад ирв.
 Орчлнъгин сәәхн Минъян
 Эзн Джанъгърин хашр мөнъгн үүднд,
 Алтн шаргъан сөөгъад буув.
 Тавн минъгън хонъх джинънүләд орад,
 Огътр улан тугинь бәрв.
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатриь
 Алдр Джанъгъртагъан хамдан:
 — Мана Арслнъгин улан Хонъгър
 Бәәр болдж бәәнә билтәл — гидж күүндв.
 Оддг юмн болхла
 Күчтә манъгъс хан
 Дарад оркхнь яяхв,
 Одл уга бәәхлә
 Хонъгъран яяхв — гигъад
 Гурвн долан хонгт
 Күүндән болад оркв.
 — Мордъя — гидж шиидн
 Арнзл зеердин эцг
 Нярхн зеерд аджргъиг
 Алдр Джанъгър ундж,
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатран ардан дахулад,
 Алтлгсн бәәрин шар-цоохр тугиг

Мөрч Бор Манъна гидг баатр

Омн бийднй бярэд йовб.

Эгц гурвн сара хонгт бäär кегъад,

Арг улан Хонъгър

Эн догшн Манъна хаанд

Гар кўрс гидж санад,

Цергин захд бääгсн цаглань

Арнэл зеердär

Авч идхин бääдл гаргъад дävрэд орв.

Арг Манзин буурлар хурдлулдж гарад,

Алтн джолаг хәрү эргүлн татад,

Алтн дуулхан хооран кегъад зогсдж өгв.

Хойр гарддж манъна

Хоорнднй Хонъгър цокад оркв.

Äав балтнй чолу цоксн мет

Гал падрад, ирнй дөрү дүнъгä кү тусв.

Хан эс медгсн кевär

Көндрл уга бääв.

Äав балтан ээмддж авад,

Мөнъгн уулин ора темцäд зулв.

Ардаснй үүдн энътä

Көк кивр саадгар хав.

Голднй кўрн тусв,

Киисн гисн бийинй

Арнэл авад гарад одв.

Уулин ора деер гарч

Ухан сегäгъән алдад одв.

Көк чолу дерләд,

Хар цусар бөөлджäд харгъцад кевтв.

Алдр нойн Джанъгърнй

Шарин зургъан минъгън

Арвн хойр бийärн

Шаргад кўрäд ирв.

Күнд гарта Саврнй

Күүкн кўрнй галзнарн зөв эргäд,

Күрл мөнъгн дөрәднъ мөргәд
 Хан Джанъгъртан медүлн йовна:
 — Эврә бийм сән шүрүтә цагт,
 Күрнъ галзн шүрүтә хурдн цагт
 Эн догшн Манъна хаанд
 Гар күрхиг хәәрн болтн — гив.
 Нег әрв, хойр әрв,
 Гурвдад әрхләнь зөв-гив.
 Күрнъ галзниг олнъ татуринъ чанъгъагъад,
 Арвн хойр иртә
 Äв болдан авгснд
 Арвн хойр әнъг заль падрв.
 Күрнъгин джола сулдхад дәврәд орв.
 Догшн Манъна хан
 Алтн джолаг чанъгъадж зулдж гарад хәрү әргәд,
 Алтн дуулхан хооран кегъад тосдж зогсв.
 Босн ишклдж ирәд.
 Хойр гарддж цокв,
 Таш гидж огътргъуд гал падрад,
 Арвн хойр ирнъ кӯ тусв.
 Äв балтан әәмдәд
 Мөсн Монъгн Цагъан уул тал гарад зулв.
 Уулин белд кӯцәд
 Амн нургъарнъ
 Äв балтар цокад,
 Ар хойр далинь балв цокад,
 Күүкн күрнъ галзн деернъ
 Äрә әмтә тәвб.
 Хонъгъриннъ өөр ирдж,
 Күрнъ галзнасн бун киисәд кевтв.
 Күчтә арвн хойр баатр,
 Арвн хойр ганзгъан орулад
 Ыүдн әхтә саадгин сум
 Базг улан Хонъгърин гол махнаснъ.
 Äрә тач авб.

Аргъта улан Хонъгърнь
 Амдрдж босв.
 Бульнъгърин догшн хар Санл
 Богд Джанъгъртан медүлв:
 — Буйн төгс ааван
 Көвүн уга окгсн эс билү-би,
 Бурхн саяхн ээджән
 Буй уга окгсн эс билү-би,
 Бум өрж алван
 Нойн уга окгсн эс билү-би,
 Арвн нääмтә шар улан хатан
 Ганц бийәрнь окад
 Буурл галзнарн дахгсн эс билү-би?
 Эдү дүнъгә үүлд
 Аах догшн Манъна хаанд күрч,
 Нег армдх зөв хääрн болтн — гив.
 — Зөв — гив.
 Эвтә буурлин олнъ, татур чанъгъагъад,
 Алтлгсн бääрин шар-цоохр армиг
 Öргдж авад дәврв.
 Арг Манзин буурлин
 Альвнъ дегүд үлү болад,
 Алтн бääрин шар-цоохр арм
 Хавргъднъ хатхгдад тусв.
 Энъгин мörн нег эргтл
 Эвтә буурл дола, нääм эргад,
 Бийднъ мөс күргл уга гарад ирв
 Эзн Джанъгър зәрлг болн бääнә:
 — Эн хаанла негән үзх юмн — гигъад,
 Баатр орнь ура дуудад,
 Алтн бääрин шар-цоохр арм авад
 Арг Манзин буурл әлвлгсн бийинъ
 Алдл уга хагъад армдв.
 Öргад буурласнъ салгъад авб.
 Авгсн цагт

Уулин ора деерäs
 Шарин зургъан минъгън
 Арви хойр баатрнь:
 — Мана эзн богд Джанъгър
 Армдгсн күүгъән
 Алддг уга билä! — гидж
 Деерäснь ура дуудн хääкрв.
 Цаатк арг Манзин буурлта,
 Ääx догши Манъна хаань церг:
 — Мана хан күгдлхлärн,
 Арм ямр күүдр болв чиг
 Хугъ татх! — гидж бас хääкрв.
 Тер дуундн күгдлхлärн
 Арви хойр зандар орагсн ишиг
 Арви хойр äнъг хугъ татв.
 Арм хугърсинь үзäд,
 Базг улан Хонъгър,
 Заагъин ик дуугъар
 Замб кöдлтхääкрäд,
 Кöдäд кевтгсн
 Көгши барсин цöсн билцотл хääкрäд,
 Уулин орагъас гүн шүүрäд бärлдв.
 Күчтä арви хойр боднъгн дахн бärлдв.
 Дорнь арг улан Хонъгъртагъан
 Арви гурвулн дардж хорав.
 Уулин ора деер
 Күлгсн дöчн хойр баатрин
 Күлäгъинь тääлдж авб.
 — Минъгън нег джилд
 Джанъгърин оруд нутг болтн — гидж
 Андгъаринъавад цергтäгъинь хärүлäд,
 Арднь шарин зургъан минъгън
 Арви хойр бийärн шаргдж мордад,
 Алтлгсн бäärин шар-цоохр туган
 Омнän öргäд,

Энн Джанъгърин ор темцәд джинънәд гарв.
Долахн хонгин эцс болад,
Дүүвр шар-цоохр бәәшнъгин,
Хашр мөнъгн үүднәд
Харгъад ирдж буув.
Алдр богд Джанъгъран
Хашр мөнъгн үүд тәтдж,
Тавн минъгън хонъхиг джинънүлдж
Дөнънн орад,
Дөчн дөрвн кәлтә
Дүүвр лаврин ширә деер
Дүүрнъ гарх арвн тавнъ сар мет
Мандлулн суулгъв.
Элвг долан дунъгъра күүцәд
Дүүвр хар арзин сүүр болв.
Экнәс сәәдгсн Хонъгъран гиичлүлдж,
Гаргъад уга нәәрән гаргъв.
Алдрсн төр шаджн хойран
Гар деерән авгсн мет байрлдж,
Энн нойн богднъ суудг,
Энъгин оли сәәдүдтәгъән
Инәлдн джиргъад суудг.

Күнд гарта Саврин бөлг

Дүүвр хар арзин сүүр болад,
Долан дунгъра күүд суугсн цагт,
Нари үдин көлин өмн дорас,
Догшин Килгън хаань нутгас,
Ут хар галэн кўлгтә,
Будин Улан гидг тўшмл
Бәәрин шар-цоохр тугин йозурт ирдж буув.
Ут хар галэн кўлгиг
Болдин сәәгъәр богъчдж,
Төмрин сәәгъәр төдгладж,
Шугъл мөнъгн цулвран
Сунъгъад гүн ишклдж,
Хашр мөнъгн үүдиг татад орв.
Алгн торлг бәәшнъ дунднъ ордж ирәд,
Элвг шарин зургъан минъгън
Арвн хойр баатрин
Барун тал дунднъ суув.

Долан хонгт әркдв.
Газагъас кўн ирв гидж
Джанъгърахн медл уга бәәв.
Ут хар улан кўлгтә
Будин Улан тўшмл
Дөчн дөрвн көлтә,
Дуўвр мөнъгн ширән өмн бийәр
Нар, цар йовн бәәдж келн бәәв:
— Догшн Килгън хаань зәрлг билә,
Богд Джанъгър сонъсдж бәәтн.
Түвин дөрвн хаань күүкд голад авгсн
Ном Төгс хаань күүкн
Арвн зургъата
Агъ Шавдл хатан өгтхә гилә;
Туулн гүүнә унгън,
Тунджрмудин ўрн гинә,
Арслнъгин сәәхн зеердән өгтхә гилә:
Эрк Туг хаань көвүн
Орчлнъгин сәәхн Минъянан өгтхә гилә.
Эн гурвн юм
Эс өгдг юмн болхла,
Догшн Килгън хан
Долан түмәр тунтрдж
Ирдж бәрхв гидж келүлгсн билә.
Ўгин хәрў шулун өгтн — гинә.
Зўн талас Арслнъгин арг улан Хонъгърнъ
Келн бәәнә:
— Тәк Зула хаань ўлдл,
Танъсг Бумб хаань ач билә.
Ўзнъ алдр хаань
Өнчн гагц Джанъгър билә.
Бўрн төгс бәәгъад
Күүнд ордж өгв гих
Алдрш уга му нерн.
Агр Хар булгин көвәд

Аагъ цусан асхлций гидж
 Догши Килгън хаанд
 Нама-әср улан Хонъгър келв ги-гив.
 Тер ўгинь сонъсад,
 Будин Улан тўшмл:
 — Чамд эн ўгичн
 Гартчн бәрүлхв гигъад
 Ўкс гүн алхлад гарв.
 Хашр мөнъгн ўүдиг
 Татн джинънўлн гарв.
 Бәәрин шар-цоохр тугин йозурт бәәгсн
 Ут хар галзн кўлг деерән мордад гарад,
 Нарнь ўдин өмн бий хәләгъад одв.
 Арднь нойн Джанъгър зәрлг болв:
 — Мини герт арз әдләд суухларн
 Цугъар әдл болв чигн,
 Хәрәс кўн ирхлә ўг келдг кўн уга бәәдж.
 Хонъгърла әдл залу йир уга бәәдж — гидж.
 Зәрлг болн сууна.
 Барун талас кўнд гарта Савр
 Хойр гаран нудрмддж урньн сууна.
 — Алдр богд Джанъгър, тань зергд
 Кўнд гарта Савр бәәнә гих зәнъгәр
 Кўн хәлдл уга бәәдг әс билү?
 Арслнъгин арг улан Хонъгърт орхнь
 Би юнъгад дор болдг юмб?
 Танас гарад,
 Шаргъулин гурвн хаанд күрәд,
 Хәрү ирдж таниг дәәлнәв.
 Тегәд медхт — гигъад
 Дали кўн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дарагъар дали нег дарад уув.
 Анчн гигч зўркнь
 Аәвлхәгъинь гүвдәд,

Эргд хар нүднь
 Йоралари арви хойр эргэд,
 Довтлх шонъхрин нүд гаргбад,
 Күдр хар мөрч
 Күрни галзниг тох гигбад,
 Дуудн хяакрв.
 Күүнь көврдгин дүнъгә,
 Күрл мөнъгн уудта хазаран авад,
 Күүкн күрни галзниг көтлэд ирв.
 Хашр мөнъгн үүднд
 Болдин саягъяр богъчад,
 Төмрин саягъяр төдгләд,
 Шугъл мөнъгн цулвринь
 Тавн саянь көвүдәр бәрүләд тохв.
 Дегә мөнъгн делтр тавб,
 Дегц зургъан давхр тохм тавб,
 Дөш хар әмәл тавад,
 Төөрд мөнъгн көвцг тәлвәд,
 Ке шар — цоохр олицгин захар
 Келкә найн нәәмн горьгиг шахи
 Дарцг цагъан әрвнъднь
 Дали хойр хурняслулад,
 Нәәмн татур хавси заагур
 Орулад татв.
 Зуран әкн тал бәädг
 Зун нәәмн хонъхинь зүүв.
 Күзүн тал бәädг
 Күрл нәәмн хонъхинь зүүв,
 Бумбан найн нәәмн алд сүүлән
 Саяр деерән сегләд,
 Зургъан тө чикән хяächлдж,
 Ормин иш соягъари
 Күрл мөнъгн уудиг
 Балв кемләд бәädг болна.
 Санънагъари сар-нарила наадад,

Сагъг дөрвн туругъарн
 Тер Бумбин орнд зөвлм болад,
 Шугъл мөнъгн цулврасн бәргсн
 Тәвн сәәнъ көвүдиг
 Иигән, тигән сөнъ татгсн бәädг.
 Күнд гарта Савр бийнъ
 Дәәнъ олн хувцан
 Давхр, давхр ўмсәд,
 Гувн царин арсар голлгсн,
 Дөнн царин арсар девалгсн,
 Хорта могъан зоогъар гүргсн,
 Хорн шўўгъәр шахгсн,
 Махн болдар альхлгсн,
 Төмр болдар товчлгсн,
 Залу зандар ишлгсн,
 Залан торгъар салдргългсн
 Аәрстин хар елднъгиг
 Барун гартан бәрн бәädг.
 — Ода намаг уга цагт
 Ардм оч медхт — гидж келн босв.
 Миимин улан госар
 Булц, булц ишкәд,
 Хашр мөнъгн ўўдән татад, гарад
 Күрнъ галзнаннъ шугъл мөнъгн цулвринъ эвкәд,
 Гинджр мөнъгн дөрәд
 Миимин улан госн күрхин тенд бийд,
 Тоорд мөнъгн көвцг деер
 Очн мет өсрәд тусв.
 Нарн гарх, суух хойран хоорндагъур темцәд,
 Күрнъ галзн кўлгин хурднд
 Эмәлин өмн ард тусад,
 Алтн джолодан кўч кўрл уга,
 Долан долан
 Дөчн йисн хонгт гўўлгв.
 Болзатин Бор толгъа деер гарад,

Киитн хар нүдән телдж,
 Дөрвн талан харул харв.
 Шаргзулин гурвн хаань бääшнъ үзгдв.
 Ёкс мордад,
 Элвг сääхн хурдарнь
 Бум күүгсн хурлинь зөв эргэд,
 Дундк бääшнъд буув.
 Күүрнъ галзнан сөөгбэд,
 Дөрвн үүдинъ ташр, ташр татад,
 Алтн торлг бääшнъ дотрнь орад ирв.
 Барун бийднъ суугбэд,
 Шаргзулин гурвн хаань менд сурв.
 Ёгин хәрүд
 Дөчн йисн хонгт нääрин көл болв.
 Ямр учрар манд ирлät гидж
 Шаргзулин гурвн хаань ах хан сурв.
 — Эзн Джанъгърин нутгасн ө гундл үзэд,
 Танъ зергд анъхрхар ирлäv.
 Ёүнäs мордн дä өскн
 Джанъгърин нутг орулдж авий — гидж келн сууна.
 Шаргзулин гурвн хан зäрлг болна:
 — Күүрнъ галзнта
 Күүнд гарта Савр уга болхла,
 Бидн арвн хойр бийднъ зөвлхвдн.
 Манъгьдур мандлдж гарх
 Нарнь гал үдд мордий — гидж күүндв.
 Хош өргэд
 Хäрин баатр-күүнд гарта Савр нөөрсв.
 Сө дүлин анъхун дунд
 Барун бийднъ нег юмн өргä шөргäv.
 Күүрнъ галзн күүлгин
 Шөргäлгън болдж тängдв.
 Хар унгън дахан
 Ханцнасьн чирн көдрэд,
 Гүүгбэд гарад ирв.

Хяärtä кўлг кўрнъ галзнь келн бāāнā:
 — Эзн Джанъгърин хāāкрсн дун бāāнā.
 Чамаг гаргсн хōон
 Догшн Килгън хан
 Долан тўмār тунтрдж ирād бārв.
 „Иим болгсн цагт
 Кўнд гарта Савр мини
 Эргād авдг әәлā мини әс билч?
 Тōрд авдг тōрв әс билч?
 Әрвдж уга юмнд оōлād,
 Гарад одвч“ — гидж хāāкрсн дунъ гарв,
 Дāкдж джинъгр, джинъгр гидж гарв,
 Дāкдж гўнъгр, гўнъгр гидж сонъсгдв.
 „Кўмнъ начн кўнд гарта Саврм бāāхнъ
 Кўўнд бāргдх уга билāv — гидж бас уульн дуудв.
 Тер учрар чамагъан
 Гер шōргādж серўлсм эн — гив.
 Кўўкн кўрнъ галзндан әмālāн тохад,
 Нег цаас авад, учр-зōвāн бичдж
 Ордан хаяд мордв.
 Ке шар-цоохр олнцгин захар
 Кесг минъгъ гўвдād одв.
 Кўўкн кўрнъ галзнь
 Олнъгās босгсн
 Ол манъхн туула мет гўўгъād,
 Шавхагъаснъ гаргсн шаврнъ
 Буугъин сумн мет шуугад йовна.
 Ишкгсн ишклдўрнъ
 Хуучн худгин орм болад йовна.
 Эн кўлгин
 Элвг сāāхн хурднд
 Деернъ йовгсн эзнъ
 Әмāлиннъ ард, о́мннъ гарад,
 Джоладан āрā кўч кўрч йовдг болна.
 Дола хонад кўрād ирв.

Күнхкән Алтн Цеедж,
Орчлнхгин сәәхн Минъян,
Гүзән Гүмб — эн гурвн
Ўлдгсн болдж медгдв.
Бишнхкинъ бәрдж окгсн болна.
Харн, ирн мендләд,
Хәрү хәрәд эргн
Догшн Килгън хаанъ дәәнд орв.
Нег долан хонгт бәәр болад,
Мөрнъ турун эндү ишкн
Хәрдж ирәд гурвн баатртагъан мендләд,
Алтн джолаг зөв эргүлн
Дәкн дәврн орв.
Эгц хойр долан хонгт бәәр боллдв.
Күрнъ галзн күлгин джолаг
Килгън шар болд ўлдәр
Эргүлн чавчн йовб.
Ик хар церг дундан йовгсн
Догшн Килгън хаанд күрәд,
Арвн хойр иртә балтар дәврн цокв.
Ханъгъа нәәмн сеернъ мөлт тусад,
Күдр хар хавснъ кў тусад,
Танъгъд билгнъ тасрад,
Тавн уханъ тарад одв.
Арвн хойр иртә балтнъ
Хугъ тусад,
Нәәмн давхр
Цока торгън салдргънъ
Чигчәднъ ясдад одв.
Догшн Килгън хан
Олн церг дундан
Уха сегәнъ алдрад киисв.
Алс улв хормагъаснъ
Ўкс гидж шүүрәд татн авб.
Эмәлин бүүрг деер дардж бәәгъад,

Дөш болгсн сәәр деернъ
 Дөрвн хар савринъ
 Такл боогъад кўлв.
 Ёкс гидж адгъад
 Ик хар цергәснъ
 Арслнъ уул тал гарад зулв.
 Арслнъ уулин белд кўрәд ирв.
 Эрки деед гурвн боднъгуд
 Босад гарад ирв.
 Догшн Килгън хаанас сурн бәәнә:
 Дуута Джанъгър хаагъим
 Боднъгудтагъинъ ягъвч? — гив.
 — Хадин деед көнъглд
 Кўләтә бәәнә — гив,
 Хәрнъ оч автн — гив.
 Дөрвн кўлгин хурдар гарад
 Дуута Джанъгърин бәәгсн хадд ирәд,
 Аршан деед хур орулад,
 Эән Джанъгъран баатрмудтагъинъ әмдрўлдж авад,
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр бийәрн хурад суув.
 Догшн Килгън хааг
 Алтн дуулхинъ авн
 Гурв мөргүләд,
 Бумбин улан тиизән дарад
 Минъгън нег джиләр
 Алдр Джанъгърин оруд нутг болгъад,
 Долан бум цергинъ дахулад йовулв.
 Богд Джанъгър
 Шарин зургъан минъгън арвн хойр бийәрн
 Шарджнъндж мордад,
 Шатр болгсн шар-цоохр бәәшнъдән
 Шаргад ирәд буув.
 Хашр мөнъгн үүдән татад,
 Тавн минъгън хонъхиг хәнъкнўлдж орад,

Хөшун Улан, баатр Джилгын, Аля Шонъхр гурвна бөлг

Долан дунъгъра күүдэ суугсн
Дүүвр хар арзин сүүрд
Эзн Джанъгър зэрлг болв:
— Кезәнә ариэл зсердин хурдн цагт,
Эврә бийин багъ, дүүвр цагт,
Арвн зургъата Шавдлиг залад
Гурвн сар болад уга цагт,
Тань бөкнән цуглулад уга цагт,
Аля-дүүвр кедж,
Эджго эрм цагъан теегт йовгсн цагтм,
Нарн гархин барун бийәс
Баатр Бадмин Улан гидг күн
Нарн дорк әмтиг
Эврәгъән кедж авхар йовснла
Харгъдж бәәр болснд,
Агъу ик кучәр
Алдр намаг дарла.

Амндм күрн гидж бääгбäд:
— Залу күүнь гурвн гундл бääдг,
Келдж ас — гилä.
— Агъ Шавдл хатан авад
Гурвн сар болад угав.
Нег гундл тер;
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр арслнъгиг цуглулс гилäв.
Бас нег гундл тер;
Шарин дөрвн төриг
Гар деерән авс гидж йовлав.
Гурвдгч гундлм тер — гилäв.

Эн үгим сонъсад
Баатр Бадмин Улан келн бääлä:
— Тер бөкнән күцä.
Тегäд бääр болий — гидж тäвгсн билä.
Ода намаг нарн гарх үзг ээлдж,
Дуута Джанъгър нер ик хол сонъсулгснд
Нан тал хойр ик элч тäвн гидж бääнä;
Тедн ирсн хөөн манд хальддг күн уга,
Наар гартлнь баатр Бадмин Уланиг
Амдär кел бäрдж ирхлä, мана болх билä;
Хärнь хääрдг шарин зургъан минъгън
Арвн хойр боднъгуд минь,
Ягъдг юмб? — гив.

Тигхлä барун бийднь суугсн
Байн Күнъкән Алтн Цеедж келв:
— Шорагъас нигт эс билү,
Шоргълджнас олн кишгтä нутг эс билү,
Далн хаана орнд нег
Ата маргъа авм
Аргъта көвүн гарсн болвза.
Джанъгърин мактал тäвдж дуудлгъ кейä гив.

Тер үнн гигбäд Күүкн Цагъан нойиг
Минъяна алтн шаргъар йовдж зарл гив.

Күүкн Цагъан нойн
 Эзи нойн Джанъгърин төр шаджи хойрнь
 Гар деерәснь бун гидж бәәнә.
 Эн Бумбин орнд
 Аргъта көвүн гарси болхла,
 Нег темдгән өгтн гидж дуудн зарлв.
 Нег долан хонгтан зарлад,
 Хойр долан хонгтан зарлад
 Гурви долан хонгин эцүст гүүлгәд йовб.
 Долан-долан дөчн йиси хонгтан зарлв чигн
 Нег юмн зәнъг әс өгв.
 Гууд бәәсн гучад чигә герин ар бийәр гарад,
 Хөрн көвүн шагъаддж бәәснә өөгүр
 Джанъгърин макталиг тальвад ирв.
 Хонъгър үстә шар улан көвүн
 Хормата өрдгән хойр сахтагъан хаяд:
 — Ах нойн баав,
 Одак үгән дәкн сонъсгътн — гив.
 Ардан гилс гидж хәләгъад,
 Талтнь тугин сайгар,
 Ыкс гил чигн уга,
 Зогсл чигн уга,
 Ардан йовсн көвүнә үг сонъсгдмар йовб.
 Хойр долан хонгт дахдж гүүгъад:
 — Алдр нойн ах, нама авч одит — гив.
 Күүкн Цагъан нойн ухандан тунъгъагъад
 Богд Джанъгърин залу дүүвр цагтан даргдсн
 Агъу күчтә әмтиг бәрх гидж
 Ынъгиг ягъдж авч одхв?
 Уга гигъад хәрхлә, бас хату,
 Бәәнә гигъад авад одхнъ
 Багъ бичкн болна — гидж санад,
 Дәкн гурви долан хонгт
 Ардан дахулад оркв.
 Шар улан көвүн келн бәәна:

— Алтн шаргын сээр хармнджадмн болхла
Алдр нойн Джангърин хашр мөнъгн үүднд
Нанла харгъхч — гив.

Тер үг сонъсад,
Барун гариннь багълдгас авад,
Шаргын сээр деер гаргъад,
Элвг сээр хурдарнь гүүлгэд,
Өндр шар-цохр бээршнъгин
Хашр мөнъгн үүднд ирэд буув.
Гунн наста көвү авч орхдан
Энъгин олн сээрүдэсн эмэгъад,
Хойр хонгт орл уга уха тунгъагъад бээр.
Көвүн келв:

— Бийн таниг авч иргсн болгъад бээрлв,
Би таниг авч иргсн болад
Орхла ямаран юмб? — гивгэд,
Бумбин улан бүсэсн
Күүкн Цагъан нойиг шүүрч авад өмнн бэрэд
Алтн торлг бээршн дунд
Авад орад ирв.
Зүн талас арслнъгин арг улан Хонгър босад:
— Хээрн, Хонун мин! — гин
Барун гарасн татад авад гарн гисн бийдн
Көвүн тавган хуулл уга зогсад бээр.
Хонгър хэрү хэлэгъад уульд:
— Толгъалгсн үүл биший.

Эн Джангърин
Хар Джилгн көвүг дахулдж йов.
Бээрхичн меддж зарлулгсн
Күнъкн Алтн Цееджин Аля Шонгъриг
Дохулдж йов — гивг келд уулн гарв.

Эн богд Джангърин
Гунн наста көвүг
Наар гивг өөрн авад,
Барун өвдг деерн тавд,

Барун халхинь үмсэд,
Зүйн өвдг деерән тавад,
Зүйн халхинь үмсэд,
Эн гурвн көвүг мордулхинь бедртн гив.

Шарин зургъан миньгън
Арвн хойр кўлгас ирдж шинджлснд
Алдр богд Джаньгърин
Аризл зеерд йовх болдж гарв;
Дарунь оln газрин бетк үмксн,
Оln голин ус уугсн,
Дөрвн көлдән шар уста
Алtn Цееджин кўлг
Дүүвр аксг улан йовх болдж гарв;
Дарунь даянә көлд дасгсн
Сананас делм хурдн,
Салькнас алд хурдн
Миньяна алtn шаргъ йовх болдж гарв.

Эн гурвн кўлгиг
Хашр мөнъгн үүднд авч ирәд,
Болдин саягъар богъчад,
Төмрин саягъар тушад,
Шугъл мөнъгн цулвраснь
Тавн саянь көвүдәр бәрүлдж тохв.
Дел мөнъгн делтр тальвад,
Дегц зургъан давхр тохм тавад,
Дөш хар әмәл тальвад,
Ке шар-цоохр оlnцгин захар
Келкә найн нәәмн горьгиг
Хорн шүүгъәр әмклдүлдж татад,
Зуран әкн тал бәәдг
Зун нәәмн хонъх зүүгъад,
Күзүйн талнь бәәдг
Күрл мөнъгн хонъх зүүгъад ирв.

Хурдн бийән
Ялми саяхн ха талан гаргъад,

Сән бийән
Сәәр талан хурагъад,
Хурц бийән
Хойр нүдн талан харад,
Зургъан тө чикән хәәчлдж,
Бумбин найн нәәмн алд сүүлән
Сәәр деерән сегләд,
Өрмин иш соягъарн
Күрл мөнъгн уудиг дөлилгъад
Санънагъарн сар нарнла наадад,
Сагъг дөрви туругъарн
Тер Бумбин орнд зөвлм болад
Шугъл мөнъгн цулврас бәргсн
Тәвн сәәнъ көвүдиг
Иигән-тиигән сөнъ татад,
Дөчн йисн сара газрт гүүхән санад,
Арнэл гурвн күлг
Күзү күзүгъән зуулдн наадад бәäv.
Дәәнъ олн хувцинъ үмскәд,
Зер-зевинъ агсад,
Гунн царин арсар голлгсн,
Дөин царин арсар деваллгсн,
Махн болдар альхлгсн,
Төмр болдар товчлгсн,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгън салдргъта
Äрстин хар елднъгиг
Барун гартнъ бәрүлдж,
Гунн наста Хошун ахта
Гурвн бичкн баатриг
Нааран, цааран йовули
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр бийәрн шинджлгсн бәädг.
Хәр газрт хату үүлин йовдлд
Чидм көвүд гидж шинджләд,

Алдр Джаньгъртагъан арвн хойр бийärн
Аршан нүлмсән асхлдж
Бадмин сәәхн йөрälән тәвлдж мордулв.

Дүүвр сәәхн күлгүд деер
Дегц гурвулн мордад,
Шар-цоохр бәәшнъгән зөв эргәд,
Шаджн ламдан зальврад,
Нарн суух барун өнцг тал
Эн гурвн күлгин элвг сәәхн хурдарн
Долан-долан дөчн йисн жонгт гүүлгәд одв.
Богзатин Бор толгъа деер гарч ирәд,
Гурвн күлгән сөөггәд буув.

Байн Күнъкән Алтн Цееджнь
Күнд гарта Саврин
Күүкн күрнъ галзнар күрәд ирв.
Хар торгън лавшган делсүлдж ирәд:
— Хәәмир, күүкд минь,
Гар көлинтн үзүр мөөрсн эс билү,
Хәр газрт йовхларн медх авгъин үг сонъстн:
Өргндән, өтлтлән давш уга,
Утарн, унтлан давш уга
Балр хар шавр харгъх.
Тер цагт Улман агсг уланан
Түрүнд тәвтн, әврән меддж гарх.
Түүнәс әмд менд гаргсн хөөн,
Гурвн сара газрт гүүлгәд окхла,
Гурвн галвр зандн уласн үзгдх.
Тавн зун берәд, күүкд хойр
Йирн йисн күчн төгсгсн бумбтагъан,
Идән ундан авад тосн дуулн ирх.
Арнэл зеердин алтн джолаг сул хайтн
Әврән меддж гарх.
Түүнәс цааран гарад,
Эгц гурвн сара газрт гүүлгсн цагт
Элдв ик сәәхн арагнь күүкн

Йирн йисн кўчн тўгсгсн идāгъāн авад,
Бичкн гурвн дўўнр ўлсгсн гесāн цадхдж,
Ундасгсн ундан хārўлтн гидж дуудн ирх.
Тер цагт алтн шаргъан тўрўлўлтн,
Эврāн бийнъ меддж гарх — гигъāд
Бадмин сāахн йўрāлāн тальвад хārв.

Гурвн гунн наста баатрмуд
Кўлгўд деерāн гарад
Нарн суух барун ўнцг темцāд гарв.
Ўмн хойр кўлāн
Ўдрā газр тальвад,
Хўўт хойр кўлāн
Хонга газр тальвад,
Эгц гурвн сара газрт гўўлгāд,
Хāвргъāснъ хāлāгсн кўўнд
Ўлнъгāс босгсн
Ўл манъхн цагъан туула мет
Ўлнъ деегъўр ўрвкāд,
Эгц гурвн сара газрт гўўлгв.
Ўргāрн газр дўнънāд,
Ўвцўгъāрн ўргāн донънāд,
Ўдриг ўдр гил уга,
Сўўг сў гил уга гўўлгāд,
Балр хар шаврар орад ирв.
Олн голин ус уугсн,
Олн газрин бетк хазгсн
Агсг уланан тўрўлўлтн гисн
Авгъин келсн ўг эс билў гигъāд,
Агсг уланар йовб.
Арвн джилд гўўгсн
Аралджна мўр мўрдāд,
Хўрн джилд гўўгсн
Хорха, меклāн мўр мўрдн гўўгъāд,
Давц нāрхнāрнъ гāрāдāд,
Дўрвн хар савран кўргл уга гарв

Ар хойр кўлгнь чигн дахн гарв.
 Авгъ Цееджин келгсн зэрлгәр
 Аамшгтә хортнас гарв бидн гидж
 Анъгър анъгър инәлдәд,
 Элвг сәәхн хурдарнь гүүлгәд гарв.
 Эгц гурвн сара газрт гүүлгәд,
 Гурвн галвр зандн уласар кўрәд ирв;
 Тавн зун берәд, кўүкд хойр
 Йирн йисн кўчн тогтгсн
 Идән ундан авад,
 Мана бичкн дўўнр ундасдж йовх гигәд
 Дуудн гарад ирв.
 Арнзл зеердиг түрүнд тәвәд оркв.
 Ўкс гидж йовад, зургъан тә чикән хәәчләд,
 Ёрмин иш соягъарн
 Кўрл мөнъгн уудиг кемләд,
 Киитн хар нүдәрн харад,
 Дөрвн хар туругъарн цемшин ишкәд,
 Ар кәлин шавхагъас ўргмш болад,
 Бухн цегләд гарв.
 Арднь йовгсн хойр кўлг
 Альк чигн аалинь алдл уга дахв.
 Арднь тавн зун берәд кўүкд хойр
 Аман бәрәд кўўндн сууна:
 — Бум ирв чигн
 Буцл уга бәргддг эс билў.
 Тўмн ирв чигн
 Тўдл уга бәргддг эс билў.
 Эдў дўньгә аргъта гурвн көвүн
 Лав йовсн ўўлән номин йосар кўцәдж,
 Алтн джола эргүлдж,
 Ар Бумбин орндан
 Хәрнә билтәл гигәд ўлдв.
 Дәкн эгц гурвн сара газрт гүүлгв.
 Нарн сар мет сәәхн кўўкн тосн харгәд,

Бичкн дүүнр түрд гитн золгъя гив.
 Гурв дуудтлнь дун уга йовб.
 Хонъгърин ковүн Хошун Улан баатр:
 — Күүкн эл болхнь элән кел.
 Дән болхнь дääгъян кел! — гин
 Килгън шар болд үлдән сугъ татад,
 Алтн шаргъин джолаг сул тавад,
 Ке шар-цоохр олнцгин захар
 Дуута долан минъгъ,
 Дун уга нääмн минъгъ
 Дарад одв.
 Алтн шаргънь
 Доргшандан түмн нääмн минъгъ бухн цегләд,
 Деегшандән нääмн минъгъ бухн цегләд гарв.
 Арднь шулм күүкн дуудн келн суув:
 — Эдү чигә хурдн
 Эвтә күлгүд үзәд уга биләв,
 Иим сәәхн ковүд
 Алдад уга биләв,
 Одал онъгүд одв билтәл — гигъяд үлдв.
 Авгъ Цееджин келгсн гурвн ик дääснәс
 Гарв бидн гидж анъгър инәгъяд,
 Гурвн күлгин элвг сәәхн хурдар
 Гүүлгн йовгсн цагт
 Улман агсг улан
 Хагсугъин Хар Шилд киисв.
 Гурвулн буугъад:
 — Ода хойр газрин хоорнд
 Ягъснчнь энв? — гигъяд,
 Күзүгъинь теврн уульв.
 Хайдж гарч болш уга болад,
 Күләхнь бас хату болад,
 Элвг гурвн долан хонгт деернь уульв.
 Гал ўдин анъхунд агсг улан келн бääнә:
 — Кезәнә эрт цагт,

Джаньгърин арви зургъата Шавдлиг залх цагт,
Угтулин урданд арнэл зеердас
Йисн берä газр öмн гарв гидж
Алдр Джаньгър уурлад
Дөрвн саврим балвчгсн билä.
Арнэл зеерд алдулдж авсн билä.
Алдр Джаньгърин үгд эс орв чигн,
Арнэл зеердин дурнд босх чигн гигъад босад ирв.

Гурвн көвүн

Гурвн күлгин хурдар гүүлгäд гарв.
Öмäрән хäläдж ургъсн
Öл Манъхн уулин ора харгъв.
Күүкн öл шонъхр шовун,
Хойр хар дахан далва деерән тäвäd,
Нарн гарх тал харад суугсн цаглань
Тедн ирдж мендлв.

— Баатр Бадмин нутгт

Гурвн джилин дунд
Гууджмулм үкäд бääv.
Ода алдр нойн Джаньгърин нутг
Ўкл уга мөнък гисäр,
Джаньгърин нутг темцдж йовнав — гив.
— Маниг эн баатр Улана нутгар орв гидж
Ар Бумбин орнд келтн — гигъад
Гурвн көвүн гүүлгäд гарв.

Нарн гархин барун ар öнцгт

Бäрүлгсн шил гäрд бääшнъ
Асгсн галин заль мет болдж үзгдв.
Ухан ююгъан тунъгъагъад,
Хоньгърин көвүн Хошун Улан баатр:
— Эн манъгъсиг ямр кевäр бäрийä? — гидж селвг сурв.
Джаньгърин көвүн баатр Хар Джилгън келв:
— Эн бääшнъгиг арцан алтн цалмар хольвагсн цагт,
Баатр Бадмин Уланиг авад зултн — гив.
Күнъкән Алтн Цееджин Аля Шонъхр:

Ик ясинь амарн гаргъад,
 Багъ ясинь хамрарн гаргъад иддж оркв — гивь.
 — Элдв ўгтә юмив?
 Иим тарха нанд
 Кўн бәртл ууц иддг аргъ уга,
 Ик хар баргт өгч оркад,
 Арднъ нама бәрдж бәәнә — гивь.
 Энъгин олн сәәдүдтән
 Эн көвүнә заргъ кетн гивь.
 Эдү чигә көвүн иим сонън йовдл
 Гаргъв гидж гемндж болш уга болад,
 Эврәннъ заман гемшәв.
 Му тарха көвүн олн сәәнъ деед бийд
 Ик сәәхн ширә деер суугсн
 Баатр Бадмин Уланд сөнъ күргв.
 Эн көвүнә эв-аргъд ханад,
 Элдв сәәхн биизән ўмскәд,
 Эркн сән сөнъчм бол гивь.
 Унтлан көгшргсн аав ээдж хойран
 Цахрин захд буулгъсв,
 Нег бортх әрк
 Нег көл мах өгтн гигъад,
 Авад нуурин ковад бәәгсн
 Хойр нөкдтән ирәд
 Әркән уугъад, махан идәд:
 — Эн сөөгъин бийднъ
 Би алтн торлг бәәшнъднъ орсв,
 Газак түмн нәәмн минъгън кааднъ,
 Хар Джилгън, та ортн,
 Дотад нәәмн минъгън кааднъ
 Алтн шаргъиг көтләд,
 Агсг улаңарн ортн
 Аля Шонъхр, та — гидж келәд,
 Хорта могъа болдж хүврәд,
 Газак түмн нәәмн каагъинъ гатлад,

Дотак түмн нääмн минтгън каагъинь давад,
Арвн дөрвн үүднъ чөлөг олад,
Алтн бääшнъд орад ирв.

Мöрн цагъан зулнъ дүнъгäгъäд,
Арүн цагъан мөнъгн ширä деер
Гедргән нöөрсгсн бääв.

Зүн бийднъ бääгсн арзас
Далн күн дамджлдг
Далгъа шар шаазнъгар
Дарагъар далн нег дарад,

Анчн гигч зүркнъ
Äвлахäгъинь гүвдäд,

Арвн хойр сүрәнъ
Амн талнъ деврäд,
Арвн цагъан хургънъ
Альхн талнъ үүмлдäд,

Эргд хар нүднъ
Арвн хойр эргäд,
Довтлгч шонъхрин нүдн гарад,
— Äгрв-нääмн чимгн,

Асхрв-аагъ цусн гидж санад,
Килгън шар болд үлдән авад,
Эзн богд Джантгър гар күрч бääнä,
Би гар күрч бääхмн уга-гигъäд,

Давсгиннъ экнд
Далн хойр холькад авб.

Баатр Бадмин Улан сарвс гидж авад,
Барун тамин амн тал шивб чигн,
Аргъта күүнä көвүн болад,
Барун көлин чигчäгъär торад дäкн бärлдв;

Зүн там тал авад шивб чигн
Зүн көлин чигчäгъär зöргтä Улан торад,
Бас бärлдäд,

Ави-авн сексрлдäд,
Ачн-ачн цоклцäд,

Шиpаннь öмн бийднь гедргән авч цокв;
 Дöш болгсн сәәр деернь
 Дөрвн мөчинь кöк торгын күлэггәр күлв;
 Ик шар тулмд кедж үүрэд
 Арвн дөрвн үүдинь
 Ташр, ташр балв татад гарад ирв.
 Газак түмн нәәмн мингын кааднь йовсн
 Хар Джилгнән дуудад,
 Гурвн бум күмнь ора дееггүр
 Ик шар тулмта
 Баатр Бадмин Уланиг хаяд öгв.
 Арнэл зеерднь бухн цегләд гархла,
 Ик хар церг дунднь алдад оркв.
 Хошун Улан баатр
 Гурвн бум күүнә дееггүр гәрәдәд,
 Шүүрэд авад, дәкн хайдж öгв.
 Бас арнэл зеерднь бухн цегләд гархла,
 Бас алдад оркв.
 Гурвн зун күүнә ора дееггүр
 Гацандан авад дәкн хайдж öгәд,
 Хар Джилгннд аргъ уга болв чигн,
 Арнэл зеерд авч гарич гидж дуудв.
 Дахн шүүрсн
 Далн мингын цергтнь
 Бәргдл уга туульдз гарад,
 Ар Бумбин оран темцәд гүүггәд гарв.
 Арднь аргъта Хошун баатр
 Алтн шаргын
 Торлг мөнгн кöвцг деер
 Тогляд тусв.
 Хойр күлгин хурдар
 Арнэл зеердин мөрәр
 Ар Бумбин орн тал дүүгәд гарв.
 Йисн сара газриг
 Йис хонад күрйә гидж товчлад гүүлгв.

Тав хонгсна хөөннь
Хадин чигән хар саарлта
Самба Делднъ гидг боднъ аашна.
— Аля Шонъхр минь,
Агсг уланарн өмн гарич,
Альвн шаргъарн би
Ардасчн медсв гигъад йовб.

Хар саарлар күүддж ирэд,
Аля Шонъхр тал дэврхлә,
Хаджуднъ йовгсн Хошун Улан
Хяав балтар
Ханъгъа нääмн сееринъ мөлт цокад,
Күүдр хар хавсинъ күү цокад оксн
Танъгъд билгнъ тасрад
Тави уханъ тарад,
Эргд хар нүүднәннь джитх сулдад,
Хар саарлин дел теврэд одв.
Атлс торгън бишмүүдин хормагъас
Атхдж авад,
Дөрвн мөчинъ
Дөш болгсн сээр деернъ күләд,
Махинъ цакүр-цакүрär утлад,
Гәнъ мөрнъ уснд хайв.

Экн түрүн мордгсн Хар Джилгън
Алдр Джанъгърин хашр мөнъгн үүднд ирдж буув.
Энъгин оln сээдүүднъ
Баатр Бадмин Уланиг
Барун тал,
Арүн мөнъгн ширä деер суулгън гитл,
Болл уга нәгр алтн ширä деернъ
Джанъгърин деед бийднъ гарч суув.
Хонъгърин көвүн Хошун Улан
Алтн Цееджин көвүн Аля Шонъхр хойр
Өндр цоохр бääшнъгән зөв эргэд,
Хойр күүлгин хурдар ирэд,

Арвн дөрвн үүдинь тач
Тавн миньгын хонъх джиньнүлэд,
Түлкдж түмн хонъх джиньнүлэд,
Алти торлг бääшнэд орад ирв.
Алдр богд Джаньгърнь менд сурад,
Эмнг гүүдин үсн,
Элвг арзин сүүр болдж,
Долан долан
Дөчн йисн хонгт суув.

— Та, кезәнә, арнэл зеердин хурдн цагт,
Эврә бийин багъ дүүвр цагт
Нанла бääр болад,
Ам аргьлдж гаргсн эс билт?
Ода, орчлнъгин хамг кучн тогтгсн
Олн сән баатрмудтагъан
Эн Бумбин оран ээлдж
Элдв сән нерән делгрүлдж йовх бол! — гигъад
Баатр Бадмин Улан хәрәд мордв.
Арднь шарин зургъан миньгын
Арвн хойр бийәрн
Дүүвр арзин сүүр болад,
Дүрклн джиргъад,
Бурхнь шаджнь нарн мет мандлад,
Йиртмджин төрнь хад мет батрад суув.

2

6

6

6

6

Баатр Хар Джилгын хаанла бээр бэрлдгсн
бөлг

Энхдэн долан дунгъра күүд суугсн
Элвг хар арзин сүүрлэ,
Арслннгин арг улан Хонгърнь,
Арз әркд согтад,
Аксмндж бәәнә:
— Мини арвн цагъан хургънд
Эс үмгүлсн күн уга,
Оцл көк галзнам сәәр деер
Эс ганзгьлулсн күн уга! — гидж
Аксмндж хәәкрдж сууна.
Алдр Джангър
Тер үгиг сонъсдж бәәгъад,
Зәрлг болв:
— Хонгър, сәмб гидгчн юмб?
Үнн сән болхла,
Баатр Хар Джилгын хааг
Амдәр кел бәрхийч? — гидж сурв.

Өмнәснъ:

— Бәрхы! — гив.

Арзин сүүр тарси цагт

Хоньгъриг авхулад:

— Бәрнәв гигси хаагъан

Манд авч ир — гидж зәрлг болв.

Тер үгд, элвг шарин

Зургъан миньгън арви хойр бийәри

Хәрү хурдж,

Долан дуньгъра болдж суув.

— Арслнъгин улан Хоньгърт

Арз кедж өгтн! — гидж зәрлг болв.

Далн кұмн дамджлдг

Далгъа шар шаазнъгар

Дарагъар далн нег өгв.

Анчи гигч зүркнъ

Аәвлхәгъинъ гүвдәд,

Арви хойр сүрәнъ

Амн өөд деврәд,

Арви цагъан хургънъ

Альхи талнъ үүмлдәд ирв.

Эргд хар нүднъ

Йоралари арви хойр әргәд

Довтлх шонъхрин нүдн гарв.

— Әгрәд одхла

Нәәмн чимги бишй!

Асхрад одхла

Аагъ цуси бишй! — гидж хәәкрәд:

— Оцл көк галзним тохултн! — гидж дуудв,

Күдр хар мөрч гарад,

Күүнъ көврдгин чинән,

Күрл мөнъги уудта хазаринъ авад,

Көк девән өвси,

Киити булгин усид йовгси

Оцл көк галзник бәрәд көтләд авб.

Ондр торлг бääшнъгиг зöв эргäд,
Хашр мөнъгн үүднд күрäд ирв.
Болдин сääгбär богъчад,
Тöмрин сääгбär товчлад,
Шугъл мөнъгн цулвраснь
Тävн сääнь көвүдär бärүлäd,
Дегд мөнъгн делтр тävб,
Дегц зургъан давхр тохм тävб,
Дöш хар гидг эмäлин деер
Тöörd мөнъгн көвцг тальвад,
Ке шар-цоохр олнцгин захар,
Келкä найн нääмн горьгинь шахсн,
Дарцг цагъан äрвнъгинь
Далн хойр хурняслүлäd,
Нääмн татур хавснд
Шигдäд орад одв.
Зуран екн тал бääдг
Зун нääмн хонъхинь зүүгбäд,
Күзүн тал бääдг
Күрл мөнъгн хонъхинь зүүгбäд,
Хурдн бийän
Ялмн сääхн ха талан хурагбäд,
Хурц бийän
Хойр нүдндän харад,
Сääхн бийän
Сääр талан хурагбäд,
Зургъан тö чикän хääчлдж,
Öрмин иш соягъарн
Күрл мөнъгн уудиг кемлäd,
Санънагъарн
Сар-нарнла наадад,
Савр дөрвн туругъарн
Тер Бумбин орнд зöвлм болад,
Шугъл мөнъгн цулврас бärгсн
Тävн сääнь көвүдиг

Иигән-тиигән сөнъ татад наадад бääв.
Дöчн йисн хонга газрт гүүхән санв.
Арг улан Хонъгърин
Хувцлх селгән болв.
Түрә бийинь
Түмн күүкд кұмн ниилүлсн,
Зууза бийинь
Зун күүкд ниилүлн шаглгсн,
Мöринь үзгсн кұмн,
Минъгъән öгч гääхм,
Мöн бийинь үзгсн кұмн
Түмән öгч гääхм сääхн
Миимин улан госан үмсäd,
Эрвнъ гидг киилгән үмсäd
Эрднин гурвн бишмдән үмсäd,
Дäәнъ гурвн лүвцән лүвцлäd,
Кеегъин гурвн лүвцән
Дахуан үмсäd,
Далн мöрнъ үнтä
Тöмр лууднъ гидг бүсән бүслв.
Түмн öрк дольгта
Түүкä цагъан биизиг
Дал деерән шанъхглулад үмсв.
Долв алтн дуулхиг
Зүн цох деер тaдьвб.
Гунн царин арсар
Голлдж гүргсн,
Дöнн царин арсар
Девлладж гүргсн,
Хорта могъан зо гаргън гүргсн,
Хорн шүүгъяр шахгсн,
Махн болд альхта,
Тöмр болд товчта,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгън салдргъта

А̄рстин хар елдн̄гиг
 Барун гаринн̄ь альхнд̄
 Шӯусн̄ гартн̄ь атхв.
 Далн̄ негн̄ алд
 Билгин шар болд̄ ўлдиг,
 Барун таша деер̄ан зүүдж босв.
 Эзн̄ нойн̄ Джант̄гър ахта
 Элвг зург̄ан минт̄гн̄
 Арвн̄ хойр бий̄арн̄
 Бадмин с̄а̄хн̄ й̄ор̄ал̄ан т̄авдж:
 — Йовсн̄ керг̄ан
 Номин̄ йосар күү̄адж,
 Алтн̄ джолаг̄ан х̄арў эргүүдж,
 Алдр нойн̄ богдин̄
 Ар Бумбин̄ орнд̄
 Амр тавта ир! — гидж мордулв.
 Шур м̄он̄гн̄ девсүриг
 Миймин̄ улан̄ госар
 Булц-булц ишк̄ад гарв.
 Хашр м̄он̄гн̄ ўўдиг
 Х̄ан̄ткн̄үлдж гарч ир̄ад,
 Шуг̄ал м̄он̄гн̄ цулвран̄ эвк̄ад,
 Гиндж м̄он̄гн̄ д̄ор̄ад
 Миймин̄ улан̄ госн̄ к̄үрхл̄а,
 Тенд̄ бийдн̄ь очн̄ кевт̄а̄ өср̄ад тусв.
 Алтн̄ джолаг̄ залад,
 О̄ндр шар-цоохр̄ б̄а̄ашн̄г̄ан з̄өв эрг̄ад,
 Бумбин̄ даладан̄
 Бум күү̄дж буусн̄ хурлан̄ эрг̄ад,
 Нарн̄ ўдин̄ өмн̄ дор̄ тал
 Гарад̄ йовб.
 Оцл̄ к̄өк галзниг
 Ке шар-цоохр̄ олн̄цгин̄ захар
 Дуута долан̄ минт̄гъ дарад,
 Дун̄ уга н̄а̄амн̄ минт̄гъ дарад̄ одв.

Өмн хойр кӧлӧн
 Өдрӧ газр тальвад,
 Хӧӧт хойр кӧлӧн
 Хонга газр тальвад,
 Өргӧрн газр шудрн гүүггӧд,
 Өвцүүггӧрн ӧргӧн дӧнннн гүүггӧд одв.
 Хойр талан шуукрлгӧнд газрин ӧвсн
 Хойр талан ӧгрӧд,
 Хӧвргг хаджуггасн хӧлӧсн күүнд
 Өлнӧггс босгсн
 Өл мангхн цаггӧн туула мет
 Өлнӧ дееггүүр ӧлвкӧд,
 Эгц долан-долан
 Дӧчн йисн хонгт гүүлгӧд одв.
 Өмнӧсн, алтлгсн бӧӧрин
 Шар-цоохр туган ӧргӧд,
 Зун күүггӧн дахулгсн,
 Юн хаань кӧвүмб? — гих күүн
 Аашдг болна.
 Тосдж ирӧд мендлв.
 — Юн күүмб-та? — гиггӧд сурхла,
 Баатр Хар Джилггн хаань
 Адучв гидж бӧӧнӧ.
 Тер үгинь сонгсад,
 Адунь захас хойр долан хонгт гүүлгӧд
 Ӧрӧхн гидж давдж гарв.
 Бас ӧмнӧсн
 Алтн бӧӧрин
 Шар-цоохр туган ӧрггсн,
 Зун залуггӧн ардан дахулгсн,
 Юн хаань кӧвүмб?
 Юн сӧӧн кӧвүмб? — гих күүн
 Гарад ирӧ.
 Тосдж ирӧд мендлӧд,
 Юн күүмб-та? — гиггӧд сурхла,

Баатр Джилгънь хаань ўкрч гидж бāāнā.
 Бас цааран,
 Оцл кōк галзнаннь
 Элвг сāāхн хурдар
 Гўўлгāд гарв.
 Гурвн долан хонгт гўўлгāд
 Ўкрин захас āрā гарв.
 Бас ъмнāснь
 Зун залугъан дахулгсн
 Юн хаань кōвўмб?
 Юн сāāнь кōвўмб? — гих кўн
 Арслнь уулин белāр
 Давад гарад ирв.
 Оцл кōк галзнар
 Тосдж мендлв.
 Баатр Хар Джилгън хааннь
 Темāчв — гидж бāāна.
 Бас цааран гарад
 Гурвн дола хонад
 Йовдж йовтл,
 Бас ъмнāснь, алтн бāāрин
 Шар-цоохр туган ъргсн
 Зун залугъан ардан дахулгсн,
 Юн хаань кōвўмб?
 Юн сāāнь кōвўмб? — гих кўн
 Шилтā уул гидг уулин белāр
 Давад ирв.
 Харгън сурв,
 Баатр Хар Джилгън хаань
 Хōѳч болдж гарв.
 Ѳл Манъхн Цагъан уулд кўрāд ирв.
 Гарч ирāд,
 Оцл кōк галзниг
 Болдин сāāгъār богъчад,
 Тōмрин сāāгъār тōдглāд,

Шугъл мөнъгн цулвраснъ
 Сунъгъдж бәрәд,
 Киитн хар нүдәрн харв.
 Нарнъ кōлин үд дор бәрүлгсн бәәшнъ
 Арвн хойр онъг гарн дүнъгәдж үзгдв.
 Мана эзн богд Джанъгърин бәәшнъд орхнъ
 Ямаран гилтә гигъад дәкн хардж шинджлв.
 Богд Джанъгърин бәәшнъд орхнъ дуту биш,
 Онъг, сиилвр хойрнъ
 Ылӯ талан болдж бәәнә.
 Нәәмн тӯмн церг
 Газад бийинъ бӯслгсн,
 Одр сō уга
 Ургъата джид мет үзгдв.
 Ухан ююгъан тунъгъадж:
 — Эдү дүнъгә сүртә кӯүнд
 Манла әдл кӯн
 Ягъдж хәлддг юмб?
 Әрк уудж
 Алдг үг келдгән
 Ягъдж уурхв? — гидж уульв.
 Уралан орхла,
 Эн хан нама алх,
 Ардакшан хәрхлә,
 Алдр нойн богд Джанъгър
 Нама ичәх — гидж дәкәд чиг
 Нег уха тунъгъадж уульв.
 Кӯрн бәәдж медс гигъад
 Хадин кōнъклд ирәд,
 Оцл кōк галзнан сōөгъад,
 Кӯн унтхин чигт,
 Дууна чигә газрас
 Гӯүдж ирәд
 Цергин захас гәрәдхләрн
 Бәәшнъгин зивгт оч тусв.

Дунд бääгсн
Цергин күүнä джид
Кöлärн кöндән одгснд
Захин хойрт келдж бääнä.
Мана хоорнд бääгсн
Чамд юнъгад медгднä,
Нöөрмүлдж бääдг болхч гигъäд бääв.

Цергинь унтулад,
Арвн дөрвн үүднъ чöлөгъинь олад,
Алти торлг бääшинъ дунднъ орад ирв.
Мöрн цагъан зулнъ дүнъгäгъäд,
Күчтä гучн тавн боднъгнъ
Арзин хорнд согтад унтгсн бääдг.
Алти ширä деер нöөрсгсн
Баатр Хар Джилгън хааг хälән,
Зүн бийднъ бääгсн арзас,
Далн күн дамджлдг
Далгъа шар шаазнъгар
Дарагъар далн гурв
Дарад оркв.

Хärү ирäд суув.
Анчн гигч зүркнъ,
Äвлхägъинь гүвдäд,
Арвн хойр сүрәнъ
Амн талнъ деврäд,
Арвн цагъан хургънъ
Альхн талнъ атхгдад,
Äгрäд одхлаән äмн чимгн бишъю?
Асхрад одхла аагъ цусн бишъю? — гигъäд
Босад ширä дер бääгсн хатинъ авад,
Äвлхäднъ хар болд ханджалиг
Дөрү дүнъгä дүрäд,
Эн баатр Хар Джилгън хааг хорагъад,
Алдр нойн Джанъгър
Агъ Шавдл хатан голад,

Чамаг авч ир гилä.

Эн хааг дарх үлдинь заадж ас гив.

— Долан үйäs нааран кöндрäд уга хойр хан,

Ода нег шивгчн нан деерäs кöдлхлä

Кедү мөрн күн хойр үкхв?

Тер килнц нанд ирх бишв? — гигъäд хатн хääлв.

Дäкн заадж ас гив.

— Уга, öгхшив,

Олн күн ирдж

Ўунлä бäär бäрдгсн юмн.

Хäрх болвза чи? — гив.

— Уга, хäрхлä богд Джанъгър алх,

Эс хäрхлä

Эн хан хорах.

Ўкх тооднй йилгъл уга — гигъäд

Голинй хумха хургъарн татдж

Гурв орагъад авб.

Кел гив.

— Ки минй давхцäд,

Ўг келдж болш уга болв

Нег орацинй тäв — гив.

Келн гидж

Келдж бääхшв.

Äмнй аргъд келдж бäәнäв.

Дерин шугъуд

Ахр хар үлд бäәнä — гив.

Голинй тäвдж оркад,

Ахр хар үлдиг авб.

Мöрн цагъан зулинй

Чимкдж унтрав,

Барун гаринй тас чавчв.

Баатр Хар Джилгън хан

Öдäн сарвс гидж босад,

Хонъгъриг барун таминнй амн тал

Авад шивб.

Аргъта күүнә уг болад,
 Арслыгын альвн мергн болад,
 Барун көләрн торад,
 Дакәд шүүрлдхлә,
 Зүн талан авад шивб.
 Зүн көлиннь чигчәгъяр торад,
 Харӯ ирәд бәрлдәд,
 Авн-авн ноолдад,
 Ачн-ачн цоклдв.
 Күчтә гучн тавн боднъгуднь
 Көлләнъ харгъхла серәд:
 — Мана хан өр цәәтл
 Күүнд авгдхн уга — гигъяд
 Бәәшнъгин ирг тал гарад кевтв.
 Хар дүнъгин чигт
 Баатр Хар Джилгън хааг дииләд,
 Ик шар тулмд кегъяд, үүрәд
 Арвн дөрвн үүдиг балв татад,
 Авад гарв.
 Нәәмн түмн цергәр
 Дәврәд гархла,
 Джидин үзүр
 Зү тәвх заг уга болв.
 Оцл көк галәндан күртлән
 Тер олн джидиг
 Шилгән хугъ татад,
 Оцл көк галәндан күрәд ирв.
 Ганзгълад мордад орксн хөөн,
 Олн джидин үзүр
 Урдн ирдж чичн хатхв.
 Оцл көк галән
 Доргшан арвн нәәмн минъгъ
 Бухн цегләд,
 Деегшән арвн нәәмн минъгъ
 Бухн цегләд оркхла,

Ацата темән мет
 Ирдж чичгсн джидин үзүр
 Хугъ тусад одв.
 Арг улан Хонъгър алдрад,
 Гурви сара газрт гүүлгв.
 Гучн тавн цагъан боднъгуд
 Дегц күүд ирв.
 Маштг цавдр мөртә
 Мал Улан гидг баатр келн йовна:
 — Ыүг аав балтар
 Эс цокдж унъгдаг болхнь
 Эн насндан
 Баатр Хар Джилгън хаань
 Цухлла харгъсв,
 Хөөт насндан
 Эрлг номин хаань
 Засгла харгъсв — гидж йовна.
 Хойр дөрәгъән ишкләд,
 Аав балтан сугълад,
 Амн нургънднь ирдж цокв.
 Деерк хойр төдгинь тас цокад,
 Далин яснд кўрн шигдәд одв.
 Аав балтиг
 Арә гидж авгснд,
 Арг улан Хонъгър
 Медл уга йовна.
 Гучн тавн цагъан боднъ
 Даран-дарандан цоксн бийднь,
 Төрүн медл уга йовна.
 Гүүлгә йовдж оцл көк галзнь
 Керлкәднь өөкн уга болад,
 Кемлкәднь чимгн уга болад эцв.
 Хаджис гидж гарад
 Ик баг яшлар орад,
 Оцл көк галванн тәвдж идүләд.

Шорагъас нигт,
Шоргъаджнас олн дән
Дегц кўцәд иргснлә
Гагцар халцв.
Оцл кők галзнь
Ѓрә чимкх өөктә болад ирв.
Бум-бум цергүд
Долан давхр бўсләд авб.
Авгсн цагтиь оцл кők галзнан унад
Тал дунд талнь дāvрәд орв.
Кők галзна омрунднь
Тавн минъгън джид дегц чичв.
Арг улан Хонъгърин
Ар далд тавн минъгън джид дегц чичв.
Адг арань зуурад,
Ке цоохр олнцгин захар,
Келкә найн нāамн горьгин дорд захд
Дуута долан минъгъ дарад,
Дун уга нāамн минъгъ дарад, хāәкрсн дуунднь
Доргшан тўмн нāамн минъгъ бухн цегләд,
Деегшāн тўмн нāамн минъгъ сегсрәд тууляд.
Тавн минъгън джидин ўзўриг
Тас цокад гўўгъад гарв.
Аргъта улан Хонъгърин
Ар бийднь шигдгсн
Тавн минъгън джидин ўзўр бас хугърад ўлдв.
Өдриг өдр гил уга,
Сөөг сө гил уга
Нисгснь чигн медгдл уга,
Гўўгснь чигн медгдл уга,
Долан-долан дөчн йисн хонгт,
Хурдлулад одв.
Арта зандн голар гатлад,
Ар Бумбин оранн орад ирв.
Бумб далан кōвәд бāәгсн

Бурхи болгси Джанъгъринь
Хашр мөнъги үүднд ирдж буув.
Баатр Джилгън хааг
Ганзгъаси авад тääлэд,
Дөрви мөчднъ
Дөрви төмр гас шаадж,
Эн богдин загагъар
Арслнъгудар манулв.
Арг Хонъгър ик байрта ирсәр
Күчтә арзин сүүр болад,
Арслнъгуд эч-тач согтдж киисад,
Дүнъ хар арз болад унтв.

Манъгъс арслнъгуд чиги унтад оч,
Баатр Хар Джилгън хан
Сө дүлин анъхун цагт,
Дөрви төмр бахнан
Хугъ татдж босад,
Хашр мөнъги үүдинъ татад,
Алти бääшнъ дотрнъ орад ирв.
— Арслнъгин арг улан Хонъгъринь
Авад хәрхлә,
Бийән бәргси гидж
Өшәркв гидж санх,
Алдр Джанъгъринь
Авад хәрхлә,
Ховдглав гих,
Агъ Шавдл хатинъ
Авад хәрхлә,
Күүкд күүнд дур күрв гих му нерн;
Келмрч Ке Джилгън гидг боднъ авад хәрс —

гигъад

Күләд үүрәд авад гарв.
У голиг хойр алхад,
Уутъм голиг нег алхад,
Кедү чиги арнэлд орхнъ хурдар одв.

Манъгъдур өдртнь
Эзн нойн Джанъгърахн
Баатр Хар Джилгън хааг
Угагъинь медäd,
Джанъгърнь зäрлг болв:
— Агтан бүртктн,
Арслнъгудан тоолтн — гив.
Агтнь бүрткхлä бүрн болв.
Арслнъгудас
Келмрч Ке Джилгън уга болв.
Арг улан Хонъгърнь келн бääнä:
— Оцл кök галзн хашнъ болв чигн күргх,
Оцл кök галзниг авч ирдж тохтн! — гив.
— Дäәнъ оln зер-зевән аксад,
Далн кумн дамджлдг
Далгъа шар шаазнъгар
Дарагъар далн нег
Дарад гарв.

Гүүснь чигн медгдл уга
Нисснь чигн медгдл уга,
Ишкäd орксн ишкүлдүрнь
Хуучн худгин орм болад,
Өсрäd одгсн шаврнь —
Джолм герин дүнъгä болад,
Деернь гарсн тоосн
Огътръуд цуунглад,
Мöрн дегүд хурднд,
Алтн джоладнь күч күрл уга йовна.
Долан-долан дöчн йисн хонгт гүүлгäd,
Баатр Хар Джилгън хаанъ
Улвр шар-цоохр бääшнъгин үүднд
Ирдж буув.
Болдин сäägъär богъчад,
Тöмрин сäägъär тöдглäд,
Арвн дөрвн үүдиг

Базг улан Хонъгър
 Балв татад орв.
 Алтн торлг бääшнъ дотр
 Ке Джилгъниг авч ирäd,
 Шанаднъ шагъа әрдж
 Джанъгърахнъ боднъгудин
 Ааль ямаран гидж сурдж бääснд
 Тунъ сүрдл уга суудж.
 — Чи юн кергär ирсн билäч? — гидж
 Келмрч Ке Джилгъниг ташдж унъгъагъад,
 Базг улан Хонъгър
 Баатр Хар Джилгън хаанъ дарунъ суув.
 Барун бийинъ ахлдж суусн,
 Иргсн зун нääмн джилä юмиг
 Таадж меддг,
 Ирäd уга зун нääмн джилä юмиг
 Ääлдж меддг,
 Бадм Зүркн гидг баатр:
 — Арслнъгин базг улан Хонъгърин күчн
 Баатр Хар Джилгън хаанъ күчнäs
 Долан холван ұлұ болв чигн,
 Кишгнъ долан холван тату,
 Эн хойрар данъцадж әвцти — гидж келв.
 Арг улан Хонъгър келн бääнä:
 — Тер ұнн болхла,
 Би әвцнäv.
 Баатр Хар Джилгън хан
 Ю зäрлг болдгинъ кен медджәнä? — гив.
 Баатр Джилгън хан:
 — Би чигн öшä бärл уга
 Әвцх би-гив.
 Тигдж суугсн цагт,
 Эзн войн Джанъгър
 Эгц шарин зургъан минъгн
 Арвн хойр баатран дахулдж,

Бääрин шар-цоохр туган
 Өмнән бәрәд ирдж буув.
 Элвг дөрвн түмн күмн
 Өмнәснъ гарч мөринъ авцхав.
 Арвн дөрвн үүдинъ татад,
 Алтн торлг бääшнъднъ
 Ордж ирәд барун бийднъ
 Äрүн цагъан мөнъгн ширә деер
 Дүүрнъ гаргсн арвн тавнъ сар мет
 Мандлдж суув.
 Баатр Хар Джилгън хаанъ
 Мендинъ сурдж,
 Дүүвр хар арзин сүүр болв.
 Эгц гурвн сара хонгт
 Одр сөөнъ кемджә медл уга
 Нääрин көл болв.
 Баатр Хар Джилгън хан
 Зәрлг болв:
 — Эн иргсн
 Эзн нойн Джанъгърт,
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатрмудтнъ,
 Девл үмсгтн — гидж бääнә.
 Джанъгърин орнд уга девлмүд
 Гаргъдж үмсгв.
 — Күчтә дääнд селвг боллцдж йовий,
 Күч уга дääнлә харгъхла
 Бий бийдән дарлций бидн — гидж күүндән болв.
 Бадмин сәәхн йөрәлан тәвдж
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатран дахулад мордв.
 Элвг зургъан минъгън боднъ дахн үдшв.
 Элвг хурдн күлгүдин тооснд
 Эн Бумбин ори даргдад будн болв.
 Элвг долан-долан

Дөчн йисн хонгт гүүлгэд,
Өндр шар-цоохр бääшнэгин үүднд
Ирэд буув.
Хашр мөнэгн үүдән татулад,
Дөчн дөрвн көлтä
Дүүвр лаврин ширä деер
Арвн тавнх сар мет
Мандлдж суув.
Долан дунтгъра күүдж
Эмнг гүүдин үсн
Элвг арвин сүүр болад джиргън суув.

**Орчлнѣгин сѣяхн Минѣян тѣрг хаанѣ тѣмн
шар-цоохр агт кѣѣгсн бѣлг**

Дѣѣвр хар арзин сѣѣр болад,
Долан дунѣгѣра кѣѣд суугсн цагт
Эзн нойн богд Джанѣгѣрнѣ
Эрднѣ хар нѣлмсѣн цаци хѣѣлѣд,
Хар торгѣн бишмдин ханцар
Буру зѣв уга арчад сууна.
Энѣгин олн сѣѣдѣднѣ
Нег негѣн хѣѣлѣдѣд суув.
Барун бийин ахлач
Байн Кѣнѣкѣн Алтн Цеедж келв:
— Арслнѣгин арг улан Хонѣгѣр минн!
Дѣн талнѣ
Дах болгсн ѣс билч?
Дѣвхднѣ кѣлг ѣс билч?
Дѣѣвхднѣ тѣшг ѣс билч?
Эзн богдин хѣѣлгсн учр сурич,
Хонѣгѣр минн — гив.

— Барун тал бääгсн
 Таниг сурад уга бääтл
 Би зүн бийäсн ягъдж сурхв? — гидж:
 Алтн Цеедждән медүлн суув.
 Кецү келтә
 Келмрч Ке Джилгън гидг эркн сән.
 Келн бääв:
 — Олн тань хääрн бääв,
 Би эзн Джанъгърин
 Хääлгсн учр сурсв — гидж
 Гүмбин улан урлнь
 Гүвлзгсн суудг.
 Эньгин олн сääдүднь
 Кел гидж бääнә.
 Далн күн дамджлдг
 Далгъа шар шаазньгар
 Дарагъар гурв кедж уугъад,
 Бурхн хар манънагъарн гурв мөргәд:
 Бульньгър улан альхан делгәд,
 Бул мөнъгн девскрт
 Булд хойр өвдгәрн өвдгләд келв:
 — Тунъгн гүүнә унъгн,
 Тунъджрмудин үрн,
 Туулн сääхн зеердән
 Хурдн биш гидж хääлвт?
 Алтн бääрин шар-цоохр арман
 Хурц биш гидж хääлвт?
 Арвн зургъата
 Агъ Шавдл хатан
 Бас му гидж хääлвт?
 Шорагъас нигт,
 Шоргълджнас олн
 Далн хаань нутган
 Цөн гидж хääлвт?
 Шарин зургъан минъгн

Арвн хойр баатран
Уул халдэгъад оркв гидж хяалвт?
Арвн давхр,
Йисн онъг баяшнъган
Му мууха гидж хяалвт?
Эн учран мандан кургдж
Хяарн болит.

Эзн Джанъгърнь
Аршан хар нълмсән
Кир уга шар хадгар
Арчн суугъад,
Энъгин саядүдтән зярлг болв:
— Оли тань цуглулсн
Алдр саяхн нерм
Дегүд холд одад,
Нанд кун онъгэгъад баянә.
Нарн суухин дор баядг
Түрг Алтн хан
Түмн шар-цоохр агтиг ясад
Гурвн джил болснь эн.
Урл турун хойринь
Усид күргл уга асрдж баянә.
Ода гурвн джил болхла
Дел сүл хойрнь дживр болад,
Дөрвн турунь болд болхла,
Түмн цагъан боднъган
Деернь мордулдж ирд
Маниг даялн гидж баянә.
Тер түмн шар-цоохр агтиг
Көл таслдж
Көөдж авхла манд аамшг уга гив.
Тиигхлә —
Барун бийин ах
Байн Кунъкән Алтн Цеедж
Келдж баянә:

— Дääлхинь медгсн Джаньгър,
 Та авч ирх күүгьинь
 Эврән меддж йовултн — гив.
 — Эн шарин зургъан миньгън
 Арвн хойр баатр дотр
 Шавин амар кедгсн
 Шалдг арвн хойр эс билт.
 Эн дундасн
 Сананас делм хурдн,
 Салькнас алд хурдн
 Дäәнъ кöлд дасгсн
 Алтн шаргъарн,
 Орчлнъгин сääхн Минъян мини,
 Гагц бийäрн йовад,
 Гаслнъта түүрг Алтн хаань
 Түмн шар-цоохр агтиг
 Нанд асрдж öгич — гив,
 Минъян уралан суугъад,
 Аршан хар нүлмсән цацад медүлв:
 — Алдр хан Джаньгър мини,
 Би кезäнä —
 Минъ гигч уулта эс билүв
 Минъгън түмн алтта эс билүв
 Нег газрин öнцгт
 Хан болад бäädг эс билүв.
 Энъгин олн боднъгудтагъан ирäд,
 Нанла бäär кегъäд,
 Гурвн долан хонгт
 Надла хäлддж чадл уга эс билт.
 Хор күргл уга гарсн бийитн
 Йисн берä газрас ардастн
 Хälән шинджлдж бäэгъäд,
 Эн нарн доркиг
 Эзлгч ах йоста
 Хан билтäl гидж шинджлäд,

Минъ гигч уулан хаяд,
 Минъгън тўмн алван оркад,
 Цууда цагъан хатан,
 Цусн улан кўўкан
 Керг уга гигъад,
 Алтн шаргъарн дахад
 Ардастн ирдж ордж ѓгсн эс билўв.
 Ирсн хѓѓн сѓнъчан кедж
 Хѓѓрлгсн эс билт.
 Хѓрин ик дѓѓсн
 Гагц бийим юнъгад сѓрдгтн энв?
 Хѓр газрт хатрад ѓовхла,
 Халун хѓѓсн хот ѓдг
 Эгч, дўўгъин онъгъа угал.
 Ардм сандж келдг
 Ах, дўўгъин онъгъа угал — гидж
 Уйдн уульсн суув.
 — Эн ѓовхдан ах дў болиѓ,
 Эск сўмсндѓн сѓѓнъ орнд хамдан тѓрий.
 Алтн тагтин амнд
 Элвг сѓѓхн кўрнъ галзнтагъан
 Намаг белн гидж сан — гидж
 Кўнд гарта Савр келв.
 Зўн бийѓснъ —
 Арслнъгин арг улан Хонъгър келн бѓѓнѓ:
 — Минъян!
 Эн насндан ах дў болиѓ,
 Эск сўмсндѓн сѓѓнъ орнд хамдан тѓрий.
 Мѓнъгн тагтин амнд
 Кѓк галзнтагъан
 Белн гидж сан — гив.
 Тер ѓг сонъсад,
 Кѓѓрк Минъян
 Далн кўн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар

Дарагъар гурв уугъад оркв.
Анчи гигч зүркнъ
Ääвлхägъинь гүвдäд.
Арви хойр сүрәнъ
Амн өөднъ деврäд.
Арви цагъан хургънъ
Альхн талнъ үүмлдäд:
— Äгрäд одхд
Атх яснлм,
Асхрад одхд
Аагъ цуснлм.
Алти шаргъим тохулти — гидж
Хääкрдж бäәнä.

Күдр хар мörчнъ гарад,
Күүнъ көврдгин чинән
Күрл мөнъгн хазаринъ авад йовб.
Кök девән өвсн,
Киити булгин уснд йовгсн
Алти шаргъинъ көтлäд, зöv эргäд,
Хашр мөнъгн үүднд авад ирв.
Болдин сäägъär богъчад,
Төмрин сäägъär тушад,
Шугъл мөнъгн цулврар
Тäвн сäәнъ көвүгъär бärүлäд,
Дег мөнъгär хатхгсн делтриг тäвäд,
Дегц зургъан давхр тохмиг тäлвäд,
Дöш хар гидг эмäлинь тäвäд
Төрд мөнъгär хатхгсн
Бул торгън көвцгинъ тäвäд,
Ке шар-цоохр олнцгин захар
Ке дарцг цагъан äрвнъгинъ
Далн хойр хурняслулад,
Нääмн татур хавснднъ орулн татв.
Алти сäähн шаргъ
Хурдн бийән

Ялми сәәхн ха талан хурагъад,
Хурц болдган
Хойр нүдн талан харад,
Сәәхн бийән
Сәәр талан хурагъад,
Бумбин сәәхн сүүлән
Сәәр деерән сегләд,
Зургъан тө чикән хәәчлдж,
Соягъарн күрл мөнтгн уудиг дөлигъад,
Санънагъарн сар-нарнла наадад,
Сагъг дөрвн туругъарн
Бәрдж бәәгсн тәвн сәәнъ көвүг
Иигән тиигән хойр сөнъ татад,
Дөчн йисн сара газрт гүүхән санв.

Эрвнъ гидг киилг үмсв.

Эрднин гурвн бишмдиг үмсәд
Дәәнъ гурвн ик хуйг зүүв.
Далн мөрн үнтә
Төмр лууднъ гидг бүсән бүсләд,
Түрә бийинь
Түмн күүкд ниилүлгсн,
Зууза бийинь
Зун күүкд ниилүлгсн,
Мөринь үзгсн күн
Минъян өгм сәәхн,
Мөн бийинь үзгсн күн
Түмән өгм сәәхн госиг үмсв.
Гунн царин арсар
Голлдж гүрсн,
Дөинн царин арсар
Девл кедж гүрсн,
Хорта могъан зо дуралгъсн,
Хорн әдл шахгсн,
Махн болд альх тальвгсн,
Төмр болд товчта,

Залу зандар ишлгсн,
 Зала торгън салдргъта.
 Аърстин хар елднъгән
 Барун гартан бәрәд,
 Килгън шар болд ўлдиг
 Барун ташадан зўўгсн.
 Эзн Джанъгърин ширәгъяснъ
 А́дс а́вад гарв.
 Зўн сўўгъяснъ Хонъгър донънв.
 Барун сўўгъяснъ Савр донънв.
 Шур девскриг
 Миимин улан госар
 Булц-булц ишклдәд,
 Хашр монъгн ўўдиг
 Татдж тавн тўмн хонъх джинънўләд,
 Тўлкдж тўмн хонъхиг джинънўләд,
 Гарад ирв.
 Алти шаргъин өөр кўрч ирәд,
 Шугъл монъгн цулвриг әвкәд,
 Миимин улан госиг
 Гинджр монъгн көвцгтән
 Очн мет өсрәд тусв.
 Дегц шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатрнъ
 Йовгсн йовдлан номин йосар кўцәтхә гидж
 Бадмин сәәхн йөрәл тәвб.
 О́ндр шар-цоохр бәәшнъгиг зөв әргәд,
 Бумб дала гидг далад
 Бум кўцдж бўўрлгсн хурладан кўрәд ирв.
 Тал дунднъ бўўрлгсн
 Талван Шар гидг ламин ар бийднъ
 Алти шаргъан сөөгъәд буув.
 Гурв әргәд,
 Гурв мөргәд,
 Ширә деернъ ланъ шар алтан тальвад,

Йирн йисн кўчн төгсгсн
Бумбта аршанас моч кўрч авб.
— Алдр тань зергд
Минь гигч уулан бәрүв,
Миньгън түмн алван бәрүв,
Сарин гурвн мацгт
Нәәмн догшд дурдит.
Күчтә хәрин ик дәәснд
Гагц бийәр морддж бәәнәв — гив.

Ламин зергн:
— Зөргсн үүлән номин йөсар күңәгәд,
Алдр нойн Джаньгърин
Хашр мөнъгн үүднд
Хәрү ирдж буух болтха — гидж
Йөрәл тәвәд әдс хәәрлв.

Нарн суухин ар өңцг тал гарад
Шаргъин хурдар йовб .
Өмн хойр көлән
Өдрә газрт тәвәд,
Хөот хойр көлән
Хонга газрт тәвәд,
Өргәри газр дөнъин алдад,
Хәвргъ хаджугъасн хәләсн күүнд
Өлнәгәс босгсн
Өл манъхн туула мет
Өлвкәд одв.
Эгц гурвн долан хонгт гүүгәд оркв.
Болзатин бор довун деер
Шаргъан сөөгәд буув.
Дөрвн талан кинти хар нүдәр харв.
Өминь юмн үзгдл уга,
Ардн Джаньгърин шар-цоохр бәәшнъ,
Эәмцәгъән үзгдв.
Тегәд шаргъдан уурлад келдж бәәнә:
— Гурвн долан хонгт гүүсн бийчи

Герин иргӑс гарад угачн юмб?
 Эдӱ метӑр ююнд кӱрхв — гив.
 Шаргънь кӱрл мӱнъгн уудан
 Балв кемлӑд хӑрӱ келдж бӑӑнӑ:
 — Ӗндр шар-цӑохр бӑӑшнӑ
 Огътргъугъас гуру дуту бӑӑшнӑлм.
 Гурви долан хонгт гӱӱгъӑд
 Гарнав гидгчн юмб?
 Наар деерм морд шулун.
 Сӑӑрӑрм шувтрад унхла
 Эзн гидж ӗргдж авхшив.
 Торад йовхла — лавта эзн болхч — гигъӑд
 Уурлн гундад келв.
 Тӑмкӑн оркад,
 Шугъл мӱнъгн цулвран
 Эвкдж мордад гарв.
 Зургъан тӱ чикӑн хӑӑчлӑд,
 Ар кӱлин шавхагъас ӱргн бухн,
 Сӱӱлӑн сеглӑд гарв.
 Ӗдриг ӧдр гил уга,
 Сӧӧг сӧ гил уга,
 Долан долан
 Дӧчн йисн хонгт гӱӱгъӑд одв.
 Кӱлгин кецӱ хурднд
 Кӱч кӱрч ядад,
 Эмӑлин ард гарад суугъад,
 Барун ӧвдг деерӑн
 Авад татв чигн
 Болл уга йовб.
 Зӱн ӧвдг деерӑн дарад
 Зӱӱнь кӱрл мӱнъгн ууд
 Дӧлитл татв чигн болхш.
 Кӱзӱгъӑрн нугълад,
 Кӱнъкрӑрн нӱрӑд,
 Улм-улм цеглӑд йовб.

Джоладнь кўч кўрл уга
Келдж йовна:

— Алтн шаргъ минн,
Газр хол биший.
Арвлн, саглн гўўгъич — гив чигн
Болл уга хурдлад йовб.
Омннь чигн, ардн чигн
Юмн ўзгдл уга гўўдж йовтл,
Гент газр тенъгр хойр
Цаагсн болдж ўзгдв.
Кўрәд ирн гихнь
Болд джидин ўзўр
Зў тәвх
Заг, завср уга
Хатхата бәәнә.
Ке шар-цоохр олтнгин захар
Дуута долан минъгъ дарад,
Дун уга нәәмн минъгъ дарад одв.
Сән харань чигә газрт
Кўўчн орад одв.

Алтн шаргънь гўн эвшән келнә:
— Минъян минн,
Дөрвн хар саврм мөлтрхдән кўрв.
Хәрү татдж гарич — гив.

Хәрү гарч ирәд,
Алтн бәәрин шар-цоохр арман дўўрәд,
Урудс гигъад талтнъ-тултнъ
Сайгар сайглулад,
Нәри өвсиг нәәхлүлл уга,
Бөкн өвсиг бөкилгъл уга,
Сайглад йовдж йовтл
Омнәснъ —
Дерәнъгин дөрвн хургъта,
Денджр-менджр бәәдлтә,
Арслнъгин арсн уутан

Эм деерән үүргсн
 Нарн-сар болгсн
 Сәәхн арагнь күүкн
 Харгъад менд сурв:
 — Күүкн дү, менд бәәнч — гив.
 Күүкн-гүмбин улан урлнь гүвлзв чигн
 Цань келдг аргъ уга болад зогсад бәäv.
 Алтн шаргъан сөөгъад буугъад
 Төрд мөнъгн көвцгән авад
 Күүкиг суулгъв.
 Äрстин хар елднъгин ишәр
 Аминь зааглад, келнә
 Бахлур тал хәләхлә,
 Бахлуртнь хойр көк темниг
 Көндлнъ хатхгсинь
 Эркә хумха хойрар
 Эргүлә бәәдж сугълад авад хайв.
 Ыкс гидж ганзан гаргъад
 Тәмк нердж өгәд:
 — Та юн гидг күүнә күүкмбт?
 Эн юн гидг газрв?
 Чик болн чилгрәр келдж өгтн — гив.
 Анъгър-анъгър инәгъад:
 — Танд ынәр келхнь
 Кеңү үг болх,
 Ыг үгдән багтхнь
 Бидн орчлнъгин йоснд чигн джиргъхвдн.
 Түрг Алтн хан
 Нарн гарх үзгәс
 Ганцхн баран үзгдв чигн
 Нанд кел гигсн заката билә.
 Генткн гал ўдин алднд хәлән гихнь —
 Ганц ик тоосн
 Огътргъуд хадад аашна.
 Кедү бум, кедү түмн

Церг аашдгдж гигъад хӕлӕхнӕ —
Та ганц кӕн болад ӕзгдӕд ирвт.
Юн мӕрнӕс гаргсн
Мӕрн иим сӕӕхмб?
Ямаран кӕӕнӕс гаргсн
Кӕн иим сӕӕхмб?
Ганц кӕн-кӕн болдг уга,
Ганц суцл-гал болдг уга.
Та бидн хойр
Нег газрин ӕндгт
Нутг усн болий — гив.
— Тенъгр йозурта
Хан улсин зарцд йовад,
Зууран джиргъл кехлӕ,
Чи ман хойрт сӕн болдг угагъинь
Кен меддж бӕӕнӕ?
Чи нанд хаалгъ гаргъдж ӕгич.
Йовгсн ӕӕлӕн номин йосар кӕцӕгъад,
Хӕрӕ хӕрхлӕрн
Зууран чамагъан авад хӕрсв — гив.
— Залу кӕн сургсн нег му,
Эргсн хӕӕн
Эс ӕгсн бас буру,
Танд нег хаалгъ гаргъдж ӕгсв.
Та тӕӕгӕр гархла гартн,
Эс гархла, минн ӕӕр бӕӕтн — гигъад
Босдж, йисн давхр
Бишмдин дотр дагъмас
Болд хар тӕлкӕуриг авад
Болд джидин ӕзӕр тал занъгъхла,
Китд зӕӕн ӕднъ чигӕ хаалгъ гарв.
Минъян алтн шаргъ деерӕн мордад,
Ар Бумбин орндан зальврад,
Алтн шаргъ минъ чил медхӕс биш,
Нанд аргъ уга гигъад,

Алти джолатъан сул хаяд йовб.
Арви джил болгси
Аралджнь мөр мөрдәд,
Хөрн джил болгси
Хорхан мөр мөрдәд,
Дөрви болд хар турунь үзүрәр
Мөчдз ишкәд гарад одв.
Арднь бәәгси күүкн
Арслнъгин арси уутан хаяд,
Өскәгъән тиирдж уульад:
— Эдү дүнъгә сәәхн залуг
Алдад орквв.
Гарч чадх уга гигъад
Алдад орквв.
Ода эн йовгси үүлән күүңдж,
Менд амулнь хәрү ирх болтха — гидж
Йөрәгъад суув.
— Алти шаргъарн
Болд джидин үзүриг гатлдж гарад,
Ар Бумбин орнь сәкүсндән
Зальврад цааран дүүгәд гарв.
Элвг сәәхн хурдарнь гүүлгдж йовтл
Өл Манъхн Цагъан уулин ора харгълдв.
Деернь гарч ирәд,
Алти шаргъан сөөгъад,
Шугъл мөнъги арман чирәд,
Айрстин хар елднъгән
Барун гартан бәрәд,
Киити хар нүдәр харгси бәәдг.
Нарн суухин ар өңцгд
Күрл хар бәәшнъ
Асгси залин гал мет үзгдв.
— Түрг хаань бәәшнъ биз — гидж санад,
Уулин орагъас буугъад,
Киити булгин усн,

Көк девән өвснд
Алти шаргъан тавăд,
За гидг тўлагъан тўлад,
Занди улан цїагъан чанад
Тўўкă улан чачран татад,
Сур мет сунад,
Суха мет улагъад,
Долан долан
Дөчн йисн хонгт унтад серв.

Алти шаргъ талан халән гихнъ
Бăярнăсн бăргсн мет таргълад бăадж.
Алти шаргъан хуухта шар даагъ кегъад
Бийнъ-орагъаснъ мааджхнъ
Арвн өти унм,
Загърмгаснъ мааджхнъ
Тăвн өти унм көвүн болад,
Отгин захар тенăд, зўўлад,
Ик өгснднъ хонад,
Багъ өгсндн ўдлад,
Даб, даб гигъад йовна.
Кўрл хар бăашнъд шидрддж ирăд,
Нууриң захд шаргъ даагъан тавăд,
Хар ишгă көвнъгән көдрăд,
Кўрл хар бăашнъгиг
Зўн бийăрнъ эргăд кўрăд ирв.
Ут Цагъан гидг боднъгин
Уулин чинән охтр шар-цоохр кўлг
Ўрўнăс ўд кўртл ўстă кевсър,
Ўдăс асхн кўртл ўс уга кевсър
Хучата бăав.

Гўўгъад ирăд шинджлв.
Энъгин оли сăадўднъ
Дундан авн халән шинджлдж:
— Көösан кўцх,
Көогдсндан кўцгдш уга — гидж

Келдж бääнä.

Энъгин оln сäädүд

Ца наагъан хäläтл,

Омрун дорагъурнь гүүгъäд

Шүдинь хäläхлä,

Шаргъинь күүцм болв.

Барун бийäгъурнь дäkн эргäд ирв.

Тенъгрин көвүн Төгä Бүсин

Эрм Хар гидг мörн

Бас үстä кевс,

Ус уга кевс хойрар

Селн хучгсн бäädг.

Көлнь шивртх гигъäд

Көвнь аргъмджар архлгсн бääсинь

Бас чигн энъгин оln сäädүд шинджлдж бäәнä.

Күүндгсн үгнь:

— Сäär деерән сарам,

Сäрсн сүүдән-гуру

Гунн шар-цоохр итлгäс

Элгл улан тоосан геелгъдж

Эрт нарта гарм хурдн — гидж бäәнä.

Энъгин оln сäädүд иигән гархлань

Омрун дорагъурнь гүүдж гарад,

Шүдинь ярлэс гигъäд татад хäläхлä,

Алтн шаргъинь күүцм болв.

Эргäд хäläхнь нань

Эдү мет сән күлг

Медгдл уга бääv.

Мини көөдж авх түмн шар-цоохр агт

Ямр кевär бäädгдж гигъäд,

Ар бийärнь эргäд күрäд ирв.

Йисн давхр эр цагъан чолугъар бäргсн баста,

Йисн давхр хар болд үүдтä,

Йирн йисн джид турш эргиг уснд күргдж чавчад,

Гал үдин алднд

Гагц нег услдг болна,
Өдр сөөнь селгэнд
Элвг түмэд церг манад баянă.
Эн басын хамхлдж болш уга билтэл гидж санад,
Эргүлдж йовад услуртнь гетс гигъад,
Шарлджнд баягсн
Шаргъ даагъндан ирв.

Даагънь өмнэснь
Тут мөнъгн сүүлэн сеглэд:
— Туршул уга хярд одгсн
Тарха ковүн, та,
Ямр зянъгтă ирвт? — гидж баянă.
Гүүдж ирэд шанъхгтахн шаргъиннь
Күзү теврэд, уульд:
— Ончн гидг саяхн юмб?
Өнр гидг иим юмн сандж.
Хаямнь, чамагъим күцм
Хойр сан хурдн күлг баянэл — гив.

Шаргънь келдж баянă:
— Эн хаань
Ээдмг, хөөрмг хурахар иргсн биш,
Элдв саяхн аду көөхяр ирлэлм бидн.
Авхнь авхан кел,
Өгхнь өгхэн келич.
Намаг күцм күлг баяв чиг
Мини алк аалиг дахна болгънач?
Эн сөөнь бийднь
Ўрүн услур деернь медий гидж күүндв.

Ода алтн шаргъан
Аару болгъдж хувлүлэд,
Бийнь наямн көлтă аралджн болад кевтв.
Түмн шар-цоохр агтиг
Хойр талнь бумад церг гаргъад,
Джимин улан хаалгъар туугъад ирв.

Эр цагъан услурасн

Урл турун хойран
 Уснд кўргл уга уув.
 Адуг хālāн шинджлхлā —
 Дел сўл хойрнъ дживр,
 Турунъ болд болхдан
 Ӗӧрдāд иргсн болдж шинджлгдв.
 Далан кōвāгъāс босдж ирāд,
 Заагъин ик дуугъар
 Замб тўв кōдлтл хāакрāд,
 Ӗӧгъин ик дуугъар
 Улм догдлтл хāакрāд,
 Кōдāд кевтгсн
 Кōгшн барсин цōсн билдж тустл хāакрāд оркв.
 Тер дуунд тўмн шар-цoохр адун
 Зургъан тō чикāн хāāчлāд,
 Бумбин найн нāамн алд сўўлāн сеглāд, ўргāд,
 Ӗмнāн бāагсн бум цергāн чавчад
 Нарн гарх тал гарад гўўв.
 Ардаснъ, далан кōвāгъāс босад,
 Алтн шаргъан унад,
 Бум кўўнъ ā гарад,
 Гагц кўн торс гидж ўзгдв.
 Ке шар-цoохр олнцгиг
 Дуута далн дола дарад,
 Дун уга найн нег дарад, арднъ орв.
 Тўмн шар-цoохр адун
 Тооснасн ўргн гўўгъāд,
 Тоормасн джигшн гўўгъāд,
 Дел сўўлāснъ —
 Ятгъ-хуурин дун гарад, гўўгъāд одв.
 Тўрг хан бийнъ
 Ўдин цāагъāн зооглдж бāагъāд,
 Хойр уугъад, гурвдгчинъ ӧмнāн тāвгснъ цальгрв.
 — Тендā зўўдндм:
 Нарн гарх ўзгāс

Нег чөткр иргсн болдж орла.
 Джиргъл ик болад мартдж оркджв.
 Гарад тенъгрин бääдл хäläтн — гив.
 Гарад хäläхлä
 Тенъгр газр хойрин бääдл
 Солнъгъ будн болгсн бääнä — гив.
 Түрг хан бийнъ
 Алтн ширäггäсн босад,
 Арви гурви үүдән тутулад гарч ирäd,
 Нарн гарх үзг тал хäläггäд:
 — Мини түмн шар-цоохр адуг
 Үзнъгин үлдл Джанъгрин орн тал
 Ямаран күн көөдж одв,
 Маначнрас сонъс гиггäд илгäггäд суув.
 Бум күүггяр орад,
 Ганцхи болдж үзгдв гидж зәнъгнъ ирв.
 Барун боднъгуд, арслнъгуд
 Цуглултн гидж закв.
 Барун, зүүнäs түмн цагъан боднъгнъ
 Бääшнъд ордж ирäd:
 — Манла хälдх юн юмн
 Эн орнд бääх билä гидж күүнддж суув.
 — Мини шар-цоохр адуг
 Нарн гарх тал авч одв.
 Көөгсн күүг алл уга äмдär авч иртн — гив.
 Ут Цагъан боднъ
 Тенъгрин Төгä Бүс хойр күлгән тохулав.
 Далн күн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дараггяр гурв дарад мордад гарв.
 Көөрк көвүн Минъян
 Түмн шар-цоохр адуг
 Болд джидин үзүрär
 Хамх цокулад йовад одв.
 Түүнъ хөөн дола хонгсн бийнъ

Гал ўдин алднд кўцад ирв.
Балтан сугълад,
Балвяхин баада гаргъад дāвргсн бийднъ
Алти шаргъин ааль дегўд ўлў болад,
Энъгин мōрн нег эргтл
Эвтā шаргъ элнъгр дола эргāд,
Нег чиг мōсин ўзўр кўргўлл уга йовна.
Одриг одр гил уга кōогъад,
Сōог сō гил уга кōогъад,
Тўмн шар-цоохр адун
Улм хурдн болад йовна.
Долан долан
Дōчн йисн хонгт кōолдāд оркв.
Алти тагт, мōнъгн тагт хойриг гатлад,
Джанъгърин шар-цоохр баāшинъ ўзгдāд ирв.
Алти шаргъ келн йовна:
— Эн хойрин негинъ
Армддж ав — гидж йовна.

Манъгъдуртиъ хойрули дегц дāвргсн бийинъ
Алти шаргъар альвлулдж гарад,
Ут Цагъаниг уулин чинāн огътр шар-цоохртагъинъ
Армар олгāд авб.
Тенъгрин Тōгā Бўс:
— Ўўнд нег мōс кўргс — гидж
Ўўдн энътā кōк-цоохр саадгар хав.
Минъяна амн нургъар орад,
Шаргъин амн нургън тал гаргсн сумиг
Минъян амарн хавлдж авад хугълад хайв.
Эрм Хар гидг мōрнъ
Кўрл мōнъгн уудан балв кемлāд:
— Деернъ суугсн залу чамд орхнъ ўлў биш,
Шаргъин ааль дегўд болад
Одал алдрхдан кўрв,
Эн шаргъин дōрвн хар саврт мōс кўрг — гив.
Бас хав:

Альвлад гаргсн бийинь
Алдл уга дөрвн хар савринь шовт цокв.
Алти шаргъ келн йовна:
— Шаргъинчн дөрвн саврт мѳс кўрăд одвл,
Манъгъдур ўд кўртл альвлхас даву аргъ уга болвл.
Ончн билăв гигъăд
Ќѳлдгчн ўнн санджл.
Онр болад мартгснъ
Ќнн санджл.
Мѳнъгн тагт, алти тагт хойрин амнд
Бăясвдн гигсн хойр арслнъчн али?
Манъгъдур ўдин чигт,
Алти шаргъ аăвлхăдăн кўрхин чигт
Аăв балтар цокад
Шаргъин дел теврўлад оркв.
Кѳ хуйгин далн хойр тѳдгинъ тас цокад,
Амн нургънъ хар махнд шигдăд ястад одв.
Арă гидж сугълдж авб.
Армд йовгсн Ут Цагъан бас алдрв.
Хойрулн болад,
Хомнн цокдж унъгъагъад,
Хойр гаринъ кўлад,
Шаргъ деернъ буру хăлăлгъдж унулад,
Тенъгрин Тѳгă Бўс кѳтлăд,
Ут Цагъанъ тўмн шар-цоохр аду
Хăрў туугъад йовб.
Ард, Бумбин орнд,
Алдр Джанъгърин бăăшнъд,
Арз хорзин сўўрд
Алти Цееджнъ кўнъкндж келдж бăăнă:
— Хăр газрт одгсн
Хорта сăн залутн
Газрин захд ирăд,
Ганцардад, уйдад одвл.
Ода яях юмн билăт? — гив.

Барун бийяснь кўнд гарта Саврнь:
 — Кўўкн кўрнъ галзним тохтн;
 Зўн бийяснь базг улан Хонъгър:
 — Оцл болв чиг одх,
 Хашнъ болв чиг кўргх!
 Көк галзним тохтн — гидж бāāнā.
 Хойр кўлгиг тохв.
 Далн кўн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дарагъар гурв дарад,
 Зер-зевāн агсв.
 Хонъгърнъ-алтн бāāрин шар-цзоохр арман авад,
 Кўнд гарта Саврнь-ганцхн āāv балтан авад гарв.
 Хойр кўлгин элвг сāāхн хурдар
 Эм ээмāн тўшлцāд,
 Эгц сāāхн дуугъан дуулад, хурдлулад йовна.
 Кўнд гарта Савр
 Кўўкн кўрнъ галзндан келн йовна:
 — Чамаг сарва багъ цагтчн
 Сай өркār сāн болх гидж
 Ююнъ тōлā авлав?
 Манъгъдур ўрўнь нарн мандлхин чигт
 Тенъгрин Тōгā Бўсиг
 Алтн тагтин амнас давулл уга кўц! — гив.
 Давулад оркдг юмн болхлачн
 Дōш болгсн сāārārчн
 Кенъкргин бўрās кенāв,
 Кўдр хар хавсарчн
 Докъя цокур кенāв.
 Дөрвн хар саврарчн
 Цōгц кенāв — гидж,
 Кўдр балтан авад доладж андгъарлдж йовмал.
 Кўрнъ галзнь хārў келдж бāāнā:
 — Ода хурдлгсн цагт
 Эн мини сāārār шувтргсн цагт

Эзн билә гидж чамаг
 Хәрү авхшив гигъад, гүүгъад гарв.
 Манъгъдур үрүн
 Мандлгсн нарн гархин чигт
 Алтн тагтин амнд
 Тенъгрин Төгә Бүсиг күүдәд ирв.
 Күчтә күлгин ә гархла,
 Төгә Бүс ардан гилс гидж хәләв.
 Күнд гарта Саврин әәв хар балтин
 Дүрнә гал падрад ирв.
 Алтн шаргъин джола хайдж оркад
 Тагтин амн тал гарад зулв.
 Алдл уга күүдәд,
 Альвлулл уга амн нургъарнә цокв.
 Тавлдж тәдглгсн тәвн тәдгнә
 Тас тусад, танъгъд билгнә тасрад,
 Эргд хар нүднә
 Эргн кәкрәд
 Эрм Харин дел теврәд одв.
 Арвн хойр иртә балтнә хугъ тусад,
 Зоогъин махнд шигдәд, ястад одв.
 Ард хормагъаснә
 Арвн цагъан хургънә атхад,
 Эмәлин бүүрг деер дарад авб.
 Дөш болгсн сәәр деернә
 Дөрвн мөчинә теегләд богъчдж күләд ганзгәлв.
 Шугәл мөнъгн цулвраснә
 Шүүрч авад,
 Эрм Харинә кәтләд гарв.
 Мөнъгн тагтин амн тал хәлән гихнә —
 Ут Цагъаниг арслнъгин арг улан Хонъгър
 Алтн бәәрин шар-цоохр армар
 Мөчдж авад хәрү гарч йовснә үзгдв.
 Түмн шар-цоохр агтинә
 Хәрү эргүләд, Минъяндан күрәд ирв.

Хойр кўлгән сөөгбәд,
 Минъянтагъан гурвулн кўзү кўзүгъән теврәд
 Уульдн келдж бәәнә:
 — Өнчн гидж чамагъан мартгсн угавдн
 Өнр болдж мартгсн угавдн.
 Эзн богд Джанъгърин джиргъл икдәд,
 Элвг арэд даагдад бәәввдн гив.
 — Эн түмн шар-цоохр агтин өмн бийд,
 Эзн Джанъгърин өргә кўртл гүүгбәд кўртн — гидж
 Засглад йовуль.
 Бийснь мордад,
 Түмн шар-цоохр агтан туугбәд хәрв.
 Сөөг сө гил уга йовад,
 Өдриг өдр гил уга йовад,
 Өндр шар-цоохр бәәшнъгин
 Хашр мөнъгн үүднд ирәд зогсв.
 Эврә кўлгән сөөгбәд,
 Хашр мөнъгн үүдиг
 Харджннулдж татад,
 Хан Джанъгърин ширәгбәс
 Гурвагбәд әдс авад,
 Сүүр сүүрдән суув.
 Ардк хойр боднъ кўләгъән тәәләд,
 Арвн сәәгъинь алхад,
 Тәвн сәәгъинь ташад,
 Тал дунднъ орад суув.
 — Дән талтн дала болиь,
 Дәәвлхдтн кўлг болиь
 Хәрин нег халасн болиь! — гидж
 Эзн Джанъгърас әрв.
 — Эврә бийм хан болад бәәв чиг,
 Хәрин дәәснд халгсн,
 Хамг газрт алдршгсн
 Арвн хойр боднъгасм суртн — гив.
 Күнд гарта Савр босдж ирәд,

— Мана сургсн күүнд өгдг юмн эн — гигъад
Барун халхднь
Бамбин улан тамгъ тальвб.
Джанъгърин алвт болввдн — гидж
Түрг хаандан келәд,
Джил болгън алван илгәтн гигъад,
Түмн шар-цоохр агтинь
Туулгъад йовуль.
Арднь алдр Джанъгърин нутгнь
Амулнь сәәхн джиргъад,
Ар Бумбин орнь нарн мет мандлад,
Йиртмджин төрнь хад мет батрад,
Хан Джанъгърин өлмәд
Хамдан цугъар джиргъв.

15

Орчлнъгин сәәхн Минъян кўчтә Кўрмн хааг әмдәр кел бәрдж иргсн бөлг

Долан дунъгъра кўцдж суугсн
Дуўвр хар арзин сўүрд
Эзн нойн Джанъгърнъ аршан хар нўлмсән цаци,
Хар торгън бишмдин ханцар
Буру зōв уга арчн суув.
Энъгин олн сәәдўднъ
Нег-негән хәләлдж суугъад,
Эзн богд Джанъгърин хәәлгсн учринъ
Келмрч Ке Джилгънәр сурулй гидж кўўндән болв.
Ке Джилгънд кесг цōгц әрк өгәд,
Уульгсн учринъ сурич гив.
Арзан әдләд,
Алдр нойнаннъ өмн гурв мōргәд,
Шур девсүрт хойр өвдгән булц өвдгәдж,
Шаджнъ хойр альхан делгәд:
— Эзн богд Джанъгър мини,
Долан ўйдән дахн тōргсн

Тунджрмудин үрн,
Туулн гүүнә унгън,
Аризлиң сәәхн зеердән
Хурдн биш гидж хәәлвт?
Алтн бәәрин шар-цоохр арман
Хурц биш гидж хәәлвт?
Арвн зургъата агъ Шавдл хатан
Му мууха гидж хәәлвт?
Шорагъас нигт,
Шоргълджнас олн
Далн хаань нутган цон гидж хәәлвт?
Арвн давхр, йисн онъг
Алтн торлг бәәшнъгән
Му мууха гидж хәәлвт?
Шарин зургъан минъгън арвн хойр боднъган
Ўул алдад оркв гидж хәәлвт?
Эн хәәлгсн учран мандан зәрлг болтн — гидж
Гүмбән улан урлан
Гүвр-гүвр гидж сурв.

Эзн Джанъгърнъ аршан хар нүлмсән
Буру зөв уга арчн:

— Алык негән голдж хәәлгсн угав.

Эндрк джиргъл мана болв чиг,
Манъгъдур күүнә гарт орсн
Хатун төләд хәәлвв.
Нарн суухин ар онцгт бәәх
Күчтә Күрмн хан гидг хан
Ўзнъ алдр хаань нутг
Кезәнә орулдж авгсн хан болна.
Мини джиргъл дегүд ик болад,
Газр хол дөджнъд сонъсгдәд,
Күчтә Күрмн хан:

— Нарн гарх тал

Мини дәәлгсн хаань ончн көвүн
Ўлү нер гарн гидж бәәнә — гигъәд,

Манд туршул ик элч илгән гидж бәәнә.

Ода түүг бийинь аргьлдж,

Кел бәрдж ирхлә сән болхм — нгив.

Барун таласнь

Байн Күнъкән Алтн Цеедж келн бәәнә:

— Авч ирх күүгъинь

Алдр Джанъгър эврән меддж йовултн — гихлә,

Эзн нойн Джанъгър:

— Орчлнъгин сәәхн Минъян мини,

Сананас делм хурдн,

Салькнас алд хурдн

Нәәтг Түвдин тәкин алтн шаргъарн

Йовдж кел бәрдж ир — гив.

Орчлнъгин сәәхн Минъян

Алтн дуулхан авад:

— Алдр нойн Джанъгър мини! — гидж

Дуудн уульад келв:

Минъ гигч уулта,

Минъгън түмн алвтта,

Газрин нег өнцгт нойн болад бәәсн цагтм

Эрки арвн хойр арслнъган дахулдж,

Нанла бәәр болгсан меднт?

Гурвн долан хонгт бәәр болад,

Нанла хальдл уга гаргсн бийитн

Йисн берә газрас шинджләд,

Нарн доркиг ээлм

Ах кишгтә хан мөн гидж санад

Минъ гигч уулан керг уга гигъад,

Минъгън түмн алвтан хаяд,

Цууда цагъан гергән хаяд,

Цусн улан күүкән күргн уга окад,

Алтн шаргъарн ирдж дахгсн әс билүв.

Иргсн бийим

Эн алтн торлг бәәшнъд

Энъгин олн сән дундм

Эркн сән сөнъчм бол — гидж
 Хәәрлгсн эс билүт.
 Ода хәр ик газрт
 Ганц бийим юнъгад заргснтн эив?
 Өнчн гидг иим юмн сәнджлм!
 Хәр газрт хатрад йовхла,
 Ардм келдг
 Ах-дүүгъин онъгъа угалм,
 Халун хәәсн хот өгдг
 Эгч-дүүгъин онъгъа угалм — гидж уйдн уульв.
 — Минъян мини! — гидж
 Күнъкән Алтн Цееджнь
 Күнъкндж дуудн келв:
 Авх аргъ бәәхлә,
 Авад прич.
 Эс чидхлә, өөрнъ орад дахв чигн
 Бас йилгъл уга
 Эркн сән сөнъчнь болхч.
 Тер үгинь сонъсад,
 Далн күн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дарагъар далн нег
 Дарад окв.
 Анчн гигч зүркнь
 Äәвлхәгъинь гүвдәд,
 Арвн хойр сүрәнь
 Амн талнь деврәд,
 Арвн цагъан хургънь
 Альхн талнь үүмлдәд,
 Эргд хар нүднь
 Йораларн арвн хойр эргәд:
 — Äгрәд одхнь-нәәмн чимгн биший!
 Асхрад одхнь-аагъ цусн биший! — гигъад
 Алтн шаргъим тохтн — гив.
 Күдр хар мөрчнь

Күүнә көврдгин чигә,
 Күрл мөнъгн уудта, хазаринь авад,
 Энъгин оln сәәнъ күлгүд дотр,
 Көк девән өвсн,
 Киитн булгин уснд йовгсн алтн шаргъиг
 Ындр шар-цоохр бәәшнъгиг зөв эргүләд,
 Хашр мөнъгн үүднднъ
 Болдин сәәгъяр богъчад,
 Төмрин сәәгъяр тушад,
 Шугъл мөнъгн цулавраснь
 Тәвн сәәнъ көвүдәр бәрүлн тохв.
 Дегд мөнъгн делтр тальвад,
 Дегц зургъан давхр тохм тальвад,
 Дөш шар әмәл тәвәд,
 Төрд мөнъгн көвцг тальвад,
 Ке шар-цоохр олнцгин захар
 Келкә найн нәәмн горьгиг
 Хорн шүүгъяр әвклдүлдж татад,
 Зуран әкн тал бәәдг
 Зун нәәмн хонъх зүүгъәд,
 Күзүн талнь бәәдг
 Күрл нәәмн хонъх зүүгъәд ирв.
 Хурдн бийән
 Ялмн сәәхн ха талан гаргъад,
 Сәәхн бийән
 Сәәр талан хурагъад,
 Хурц бийән
 Хойр нүдн талан хурагъад,
 Зургъан тө чикән хәәчлдж,
 Бумбин найн нәәмн алд сүүлән
 Сәәр деерән сегләд
 Ырмин иш соягъарн
 Күрл мөнъгн уудиг дөлилгъәд,
 Санънагъарн сар нарнла наадад,
 Сагъг дөрвн туругъарн

Тер Бумбин орнд зѡвѡм болад,
Шугъл мѡнъгн цулвраснь бѣргсн
Тѡвн сѡѡнь кѡвѣдиг
Иигѡн-тиигѡн сѡнъ татад,
Дѡчн йисн сара газр гѣѣхѡн сани бѡѡв.
Тѣрѡ бийинь
Тѣмн кѣѣкд ниилѣлдж шаглгсн,
Зууза бийинь
Зун кѣѣкд зѣѣдж шаглгсн,
Мѡринь ѣзгсн кѣн минъгъѡн ѡгм,
Мѡн бийинь ѣзгсн кѣн тѣмѡн ѡгм
Миимин улан госан ѣмсѡ.
Эрвнъ гидг киилгѡн ѣмсѡд,
Эрднин гурвн бишмдѡн ѣмсѡд,
Дѡѡнь гурвн лѣвѣѡн лѣвѣлѡд,
Ээлин гурвн лувѣѡн зѣѣв.
Далн агт мѡрнъ ѣнтѡ
Тѡмр лууднъ гидг бѣсѡн бѣслѡ.
Далн негн алд
Билгин шар болд ѣлдж
Барун ташадан бѣслѡ.
Тѣмн ѡрк дольгта
Тѣѣкѡ цагъѡн биизиг
Дал деерѡн шанъхглулад,
Алтн дуулхан зѣн цох деерѡн тальѡад,
Гунн царин арсар голлгсн,
Дѡнн царин арсар девлдж гѣргсн
Махн болд альхта,
Тѡмр болд товчта,
Залу зандар ишлгсн,
Зала торгъар салдргългсн
Ѧрстин хар елнъгиг
Барун гартан бѣрѡд,
Далн кѣн дамджлдж
Далгъѡ шар аагъар

Дарагъар далн нег дарад,
Ома цагъан амснь
Урудс гидж халад,
Анчн гигч зүркинь
Айвлхягъинь гүвдэд,
Арвн хойр сүрәнъ
Амн талнь деврэд одъ.
Алдр богд Джанъгърин
Нягр алтн ширягъяснь
Адс авад гархла,
Шарин зургъан минъгън арвн хойр бийяри:
— Йовгсн үүлән күцэдъ,
Алтн джола зөв эргүлдж,
Алдр нойн Джанъгърин
Хашр мөнъгн үүднд,
Хяру ирдъ буух болич! — гидж
Бадмин саяхн йөрәл тавб.

Шур девсүриг булц-булц ишкэд,
Хашр мөнъгн үүдиг татад,
Тавн минъгън хонъх джинънүләд,
Түлкэд түмн хонъх джинънүләд гарад
Миимин улан госиг
Хянткр мөнъгн дөрэд күргн,
Төрд мөнъгн көвцг деер
Очн мет өсрэд тусв.
Өндр шар-цоохр баяшнъгиг зөв эргэд,
Нарн суух үзг темцэд гарв.
Элвг саяхн хурдарнь гүүлгэд,
Болзатин бор толгъа деер ирэд,
Алтн шаргъан сөөгъэд, уйдн уульн суув.
Ардаснь Байн Күнъкән Алтн Цееджнь
Улман агсг уланарн
Хар торгън лавшган делсүләд,
Алт тавлад ирв.

— Хяамнь, Минъян мини,

Наарич! — гидж авад,
 Барун өвдг деерән суулгъад
 Барун халхинь ўмсăд:
 — Чамдан, хăмнь,
 Газр заас гигъăд ирвв — гив.
 Энүнăс гарад,
 Эгц гурвн сара газрт
 Гўўлгсн цагтчи — гинă,
 Тенъгрин Хавсл цагъан буур гидг
 Нег хортн бăăх,
 Хăвргсн хăврлгънднь
 Арвн хойр эктă тўўмр асад ирх.
 Тўўнд, аргъта эс билч, эврă аргъарн мед — гив.
 Тўўнăс гарад
 Гурвн сара газрт
 Гўўлгсн цагтчи
 Гурвн галвр занди уласн ўзгдх.
 Тўўнд тавн зун берăд, кўўкд
 Шулмнр бăăхмн
 Чирăгъинь чиклдж бичă хăлă.
 Аргъин алтн цалмнь
 Амн дунднь йовхмн,
 Алтн шаргъин джолаг сул хай:
 Эврăн бийнь меддж гарх — гив.
 Амд менд тўўнăс гаргсн цагт,
 Эгц гурвн сара газр гўўлгсн цагт
 Теегин хойр шар тўргн бăăх.
 Тўўнднь алтн шаргъин джолаг сул ок:
 Эврăн бийнь меддж гарх.
 Цань кўргснь хōн,
 Кўчтă Кўрмн хаань хатнд
 Гартнь ус кедг кўўкн
 Эн мана богд Джанъгърин
 Тōрл хаань кўўкн болдмн.
 Тер кўўкнлă харгъдж ўз.

Чамд лавта нөкд болдж,
Заадж өгх тер — гигъад,
Хяамнь, алтн джоллагъан зөв эргүлдж
Ар Бумбин орндан менд ир — гигъад,
Улман агсг уланан унад,
Зөв эргдж, бадмин саяхн йөрälән тальвад хярв.

Алтн шаргъ деерән мордад,
Ке шар-цоохр олнъгин захар
Дуута долан минъгъ дарад
Дун уга наямн минъгъ дарад,
Хамрин хойр нүкнäs гаргсн киид
Газрин өвсн зааград,
Өмн хойр кälән
Өдрä газр тальвад,
Хööt хойр кälән
Хонга газр тальвад,
Хäвргъäs хäläсн күүнд
Өлнъгäs босгсн
Өл манъхн цагъан туула мет гүүгъад
Деернъ гаргсн тооснъ
Огътргъуд күрн цуунъглад гүүгъад,
Эгц гурвн сара газрт гүүлгäд окв.
Гал ўдин анъхунд
Тенъгрин Хавсл цагъан буурин хäврлгънд
Арвн хойр äктä түүмр асдж аашна,
Тер ääd алтн шаргънъ гүүдгнъ уурад зогсхла,
Сöөдж хаяд, äärстин хар елднъгән бäрд гүүв.
Барун бийäснъ шүүрн гихlä,
Зүн бийäрнъ гäрдäд,
Хойр бökнәннъ хоорнд одад тусв.
Барун, зүн тальн альвлад,
Шүүрүлл уга бäägъад,
Килгън шар болд ўлдиг сугъ татдж авад,
Тарг äкинъ гаргън цокдж,
Йирн йисн голмуд боолгън киискв.

Хәвргәднъ гарад,
 Хойр бōкинь шулдж авад, шарн идәд,
 Алтн шаргъарн мордад
 Ар Бумбин орндан зальврад,
 Эгц гурвн сара газрт гүүлгв.
 Гурвн галвр зандн уласнь
 Ора харгълдад ирв.
 Тер уласдин йозурас
 Тавн зун берәд күүкд
 Йирн йисн кўчн тōгсгсн
 Идәгъән авад, дуулн:
 — Мана кōгшн ах ундасдж,
 Өлсдж йовх — гидж аашна.
 — Кōгшн авгъан
 Келгсн ўг билә — гигъәд,
 Алтн шаргъин джолаг сул хаяд окв.
 Алтн шаргънь зургъан тō чикән хәәчлдж йовад,
 Ар кōлин шавхагъас ўргмш болад бухн цеглв.
 Доргшан тўмн нәәмн минъгъ бухад,
 Деегшән тўмн нәәмн минъгъ цегләд,
 Ганц торс гидж ўзгдәд,
 Гарад йовад одв.
 Арднъ тавн зун берәд, күүкд.
 Аман бәрн гундад:
 — Бум ирв чигн
 Буцл уга бәргддг эс билү.
 Тўмн ирв чигн
 Түдл уга бәргддг эс билү.
 Эдү дўнъгә аргъта кўмн
 Йовгсн ўүлән кўцәдж
 Хәрм билтәл — гидж йōрән суув.
 Ар Бумбин нутгиннъ сәкүснд зальврдж,
 Алтн шаргъан дәкн бас
 Эгц гурвн сара газрт гүүлгв.
 Гент бўр-бўр хур орад,

Саб-саб сальк татад,
 Хойр хар ўўли наар-цаар хойр сольвлдад
 Деернь хурлгъад ирв.
 — Көгши авгъан
 Келгси ўт билә — гигъад
 Алтн шаргъин джолаг сул хаяд,
 Ар Бумбин сәкүснд зальврад йовб.
 Доргшандан дәврәд шўўрсн шўўрлгънднь
 Деешән түмн нәәмн минъгъ өсрәд гарв,
 Деешән хәрў дәврәд шўўрсн шўўрлгънднь
 Доргшан түмн нәәмн минъгъ бухн цегләд одв.
 Хойр шар түргн муурад,
 Элқари газр шудрад киисв.
 Алтн джолаг хәрў эргүләд,
 Хойр хортниг дорнь чавчад хайн тўүмрдв.
 Алтн шаргъ деерән гарад,
 Авгъан келгси гурви дәәснәс
 Алдруз гидж санн байрлад,
 Ар Бумбин нутгиннь сәкүснд зальврад,
 Дәкн әлвг сәәхн хурдарнь дўўгәд гарв.
 Долан хонгт гўўлгси цагт
 Өмәрән хәләдж ургъгси
 Өл манъхн цагъан уулин ора харгълдв.
 Деернь гарч ирәд,
 Шугъл мөнъгн цулвран сунъгъдж бәрәд,
 Әәрстин хар елднъгән гартан бәри
 Киити хар нўдән телн
 Дөрви талан харв.
 Нарн суухин ар өнцгт бәрүлсн
 Гаслнъта гал шил гәрд бәәшинъ ўзгдв.
 — Мана богд Джанъгърин бәәшинъд орхнь
 Ямаран гилтә — гигъад хархла,
 Өргидән арчм өргн,
 Өндртән тенъгрт кўрм болдж медгдв.
 Бас нари доркин нег өнцгиг

Эзлгсн ик кишгтӓ ӓмтн чигн гигӓд,
 Ёунлӓ ягӓдж хальдхв гигӓд,
 Аршан хар нӓлмсӓн цӓцн уульв.
 Уулин орагӓас буугӓд,
 Кӓк девӓн ӓвсн,
 Киитн булгин уснд
 Алтн шаргӓан тӓвб.
 За гидг мод тӓлӓд,
 Зандн гидг цӓӓгӓан чанад,
 Тӓӓкӓ улан чачран татад,
 Суха мет улагӓд,
 Сур мет сунад унтв.
 Долан долан, дӓчн йисн хонгт унтад серв.
 Алтн шаргӓнь бӓӓрнӓсн бӓргсн мет болад,
 Эврӓ бийнь ӓмн кевтӓн тохрад бӓӓгсн болв.
 Алтн шаргӓан му даагӓ кегӓд,
 Бийнь тарха ходжгӓр му кӓвӓн болад
 Нутгин захар даб-даб гигӓд,
 Ик ӓггснднь хонад,
 Багӓ ӓггснднь ӓдлӓ йовдж
 Хаана ӓргӓн цахрт
 Хо бӓрӓлин чигт кӓрӓд ирв.
 Шил гӓрд бӓӓшнгӓс
 Нарн-сар болгсн сӓӓхн кӓӓкн
 Бийинь темцӓд аашдг болна.
 Ёкс гарн гихлӓ, бийинь темцӓд,
 Тӓрӓлӓд гарн гихлӓ,
 Бийинь бас темцӓд кӓрч ирӓд:
 — Ах нойн баав,
 Амр тингр ирвт! — гидж сурв.
 — Тарха маниг
 Та бичӓ наадлтн,
 Нӓр, наад хӓӓхнь — цахрт олдх — гив.
 — Нарн гархин ар бийӓс,
 Алдр нойн Джанггӓрин зарцд йовгсн

Эрк Туг хаань көвүн,
 Оргчлнъгин саяхн Минъян,
 Таниг таня баяна.
 Нанас нуух юмн биш
 Би танд тусан кургхв — гидж баана.
 — Эзн богд Джанъгърин зарц чиг мөн,
 Эрк Туг хаань Минъян чиг мөн.
 Эзн богдин зярлг
 Эн хааг амдар кел бардж ир гигсн билä.
 Харнь ягъдг юмнв? — гив
 — Кунъкан Алтн Цееджин
 Келдж тавгсн күүкн бив.
 Эн кучтā Күрмн хан гидг хан
 Дөрвн түвин
 Дөрвн хаань негнд баадг деерән
 Делкан Эзн Цагъан Öвгн харулгъшта
 Баадг хан болдг.
 Асхн нарн суухин чигт
 Делкан Цагъан Öвгн
 Деернь гарад дуудн келв:
 — Нарн гарх үзгäс,
 Алдр Джанъгърин нутгас
 Нег бирмн ирв.
 Бийән саглс гидж бā — гихлā:
 — Кезәнā дāлүлгсн Узнь алдр хаань нутгас.
 Нанла юмн ирдж хальдх билä?
 Кезәнā та меддг билät,
 Ода меддгäсн давад көкшрджт — гигбäд
 Санандан авл уга баав.
 Тегäд таниг
 Тосад гаргсн эн.
 Ода эн хаань
 Күүкн цагъан мирдинь
 Күзүнäсн авгсн цагт
 Күүкд кевтā бäргдх.

Эс авгсн цагт —
 Хойр кѳлтѳд ѳүнлѳ
 Хальддг кѳн уга.
 Асхндан дѳѳвр хар нѳѳрин чиглѳ кѳрч иртн.
 Алтн шаргѳан газак ѳѳднд
 Джеерѳ болгѳад октн — гив.
 Кѳѳкн цагѳан мирдинѳ авгсн цагт
 Кѳлѳд дардж авхт.
 Эс авсн цагт —
 Манѳгѳдур ѳрѳндѳн ирдж, кѳлднѳ мѳргдж
 Эркн сѳн сѳнѳчнѳ болтн
 Хѳѳткинѳ хѳѳт тенѳгр медх — гигѳѳд кѳѳкн хѳрв.
 Сѳ дѳлин анѳхунд
 Хорта могѳан хѳвллгѳѳр хѳвлѳд,
 Газак тѳмн нѳѳмн минѳгѳн каагѳинѳ гатлад,
 Дотак тѳмн нѳѳмн минѳгѳн каагѳинѳ гатлад,
 Хашр мѳнѳгн ѳѳднд
 Алтн шаргѳан джеерѳ болгѳад ѳѳднд окв.
 Арвн дѳрвн ѳѳднѳ чѳлѳгѳинѳ олад, шувтрад орад,
 Алтн торлг бѳѳшнѳд барун эркн талнѳ суув.
 Мѳрн цагѳан зулнѳ дѳнѳгѳгѳѳд,
 Арѳн цагѳан ширѳ деерѳн
 Килгѳн шар болд ѳлдѳн
 Орч деерѳн тальвад,
 Гедргѳн нѳѳрсгсн болдж ѳзгдв,
 Барун, зѳн хойр тамд бѳргсн
 Балц атхад окдг
 Барс, ѳтг хойр ѳѳрнѳ кевтхнѳ ѳзгдв.
 Тѳѳгинѳ харад,
 Нѳѳмн чимгнѳ шарклад,
 Аршан хар нѳлмсѳн цаци
 Аѳдж суув.
 Кѳзѳн талнѳ хѳлѳн гихлѳ,
 Кѳѳкн нѳѳмн кѳлтѳ аралджнд хѳвлѳд,
 Кѳѳкн цагѳан мирдинѳ

Күзүнәснѣ авч йовхнѣ ўзгдѣ.
 Авч ирәд, Минъянә күзүнд өлгәд окв.
 — Барун, зүн хойрт бәәгсн
 Барс, өтг хойриг
 Долан долан,
 Дөчн йисн хонгт
 Босш уга болтнѣ унтулдж оквв.
 Ода үүнәс гарад,
 Алтн шаргъиг унад
 Дотак түмн нәәмн минъгън
 Кааланѣ чавчлдсв,
 Та ўрўнѣ нарн мандлхин чигт
 Сән үүлән бүтәдж
 Гарч иртн — гигъәд гарад одв.
 Далн күн дамджлдг
 Далгъа шар шаазнъгар
 Дарагъар далн нег дарад,
 Хәрү ирдж суугъад,
 Анчн гигч зүркнѣ
 Аәвлхәгъинѣ гүвдәд
 Эргд хар нүднѣ
 Арвн хойр әргәд,
 Арвн цагъан хургънѣ
 Альхн талнѣ үүмлдәд,
 Босдж ирәд гурв мөргв.
 Мөрдн цагъан зулинѣ чимкдж унтрагъад,
 Öрч деернѣ бәәгсн
 Килгън шар-цоохр ўлдиг сугъ татад:
 — Би танд гар күрч бәәхмн угав,
 Богд Джанъгъар гар күрч бәәна — гигъәд.
 Давсгиннѣ өкәр
 Далн нег сууляд авб.
 Күчтә Күрмн хан сарвс гидж авад,
 Барун там тал шивб.
 Аргъта юмн болад,

Ара кӧлин чигчӧгӧр торад, хӧрӧ дӧврв.

Сарвс гидж авад,

Зӱн там тал шивб.

Бас аргъта юмн болад,

Ара кӧлин чигчӧгӧр торад,

Шӱӱрн хӧрӧ бӧрлӧв.

Ширӧннӧ ӧмн бийд авч цокад,

Дӧш болгсн сӧӧр деернӧ

Дӧрвн хар савринӧ тӧкл болгӧдж кӱлӧд,

Ик шар тулмд кедж авад ӱӱрӧд,

Арвн дӧрвн ӱӱдинӧ

Ташр балв татн гарад ирв.

ӱӱрӧннӧ нарн мандлх чиг болв.

Дотак тӱмн нӧӧмн минггӧн кааднӧ

Чавчлӧдж йовгсн кӱӱкӧн ӱзӧд,

Гурвн минггӧн кӱӱннӧ ора дееггӧр

Гацстнӧ гӧрӧдӧд,

Алтн шарггӧн тӧрд мӧнггн

Кӧвцг деер тусв.

Кӱӱкн шар-цоохр альчур болад

Белкӱсиднӧ хавчулгдад гарв.

Кӧӧрк Минггӧн

Ке шар-цоохр олнцгн захар

Дуута долан минггӧ дарад,

Дун уга нӧӧмн минггӧ дарад йовхла,

Ӧмн хойр кӧлӧн

Ӧдрӧ газр тальвад,

Хӧӧт хойр кӧлӧн

Хонга газр тальвад,

Ӧргӧрн газр шӱргн гӱӱггӧд,

Ӧвцӱггӧрн ӧргӧн дӧнггнн гӱӱггӧд,

Хойр талан шуукрлггнд

Талха газрин ӧвсн ӧврӧн ӧгрӧд,

Деернӧ гаргсн тоосн

Оггтрггуд кӱрн цуунглад,

Мөрн дегүд хурднд
Эмәлин хөөт бийднь сун
Алtn джолад
Арә күч күрәд йовна.
Йисн сара газриг
Йис хонад күрий гидж бооцад,
Бумбин найн нәәмн алд сүүләс хооран
Күүкн гань халун сальк татв.

Гарад тав хонгсн цагтнь
Барс Мөргн гидг агъу күчтә
Баатр күцдз аашна.
Харагъинь үзәд:
— Үүдн энхтә көк кивр саадган өгтн,
Хоолин хойр товчнь
Тәәлгдсн болхла — мана болх,
Эс тәәлгсн болхла —
Манд йир аргъ уга — гигъад
Саадг авад хәлән гихнь,
Гань халунд халурхад,
Хоолин хойр товчан тәәләд йовгсинь үзәд,
Хооларнь тас харвад,
Толгъагъинь өсргәд оркв.
Шар-цоохрин джолаг татад буугъад,
Шугъл мөнъгн цулван өвдгдән оран
Килгън шар болд үлдән
Газрт шаагъад бәәдж бәәгъад әмнь гарв.
Алtn шаргъин джолаг
Зөв әргүлдж ирәд, өөрнь буув.
Кө хуйгинь тәәләд,
Махинь цәкүр-цәкүр утлад, түүмрдәд,
Уулин чигә огътр шар-цоохр күлгинь
Көтләд гарв.

Йисдгч хонгт
Ондр шар-цоохр бәәшнъгиг
Эргдз ирәд, хашр мөнъгн үүднд буув.

Эрки арви хойр сәнь тоодж ирәд,
 Күчтә Күрмн хаань
 Күләгъинь тәәләд, барун талнь
 Нәәмн кәлтә
 Нәджд мөнъгн ширә деер суутн — гив.
 Тер бийнь болл уга,
 Богд Джанъгърин деед бийднь гарад суув.
 Эмиг гүүдин үсн,
 Элвг хар арзин сүүр болад,
 Энъдән долан долан
 Дөчн йисн хонгт нәәрин кәл болв.
 Күчтә Күрмн хан зәрлг болв:
 — Үзнъ алдр хаань кәвүн,
 Үйин өнчн Джанъгър,
 Эн газрин өнцг эзлдж бә — гидж
 Зәрлг болад мөрлхлә,
 Эрки олн сәәдүд үдши гаргъв.
 Арднь дүүвр хар арзин сүүр дунд
 Байн Күнъкән Алтн Цеедж келн бәәнә:
 — Минъян мини, хавтгъдан бәәгсн
 Шар-цоохр альчуриг нааран гаргъ — гив.
 Гаргъад тәвгсн хөөн:
 Олн дунднь герләтә, үлү сәәхн
 Оки болад агъ Шавдл хатнь дару суухларн
 ерлнь давн суув.
 Иим сәәхн арагниг
 Орчлнъгин сәәхн Минъянд өгий —
 Гидж күүндәд суув.
 — Ачд ач кегсн,
 Амнд тус күрггсн күүкиг
 Би ягъдж хатан кехв — гидж Минъян келв.
 Тегәд шарин зургъан минъгън арви хойр бийәри
 Күнъкән Алтн Цееджин кәвүн
 Аля Шонъхрт өгий — гидж өгәд,
 Бурхнаннь шаджи нари мет мандлдж,

Йиртмджин төр хад мет батрдж,
Өмнкәсн ик джиргълтә болдж,
Эмнг гүүдин үсн
Элвг арзин сүүр болад,
Джиргъл-дургъл кегъад суув.

Догшин Шар Гүргугъин бѳлг

Бумб дала гидг дала дүүрн делдүүлсн,
Бас Замб түвән дүүрн делдүүлсн,
Шикрлүгъин өр дунд,
Шилтә Занди голин адг дунд,
Өргн Шарту нертә далан цутхланъд,
Өндр Манъхн Цагъан уулин довтолгч омрун дор,
Арата арви хойр уулин девснъ дор,
Алдр Джанъгърин өргә далан саяр делдүүлв.

Бумбин цагъан өргәг
Найн дөрвәр термлсн,
Термин минъгъадәр уньллсн;
Уньн ююгъинь
Арслнъгин соя ююгъар шахуулсн,
Терм ююгъинь
Данъ заани соягъар кевлсн,
Мал улан ширәр ширдсн;
Мадж малин тосар өнъглсн,

Күдр зандар эрклгсн,
Күдж улан зандар харачлгсн,
Енъгр цагъан мөнъгър цагърглгсн,
Өнчн зандар шорлгсн —
Бумбин өндр цагъан өргә.

Хашлгътин нääмн минъгън шар алтн хасвчта;
Далн богдин
Дарвд алтн хасвчд
Арслнъгин бääдлтä
Арг улан Хонъгър ахта
Арвн хойр сääнь көвүг
Дарн зуруль зурхдан,
Дөчн дөрвн иртä,
Дөрвн минъгън күрлгтä,
Догшн шар болдиг
Йөрг цагъан өрчднъ сольвдулад зурла.
Гулзу мөнъгн ишинь
Гариннь тавн хургъар сугълн алдад,
Дääнь йосар гилилдгсн.
Өр Замб түвд
Джилв, бах, ширг
Ташр гурвлаг көн сөргäd,
Сай дундан далван бääнä.
Бумбин өндр цагъан өргән өмн бийд,
Бумб далан көвäd,
Бум-джова бурхнань бүүрлв.
Тал дунднъ
Талвин цагъан хурлнь бүүрлгсн,
Танъсг Джанъгърин өлзäd
Тавн сай шевнр
Тана-мана уга дүрклгсн бääдг.
Бумбин цагъан өргән ард
Тунъ найн хойр зандн голан
Дуүүрäd үлгсн,
Дунъшур танъгъч

Дуут богдин ӧлээд уняртгсн бääдг.

Ўкл уга мөнъкин орта,
Ўвл уга зунь орта,
Ўрглджд дживхлнътä
Баатр Бумбин орта.
Ўрүн улавр шар нарн
Улавтрдж гарна,
Увъяр ӧнътä ногъанъ шавши гарна,
Ўдин тамбл шар нарнъ мандлдж гарна,
Тарнъ хар батхинъ
Джиргдж гарна,
Джирклнъ хурнъ орна.
Дживсрнъ нарн гарна.

Ўүниг ээлдг күнъ кемб гихнъ:

Гундгч насндан
Гучн тугин ўзўр хугългсн
Гурви бääрин ам эвдгсн;
Дӧндгч насндан
Дӧчн тугин ўзўр хугългсн,
Дӧрви бääрин ам эвдгсн;
Тавдгч насндан
Тävн тугин ўзўр хугългсн,
Тävн бääрин ам эвдгсн;
Зургъадгч насндан
Зургъан бääрин ам эвдгсн,
Зул алдр хааг
Номдан орулгсн;
Доладгч насндан
Долан бääрин ам эвдгсн,
Дорд орнъ
Догшн Шар манътъс хааг дорацулгсн;
Долан насндан
Догшн Ширкгин ўўл
Гар деерән авгсн,
Деерäснъ татх

Делин онъгъа уга,
Дораснь өргх
Сүүлин онъгъа уга,
Гал деерән гагц,
Газр деерән дегдәмл
Боднь Зула хаань джич,
Бумб Зула хаань джилик,
Мергн Торчин ач
Ўзнъ алдр хаань ўрн,
Ўклдтл чавчлддг
Ўйин өнчн Джанъгър гидг.
Дорин долан орнь зүүдн,
Деедин арвн хойр орнь кўсл,
Түвин дөрвн хаань зүрк булагсн
Эзн Джанъгър гидж
Эргм минъгън хярдән дүүрән болгсн
Эзн Джанъгър гидг кўмн.
Татад оркгсн
Тадж торгън кōшгин өмн бийд,
Дөчн дөрвн кōлтә
Дөлдү мōнъгн ширә деер,
Долан наста Джанъгър,
Дуут Бумбин ор эзләд,
Лаври торгън тўнтгиг
Дурта талан тальвад,
Болд хар тохагъар
Булцртлнь тохалддж,
Догшн гәрдин нүдәр
Дор-деер соляд суудг.

Арўн цагъан тенъгсин кōдлагънд.
Ончта цагъан уулин белд,
Арвн хойр тенъгсин ниилгънд
Алти шар бәәшнь делдүлгсн,
Дөчн дөрвдәрн демнүлгсн,
Дөрвн минъгъадәр тулулгсн,

Арслньгар шатлгсн,
Алтар тавцнньгсн,
Зес уга алтар зееглсн,
Зедкр уга джидмнәр кеерүлгсн,
Гал улан шиләр нүдлгсн,
Галвр улан зандар терзлгсн,
Ора ююгъинь очрлгсн,
Очр ююгъинь бумблгсн,
Бумб ююгъинь цацглгсн,
Цацг ююгъинь
Орчлнъд джилкдүлн делдүлгсн бääдг.

Ўүниг ээлдг кұмнь кемб гидг болхнь:
Күлг мөрән дääсн дундан элднүлгсн,
Көвч бийнь ном дундан элднгсн,
Күлкү нääмн зун наста
Көгшн Ширкг эзлгсн,
Нег цагин анъхнд уняртгсн бääдг.

Өмн бийднь бурхнань бүүрлгсн,
Тал дунднь
Талвин цагъан хурлнь бүүрлгсн,
Эзн Ширкгин өлзәд
Тавн сай шевяр
Тана-мана уга дүркләд бääдж.
Шикрлүгъин өр дунд,
Шилтә Зандн голан дүүрәд үлгсн
Тавн сай танъгъч эзн Ширкгин өлзәд
Тана-мана уга дүрклгсн бääдг.
Арта зандн уулин белд,
Агър зандн өргә,
Арвн хойр орнь туудж болад
Умшулгсн бääдг.

Өмн бийднь
Бум джова олн
Бурхнань бүүрлгсн бääдг,
Тал дунднь

Талвин цагъан хурлань.
Танъсг эзнэнь олзэд
Тавн зун шевнр
Тана-мана уга дүрклгсн бээдг.

Ард бийднь
Арүн цагъан тенъгс дүүрэд үлгсн
Бумбин тавн сай танъгъчнь
Мөн эзниннь олзэд дүрклгсн бээдг.
Минь үүниг ээлдг кумнь кемб гихнь
Байн Бамбл хаани ач,
Гаджг алтн хаань
Гагц үрн,
Дээлдсән алдад уга,
Дарвд Алтн Цеедж ээлгсн,
Нег цагин анъхнд уняртгсн бээдг.

Гүн хар далан көвэд,
Гүш Занди уулин белд
Гүш Занди өргә
Гүн арвн хойр орнь
Туудж болад умшулгсн бээдг.

Өмн бийднь
Бум-джова
Бурхнань бүүрлгсн,
Тал дунднь
Талвин цагъан хурлань бүүрлгсн,
Тавн зун шевнр
Танъсг эзнэнь олзэд
Тана-мана уга дүрклгсн бээдг.

Гүш Занди өргән ард,
Гүн хар дала дүүрэд үлгсн
Бумбин долан сай танъгъч,
Мөн эзнэнь олзэд
Тана-мана уга дүрклгсн бээдг.

Үүниг цугъаргъинь
Ээлдг кумнь кемб гихнь,

Арви цагъан хургън деерән туган авгсн,
Амтн делкә цугъар мини — гидж
Суудг кўмнь кемб гидг болхнь
Ўзнъгин ўри
Ўйин ѳнчи Джанъгър
Эзлгсн суудг.

Бумб дала гидг дала тўшлгътә,
Бумб дала гидг дала
Ўдр дундан гурви кўрлгътә,
Ўрўнь алднд
Ўрў талан кўрлгъдг,
Кўсл ханъгъагч джиндмнь элсәр
Шаргад урсад бәәдг,
Асхнь алднд
Адг талан кўрлгъад,
Алтн мѳнъгн хойр элсәр
Шаргад урсад бәәдг.
Гал ўдин анъхнд
Гаслнъгътахн Бумб дала
Хойр әргән гўвдәд
Дольгалгсн бәәдг.
Гўўнәннь кемджәнъ
Бум нәәмн тўмн берә гўн,
Ўргнәннь кемджәнъ
Тонъджур мѳнъгн толгъата,
Улавр мѳнъгн ѳрвлгтә,
Әр барсин зўрктә,
Кўўкн бўргд шўўрлгътә,
Туулджн шар-цоохр итлгнь девхләрни
Йири берә газр девдг
Йир хурдн итлг
Зууран кўўклдж гатлм
Ўргн Бумб дала.
Хан нойн Джанъгърин дала гидж
Хәрин долан минъгън хаанъ зўўдн болв.

Бумбин Цагъан уул тўшлгътă,
Шинъгх бийăснъ
Шил гърдин ѳнъг гарна,
Нарн гарх зўгăсн
Наста арслнъгин дўртă.
Манъхн Цагъан уул гидж
Хърин долан минъгън хаанъ
Кўсл болдж бăадг.
Бумб далала адл
Далн дала эзлгсн
Далн хойр хаанъ орн —
Ўўниг цугъараг эзлдг кўмнъ — Джанъгър.

Хаврин сар ургъад ирв,
Хан деед богдд цагъа бърхър,
Гўмб, тавг хăасн харан
Тохулгсн бăадг.
Елднъгўдин гурвн минъгън бийър
Елднъ богддан цагъа бърхър
Шиигăд мордв.
Гўн хар дала ўрўдăд,
Гўўдг улан тоосан алдад джинънв.

Тер одв гих дуугъар,
Алтн Цеедж
Агсг уланан тохулгсн бăадг.
Ѓмн дундан хадгълсн елднъгўдин
Гурвн минъгън бийър
Елднъ богддан цагъа бърхър
Шиигăд мордв.

Арта Занди уул кўмлăд
Ѓср улан тоосан алдад джинънв.

Тер одв гих дуугъар
Богдин гучн тавн боднъ болад,
Далн хойр далан хаадуд
Дала богдан темцăд шииглдгсн йовдг.
Тоолг нертă уулар

Тоогъан алдад гарв.
 Тунъ найн хойр занди голан дүүрэд орв,
 Саадг Йонъхр уулар
 Сай, джова, дунъшур күүдэд орв.
 Сән богдин газад бийәр
 Долан түмн дунъшур күүв.
 Баатр богдин цахртан
 Багтмарн орад ниргдсн бәәдг.
 Барунь олн сәәдүд
 Баругъан олад суув.
 Баруниг ахлдг күмнъ кемб гихнъ
 Баатр Бумбин ориг ухагъарн гаргсн
 Алтн Цеедж
 Ахлад суув.
 Зүүнъ ахлдг күмнъ кемб гидг болхнъ
 Зүүдчәрн нер гаргсн
 Зүүдн нойн Гүмб ахлад суув.
 Барун-зүүнъ сәәдүд
 Кем бидн угав? — гидж
 Анъгълэгсар суддг.
 Тедү анъхнд
 Шикрлүгъин көвәд бәрүлгсн,
 Бамбр занди өргәтә,
 Базг улан Хонъгър али? — гилдгсн бәәдг.
 Тедү анъхнд
 Дөчн дөрвн көлтә
 Ширә деер суугсн
 Шилвлэгсн улан Хонъгър зәрлг болв:
 — Богдин гучн тавн боднъгуд,
 Далн хойр далан хаадуд,
 Дала богдин зергд
 Бәәдг кевтә юмб...
 Күүкн цагъан мөрч,
 Көк галзн күлгим тох.
 Күүкн цагъан мөрч

Кӯдр маштг ҷавдриг
 Тавинь олдж тохад,
 Натр занди ганзгъд
 Кӯк торгън ҷалм ганзгълад мордв.
 Арг улан Хонъгърин
 Ёмн дундан хадгългсн
 Елдиъгӯдин гурви минъгън баатрас
 Гурви зун баатр шалад мордв.
 Ханъгъл кӯкиг бәрхәр
 Харгъат голин әкәр
 Тарад бәәрлгсн
 Ханъгъл йисн тӯмн
 Кӯк галэн тунджрмудиг
 Хәәкрәд хамв.
 Кӯүкн Цагъан уулар кәмләд,
 Гал ўдин анъхнд
 Кӯүкн цагъан тенъгст
 Кӯрджнъндж шахад услв.
 Ханъгъл йисн тӯмн кӯк галэн тунджрмуд
 Хад чолу туругъарн савад орв.
 Хавц ташад ус уув.
 Ханъгъл сәәхн кӯк
 Хур хойр чикәрни
 Хурмстан хатхад,
 Хурц хойр нӯдәрни
 Гатцин долан минъгън уул ташр харад,
 Уйдхан санад тӯүвдгсн йовдг.
 Кӯүкн цагъан мӯрч
 Доклзгсн ҷавдриг
 Долан минъгъ гуйдад
 Дугъилгсн бәадг.
 Нәрни цагъан дуугъар хәәкрәд,
 Нәрхн ҷавдр мӯриг
 Нә уга ҷавдәд;
 Нәрхн ҷавдр мӯрни

Барун талан нүрэд,
 Барун дөрән гиндж шүүрэд,
 Зөрән улан көөсән цацад,
 Доклэгсн цэвдр
 Доран бухад оврнѣнв.
 Хад чолунд турун мөлтртл девснѣнэд
 Хала мөнѣгн уудан дөлитл өлкэдэд одв.
 Күүкн цагѣан мөрч сүүджлдж суугѣад,
 Натр зандн ганзѣасн
 Көк торгѣн цалман тээлэд авб:
 Дунѣ цагѣан гартан
 Долан минѣгѣ орагѣад авб.
 Ханѣгѣл сээхн көкиг
 Агтин өргнд дәврв.
 Ондр кұлгин дорагѣур,
 Богѣнѣ кұлгин деерэгѣур,
 Енѣсг сээхн толгѣагѣан
 Ялмн сээхн хаадан авад
 Йилвин йисн джова бухад гарв.
 Күүкн цагѣан тенѣгсиг
 Күдр гурвн булнѣгинѣ
 Ташр гәрэдэд гарв.
 Доклэгсн цэвдр
 Дел дөрвн булнѣгинѣ
 Ташр гәрэдэд әср көкин арднѣ орв.
 Күүкн Цагѣан тенѣгс көвәлүлн көөв,
 Күдр зандн голинѣ гатлгѣдж көөв,
 Күүкн Цагѣан уулар көмлэд,
 Көк торгѣн цалман күңдэд цөөлдв.
 Нәрн цагѣан салдргѣарнѣ
 Нәәмн минѣгѣ оран тусв.
 Нәәмн минѣгѣ бухад,
 Нәәмн минѣгѣ цегләд одв.
 Көк торгѣн цалмиг
 Көвнѣ цагѣан зоодан

Күргл уга туульн хурдлв.
 Күүнә көврдгин чинән
 Көк торгын цалмин
 Танчс мөнъгн савхдинь
 Эркә хумха хойрар дөмәд одв.
 Керә джирн зургъан горьгин ард
 Кемджл уга дарад одв.
 Ханьгъа улан эрг гатлгъдж туульв.
 Күүкн Цагъан уулин белд
 Көк торгын цалмар
 Көвнъ цагъан зоогъинь гүвдәд,
 Күрл мөнъгн дөрә дор авб.
 Дөл мөнъгн гиндж
 Дөлитл татв,
 Гатцин зүн дөрә
 Газр зуртл татв.
 Öргәрн дөнънәд,
 Öвцүгъәри зүткәд,
 Дөрви хар туругъарн,
 Төмр бахн кевтә,
 Тулад авб.
 Күүнъ көврдгин чинән
 Көк торгын цалм
 Судцин болдж сунад,
 Тасрн алдад ирв.
 Маштг буурл мөртә
 Мал Улан баатр
 Тәвн хойр дугърад буув.
 Көк торгын цалмар дамджад
 Көвнъ цагъан зоогъинь иләд,
 Эрвлзгч тевгтнъ
 Малмин тавн хургъан тальвб.
 Балин улан өвдг деерән дарв.
 Кеегъин шинджүр мөнъгн ногтинъ хаяд өгв.
 Шилин күзү цокулад өлглзгсн бәәдг.

Шивдл мөнъгн хазарин
Хадг алтн уудиг
Хавлулгсн бәädг.
Өрлвин амн урлар үмкәд,
Докр алтн соягъарн
Хавлн шүүрәд авб.
Салдргъинь уйх цагт
Сар мөнъгн көмлдрг
Сай дунднь джинънәд,
Дегц сәәхн дел деернь
Тасм сәәхн джолэгъинь тальвб.
Бугъ мөнъгн цулвраснь көтләд
Бумбин Хонъгърин өргә зөрүлв.
Эзн Хонъгърин өргә күртл
Эрвлзгсн көк
Эрк биш тав болхан санв.
Сүр болгсн сәәхн
Сүүлән өргәд,
Сөнъ болгсн ик баасан асхад,
Гомбин улан гесиг
Гол талан авад,
Гольшглогъин зүркән
Тольт талан йилгәäd,
Дарцг цагъан әрвнъгән
Давсг талан авад;
Чикн цацу далнъгнь
Цоргъ болад,
Нүдн цацу күклнь
Эрвнъ болад;
Сәәхн бийән
Сәәр талан авад,
Серглнь бийән
Цеедж талан авад,
Хурдн бийән
Дөрвн гашг алтн

Турун талан авад;
Туула сӕӕхн зоота,
Тошл сӕӕхн гуйта,
Ялмн сӕӕхн хаата,
Енъсг сӕӕхн толгъата,
Ӗрм сӕӕхн нӕдтӕ,
Ӗргн сӕӕхн цееджтӕ
Ӗл йонъхр гашг алтн
Дӕрвн хар турута,
Дӕлвкгсн кӕкиг
Дууӕвр Хонъгърин уӕднд
Тохкин селгӕн болв.

Дег мӕнъгн делтр тальвад орксн
Дегц долан минъгъ булъглад одв.
Туг мӕнъгн тохм тальвб,
Тулад чичргсн бӕӕдг.
Дӕш мӕнъгн ӕмӕл тальвб.
Зурлдгч зуран ӕкндн
Зуугъин шар алтн худргънъ гӕвдӕд унв.
Сӕр сӕӕхн сӕулаӕ
Сеглдж бӕӕгӕд,
Зуран хар махан дахулад,
Тӕрлин алтн кӕвцг тальвхла
Тунъ долан минъгъ цокад,
Ке хӕрн тавн тӕдгтӕ
Цагъан мӕнъгн татурар
Гольшглогъин кӕкиг чишктл татв.
Ӗк джирн зургъан олнъгиг
Дарцг цагъан ӕрвнъгиг
Тасртл татв.
Далин бӕргр хар махнд,
Ланъ шар алтн омрувчин
Далн хойр шар алтн товчинъ
Дӕӕвлтл татад товчлв.
Тасмин цагъан джолагъинъ

Дѡш мѡнѣгн ѣмѣлин бѹѹргд торгѣад оркв.
Бугѣ мѡнѣгн цулвраснѣ бѣрѣд цѣрвѹлв.

Бамбин улан Хонѣгѣр
Хувцлхин селгѣн болв.
Эрвнѣ нертѣ киилг ѹмсв,
Эрднѣ хул бишмд ѹмсв,
Дѡш цагѣан биизѣн ѹмсв.
Ўѹниг цугѣаргѣинѣ дарулхд,
Далн туулн мѡрн ѹнтѣ,
Бокр лууднѣ бѹсѣн бѹслв.
Зун нѣѣмн давхргѣта
Зулг башмг гѡсан ѹмсв.
Зууза дѣернѣ мелмлзѣд,
Дѡш мѡнѣгн дуулхан ѹмсв.
Бумб Айлгѣтин хаанѣ кѹѹкн
Зандн Зул хатнѣ,
Эрвлэгсн Хонѣгѣрин
Энд-тенднѣ гарн бѣѣдж хувцлв.
Намчин нег ѡрк ѹнтѣ,
Намджл торгѣн альчуриг
Сай негѣр делгѣд,
Бум негѣр саджад,
Зѹн билг алдр ташаднѣ хавчулв.
Гучн царин арсар голлгсн,
Далн царин арсар девллгсн,
Талта тавн минѣгнѣн цагѣан тасмта
Тавн минѣгнѣн бѡкин кѡвѹн седн шахгсн,
Мѡгѣа мѡнѣгн гѹрлгѣтѣ,
Гуру газр цагѣан мѡнѣгѣр товчлгсн,
Дѡрѹ газр цагѣан мѡнѣгѣр альхлгсн,
О ик занднас
Онц гагцар ургѣгсн
Нѣѣтг зандиг олад,
Ўй-ѹйднѣ керчѣд авгсн,
Найн сарднѣ хатгсн зандар ишллѣ,

Иш маля хойр зокгсн маляг
 Балмин тавн хургъндан бәрәд
 Күдр занди әркән алхад гарв.
 Күсгсн көк
 Күрл мөнъгн дөрә өгәд чичрв.
 Күрл мөнъгн дөрәд,
 Күдр алтн тах
 Күрхин алднд
 Огътргъуд күрн гольглад,
 Орм дундан әлвг
 Йисн джова бухв.
 Дасгсн Хонъгър
 Турмин алтн көвцг деерән
 Тогляд тусхларн
 Барун күрл мөнъгн дөрә
 Хәнъкнүлл уга тусв.
 Бум джова олн
 Бурхнагъан әргн бульглад гарв.
 Барун аминь татад,
 Бамбр занди өргәг
 Барун ам дарад гарв.
 Амн дундан хадгългсн
 Елднъгүдин гурвн минъгън баатрнъ
 Арднъ шиигәд гарв.
 Энъгин гурвн минъгън баатрасн
 Эмцәгъән үләд
 Эрвлэгсн йовдг.
 Энъгин гурвн минъгън күлгәс
 Арслнъ көк галән күлг
 Арслнъ цагъан цееджцәгъән
 Үлү гарад өлкәдәд,
 Ар гурвн минъгън баатрас
 Алдулхан санад
 Тасм цагъан джолаг
 Тасртл татв.

Зү занди голан үрүдэд орв.

Тасм цагъан джолаг

Тальвад оркв.

Ке шар-цоохр олъцгин захд

Кемджл уга дарв.

Хурди көк галзи кўлг

Хурин хар үүлнäs

Хол үлү гарв.

Деед богдин газад бийär,

Долан түмн дунъшур кўцгси

Дуутин оln боднъгуд

Дора-дора күүндн бääнä:

„Шикрлүгъин үзг талас,

Шилтä улан тоосн гарв.

Ширкгин Хонъгърин тоосн билтäl“ — гидж

Күүндгси бääдг.

Обдäн хäläгъäd

Үрү хäläхин заагт

Күлгин сääхн көктä,

Күмнъ сääхн Хонъгър,

Күдж занди өргән ар бийär,

Күрджнънгси оln цахрин өмн бийär,

Таргън көкин таша цокад

Тасрха күрäd ирв.

Дугту дотран бääхнъ

Долан нарнъ герл дарм,

Дугтугъасн гархнъ

Дулвс нарнъ герл дарм

Гегъе алтн тугин сүүдрт

Күрл мөнъгн дора мөлтäv.

Күрджнънгси оln сөлтгүдин көвүд

Бугъ мөнъгн цулвр

Булалдгси бääдг.

Дөш мөнъгн эмäлин бүүргт

Тасмин цагъан джолаг татад

Тави хойр эргүләд окв.
 Турмин алтн көвүгәс
 Гүрмр мөнъгн чөдринь сугълад авб.
 Чөдр гурви көлинь татад
 Чөдрлг келкә нәәмн минъгъ девснъяв.
 Бугъ мөнъгн цулвринь
 Буру бийдән унджулад,
 Санънагъарн сар-нарнла наадад,
 Сагъгарн Замб түв дүргүләд.
 Арг улан Хонъгър
 Дөш цагъан биизин ке цагъан ханциг
 Далин эрвнъ цагъан мөөрсн талан
 Дөрвкүлдж хайв.
 Дөш мөнъгн дуулхиг
 Барун цох талан
 Медг үлг ганъхулад,
 Үзүр болгъндан эрдмтә
 Эгц арви цагъан хургънь
 Атхад омглгсн йовдг.
 Ирү джилднь талвулгсн,
 Хәрү джилднь
 Хәәчин ир күргсн,
 Шал хар шалвнь
 Шар-цоохр лүвцин зах цокад,
 Шаргад сонъсглгсн йовдг.
 Алтн темән алтлм,
 Хошун улан зоогъин хоорнд,
 Хобдин хар гиджгнь
 Мелмлзгсн йовдг.
 Гүлдглзгч гүрәднь,
 Гүмб чикнь ашкт
 Данъгъар ланъ шар алтн ээмгтә,
 Толь эрднь сувсн сиик,
 Тогтл уга бумин нег чичрәд,
 Маш улан хачр гүвдәд

Мелмлзгсн йовдг.
 Дунъ цагъан шүднь
 Дуунагъас ярлзад,
 Дорд улан хачрнь
 Хонга дунднь улалзад,
 Цасн цагъан самснь цääгъад,
 Цунн улан хачрнь мелмлзäd
 Мүрл цагъан шүднь ярлзад,
 Мөсн хар нүднь бүрлзäd,
 Бүрн төгс эрдм бүүрклäd,
 Бүргд мөөлүр хамр донъхагъад,
 Даларн далн тавн алд,
 Далн хойр гәрдин күчн төгсгсн,
 Ташагърн тавн нääмн алд,
 Тавн хойр күүкн шулмин күчн төгсгсн
 Тал дундагъурн минъгън нег имкин
 Тедү ундж одн нääхлäd,
 „Шикрлүгъин нарн билтä,
 Шилтä Занди голин эзн билтä“ — гидж
 Күүндгсн бääдг.
 Галдн Шар ламин
 Гашг нертä арш темцäd алхлзгсн йовдг.
 Ду уга
 Долан минъгъ эргäd,
 Нä уга
 Нääмн минъгъ мөргäd,
 Эзн Галдн Шар ламин мотрт күрв.
 Күрäd, элсн дунд ургъгсн
 Эр бер зандн бура кевтä
 Эзән темцäd нääхлв.
 Дурта Хонъгъриг күрäd ирхлä,
 Дуутин олн бодньгуд
 Дуунагъас ширджнънгсн бääдг.
 Дарцг цагъан үүд
 Дал дееран оркад,

Далн сәәг дарад,
 Арвн сәәг алхад,
 Алдр нойн богдд цагъа бәрв.
 Аю тал ганъхад
 Шавдл дунднъ цагъа бәрв.
 Дүүвр нойн богдин
 Долд мөнъгн ширән
 Дорд өнцг дарад суув.
 Дөш мөнъгн дуулхиг
 Түг мөнъгн төөрл деер тальвб.
 Шаджи тавн хургъар
 Шал хар шалван илв.
 Күрәгъин олн ламнр болад,
 Күвчин делкән олн хаадуд болад,
 Аңъг-аңъг дундан цугъар
 Амр тавта гисн суудг.
 — Базг улан Хонъгър
 Амр тавта? — гидж
 Балмин улан альхан
 Дерс-дерс делгладгсн суудг.
 Зүүнин анъхнас
 Зүүднә нойн Гүмб:
 — Наар, Хонъгър! — гигъад
 Дуудад авб.
 Барун өвдг деерән тальвад,
 Зүн халхинъ үмсәд таалн суудг.
 — Зун ор зогсам зөргтә Хонъгър минь!
 Зургъан ор эвдм чидлтә Хонъгър минь!
 Тавн ор гатлм танъсг Хонъгър минь!
 Тадж Бумбин орнъ нарн Хонъгър минь!
 Эзн нойн богд
 Арг улан Хонъгъран
 Анъхрдж йовтн — гив.
 Күрмн хаанъ мөсн шар зевин үзүр
 Шаргад ирхин алднд,

Шадан шар белд,
Шала дөрвн турунь
Шав дунд давтгдгсн
Шавдгър көктәгъән
Арг улан Хонъгър
Ут цагъан болдан
Эм деерән окгсн,
„Аль бухар орх-би,
Аль бухар гарх-би?“ — гидж
Уг сүүлд ордж йовдг
Ордин улан Хонъгър
Зүүдн Бумбин зүн сүүд
Зүүнь арвн долан боднъгин деед бийд,
Зүүнь тоота Хонъгър суув.

Баругъинь ахлдг кұнь кемб? — гихнь
Баатр Бумбин оран
Ухагъарн гаргсн Алтн Цеедж суудг.
Түүнь дару талнь
Баатр Бумбин ориг сүвчәрн гаргсн
Күлгин көвүн Мунъхль суудг.
Түүнь дару тал
Бүсд алдр хаань көвүн
Буру Манъна суудг.
Түүнь дару тал
Баатр Бумбин ориг
Цокачарн гаргсн
Маджг Тугин көвүн
Күнд гарта Савр суудг.
Адг әрки күртл
Арвн долан боднъ дунъгърулад,
Дуут богдин өргәд,
Барун бийин сәәдүд суудг.

Зүүгъинь ахлдг кұнь кемб? — гидг белхнь
Зүүдчәрн гаргсн нойн Гүмб ахлгсн суудг.
Түүнь дару суудг кұнь

Зөрмгәри гаргсн
Залу улан Хонъгър болна.
Түүнь дару тал суудг кўнь
Харвчарн гаргсн
Хавтин Онъг бий болна.
Адг әрки кўртл
Арви долан боднь дунъгърулн суудг.
Алдр богдин өргәд
Бум дөрви тўм кўцәд суудг.
Тал дунднь цугъаргъань әзн
Баатр нойн Джанъгър суудг.
Күкләснь кўджин ўнр гаргсн,
Күзүн әнъгәс гу санъгин ўнр гаргсн,
Манънагъаснь Мәәдрин гегән гаргсн,
Зулагъаснь Зунъквин гегән делгргсн,
Орагъаснь Очр-Ванин гегән делгргсн,
Дүүвр нойн богд,
Баахн наста күүкд кемтә,
Танъсглгсн суудг.
Зүүдн богдин зўн сүүд
Зүүнь арви долан бодньгин деед бийд.
Орх нарнь сүүр талас,
Орг Йондн уулин наад бийәс,
Күслинътә Кўдж Зандн хаань күүкн,
Әзн богдин хатн
Ән Бумбин джиндмн
Гунхн наста арви зургъата Шавдл суудг.
Сумбл сүүгъин хойр ўсн
Сүүв дүүрәд ўлдг.
Хадг торгън терлгиг
Харцагъарн орагсн,
Нарма нертә лавшгиг кōдргсн
Әвлань нертә халвнъд
Далвнъ нертә зала
Далин герл делдўлн суудг.

Гүлдгэлэгч гүрэд
Гүмб чикнь ашкд,
Даньгъар ланъ шар алтн ээмгтә,
Долан зун өркәр
Дольгинь өгәд авгсн,
Дүль нертә санджлгъ
Маш улан хачрас
Мелмлэгсн суудг.
Харньгүуднь ишкгснъ хаджгър уга,
Ханцн дотран уйгснднь кенътг уга,
Таагснднь худл уга,
Тавлад хәләгснднь джиргъдг,
Гегәнднь үүл бәрм,
Герлднь аду манм,
Гарх нарнь сүүр дарм,
Ганьдиг алтн шилин цогта,
Дегц дөчн цагъан шүдтә,
Дергәр арвн цагъан хургъта,
Минт-минт улан урлта,
Тунъ тогъсин толгъата,
Тунъ найн хойр үлгүр билг
Тодрха төгсгсн,
Галвр эгшг дуута,
Ганцхн Джаньгърин хатн
Ганьхлэгсн суудг.

Үүднь олн әмтн
Дор-дор күүндлдсн бәädг.
Олн әмт эзлв чигн эзлтә,
Урдин йөрәләр учргсн,
Агъ нойн хойр эн гидж
Күүндлдсн бәädг.

Тедү аньхн дунд,
Маш Малин Шар даргъ,
Гучн тавн хар галэн аджргъ улалад,
Хасг төмр тергән татад,

Тоолг нертә бедр тальвад,
 Туньгджур зандн голин экнд бәәдг
 То уга оln таньгъчас
 Даньнулдгинь-даньнулад,
 Демнүлдгинь-демнүләд арз цуглулв.
 Ырглджд машин улан хальньгар йовад дүүргв.
 Хойр еньгр мөнъгн бөгләгъинь бөгләд,
 Баатр богдин өргә зөрв.
 Гучн тавн хар галзн аджргъ чибчлзв.
 Баатр богдин цахрур
 Барун ам дарад орад ирв.
 Ыйлзгсн оln әмтн,
 Ымргсн оln бөкчүдин көвүд,
 Багтмарн өргәд,
 Баатр богдин үүднд күргәд ирв.
 Күдр зандн эрк давулдг аргъинь ядад,
 Бий-бийән хәләлдәд зогсв.
 Тедү анъхн дунд
 Әәтин арвн тавн наста,
 Бөк Санл нойн,
 Дөш мөнъгн дуулхиг
 Барун цох талан ганъхулад,
 Гү тўргдәд гарв.
 Тоолг нертә бедрән теврәд
 Ярлзгсн бәәдг.
 Хойр еньгр мөнъгн бөгләгъинь сугълад,
 Барун сүүдән авхларн,
 Бал улан өвдгәрн дөнънл уга авла,
 Баатр богдин зергд орулад суув.
 Тедү анъхн дунд
 Алтн Гүргин көвүн
 Мөнъгн Герл гидг нойн
 Ут цагъан хўвнъ бәрәд
 Сөнъгинь өргв.
 Додан наста Дууна Герл

Тавн наста Танъсг Герл хойр
Энъгин далн кун дамджлдж
Эс даам, дунъгин улан шаазньгиг
Эркә хумха хойрарн
Алдн алдад босв.
Хойр сөнъгинь бәрәд,
Эзнәся авад нег сөнъ күңәв.
Дәкн тавн дугъу күңәв.

Тедү анъхн дунд
Барун зүүнь сәәдүдин
Машин улан кәлсн чибджнндж дусад
Манурлдгсн суудг.
Дәкн тавн дугъу күңәд ирв.
Барунь олн сәәдүд
Богд ююгъан буульв.
Зүүнь олн сәәдүд
Зеерд ююгъан мактлдгсн бәәдг.
Джил насн хойран
Джидин үзүрт өлгий.
Джилв бах хойран
Гагцхн Джанъгъртан өргий.
Эзн деерән әргәд,
Энъгин олн әмтнәннь төлә
Байн әмджл нертә
Әлкән йүүләд өгий.
Бух нигт гидж
Хәрү хәләгсн боднь манд уга,
Уул өндр гидж
Өргл өөднь әс гаргсн күлг манд уга.
Улагъад иргсн
Заагъин улан төмрәс бичгә әй
Урсад иргсн
Заагъин хар далагъас бичгә әй
Агсад иргсн күчтә хаань
Мөсн шар зевин үзүрәс бичгә әй.

Эн йовх бийдэн
Буру уга зөвөр өнъгрий.
Эцүстк сүмсндэн
Гурвн му заятнас зääлдж,
Арүлгсн сукбодин хутг
Хамдан олий — гидж
Бат арвн хойр номин
Авшг авгсн бäädг.

Богдин гучн тавн боднъ болад,
Далн хойр далан хаадуд болад,
Дала Джанъгърин зергд нирглдсн бäädг.
Арз ут болад,
Көл-көлән дерллдäд,
Көлцү сокту болад унв.
Асхн ора болад ирв.
Тедү анъхн дунд,
Эзн Джанъгърин хатн,
Арвхкн зургъахта Шавдл,
Найн хойр бернтä
Нääми минъгън чивчгъстä,
Нärхн шар алтн ятгъ
Арвн цагъан хургъндан авб.
Дорк долан бернд
Дуутин оln шастр джинънүлäд авб.
Минъ нертä уулта
Минъдин цагъан толгъата,
Эрк Тугин көвүн
Эрвр Зүүгин Минъян,
Шар алтн цуурар
Алтн ятгъин айс
Алдл уга дахв.
Цур ятгъ хойрин айс
Алдл уга дахлцв.
Арг удан Хонъгър
Галвр эгшг дуугъар

Джинънүлэд авб.
 Додан наста Дууна Герл,
 Тавн наста Танъсг Герл
 Алтн Гүргин көвүн
 Мөнъгн Герл агъ ахта
 Зургъан кўмн онцлдв.
 Делкән шар нарн
 Дегджд гархин алднд
 Эзн нойн Джанъгър тинидж босв.
 Хурдн Цагъан замнъ
 Шүүсинь белдэд ирв.
 Эзн нойн Джанъгър
 Шүүсән зооглл уга,
 Уха тунъгъагъад бāāv.
 Хурдн Цагъан замнъ
 Гучн тавн боднъднъ
 Гучн тавн элч гаргъв.
 Далан хойр далан хаадудтнъ
 Далан хойр элч гаргъад
 Дала Джанъгърин зергд цуглрв.
 Баатр богдин өргэд
 Багтмарн орв.
 Барун зүүнь сāадүд
 Барун зүүгъән олад суув.
 Баруниг ахлдг
 Байн Денъкин Алтн Цеедж
 Эзн нойн Джанъгърт медүлв:
 — Хāрин ик дāасн бāәнү?
 Хату ик йовдл бāәнү?
 Күнък цагъан ухандкан
 Күүнэд хāәрлти.
 Тедү анъхн дунд
 Эзн нойн Джанъгър
 Хārү зārлг эс өгв.
 Тедү анъхн дунд

Дарвд Алтн хаань көвүн
Дала Джилгын
Дав гидж суугъад медүлв:
— Сөнъ дала хан Джаньгър!
Сөмр уулин өргл болсн Джаньгър!
Орх нарнь сүүр талас,
Орг Йондн уулин наад бийäs,
Күслнът Күдж Зандн хаанагъас
Күрәд, залад иргсн
Арвхкн зургъата агъ Шавдл
Тас уга болхнь,
Тавта олн боднъгудтагъан
Күүнәд хяәрлн.

Хәрү зәрлг әс өгәд бәәв.
Тедү анъхн дунд Джилгын:
— Äл уга медүлсв,
Äмскл уга анъхртн:
Эзн Джаньгърин хяәрн билә,
Шар голин гурвн хаанла заргъцад
Шахан уга заргъан авад гарлав.
Тана зергин хяәрн билә:
Гучн гурвн буругъичн өгсв,
Дөчн дөрзн әрлгъичн өгсв.
Ўгәрв гидж әрлгъ әрәд угав,
Өнчрв гидж төр әрәд угав.
Әрлгъ минь негн болтха:
Күнък цагъан ухандкан
Келдж нанд хяәрлн.

Хәрү зәрлг өгсн уга.
Дәкәд Джилгын:
— Сәәнәрн әәлгъс гинч?
Сән гихнь Хоньгър бәәна.
Сәәхнәрн әәлгъс гинч?
Сәәхн гихнь Минъян бәәнә.

Ухан гихнѣ Алтн Цееджд бѣәнѣ.
Гучн тавн боднѣчн
Бийлѣчн йилгѣл уга
Хаадудин кѡвѣд болдг бидн! — гигѣд
Дарцг цагѣан ѳѳдинѣ
Дагѣа урлм татдж оркад гарв.
Кѳрджнѣнгсн олн боднѣгуд
Кѡл кѡлдѣан гарад одв.

Тедѳ анѣхн дунд
Эзн нойн Джанѣгѣр:
— Мѡрч Буру Манѣна! — гигѣд дуудв.
— Бумбин сѣѣхн зеердиг тавл! — гив.
Шинджѳр мѡнѣгн ногтинѣ авад,
Шивд мѡнѣгн хазаринѣ авад
Гѳѳгѣд гарв.
Бумбин кааз дунд,
Бусл дѡрвн зандн голин цудхлнѣд
Архлгдсн зеердиг,
Шинджѳр мѡнѣгн ногтарн ногтлад,
Салдргѣинѣ уйхин алднд,
Шар мѡнѣгн кѡмлдргѣ
Сай дунднѣ джнѣнѣд,
Го занднѣ ѳзѳрт,
Гольшг улан элснд
Гурвн долан хонгт уюлв,
Арнэл зеерд тав болад ирв.
Тав болгснѣ кемджѣнѣ ямарамб гихнѣ;
Дарцг цагѣан ѳрвнѣгѣн
Давсг талан авад,
Чикн цацу далнѣгнѣ
Цоргѣ болад ирв.
Нѳдн цацу кѳклнѣ
Эрвнѣ болад ирв.
Сѣн бийѣн
Сѣѳр талан авад,

Сăахн бийăн
 Цеедж талан авад,
 Хурдн бийăн дөрвн алтн гашг
 Турун талан авад;
 Туула сăахн зоота,
 Тошл сăахн гуйта,
 Еньсг сăахн толгъата,
 Öрм сăахн нүдтă
 Öргн сăахн цееджтă,
 Öл йонъхр дөрвн гашг алтн турута,
 Найн алд шур сăахн сүүлтă,
 Нăамн алд сувсн сăахн делтă,
 Тунджрмудин тохм
 Долан зун гүүтă,
 Долда зеерд аджргъта,
 Аджргъин уугъин үрн,
 Дольнъгръхн сăахн зеердиг,
 Дуут Джанъгрин öргă талан зөрүләд гарв.
 Эзн Джанъгрин үүднд
 Тохкин селгăн болв.
 Дег мөнъгн делтр тальвад,
 Дегц минъгън тохм тальвхин алднд,
 Дегц дөчн дөрв бульглад авб,
 Дöш мөнъгн эмăл тальвхин алднд,
 Зурлдгч зуран экнд
 Зуугъин шар алтн хурдгънъ гүвдăд унв.
 Шур сăахн сүүлăн сеглдж бăагъăд,
 Зуран хар махан дахулв.
 Турмин алтн кöвцг тальвад
 Ке хөрн тавн тöдгтă
 Цагъан мөнъгн татурар татв.
 Гольшглогъин зеердиг чишктлнь татад,
 Танъчс мөнъгн савхадинь
 Турмин алтн кöвцг дорнь
 Торгъад хайв.

Танъ шар алтн омрувч
 Далан хойр шар алтн товчинь,
 Далин бәргр хар махнд,
 Дәәвлтл татад товчлв.
 Дөш мөнъгн әмәлин бүүргд
 Тасмин цагъан джолагъинь өлгәд оркв.
 Бугъ мөнъгн цулврас бәрәд,
 Богдин үүднд цевүләд бәäv.
 Эзн нойн Джанъгър
 Эвинь олдж хувцлв.
 Эрвнъ пертә киилг зооглад,
 Эрднъ хул бишмд зооглад,
 Дөш цагъан бииз зооглад,
 Энүниг цугъараг дарулхд
 Далан туулн мөрн үнтә
 Бүгр лүүднъ бус бүсләд,
 Намчин нег өрк үнтә,
 Намджл торгън альчуран хавчулад,
 Зун нәәмн давхргъта
 Зулг башмг госн
 Зууза дарн мелмләүләд;
 Дөш мөнъгн дуулхан зооглад,
 Гучн царин арсар голлгсн,
 Далан царин арсар девллгсн,
 Талта тавн минъгън тасмта,
 Тавн минъгън бөкин көвүд шахад гүргсн,
 Могъа мөнъгн гүрлгътә,
 Найн сарднъ хатагсн
 Нәәтг залу занднла харгъулдж ишлгсн,
 Гуру газр цагъан мөнъгәр товчлгсн,
 Дөрү газр цагъан мөнъгәр альхлгсн,
 Иш-маля хойр зоклцгсн
 Барун гартан бәрв.
 Күдр зандн өрк алхад гарв.
 Күсгсн зеерд

Күрл мөнъгн дөрә өгәд чичрв.
 Күдр алтн тах
 Күрхин алднд
 Огътръуд күрн голъглад,
 Орм дундан тусад,
 Елвин негәр бухад одв.
 Дасгсн Джанъгър
 Турмин алтн көвцг деерән
 Тогляд тусхларн
 Барун күрл мөнъгн дөрә
 Хәнъкиүлл уга тусв.
 Дольнъгърхн зерд
 Дуут олтн цахриг
 Дугърн булъглад одв.
 Зүн аминъ нугълад,
 Зүн өвдг деерән авад,
 Барун аминъ нугълад
 Барун өвдг деерән авад,
 Бамбин күдж зандн өргәгъән
 Барун ам татад гархларн,
 Батин төләд
 Бәрм зандар зүүгъәд ишлгсн,
 Кеегъин төләд
 Кесг зандар ишлгсн,
 Кермин нәәмн минъгън хәркрәтә
 Агр зандн джид
 Арвн хойр хадж шаргтл сугълад авб,
 Бумблугъән үрүдәд джинънв.
 Шикрлүгъән үрүдәд,
 Шилвлзгсн Хонъгърин бамбр зандн
 Оргәд күрәд ирв.
 — Хонъгър, бәәнчи? — гигъәд дуудв.
 — Бәәнә! — гигъәд гарад ирв.
 Алдр нойн Джанъгър зәрлг болв:
 — Аагъар негн цусн

Альк уулин белд
Асхрхинь медх бишв...
Арви цагъан ясн
Альк уулин белд
Агрхинь медх бишв...
Альви хар сүмсән
Альк тамин йорал зөрхинь медх бишв...
Ар Бумбин оран батл! —

Гидж келәд джинънв.

Медәд уга найн хойр
Занди голан гатлад,
Тиигдж йовхин алднд,
Барунь арви долан боднъ
Алти Цеедж ахта:
— Алдр нойн зерг, түрд гити.
Амн үг медүлс би...
Негдв гидг болхнь,
Нег гундл минь
Амнь ки хәәрлвт.
Хойрдв гихнь,
Бийлә минь әдл Хонъгърт
Бийим өгдгти юмб?
Гурвдв гидг болхнь,
Бумбин ори танд керг уга болхнь.
Нанд чиги керг уга.

Алдр богд:

— Амр тавта бәәтн! — гидж келәд
Нари гархин барун үд темцәд,
Чиг үзг уга джинънв.
Медгси найн хойр
Занди голан гатлад джинънв.
Зуўнь арви долан боднъ күрәд ирв...
Зууднә нойн Гүмб ахта:
— Алдр богд, түрд гити.
Амн үг медүлс би...

Негдв гидг болхнь
Нег гундл минь,
Амнь ки хяарлвт.
Хойрдв гихнь,
Бийлә минь äдл Хоньгърт
Бийим өгдгтн юмб?
Гурвдв гидг болхнь
Бумбин орн танд керг уга болхнь
Нанд чигн керг уга.

Алдр богд:

— Амр тавта бääтн! — гичкäd

Нарн гархин

Зун үзг темцäд джинънв.

Эн нойн богд

Гарх нарнь сүүр тал,

Ганьдиг Алтн уул давад,

Чиг үзг уга джинънв.

Ар Бумбин орндан

Иджл уга арг улан Хоньгър үлдв.

Туньджур мөнъгн толгъата,

Улавр мөнъгн өрвлгtä,

Эр барсин зүрктä,

Күүкн бүргд шүүрлгтä,

Йир хурдн шар-цоохр итлг

Нег девäд одхнь

Йирн берä девдг,

Тиим итлг күүклдж эс күрм,

Шулмин хан Догшн Шар Гүргүд

Зәнъгнь дүүгäд күрäд одв.

Сонъси бийäрн Догшн Шар Гүргү

Долан хонг шүүснäсн гарв.

Хүвлгäтин Хурдн Шар түшмл:

— Догшн Шар Гүргү, та

Шүүснäсн юнъгад гарвт? — гидж сурв.

— Шар түшмл минь, сонъсич...

Энд, гарх нарнь сүүр тал,
Гандиг Алтн уулин наад бийд,
Ўзнъгин ончн Джанъгър гидж бээдг,
Бийләрн äдл гучн тавн боднъта,
Бийасн ўлў арг улан Хонъгърта гинä.
Арг улан Хонъгър гагцар гинä...
Богд ахта гучн тавн боднъ
Ду-чиг уга гинä...
Ар Бумбин оринь
Довтлхинь ягъдв?
Бумбин цагъан уулинь булгълад,
Бумб далагъинь ширгäгъäд,
Бумбин улан Хонъгъринь
Долан давхр газр дор
Догшн улан тенъгсин йоралд хаяд,
Нääмн минъгън шулмин гарт
Огхлә ягъна? — гинä.

Тииклә хўвлгъätин
Хурдн Шар тўшмл келнä:
—Зäрлг зөвтä болад ўнн—гинä.
Зөвин гундл танд медўлсв.
Алдр нойн богд
Äмд гарад одгси болхнь,
Угнъ амрдган медх бишв...
— Джанъгър тедў хўвлгъätä болхнь
Би чигн тедў хўвлгъätä-би...

Ик дока делдäд,
Ик церг цуглулад;
Дунд дока делдäд,
Дунд церг цуглулад;
Багъ дока делдäд,
Багъ церг цуглулад;
Шорагъас нигт,
Шоргълджнас олн церг цуглулад,
Таслгси тоогъан тавн саяр алдад,

Тавта Джаньгъриг зөрәд гарв.

Көдә ик гидж өвсн кўртхш.

Дала ик гидж усн кўртхш,

Басл кесг цагтан зүүләд оркв.

Баатр Джаньгърин

Онъ Цагъан байнагъар

Орад ирв.

Дала ик гидж

Усн кўртл уга йовсн цергт

Арк махн хойрарн

Арвн хойр сара кўмсн болв.

Тиигв чигн Джаньгърин орн анъхун.

Минъяниг довтлв.

Арта зандн голиг ўрўдәд

Алтн Цееджиниг хольвлв.

Гўн Хар дала ўрўдәд

Гўмбиниг хольвлв.

Тиигв чигн ар Бумбин орн анъхун.

Гал ўдин алднд

Баатр Джаньгърин өргәд бәәгсн

Базг улан Хоньгърт

Бахта зәнъгнь дўўгәд кўрәд ирв.

Хоньгърин кўнък цагъан ухань

Буднъ болад,

Кўнд зандн толгъань

Дуунг болад,

Нег хурла талан гўўгъәд

Нег Джаньгъра талан гўўгъәд,

Хурла Хурдн Цагъан гевгүдән

Гўўгъәд одв.

— Далан хойр далан дархдиг

Догши цагъан дунъгар

Дуудад хәәрлти...

Дунъч Цагъан Мандж

Дунъ зургъа тўләд авб.

Далн хойр далан дархдуд
 Джаньгърад кўрәд ирв.
 Эзн богдин өргәд
 Хатагсн хар болд шивә делдв.
 Хоньгър Джаньгъра талан гүүгъяд орв.
 Көк шар-цоохр барагъинь уудлв.
 Узнъ алдр хаанас нааран
 Эвшәлгъяд уга
 Күдр цагъан саадг авб.
 Тавлдж бәәгъяд көвчлхнь богд ахта
 Тавн зун бөкин көвүн
 Арә гидж көвчлдг.
 Арг улан Хоньгър
 Даньгин бийәр көвчлдг аргъ ядв.
 Тиигдж йовтл,
 Тугин үзүр хулсн мет ярлзад,
 Джидин үзүр зегсн мет зерлзәд,
 Догшн Шар Гүргүн церг
 Дуут богдин өргәг
 Долан түмәр дуньгърулад авб.
 Дуутин улан Хоньгърин
 Дотад долан түмн сүр дөргләд,
 Күдр цагъан саадгиг
 Даньгин бийәр нугълад авб.
 Бөк гурвн көвчинь өлгәд оркв.
 Күдр цагъан саадгиг
 Багтмгъарнь онлад
 Татад-татад тальвна.
 Тәвн бухин толгъа
 Дегц-дегц унна.
 Дуут Джаньгърин өргәг
 Долан хонг өгл уга халцна.
 Күдр цагъан саадгиг
 Багтмгъарнь онлад
 Деләд-деләд тльвна

Дегц найн бухин толгъа унна.
Дуут Джанъгърин өргӓг
Дӓкн гурвн долан хонг
Өгл уга гүвдлдв.
Догши Шар Гүргүгъин
Хүвагъӓтин Хурдн Шар түшмл
Далн хойр бух гатцас
Дала улан Хонъгъриг хав.
Цӓӓтлнъ татад,
Цӓклтлнъ татад,
Онъдсхан газр
Улан чиг өсртл татад,
Улан голинъ зөрүлӓд тальвад оркв.
Сумн энд шуугдж ирӓд
Барун гаринь ут харвад одв.
Базг улан Хонъгър чишкӓд авб.
Нӓӓмн минъгън уул давад одгсн,
Найн хойр дала гатлад одгсн
Нӓӓтг нойн Джанъгъран дуудв.
Нӓрхн цагъан дуугъинь
Өл кӓк галзн кӓлг сонъсад оркв.
Джанъгърадан гӓӓгъӓд орад ирв.
Джанъгърин Шавдл хатн
Базг улан Хонъгъриннъ
Барун гаринь орагъад өгв.
Базг улан Хонъгър гарад,
Дуут Джанъгърин өргӓд
Дугърн халцад бӓӓв.

Кӓк галзн кӓлг
Хонъгърин өргӓд гӓӓгъӓд кӓрӓд ирв.
Хонъгърин бамбр зандн өргӓ
Хольвергсн бӓӓнӓ.
Зандн Зул хатн
Орх нӓк, гарх газр
Олдж ядад гӓӓгъӓд йовна.

Көк галэн кўлг
 Хатнд гўўгъад кўрэд ирв.
 Көк галэн кўлгиг
 Тавинг олад тохв.
 Дөш мөнъгн эмәлин бўўргд
 Ут цагъан болдиг өлгәд
 Дөрвн хар турунднь мөргәд авб.
 — Эзн богд керг уга гигъад оркгсн.
 Нутгиг харса бәәдж,
 Нәятг улан Хонъгър
 Голан өгәд орквзго.
 Бумб далала әдл
 Дала чигн олдх,
 Намла әдл
 Нег шивгчн, хатн чигн олдх.
 Зуг нәятг улан голинъ
 Амд авч гарч үз! —
 Гигъад тальвад окв.
 Көк галэн кўлг
 Көөрк Хонъгъран темцәд гарв.
 Энъгин олн шулмс
 Энънн арднь орв.
 Хонгин олн шулмс
 Хомнн хөөннь орв.
 Бугъ мөнъгн цулвран
 Бумин негәр шўўрүләд,
 Бумбин улан Хонъгъртан кўрэд ирв..
 Хонъгърин дотадиннь
 Долан түмн сүрә дөргләд,
 Баатр Бумбин
 Шарт зандн ура дуудад,
 Ут болдан сугълад,
 Дунд бухар дәврәд орв.
 Сән муугъинь йилгън чавчад,
 Саадг талкинъ савн чавчад,

Найн хойр бархтинь тўлхн чавчад,
 Ардан хālāн гидг болхнь,
 Баатр Джаньгърин өргä тал
 Бумин олн церг уўмāд оч.
 Кōк галзн кўлгин
 Алтн джола эргўлад,
 Баатр богдин өрга өгл уга чавчлдв.
 Дуутин улан Хоньгър
 Ухан дундан санв:
 „Долан давхр газр дор
 Догшн улан тенъгс зōрхиннь ōмн,
 Догшн Шар Гўргў чамаг
 Урьдд әрä дуута
 Улан-цоохр тугичн хугълад,
 Джинъгл мōнъгн орадчн
 Джирн хойр дарад,
 Давхрлдж ўмсгсн
 Далн давхр шар-цоохрасчнь
 Давхр атхад авхнь
 Ардк алдр Джаньгърин өргä яяхв?..
 Ōмнк Шар Гўргў чама яяхв?..“
 Догшн Шар Гўргўн бухар орад одв.
 Улан-цоохр тугинь хугълад одв.
 Джинъгл мōнъгн ораднь
 Джирн нег дарад одв.
 Давхрлдж ўмсгсн
 Далн давхр шар-цоохраснь
 Давхр атхад авад одв.
 Арг улан Хоньгърин
 Нег талк матлгътин
 Найн хойр хавснд
 Нāāmн минъгн багър дегä тусв.
 Наад талк матлгътин
 Найн хойр хавснд
 Нāāmн минъгн багър дегä тусв.

Зула дунднь
 Зургъан минъгън үлдин ир шаргад ирв.
 Давсгиннь экиднь
 Далн хойр джидин үзүр шаргад ирв.
 Дала богдан дуудл уга дääвлв.
 Бумбин улан Хонъгър
 Күүнә гарт орна гидг ююна сандж гигъад
 Көк галзн кўлгән гуйдад одв.
 Көк галзн кўлг өлкәдәд одхларн
 Нәәмн минъгън багър хугъчад гарад одв.
 Нәәхлгсн Хонъгър
 Нәәтг улан голдан кўргсн
 Нәәмн минъгън шавта гарв.
 Уулиннь төөрцд,
 Уснаннь гатлгънд
 Улан голта дääвләд,
 Уйдл уга йисн сай цергинь таслад авб.
 Арднь анъгър-анъгър инәв:
 — Эн хан болдж
 Эргү хан бол!..
 Ардк богд ахта
 Гучн тавн боднъгиминь
 Яях юмб? — гидж санв.
 Күнък цагъан ухань буднъ болад,
 Көөрк Хонъгър алдлад унв.
 Догшн Шар Гүргү ирәд,
 Хасг төмр тергнлә
 Күүнә көврдгин чинән
 Хар болдар кўлв.
 Нәәмн минъгън шулмин гарт өгв.
 — Öдр дунд
 Нәәмн минъгъ цокти,
 Нәәмн минъгъ цольгти.
 Амсхлд арвн хойр тамин
 Ам кедгснәс үлү зованъ үзүлти.

Долан давхр газр дор,
 Догшн улан тенгсин йорал дор хайтн.
 Далан хойр джилдән мантн — гив.
 Аср улан нүкәр
 Авад орад одв.
 Дуут Бумбин оринь довтлв.
 Дуут Джаньгърин зеерд адугъар
 Нег хаалгъ гаргъв.
 Дуут Бумбин оринь
 Долан хаалгъар туув.
 Өлг ноха,
 Өнчн көвү үлдäl уга туув.
 Эзн богдин хатн ахта
 Далан хойр хаань хатдиг
 Нег шинджүрәр холвад туув.
 Бамбин Цагъан уулинь булгълад,
 Бумб далагъинь ширгәгъад,
 Дуут Джаньгъра гих неринь таслад
 Туугъад авад одв.
 Догшн Шар Гүргү урагшлад гарв.
 — Джаньгъра нутгиг
 Хорт дала, Шүүт дала хойрин хоорнд,
 Хумха цагъан бетгд нутглултн! — гигъад йовб.
 Эрт әкн цагт,
 Эн Бумбин орн тунъхн цагт алдулгсн
 Эзн нойн Джаньгър нег юмнд чигн күрәд уга.
 Шилвлэгсн зеердин
 Шүлмин улан өөкн тасртл зүүләд одв.
 Арг улан Хоньгъран мартн зүүләд,
 Ар Бумбин оран мартн зүүләд йовдж йовтлн
 Алтн шар бәәшнъ харгъад ирв.
 Галвр зандн терзәрнъ хәләв.
 Хәлән гидг юмн болхнъ
 Цааран хәләхнъ,
 Цаад халхин герлд,

Цаад зүгин зандн сөөд тоолгдм,
 Наад халхин герлд
 Наад зүгин зандн сөөд тоолгдм,
 Ор гагцхн арагнь күүкн сууна.
 Намджл торгън альчурарн
 Наадад геглэгсн суудг.
 Джаньгър галвр зандн терзър орад одв.
 Дунъ цагъан гараснь авад
 Дагъмндж оркад гарв.
 Зеерд деерән гарад йовб.
 Кесг үйдән гүүлгәд
 Орчлнъгин Күрл Цагъан тенъгсин көвәд,
 Эр цагъан чолугъар бәәшнъ бәрв.
 Нөкр нәәджнр болв.
 Түүндән нутг усн болв.
 Тер хатн саата болв.
 Арвн сарин нүр үзәд көвүн гарв.
 Билгин Шарвнъ нертә үлдәр
 Хар болд киисинъ керчәд авб.
 Көвүн гурв хонад,
 Гулзнь зеердинъ унад анъгъучлв.
 Анъгъучлад эцк эк хойран теджәгъәд бәәв.
 Эәдж аав хойрнь
 Эркүлдж бәәгъәд
 Гунхн Улан Шовшур гидж нер өгв.
 Нарн гархин зүн үзг тал
 Анъгъучлад йовтл
 Күчтә күлгин тоосн гарв.
 Тер тоосиг көвүн
 Öмнәснь угтад гарв.
 Күрәд ирн гидг болхнь,
 Арвн долан күлг хантрата бәәнә.
 Ахлгч күүнә күлг билтә гидж санв:
 Зан тавг
 Хәәсн хар күлг

Хантрата баянă.
 Тер кўлгин омрунднъ
 Арвн долан боднъ сўўдрлдж сууна.
 Тер кўлгин эзн билтă — гидж санв:
 Арвн долан боднъгин
 Деед бийд суугсн Гўмб
 Кўвўг кўрăд ирхлă
 Арнзл зеердăн тăнв,
 Амд бирмн кўвў тăнхш.
 — Алдр нойн Джанъгъриминь
 Арвн цагъан ясинь
 Альк уулин белд аграчкăд
 Арнзлинь ундж йовх чама
 Ююнь аргъар аргълс — гидж босдж золгъв.
 — Аль Бумбин орна кўвўмбч?
 Кен гидг кўўнă кўвўмбч? — гидж сурв.
 Кўвўн келв:
 — Аль Бумбин орнагъан чигн меддг минь уга,
 Кен гидг кўўнă кўвўгъан чигн меддг минь уга,
 Эдж уга эрăн цагъан кўдăд
 Ээдж аав гурвулн бăадвдн — гив.
 Кўвўн сурв:
 — Кўлг мўрдтн зовньсн юн ахнр билă-та?
 — Бидн энд бăадг
 Нарн Гўшг Зандн хаань боднъгуд билă бидн.
 Нарн гархин барун ўзг тал бăадг
 Шар голин гурвн хаань
 Алв авад хăрдж йовна бидн.
 Мă кўвўн,
 Ўўниг аавдан авач ѳг — гигъăд
 Нег мўр ѳгв.
 Асхн ора хăрăд ирв.
 Аавнь ѳмнăснь гарад ирв.
 — Сăн эцгин нериг
 Му кўвўн гутана гидгнъ эн!

Чамаг нутгт хоцргсн
 Даагъ, бääс цуглулдж
 Ир гилүү би? — гигъад
 Хорт хуйгиннь хормагъас авад
 Хөөнән хөр гүвдэд,
 Омнән арв гүвдэд оркв.
 Көвүн унгсн дөш мөнъгн дуулхан
 Авад үмсэд,
 Арнзлан услад, архлад унтв.
 Орүн босад арнзлан унад,
 Нарн гарх барун үзг тал
 Анъ, шову харвдж йовн гихнь
 Күчтә кўлгин тоосн харгдв.
 Угтад кўрэд ирв.
 Арвн долан кўлг хантрата бääнә.
 Ахлгч күүнә кўлг билтә гидж санв:
 Агсг улан кўлг хантрата бääнә.
 Агсг улан кўлгин сүүдрт
 Арвн долан боднь сууна.
 Ахлгч Күнъкән Алтн Цеедж
 Ухан дундан санна,
 Арнзл зеердән тәннә,
 Амд бирмн көвү тәнхш.
 — Алдр нойн Джанъгъриминь
 Арвн цагъан ясинь
 Альк уулин белд әгрәчкәд,
 Арнзлинь ундж йовна? — гидж золгъв.
 — Аль Бумбин орна көвүмбч?
 Кен гидг күүнә көвүмбч?
 Көвүн келв:
 — Аль Бумбин орнагъан чигн меддг минь уга,
 Кен гидг күүнә көвүгъән чигн меддг минь уга.
 Эдж уга эрән цагъан кōдәд
 Эәдж, аав гурвулн бәәдвдн.
 — Мә көвүн үүниг

Аавдан авач өг — гигъад
 Көдән чинән
 Көк джилнъ суман өгв.
 Суминь авад көвүн хәрәд ирв.
 Өмнәснъ Джанъгър гарад ирв.
 Өмнәснъ көвүн
 Көдән чинән
 Көк джилнъ суминь өгв.
 Тер суминь тәндж оркад,
 Ар Бумбин оран санад ирв.
 Арг улан Хонъгъран санад ирв.
 — Көвүн кен өцклдүр чамд,
 Ямаран күн мөр өгв?
 — Нарн гарх зүн үзг тал
 Анъ, шову харвдж йовтлм
 Күчтә күлгин тоосн гарв.
 Өмнәснъ угтад одув.
 Одн гихнъ
 Арви долан күлг хантрата бәәнә.
 Арви долан күлгин сүүдрт
 Арви долан боднъ эгшгладж сууна.
 Ахлгч күүнә күлг билтә гидж санв би:
 Зан тавг хәәсн хар күлг хантрата бәәнә.
 Тер күлгин эзн билтә гидж санв би:
 Арви долан боднъган
 Ахлад сууна.
 Бийнъ эзн күн
 Биш кевтә болна.
 Деерән эзтә күн билтә гидж санв-би.
 Зүүнь үүлд
 Зүткәд бәәхнъ
 Эзнәсн зөвән авад гардг өвгн кевтә болна...
 — Эндр сум чамд,
 Ямаран күн өгв?
 — Нарн гарх барун үзг тал

Анъ, шову харвдж йовтам
 Күчтә күлгин тоосн гарв.
 Угтад күрәд ирн гихнъ
 Арвн долан күлг хантрата бәәнә.
 Ахлгч күүнә күлг билтә гидж санв-би:
 Агсг улан күлг хантрата бәәнә.
 Делх талан делтә,
 Хаах талан сүүлтә,
 Барун гуйдан
 Бумбин алтн тамгъта,
 За дөрвн уул давад одв гидж
 Көлсн уга,
 Занъгъл дөрвн дала гатлв гидж
 Цуцрдг уга кевтә болна.
 Тер күлгин эзн билтә гидж санв би:
 Баругъан ахлад суухларн
 Барунъ үүлд зүдкхнъ
 Эзнәсн зөвән авад гардг өвгн кевтә болна.
 Өмнәснъ баатр Джанъгър келв:
 — Терчн мини гучн тавн боднъ билә.
 Бумб дала гидг далата билә-би,
 Бумбин Цагъан уул гидг уулта билә-би,
 Далн хойр хаанъ ор әздг билә-би.
 Мини джиргъл гидг джиргъл
 Деедин долан орнд уга билә.
 Дордин долан орнд күсл билә-би.
 Боднъ залу хаанъ джич билә-би.
 Бумб залу хаанъ джилик билә-би.
 Мергн Торц хаанъ ач,
 Үзнъ алдр хаанъ үрн билә-би.
 Айлгсн дәәсән дардг билә-би.
 Амлгч зәрлг минъ заягъар бүтдг билә.
 Алдр нойн Джанъгър гидг кумб.
 Гал деерән гагц билә-би.
 Газр деерән өичн,

Гагцхи Джангър гидг кумб.
 Джиргълин минь дутунь чи билäch.
 Чамаг хяаггяд гарла-би.
 Ар Бумбин оран долъад авгсн
 Гунхи Улан Шовшур минь! — гиггяд
 Дарцг цагъан әрвнъдән теврәд авб.
 — Арг улан Хонггъран долъад авгсн
 Гунхи Улан Шовшур минь!..
 Омнәснь Шовшур келв:
 — Гал деерән гагцв гинәлмт.
 Хойр үгинтн заагт орад бәәдг
 Хонггър гидг юн күн билә?
 — Арг улан Хонггърин минь
 Алькинъ-алькинъ келнәч?
 Үгәрхд минь мал Хонггър билә,
 Ончрхд минь онр Хонггър билә,
 Дән талм минь шивә Хонггър билә,
 Дәәвлх талм минь түшг Хонггър билә!
 Келхлә келн улам Хонггър билә!
 Бәр гисиг бәрдг билә,
 Барчс гисндән довтлдг билә.
 Алькинъ-алькинъ келх-би!..
 Газа бәәгсн зеерднь
 Далн хойр цуурдад авб:
 — Эр күмн нутган әс сангсн болхнчн,
 Эр мөрн би бумблугъин каазан санв-би!
 — Джанггър әмәлән чирәд гарв.
 Арнзл зеердиг тавинь олдж тохад,
 Дәәннь олн лүвцән лүвцләд,
 Зеерд деерән гарв.
 Ухан дундан санв:
 Арг улан Хонггъран яяхв?
 Ардк Гунхи Улан Шовшуран яяхв?
 Гунхи Улан Шовшуран дуудад авб.
 Барун гартаснь бәрджәггяд келв:

— Тер көкрджәсн көк Маньср уул үздж бәәнч?
 Экинчн төркн,
 Эврәнчн нагъцир, Шаджи Девә гидг хаанад
 Экән күргдж оркад,
 Эцгәс көвүн гардг —
 Ар Бумбин оран аагъул! — гидж келәд джинънв.
 Дам-дамдан архлгсн,
 Давхр олн джилд эмәлтәгъән тавлгсн,
 Бамблугъин сәәхн зерд
 Зу Зандн голан үрүдәд орв,
 Зургъан минъгън шилән кедн цонънад одв.
 Гегән өдрин бийднъ
 Гегйә алтн тоосан геегъад оркв.
 Кесг цагтан-гүүлгәд
 Эрцс Бумбин оранн орад ирв.
 Шикрлүгъән үрүдәд орв.
 Ширкгинәгъяр дәврәд ирв.
 Алтн шар бәәшнъгин ормд
 Агр шар керснъ ургъад бәәдж.
 Бумбин күдж зандн өргәгъярн орад ирв.
 Бачнънгсн шар керснъ ургъад бәәдж.
 Үг сурх
 Ончн көвүн чигн уга,
 Олг ноха чигн уга.
 — Кишгтәхн Бумб дала әс билү?
 Кишг өргн Джанъгър әс билү?
 Нег үг сурх кумн
 Ягъдж әс үлдгсн болна? — гидж сандж йовна.
 Нег уурцас утан бүргәд бәәнә.
 Күрәд ирн гидг болхнъ
 Ууль хар уурц бәәнә.
 — Герт золгъх күн бәәнү? — гигъад дуудв.
 — Үзнъгин ончн Джанъгър
 Иргсн биз! — гигъад гарад ирв
 Цал буурл сахлта авгъа.

— Авгъа, эн орн ягъла?
 — Алькинъ-алькинъ келхв?
 Дуут Бумб оричн...
 Догшн Шар Гүргү
 Долан сай цегәр
 Дуут Бумбин оричн довтлв.
 Дольнъгърхн Хонъгъричн
 Долан давхр газр дор,
 Догшн улан тенъгсин йоралд, хайв.
 Авад одгсн нүкнәнн
 Амн деернъ сууна би...
 — Авгъа, эн мөр бәрджәтн.
 Хавтгъасн хойр алтн тулан тулад,
 У дунднъ хойр тулад
 Уутъм дунднъ нег тулад орад одв.
 Арднъ бәәгсн Гунхн Улан Шовшур
 Бумблугъан үрүдәд орад ирв.
 Үг сурх
 Ончн көвүн чигн уга...
 Тиигдж йовхин алднд
 Агр зандн джидин үзүр үзгдв.
 Гүүгъад күрәд ирв.
 Зеерд деер гарад окв.
 — Герт күн бәәхнъ
 Мөрнә цулвр тальвти!
 — Амд бәәдж
 Арнзлини цулвр тальвх минъ уга! — гигъад гарад ирв.
 — Арвн джил болгсн
 Аралджнъ мөрт орна-би,
 Хөрн джил болгсн
 Хорхан мөрт орна-би,
 Хәәртә Бумбин орна мөрт орна-би.
 Хурдн зеердин цулвр тальвит!
 — Уг уга күүнә үрн биш кевтә болнач?
 Угта күүнә үрн кевтә болнач?

Арнэлин алтн джола эргүлдж
 Авгъадан байрта ир! — гигъад өгв.
 Арнэл зеерд хамрарн газр ўмсăд, ўнрчлăд гарв.
 Дуут Бумбин оран туугсн
 Долан хаалгъинь керчăд авб.
 Дотак хаалгъднѣ орад джинънăд гарв.
 Арнэл зеерд у голиг нег ишкăд джинънв.
 Джилă газриг
 Сара дундан авад,
 Сара газриг
 Хонга дундан авад хурдлв.
 Баатр Джанъгърин танъгъчарнѣ орад ирв.
 Баатр Бумбин орнѣ
 Арнэл зеердăн танъв.
 Көвүг танъх биш.
 — Нег цагин селгăгъăр алдулгсн
 Нăятг нойн Джанъгър
 Ирх биз гидж билă бидн,
 Ода ирдгăн уурад бăăснѣ эн...
 Көвүг танъл уга:
 — Көөрк Джанъгъриг алдж оркад,
 Арнэлинѣ ундж йовна! — гигъад
 Энллдăд, уульдад бăăв.
 — Эн орн кенăв? — гидж көвүн сурв.
 — Кезăнă баатр Джанъгърин билă бидн,
 Ода Догшн Шар Гүргүгъин
 Болв бидн — гидж келв.
 — Догшн Шар Гүргүгъин
 Ямаран холв? — гидж көвүн сурв.
 — Гурвн сара газр — гив.
 Көвүн Догшн Шар Гүргүгъин
 Öргă темцăд джинънв.
 Тиигдж йовдж йовтанъ өмнăснѣ
 Нăрхн улан тоосн гарв.
 Керăгъăс хурдн

Кер алг даагъта көвүн
 Керг бәрл уга хәвргәәрнә оньгрәд гарв.
 Гунхн Улан Шовшур дуудв:
 — Тат көвүн, золгья! — гив.
 — Ёг минь түргн билә,
 Ёул минь бачм билә, өтр келти.
 — Ёгчн түргничн медәд
 Учричнә сурс гигәд дуудлав.
 Көвүн өмнәснә келв:
 — Кезәнә баатр Джаньгәра нутга
 Көвүн билә-би.
 Ода Догшн Шар Гүргүгын зергд
 Бәәгд билә-би...
 Мана гучн тавн боднә ирдж
 Догшн Шар Гүргүлә
 Бәәр келддж бәәнә.
 Манахн ирхнә
 Авна гидг әс билү!
 Ардж нутган нүүлгәс гидж йовна-би.
 — Көвүн дәкн-дәкн кел!..
 Догшн Шар Гүргү
 Ямр кевтә бәәнә? — гигсн бәәнә.
 — Арг улан Хоньгәрин бәрц гидж,
 Хатасн хар болд шивә кедж,
 Түүнә газад бийәр
 Эр цагъан чолун шивә кедж,
 Түүнә газад бийәр
 Шитм харгәа шивә кедж,
 Түүнәннә газад бийәр
 Шорагәас нигт
 Шоргәлджнас олн
 Шулм маньгәс хойр цергтә...
 — Көвүн мана аав келдг билә,
 Тәвлгәт голин әкнд
 Тавн сай өргә бәәнә гидг.

Чини болтха.
 Бумбин оран авч ирэд,
 Дәкн шанънс-би.
 Ус уга ганъд бишәр
 Улс угагъар чөлмн нүүлгъ! —
 Гидж келәд гарад йовб.
 Арнзл зеерддән келв:
 — Манъгъдур гал ўдин анъхнд кўргәд ас.
 Эс кўргәд өгдг болхнчн
 Дөрвн хар туругъичн мөлтлнәв.
 Зеерд келв:
 — Манъгъдур гал ўдин анъхнд
 Гаслнъгин дөрвн дала дәәвлүләд,
 Туг тўмнъ барата
 Тўмн бухин әәтә,
 Залу зеердин тоосн билтә гихләрн
 Захин бухин зўркн чичрмәр
 Кўргәд өгсв би.
 Шитм харгъа шивә кўўчәд,
 Эр цагъан чолун шивә кўўчәд
 Голта лўўднъ тугин ўзўр ахта
 Гучн хойр тугинъ хугълад,
 Гурвн минъгън бәәринъ әвдәд,
 Догшн Шар Гўргўгъин
 Енъгр мөнъгн цагъргас
 Эс авдг болхнчн
 Кўўрг цагъан кўзўнчн над! — гидж
 Келәд хурдлв.
 Хагсн сумн кевтә гольглад,
 Хагсугъин шар гўлвр кевтә джилвләд,
 Туг тўмнъ барата,
 Тўмн бухин әәтә,
 Залу зеердин тоосн билтәл гихләрн
 Захин бухин зўрк чичрўләд
 Кўрәд ирв.

Омнәснъ гучн тавн боднъ
 Шаван тоолдад гарад ирв.
 Алтн Цеедж келн бәәнә:
 — Арнзлини тоосн мөн кевтә болна.
 Арнзллари андгъарта йовдг болх,
 Шивәд күргл уга бәрх билә.
 Савр, сәәхн күрнъ галзари
 Күрч бәрдж үз — гигъад мордулв.
 Торгъуль уга күрнъ галз
 Тордад күңәд жоладв.
 — Арнзллари андгъарта билә-би,
 Тальв! — гигъад чишкәд бәәв.
 Гучн тавн боднъгудтнъ
 Күргәд авад ирв.
 Гучн тавн боднъгнъ
 Селн-селн таалад бәәв.
 Көвүн келв:
 — Танд минн таалулх газр чигн олдх,
 Тана нама таалх газр чигн олдх.
 Урдар дәәнъ йосар болия.
 Гүмб зан тавг хәәсн харан гуйдад,
 Зүн бухинъ дәврәд орв.
 Алтн Цеедж
 Агсг улани гуйдад,
 Барун бухарнъ дәврәд орв.
 Арнзлан гуйдад,
 Гунхн Улан Шовшур
 Дунд бухар дәврәд орв.
 Сән муугъинъ йилгән чавчад,
 Саадг талкинъ савн чавчад,
 Хойр үзүринъ хомнн чавчад,
 Найн хойр бархтинъ тўлкн чавчад,
 Дөчн дорвн тугинъ хугълад,
 Дөчн дөрвн бәәринъ эвдәд одв.
 Гучн тавн боднъгин

Байн хар цуснь
 Ундн болад одв.
 Баатр цагъан арснь
 Хуйг болад одв.
 Нääтг улан голдан кӯрхлärн,
 Нääхлгсн Шовшур деерән хурад ирв.
 Нääтг Улан Шовшур
 Баатр Бумбин шарт зандн ура дуудад,
 Äгр зандн джидиг
 Багтмгъарнь чичäd,
 Ар сӯүвчärнь шувтрад,
 Шитм харгъа шивä кӯүчäd,
 Эр цагъан чолун шивä кӯүчäd одв.
 Хатасн хар болд шивән үүд
 Хамхлдг аргънь ядв.
 Гурвн долан хонг чавчлдв.
 Түүндән дääсн нигт болад,
 Гучн тавн боднъгнь бух бухд тарад одв.
 Гунхн наста Шовшур Алтн Цеедж хойр
 Данъгин бийär үлдäd бääв.
 Гунхн Улан Шовшур хääкрв:
 — Аав минь уга цагт,
 Бий минь гарад уга цагт,
 Ар Бумбин ори-минь довтлдж авад,
 Эзнъ кӯрäd ирхлä
 Эминнь хорма дор шивлддгчн юмб?
 Эр болдг болхнь наар гар! — гигъäd дуудв.
 Эр эс болдг болхнчн
 Хар болд шивäгъичнь кӯүчäd,
 Енъгр мөнъгн цагъргасчн
 Зөг арвн цагъан хургъар
 Авхдан кӯрв би! — гидж келäd
 Арнэл зеердиг далн хойр гуйдад
 Таг гәрäдäd
 Тал дунднь тусв.

Ташр гәрәдәд әс чадад бәәв.
Гунхн Улан Шовшур бун киисәд,
Билгин Шарвнъ нертә үлдән сугълад
Тәвн хойр дайлад одхларн
Тамлхтин гурвн давхр шивәгъинь чавчад,
Хар болд шивәгъинь күүчәд орад одв.
Йовгъар орад одв.

Алти Цеедж арнзлинь унад
Дахн орад одв.
Гунхн Улан Шовшур хәәкрв:
— Енъгр мөнъгн цагъргасчн
Авхд күрв би! — гигъад
Таг гәрәдәд цагъргаснь авад
Хольв татв.

Догши Шар Гүргү
Гунхн Улан Шовшурла
Таш-баш бәрләд одв.

Ташр-башр оркәдәд,
Алс-булс хайлцәд,
Арвн хойр хонгт
Авлцдж ядад бәәв.

Гунхн Улан Шовшур
Уйн багъ насн болад
Уйдад ирв.

Алти Цеедж хәәкрв:
— Әцгчн, күмн өндр болв гидж
Гатцин бүкр лүүднъ бүсәс
Нүрс гигъад авдг билә...
Багър мөнъгн дегә
Батлдж өгдг билә.
Йөрг цагъан өрчд
Билг алдр ташаг шигдәгъад,
Күмн күнд болв гидж
Күнд зандн тавгинь
Серлзүләд цокдг билә! — гигъад

Алтн Цеедж урадад йовна.
 Көвүн түүнәс дākн
 Арвн хойр хонгт йовлцв.
 Көвүн түүнәсн бүкр лүүднъ бүсәснъ
 Нүрс гигъад авб.
 Багър мөнъгн дегә
 Батлс гигъад өгв.
 Йörg цагъан өрчднъ
 Билг алдр таша шигдәд одв.
 Күүкн цагъан уулин беләс
 Күнд зандн тавгинъ
 Серлзүләд цокв.
 Ценъкр цагъан хадиг
 Цәкүр болтл гүвдәд,
 Цагин дөрвн дала дәәвлтл гүвдв,
 Күнък цагъан уханъ буднъ болтл гүвдв,
 Күнд зандн толгъа дуунг болтл гүвдв,
 Зун нәәмн алд сунтл гүвдв.
 Эр цагъан әлснд
 Әк түргүр тошулад дарв.
 Күнд зандн толгъагъинъ
 Долан тоха дор ортл тохалдв.
 Алтн Цеедждән хаяд өгв.
 Алтн Цееджнъ алдад оркв.
 Дәәнъ кōлд дасгсн
 Догшн Шар Гүргү
 Цергән темцәд гүүв.
 Арнзлан гуйдад
 Әгр зандан бәрәд
 Арднъ орв.
 Гунхн Улан Шовшур
 Арнзлас түрүлдж күрәд,
 Барун гараснъ бәрәд
 Хөөнән хөрн джова гүвдәд,
 Ардан арвн джова гүвдәд,

Дѡш мѡнѣгн манѣнагѣарнѣ
Дѡрвн минѣгѣ дѡшѣлѣд,
Алтн Цеедждѣн ѡргѣд ѡгв.
Авад гарв.
Хадин девснѣд ирѣд буув.
Сарвгѣр цагѣан тавгинѣ
Сѣѡр деернѣ кѣлѣд,
Домб цагѣан гаринѣ
Дѡш цагѣан далн мѡѡрсн деер
Дондалгѣдж кѣлѣд,
Хадин девснѣ деер тальвб.
Зеерд мѡрн далн хойр цуурдад авб.
„Манахн ѣѣлѣн бѣтѣдж билтѣ!“ — гигѣѣд
Эм-ѣѣмѣн тѣшлѣѣд,
Эгшг дуугѣар дууллад,
Адгнѣ тавн бумин толгѣа ганзгѣлад
Кѣрѣд ирв.

Арнзл зеерд
Дѣкн далн хойр цуурдад авб.
Ар Бумбин ѡрн кезѣ алдрла?
Арг улан Хонѣгѣр
Ѧср улан нѣкѣр кезѣ ѡрла?
Тѣѣнѣс нааран
Ѣѣд чигн уга,
Ѧрк чигн уга,
Гурвн давхр тѡмр герт
Тѣк хулан кѣлѣтѣ,
Тамин гурвн чѡдртѣ,
Усн чигн уга,
Ѧвсн чигн уга бѣѣсн
Кѡк галзн кѣлг сонѣсад ѡркв.
Тѣк хуланѣ кѣлѣг
Тас тиирѣд ѡркв.
Ташр тиирѣд ѡркхларн
Гурвн давхр тѡмр герѣн

Тас тиирәд оркв.
Нәри өвснәд нәәхләд,
Күдр өвснәд бүдрәд
Гүүгәд күрәд ирв.
Күлгүдин күзү дарн зуугәд,
Зеерд мөрн, көк галән күлг хойр
Хоньгър Джаньгър хойран санад,
Сана алдад сүүджлдгсн бәәдг.
Эньгин олн бодньгуд бәәдг болв чигн
Хоньгър Джаньгър хойран санад
Сүүджлдгсн бәәдг.

Догшн Шар Гүргүн сәәдүдинь цуглулад
Хойр нүр болгәдж суулгәд,
Миньгән нег джилд әрлш уга
Мөн Бамбин алтн тамгъ тальвад,
Догшн Шар Гүргү гих нериг таслад,
Дуут Джаньгър гих неринь дуудулад,
Алтн Цеедж келв:
— Догшн Шар Гүргүг
Тамин зовань үзүләд,
Хоньгър Джаньгър хойран иртл
Авад бәәй — гигәд
Ар Бумбин оран зөрәд
Гүүлгәд гарад йовб.

Бас чигн кесг гүүлгәд,
Бумбин орндан күрәд ирв.
Бумбин Цагъан ууль манрад бәәв.
Бумб дала гидг далань дүнъгәгәд бәәв.
Бамбин күдж зандн өргән
Бас манрад бәәв.
Өмн бийднь
Бум джова олн бурхнань
Бүүрлгсн бәәдг,
Тал дунднь
Талвин цагъан хурлань

Бүүрлгсн бāādг.

Дуут Джанъгъра

Долан сай шевирнъ

Догшн цагъан дунъгин дуугъар

Дуулсн, дўрклгсн бāādг.

Ўкл уга мōнъкин орта,

Арвхкн зургъата Шавдл хатн

Ширā деерāн гарв.

Шоешуран өвр деерāн авб.

— Нег селгāгъār алдргсн

Хонъгър Джанъгър хойр

Нег цагин селгāгъār ирх.

Медāн уга эцгās кōвўн гардг,

Экāн нўўлгъдж авч ир — гив.

Нўўлгъād авад ирв.

Эзн богдин өргād

Эмнг гўўдин ўсн,

Элвг улан арз болв.

Богдин гучн тавн боднъгуд

Улан арзин зўўгъār болв.

Бумбин орн тōвкнгсн бāādг.

Аср улан нўкār орад одгсн Джанъгър

У дунднъ хойр тулад,

Уутъм дунднъ нег тулад,

Тамин олн зовлнъ ўзād,

Дөрвдгч газринъ давад орв.

Бас у дунднъ хойр тулад,

Уутъм дунднъ нег тулад,

Доладгч газр дор орад одв.

— Хааран одх би? — гигъād зогсв.

Замин улан хаалгъар гўўгъād гарад йовб.

Кесг цагтан гўўгъād,

Кемджл уга гўўгъād

Гўўдж йовдг болхнъ

Хойр өндр уул харвгдад бāāв.

Күрәд ирв.
 Тер хойр уулиг нег көвүн
 Хойр сүүдән авад,
 Оорм дунднь селдж тавад
 Наадад баанә.
 Джаньгър ухан дундан санв:
 Дорд Бумбин орнд
 Иим агъу күчтә күн
 Бас баадг санджам.
 Дольньгърхн Хоньгъран дуудад сурв.
 Көвүн өмнәснә келв:
 — Хоньгъричн нәәмн миньгън шулм
 Өдр дундан нәәмн миньгъ цокад,
 Нәәмн миньгъ цольгад баанә
 Арг улан Хоньгърин
 Амн дундан келәд йовдг үгнә:
 Ардас минь некад ирдг
 Ах-дүүгъин оньгъа уга әс билү.
 Өлкәдәд күрәд ирх
 Оольад гаргсн көвүн уга әс билү.
 Нәрхн цагъан дуугъим минь әс соньсдг
 Нәәхлгсн Джаньгър! — гигъад чишкәд йовна.
 Ардаснә ирх нөкд күмн би билтәв гигъад
 Нөкр болс гигъад бийән тенъцдж баанәв.
 Батгънар бара кедж ядгсн,
 Харадагъар хара кедж ядгсн,
 Хан нойн Джаньгър
 Дахулад гүүгъад гарв.
 Бас чигъ кесг цагтан гүүгъад йовна.
 Ус уга гань болад,
 Улм уга чөлм болад,
 Ширмин ик халун болад,
 Хойрулн уйдад йовб.
 Тиигдж йовтл өмнәснә нег көвүн
 Гүүгъад күрәд ирв.

Дуутин улан Хонъгъран дуудад сурв.
 — Богд унд уутн — гигъад
 Нег далаг оочасн асхад өгв.
 — Дуутин улан Хонъгъритн
 Нääмн минъгън шулм öдp дундан
 Нääмн минъгъ цокад,
 Нääмн минъгъ цольгад бääнä.
 Арг улан Хонъгърин
 Амн дундан келäд йовдг үгнъ:
 Ардас-минъ некäд ирдг
 Джанъгър-минъ ягъла? — гигъад хääкрäд йовна.
 Ардаснъ ирх нөкд күн би билтäv гигъад
 Нөкд болс гидж йовна-би.
 Нөкд ядгсн Джанъгър
 Дахулад гүүгъад гарв.
 Гүүдж йовн гихнъ
 Ооср бүүч уга
 Орд цагъан өргä харгъв.
 Орад ирдг болхнъ
 Харм ик хääсн нерätä бääнä.
 Зандн улан цог улагъад бääнä.
 За ик түүлән овалгъата бääнä.
 Барун зүн хойртнъ
 Бугъ, марл хойрин махн
 Овалгъата бääнä.
 Ёүндән нег хонг
 Ёд болий гигъад Джанъгър
 Сур мет сунад
 Суха мет улагъад унтв.
 Хойр көвүн махан утлад чанв.
 Мах чанхин алднд,
 Зес хонъшарта,
 Зёр шилвтä
 Нег эмгн орад ирв.
 — Эмгн гал түүлн,

Мах идий — гигбэд

Хойр көвүн кель.

Эмгн гал тўлад суув.

Махн көөрэд болад ирхин алднд,

Хойр көвүн үрү халэгбэд,

Өөдән халәхин заагт

Махн чигн уга,

Эмгн чигн уга болад одв.

— Эн юн шулм эмгн харгбад одв! — гигбэд

Хойр көвүн махан дән чанв.

Галан тўлдж суутлань

Саак эмгн орад ирв.

— Эмгн гар! — гив.

— Күүкд, өлсдж баагбэд

Тандан гем кегбэд оркв-би... — гигбэд

Эмгн гал тўлад суув.

— Одакдан цадгсн эмгн

Ю келтә? — гигбэд

Хойр көвүн суув.

Махн болад көөрэд ирхин алднд

Махн чигн уга, эмгн чигн уга

Болад одв.

Хойр көвүн тўүнәсн хоорндан

Хәр нойиг дахсан кель.

Хату бирмн хәнцсиг кель.

— Хойр хәәсн махнд әс цаддг

Хот әмтә холмгба

Хойр көвүн сәндж гидж

Чирә дунд биднд әс кель чигн

Ухан дундан санх биший — гигбэд

Дәкәд махан утлад чанв.

Джаньгър серв.

— Та хойр цадгсн болхнь

Хүвәя чаннав би, унттн — гив.

Хойр көвүн унтв.

Джанъгър махан чандж бääтл,
 Саак эмгн орад ирв.
 Зун эркнд зогсад,
 Аман бәрәд лүгшад инäv.
 — Эмгн, эмгн, уульсиг сургъ,
 Инәсиг сур гидг бишью...
 Ююнд инäv-чи?..
 — Эн унтгсн хойр көвү өврәд
 Инәдж бääнә би.
 Деед Бумбин орнь зүүдн болгсн
 Джанъгърар махан чанулдж оркад,
 Унтад бәädг хойр көвү өврәд
 Инәгбәд бääнә-би — гив.
 — Учр әс медх күүнә
 Учрнь ән,
 Ус авч иртн! — гигбәд
 Утхуриннь йорал цоолад
 Ухр бичгн шангъ өгәд илгäv.
 Иим әлмрин газа юн бәädгдж—гигбәд
 Джанъгър гарад хәләв.
 Елвин гүнъбин улан уут бääнә;
 Күүнә шүрүсн амгәлдж бääнә.
 Хар болд алх бääнә.
 Бугъин арсар уут кегбәд,
 Аргътахн Джанъгър түүгинь
 Аргбәд авад оркв.
 — Утхуринчн йорал цоорха сәндж—гидж
 Эмгн ирв.
 — Эмгн, гал тўлтн,
 Мах идий — гигбәд суув.
 Махн болад ирхин алднд,
 Билгин Шарвнь нертә ўлд талан нилрв.
 Эмгн махиг, елвин гүнъб нертә
 Уутнь биш болад,
 Ывр деерән асхад оралдв.

Джанъгър хойра тас цокад оркв.
Ууц бийнь доргш,
Цеедж бийнь деегш гарад одв.
— Дääситн дарв би,
Хойр көвүн мах идтн — гив.
Гурвулн суугъад махан идв.
Джанъгър хойр көвүнд келв:
— Тер эмгнā ууцнь оргсн
Газрин ардас орна-би...
Эн амгълдж көндрхлā
Тач автн — гигъад орад одв.

Орад ирн гидг болхнь
Нег ооср бұч уга
Орд цагъан өргā бāāнā.
Орд цагъан өргād
Орад ирдг болхнь,
Нег нарин-сар болгсн
Арагнь кўўкн сууна.
Тер арагнь кўўкн Джанъгърт
Зун амтн төгсгсн
Идā тальвдж өгв.
Джанъгър тер кўўкнāс сурв:
— Ыўнд нег шархта эмгн
Алдрдж одла,
Тер эмг ўзв-чи? — гидж сурв.
— Шавта иргсн зāнъгтā
Кевтā болв... Тер бāāгсн
Ууль хар уурц тер — гигъад
Заагъад өгв.

Ууль хар уурцд кўрāд ирв.
Долан ходжгър көвүн
Ууц толгъа хойринь ниилўлдж бāāнā.
Долан ходжгър көвүндāн
Эмгн келдж бāāнā:
— Деед Бумбин орнь

Зүүдн болгсн Джаньгър ирв.
Ардаснь некәд ирсн
Арг улан Хоньгърнь
Догшин улан теньгсин йоралд.
Джаньгъриг ирхлә
Тәкин алтн арагъинь балвлад,
Танъна келн хойринь сольвладулад,
Таньгсг Бумбин орнднь
Зүүдн болгъад орктн...
— Сөөгъинчн зүүдн Джаньгър ирв-би.
Өдринчн күсл Джаньгър ирв-би! — гигъад
Орад ирв.

Долан ходжгър көвүнъ
Долан үзгәснь бәрлдәд одв.
Дольнъгър Джаньгър
Долан үзгтән цокад,
Долан ходжгър толгъагъинь
Мөрглдүләд бәәдж алв.

Иим әлмрин герт юн бәәнә? — гигъад
Орад ирв.
Гурвн сарта,
Төмр өлгәтә көвүн:
— Өцклдүр әким алад,
Эндр долан ахим алад,
Мини герт юн нүүрәр
Ордг күмб-чи?
Деед богд орнь ичр уга
Джаньгър кевтә болна-чи? — гин
Барун халхарнь ташад
Шангъин чинән болгъад,
Зүн халхарнь ташад,
Шааврин чинән болгъад,
Көрг лүүднъ захаснь
Зуурлдад гарв.
Джаньгър таш-баш бәрлдв,

Ташр-башр орклдв.
 Хорт Джанъгър
 Хойр долан хонг ядлдад бääв.
 Дääнь көлд дасгсн
 Дадмг занъган сурсн Джанъгър
 Онъгълзгч бөөрәрнь
 Нәрхн цагъан шилвәр
 Найн хойр гүвдәд унъгъав.
 Эр цагъан әлснд
 Әлк түргүр дөшүләд дарв.
 Билгин Шарвнъ нертә үлдән сугъав.
 Хääкрәд чавчхнь
 Хад чолу даадг,
 Хәрин олт шулмин цуснд уйдад уга
 Гинт болд үлдәр чавчв.
 Хад чолу чавчгсн кевтә
 Харджнънад тошад бääв.
 Үлдин ир-мөргн цацурад бääв.
 Көвүн өмнәснь келв:
 — Деед Бумбин орна,
 Зүүдн болгсн Джанъгър,
 Ода гурвн сар болхнь
 Гулджнъ Бумбин орндан
 Зүүдн болх-чи! — гигъад
 Көвүн өсрәд босв.
 Дәкн таш-баш бәрлдәд одв,
 Ташр-башр орклдад одв.
 Аргътахн Джанъгър
 Дунъ цагъан гараснь хүрүләд,
 Хөөн хөрн гүвдәд,
 Ардан арвн джова гүвдәд одв.
 Дөш мөнъгн манънагъинь
 Дөрвн минъгъ дөшүләд одв.
 Орүн нарт гархла
 Оргәд хәләв.

Онъгълзгч бѳѳрднѳ
 Китд зѳѳнѳ сѳѳвин чннѳн
 Газр геглнѳ.
 Зѳѳн бийд зѳѳѳдг арз болд утхан сугълв.
 Зѳѳн хѳѳвргъинѳ хадрад хаяд оркв.
 Барун хѳѳвргъинѳ хадрад хаяд оркв.
 Голта лѳѳѳднѳ зѳѳркинѳ шу татад оркв.
 Голта лѳѳѳднѳ зѳѳркинѳс
 Гурвин ѳктѳ тѳѳѳмр асад бѳѳѳв.
 Гольшг Джанъгъриг авлад авб.
 Джанъгър одгсн олн бурхдан дуудад,
 Ѳйлгсн аав-ѳѳджѳн дуудад,
 — Билгин хар хур хѳѳѳрлтн! — гигъѳд хѳѳѳкрв.
 Билгин хар хур асхрад ирв.
 Билгин хар хурар унтрав.
 Джанъгър саак ооср-бѳѳч уга
 Орд цагъан ѳргѳд ирв.
 — Чи юн учрта кѳѳѳкн билѳ-чи? — гидж сурв.
 — Би деер Гинѳр тенъгрѳ
 Кѳѳѳкн билѳ-би.
 Ѳѳд цецг тѳѳѳдж наач ѳовсн бийим
 Ѳн ѳмгн авч ирѳд,
 Ѳн тѳмр ѳлгѳтѳ кѳѳѳндѳн
 Хадгълад бѳѳѳгсн билѳ...
 — Ода деер тенъгрин
 Орд талан гарнч,
 Ѳѳндѳн бѳѳѳнч? — гихлѳ
 — Деегш гарна-би — гигъѳд
 Дахад ирв.
 Кѳмнѳ шѳѳрѳсн амгълдждан кѳрѳд ирв.
 — Бѳр ѳн амгълджас, кѳѳѳкн! — гив.
 — Уга, Джанъгър, та деерѳс бѳртин — гив.
 — Кѳѳѳкн, чи бѳр! — гив.
 — Та ѳрдмт бийт ѳр кѳнт,
 Танѳ деер би ягъдж гарх-би? — гив.

— Күүкн, бәр! — гигбәд бәрүлв.

Шүрүсн амгәлдж кәндрхлә

Хойр көвүн татв.

Татад нүкнъ амнд авад ирв.

Күүкн гарад ирхлә,

Хойр көвүн бий-бийән хәләлдж.

Күүкн келв:

— Аргътахн Джанъгърин

Альк олн хүвлгбәгъинъ меднәч, тат! — гив.

Күүкиг тач авад

Күмнъ шүрүсн амгәлджиг

Керчәд оркв.

Джанъгър дүүгәд дорд орнд тусв.

Барун ташанъ

Балв тусад одв.

Одгсн олн бурхдан дуудад, Джанъгър кевтв.

Ар Бумбин орнъ зүүдн болад,

Арг улан Хонъгърнъ күсл болад кевтв.

Тиигдж бәәхин алднд

Эр әм хойр күшл күрәд ирв.

Әм күшләнъ келв:

— Ән ик махн бәәнә,

Үүнәс идий — гив.

— Эр күүнә үлгүр негн бишью,

Нег цагин зовлнъ үздж йовх күнлм,

Гар бичгә күр — гигбәд

Гарад йовб.

— Ки бәәх махнас әс идәд

Ю идх би? — гигбәд

Нег таслад авб.

„Күн муурхла

Күшл чигн

Дәәсн болдг юмнлм! — гигбәд

Ширвәд оркв.

Күшлин барун ташанъ

Балв тусад одв.
Эр күшлнй гүүгбәд йовад одв.
Нег хонад,
Нег хамтхс зуугбәд ирв.
Күшлән өгәд,
Күшлән әдгәгбәд авб.
— Бийән зовагсн әлмрәс
Бас нег хазнав — гигбәд
Ирәд идв.
Күшлин барун ташагъинь
Дәкн хамхлад
Өөрән тәвәд суув.
— Чама бичә ид гилү-би! — гигбәд
Эр күшл дәкн гарад йовад одв.
Хойр хонад,
Нег хамтхс авад ирв.
Джанъгър булагбәд авад оркв.
Дәкәд гүүгбәд гарад одв.
Гурв хонад,
Нег хамтхс авад ирв.
Джанъгър бас авб.
Дәкәд гүүгбәд одв.
Бас гурвхонад,
Нег хамтхс авад ирв.
Джанъгър бас авб.
Негинь хулгъндан өгәд,
Әдгәгбәд тальвб.
Ўүдгсн оln бурхдан дуудад,
Негинь, джаджлад ташадан түркв,
Бүрлдәд одв.
Негинь джаджлад идәд оркв,
Босад гүүгбәд одв.
Тер гегән герл хойр
Тер күүкнә герл сәндж.
Харнъгъу хар тамин орн сәндж,

Джанъгър чинънăд йовад йовна.
 Тиигдж йовтл
 Хурл хургси а гарад бăанă.
 Гўўгъăд кўрăд ирн гидг болхнь,
 Галвр занди модн бăанă.
 Ўзўрнь деед орнд бăанă.
 Галвр занди модн
 Хойр хамтхснь харгъхларн
 Олн хувргудин дун болад,
 Ўодăн гарад одна.
 Джанъгър нег хамтхс бърдж ядад бăав.
 Ядхларн тер моднд давшв.
 Нег эрдни ацд кўрв.
 Бас чигн тўўнăс давад давшв.
 Нег эрдни ацд кўрв.
 Тер ацас хōрн хамтхс авада дагъмнв.
 Нег хамтхс амндан зуув.
 — Хар саната хойр нōкдлă
 Харата хонул! — гигъăд унтв.
 Ўрўн босн гихнь, хойр нōкдиннь
 Ўор хонгси бăанă.
 Тенъгрин кўўкиг
 Негнь авада чигн уга,
 Негндăн ōгăд чигн уга.
 Тенъгрин кўўкиг деегш тальвад оркв.
 Хойр кōвўнд келв:
 — Доргшан орв чигн таниг олх би,
 Деегшăн гарв чигн таниг олх би.
 Нама иртл ўўнăси
 Бичă кōндртн! — гигъăд,
 Хонъгъран темцăд гарад йовб.
 Замин улан хаалгъар
 Бас чигн гўўгъăд оркв.
 Тиигдж йовн гидг болхнь,
 Тенъгрин гурви кўўкн ōмнăснь кўрăд ирв.

Зун амтн төгсгсн идā авад ирв.
 Зун амтн төгсгсн
 Идāгъинь зооглад Хонъгъран сурв.
 — Хонъгъричн,
 Нāāmн минъгъ цокад,
 Нāāmн минъгъ цольгад йовна.
 Эн гатлгън уга джилнъ хар тенъгс билā.
 Арг улан Хонъгър гурв хāākрхлā
 Гатлгън уга джилнъ хар тенъгс
 Гурв тасрад, гурвн гатлгън гарв.
 Арг улан Хонъгъринчн
 Амнъ гаргсн газрнъ эн — гив.
 Джанъгър замин улан хаалгъар гарад гүүв.
 Бас кесг гүүгъад одв.
 Догшн улан тенъгст кūrād ирв.
 Манагъин нāāmн минъгън шулм
 Ōмнāснъ тальвад оркв.
 Гинт болд ўлдāн эм деерāн авад,
 Тал дунднъ орв.
 Саадг талкинъ савн чавчад,
 Хойр ўзўринъ хўмн чавчад,
 Хойр-гурв гатлн чавчад,
 Басл кесг ōдр чавчлдад одв.
 Шулман дўнънāд хāлāхнъ
 Дōрвн зун чигā шулм ўлддж.
 Дāкн ўлдāн эм деерāн оркад
 Басл кесг чавчлдад оркв.
 Джанъгърин байн хар цуснъ ундн болад,
 Баатр цагъан арснъ хуйг болад,
 Нāātг улан голдан кūrād ирв.
 Дōрвн талк дōрвн шулм ōōрдād ирв.
 Гурвинъ тас цокдж оркад,
 Негнлāнъ таш бāрлдād одв.
 Огътргъуд кūrгдж хаяд,
 Орчлāнъд кūrгл уга

Хойра кеггэд оркв.

Догшн улан теньгсин көвэд
Ордг аргь ядад зогсад бääв.
Тиигдж бääггэд көк хамтхсн болад
Киисэд орад одв.

Далан йоралар хääдж йовн гихнь
Ик овалгъта модн харггэд бääв,
Ик овалгъата чолун харггэд бääв.

Күмнь шүрүсн амгэлджиг
Модн, чолун хойрас уяд,
Көвэднь гарггэд татв.

Баатр Бумбин шарт зандн
Ура дуудад хайхларн
Ташуднь хаяд оркв.

Арг улан Хоньгъриннь
Эмнг цагъан ясинь авад
Эв-эвтнь тальвад:

— Галвр зандн моднь
Эрднь хамтхсн мөн болхнь
Арг улан Хоньгъриминь
Эдгәдж ас! — гиггэд
Джаджлад өсргәд оркв.
Бүрлдәд одв.

Дәкәд нег өсргәд оркв,
Унтгсн улан Хоньгър болад одв.
Амнднь нег хамтхс дүрдж оркад
Джаньгър бултв.

— Күн иим удан унтдг
Юмн сәнджлм — гиггэд
Хоньгър босв.

— Ардас минь некәд ирдг күн уга билә.
Алдр Джаньгър иргсн болхнь
Наар бос! — гиггэд дуудв.
Джаньгър таг гәрәдәд күрәд ирв.
Мөөлүр цагъан хамриг

Джунъгъг цагъан хачртнь тальвад
 Зуурад хойрули унв.
 Нег долан хонг хойрули зуурлдв.
 Хойр долан хонгт
 Зовлнь джиргълән хойрули күүндәд,
 Бумбин оран зөрәд гарв.
 Хойрули кесг чиги цагтан
 Гүүгъад йовна.
 Саак хойр көвүнд күрәд ирв.
 — Намаг оли зовлнь үзүлгсн
 Хар саната хойр нөкд эн.
 Үүнъ засгинъ чи ав — гигъад өгв.
 — Эн хойр көвүн хәрнъ ачта көвүд.
 Эднәс биш мини
 Эмиг цагъан яснъ өөр йовх эс билт?
 Эрднъ моднъ хамтхс
 Хаагъас авх билә-та? — гигъад
 Хойрагъинъ дахулад гарад йовб.
 Хойрагъинъ орм-ормднъ оркв.
 Хойрули гүүгъад гарад йовб.
 Әср улан нүкнъ амнд күрәд ирв.
 Хойрули хойр хавтхасн
 Хойр алти тулан авад,
 У дунднъ хойр тулад,
 Уутъм дунднъ нег тулад,
 Гурвдгч газр өөднъ гарв.
 Тамин оли зовлнь үзв.
 Тавдгч газртнь давад гарад ирв.
 Дуутин оли зовлнь үзв.
 Доладгч газртнь гарад ирв.
 Нүкнъ амнд
 Алти Цеедж Шовшур хойр
 — Ода орий — гидж зогсдж бәәдж.
 Джанъгър келв:
 — Чамагъзи дуутин оли зовлнь үзүләд,

Мини олсн олэм
 Тер йовгч көвүн тер—гидж
 Хоньгъртан Шовшуриг заав.
 — Ёүгән намд кезәнә
 Юнъгад эс келлә-та?
 Джаньгър, эн тускдан
 Танла заргъта-би—гив.
 Хоньгър Джаньгър хойриг ирв гихлә,
 Далан хойр далан хаадуд болад,
 Богдин гучн тавн боднъгуд болад,
 Нег долан хонг
 Ё-хәәгъин хөөн орв.
 Ё-хәәгъин хөөн ордж оркад
 Галдн Шар ламин
 Гашг алтн харш темцәд гарв.
 Галдн Шар ламин
 Гашг нертә харшиг
 Ду уга долан миньгъ эргәд,
 Нә уга нәәмн миньгъ мөргәд,
 Эзн Галдн Шар ламин мотрт күрв.
 Эзн богдин өргә темцәд гарв.
 Нег цагин селгәгъәр алдргсн
 Нәәтг нойн Джаньгър,
 Нег цагин селгәгъәр ширә деерән гарв.
 Лаври торгън тунтгиг
 Дурта талан тальвад суув.
 Ёкл уга мөнъкин орнь дүнъгәгъәд,
 Ёвл уга зунь орнь дүнъгәгъәд,
 Баатр богдин зергд
 Багтмгъарн орад,
 Балин улан арзин сүөр болв.
 Эзнәсн авад хойр дугъу күцв.
 Тедү анъхн дундан
 Арг улан Хоньгър зәрлг болв:
 — Джаньгър бидн хойр

Заргъта бääнä бидн.
Күрäläd суугсн сäädүд
Заргъимдн кедж öгтн...
Гунхн Улан Шовшуран
Ода күртл намд келгсн уга—гив.
 Сäädүд цугъарн шүүгъäd,
Бумбин Хонъгърин зөвтä болв.
Бумбин Улан Хонъгърин зөвтä болхларн
Гунхн Улан Шовшуртан
Неринь öгх болдж заргъ авб.
— Төр шаджн хойран бärн гаргсн,
Түвд Бумбин оран цуглуулн гаргсн,
Ээмтä күмнд даргдад уга,
Эр күмнд диилгдäд уга
Эрк Бадм болтха!—гидж нер öгв,
Энънгсн олн хаадуд цугъар йөрäв.
Эн Бумбин ори нег цагин анъхнд
Элвг төвкнгсн бäädг.

Догшин Хар Кинӓсин бӧлг

Олн бум бурхн ӱд дунд ӱдлгсн,
Орг Йондн орн гилӓ.
Арслиӓ Алтн-Мӧнӓгн Цагъан уул,
Гарх шар нарнь кӧлд,
Газр тенӓгрин киисн болад манъхагъад бӓӓдгдж.
Ӧргн Шартг далань
Ӧрӱ сӧрӱ хойр урсхулта,
Ӱлдин мӧргӓр дольгалдг,
Шур сувсн хойр кӱрлгӓтӓ,
Элдв бадм ӧнӓгтӓ,
Эн далан уснас уугсн кӱмн,
Ӱкл уга мӧнӓк,
Ӱксн цагтан
Ӱрглдж гучн гурвн тенӓгрин орнд тӧрдг.
Салгсн нӓӓмн минӓгӓн голнь,
Дӧчн сай алвтинӓн ӱӱдн болгӓнднь
Кӧрл уга мӧнӓк дӧрвн цагт

Элсн сӕӕрм голар джирджнъндж гүүгъӕд
Услур тўгӕдж ӕгдг гинӕ.

Эзн Джаньгърин эврӕ услурнъ,
Киитн Домб гидг голнъ,
Ӕсрин улан энъгӕн хольв цокад,
Мӕнък дӕрви цагт
Кӕрл уга бӕӕдг гинӕ.

Ӗл Самбан ташу гидгнъ,
Баатрмуднъ агтан тӕвдг

Ӗвл зун уга ӕрглдж

Хумха уга кӕк,

Маанин аюгъар ганъхдг болна.

Зу талнъ хӕлӕхнъ,

Зургъан минъгън шар алтн сӕмнъ,

Зуугъин хар ӕӕлнӕс ивт ююгъинъ гарад,

Одт кӕк тенъгрин агърт,

Орх шар нарнъ зӕн ӕнцг кӕл дорнъ

Бел белӕн тӕшв.

Шат болгсн Бумб далан кӕвӕднъ,

Шартг дӕрви далата,

Шарин дӕрви киидтӕ,

Шагджмунин илт хӕвлгъӕн ламта,

Шагджмунин тоота долан минъгън хувргнъ,

Шатр болгсн орд харшдан,

Шар улан хойрнъ йилгърӕд увр-увр гилдв.

Дунъ-бӕрӕгъин дунъ

Догшн хаадудин нутгт кӕнъкндж сонъсгдв,

Догшд номиннъ янъннъ

Деед тенъгрин орнд

Джирджнъндж сонъсгддг болна.

Ӗзл уга мӕрггсн кӕмн

Ӗксн цагтан

Ӗрглджд гучн гурви тенъгрин орнд тӕрдг гинӕ.

Ӗзӕд ӕргӕд мӕрггсн кӕмн,

Эсри тенъгрин деер минъгън берӕ газрт,

Эрднѣ О бурхнѣ таралнѣднѣ
 Эгц минѣгн галвд
 Эрк биш тѣрх андгѣарта гинѣ.
 Шат болгсн Бумб далан кѣвѣд оруудж авгсн,
 Шалдг дѣрвн минѣгн хан
 Алвттагѣан багтн ядв.
 Эрцс Бумбан бум голд
 Эзн Джанѣгѣрин
 Эврѣннѣ меддг далн келн алвтнѣ
 Долан сара газрт багтдж ядад,
 Джанѣгѣрин нерѣр
 Шарин дѣрвн тѣмн орнѣ газринѣ
 Буладж авад шахдж генѣлв.
 Гарх шар нарнѣ зѣн ѣнцг кѣлднѣ,
 Гандѣг Алта уулин ар тавцнѣднѣ,
 Гаслѣнт джирн зургѣан тенѣгсн цудхлнѣднѣ,
 Шархл алтн бѣѣшнѣгѣн шин делдѣлв.
 Шарин дѣрвн зѣгин ѣргѣ
 Эврѣгѣн кедж оруудж авб.
 Ыртмджин тѣриг хад мет бѣѣгѣлв,
 Бурхнѣ шаджиг нарн мет мандлулв.
 Делдѣлгсн шар-цоохр бумблвнѣ
 Дусх сѣѣхн бѣѣдлѣ,
 Дѣрвн ѣнѣг биндрѣгѣяр чимѣлгсн,
 Ора ююгѣинѣ орчлад,
 Орчлѣнѣгин хаадудин дунднѣ делдѣлгсн
 Гаджг ююгѣинѣ гаргѣгсн,
 Гашкрѣднѣ тогтагсн,
 Гаслнѣ деед зумб ѣѣлн
 Шар-цоохр бѣѣшнѣгнѣ
 Огѣтрѣгѣун ѣѣлнѣс
 Зун алд деернѣ
 Зург болад бѣѣнѣ гинѣ.
 Арвн дола бумблдж.
 Дундж долан бумбнѣ

Дуңь эрдняр делдүлгсн,
 Газак арвн бумбнь
 Гал эрдняр делдүлгсн,
 Ар бийдк талднь
 Алтар нääмн минъгън гäрдиг
 Äмд кевär зурулдж,
 Зүн бийдк талднь
 Зүр марл хойриг
 Зүткүлдж сиилдж,
 Барун бийдк талднь
 Барс öтг хойриг
 Базгълдулн сиилдж.
 Хах дүнъгä газрт
 Хадг шар алтн тагтиг
 Хäläхд сäähнär тävүлгсн,
 Зүн эркнäснь
 Зурсн цагъан мөнъгн тагтиг
 Зүткүлдж тävүлгсн,
 Барун зүн хойр үүднднь
 Бахр уга ланъ шар алтн бахниг
 Бахмджтагъар тулулгсн,
 Шар-цоохр бумблвдан
 Джил насн хойран
 Джидин үзүрт уйдж гинä.
 Джилв бах хойран
 Алдр Джанъгърин
 Äрүн цагъан мирдиннь
 Зүркн толгъа хойртан тальвад дахгсн
 Зургъан минъгън арвн хойр баатр
 Зунь сäähн ö дунд,
 Зург болгсн шар-цоохр бумблвдан,
 Төрүц шахлцл уга
 Тävн хойр дугъу болад суудг болна.
 Деед бийднь арсланъ алтн ширä деер,
 Кир уга дөрвн зун девскр девсүлäd,

Барсин арсн тўнтгиг
Барун зўн хойр тохадан
Селдж тальвулад суудг гиня.
Аях манъгъс хаанъ элч ирад
Аджгладж халадг болна.
Ардаснь халахнь ургъа занди мет
Наахладж сууна гиня.
Омн бийяснь торад халахнь
Уулин ора деерас
Урудан довтлдг
Оли арслнъгин шүүрлгътә,
Хаджугъаснь халахнь
Делгрсн арви тавнь сар мет
Мелмлздж суудг гиня.
Ацата темән торлзм
Хойр зо махн деернь,
Хорн герги кўмн сўлдндж самлдг
Манр монъгин кўклнь,
Унгсн ут занди мет, лўглагъад баадг.
Омн джилднь тавўлгсн,
Иргсн джилднь хаячлўлгсн,
Танъгъд хар шалвнь
Чикн деернь зузан бийнь дорў,
Туулан толгъан дўнгә
Толь сувсн сииктә,
Туули атнь тавгин дўнгә
Ланъ шар алти әэмгтә,
Гўлдгызгч гўрәгъинь гўвдәд,
Гўмб чикнь ашк дор мелмлздж баадгдж.
Тасин дживр сахлнь гарг ўлг гиня.
Тарнин хар нўднь
Довтлх шонъхрин нўдтә,
Дуўвр цагъан далнь
Далн тоха бийнь,
Дал деернь

Гучн гурвн Хурмст тенъгрин
Ид сольвддж ургъдж.
Агър зандн арман
Алдл уга анъхрдг,
Арвн цагъан хургънаннь ўй болгънд
Арслнъ, заанъ кўчн адслгсн,
Барун зўн хойр эм деернъ,
Баатр Ямандагъ Маха-Гал хойр
Бәрни сәкгсн,
Сарвлэгч дөрвн мөч,
Сарул сәәхн цеедж
Эрк бор зўркн,
Элдв улан голинъ
Эрк биш Ногъан Дәркин гегән
Элкәрн теври сәкгсн.
Тәк Зул хаанъ джич гинә,
Танъсг Бумб хаанъ ач гинә,
Ўзнъ Мала хаанъ гагц көвүн гинә.
Ўкгсән әдгәдж авдг,
Ўрглдж гучн гурвн тенъгрин
Джиргългъәр джиргъдг гинә.
Ўзүсклантә джиндмнин хүвлгъән,
Алдр нойн богд Джанъгър гинә.
Әмндән хадгългсн
Агър зандн армнъ,
Зургъан минъгън агър зандн моднъ бетг
Зўүгъад кегсн,
Зун текин өвриг зўүгъад
Гурвн зун тәвн алд
Гол кегсн,
Тўўнь деегъүр
Зургъан зун агт мөрнъ шүрүсәр
Деегъүрнъ орагъад девл татгсн.
Алмс болдар ўзүрлгсн,
Амнъ сүр дарх

Арви зургъан хурц хаджта,
Ацата темән тогльад наадм
Бул торгън салдргъта,
Гунн хөөнә көврдгин дүнъгә
Бөдүн гурви цагъан шигшргътә,
Гурви тевр бөдүн
Көк занди армнъ,
Шар-цоохр бумблвин зүн бийднъ
Эрс цагъан чолунд
Энъгин баатр сугълдж авч чадш уга,
Эгц зургъан алд шаалгъата бәәнә гинә.

Көк торгън чачрин дор
Тави минъгън баатр,
Джил насн хойригъән
Армин үзүрт уйдж,
Джилв бах хойригъән
Алдр нойн богддан бәрдж,
Хан Джанъгърин хәәрлдгнъ,
Алс бугъ марлин махн,
Адслгсн хар арз,
Мөнък дөрви цагт
Армин йозурт
Арзар джиргъдг гинә.

Хан Джанъгърин әмндән хадгългсн
Көлглдг мөрнъ,
Эрднъ делтә, сувсн сүүлтә,
Эцг әкин зөөгсн
Алг чиги уга, галзи чиги уга,
Йисн минъгън цусн зеерд
Тунджрмуд адута гинә.
Түүнъ дотрнъ даагъндан тогтад,
Гунджндан күүклгсн
Тунъгъу гүүнъ унгън гинә,
Туургсн хурди зеерд мөри гинә,
Алта, Ханъгъа бийтә гинә,

Арслангын цееджтә гинә,
Хар улан бөгтргәтә гинә,
Хун нәәмн алд күзүтә,
Бәрм әс күрх эрвлэгсн делтә,
Бадм ятгъ санъната,
Хүвнъгын цоргъ чиктә,
Хурдн шонъхрин нүдтә
Өрлвән амн цагъан гер шүдтә,
Өрмин үзүр соята,
Хар барсин сәәртә,
Бумб найн негн алд
Шур мөнъгн сүүлтә,
Цөөкәхн ишкдлтә,
Дөрвн болд хар турута,
Данъ шаадан унв гидж
Данъдад уга,
Данъгъар ор әргв гидж
Цацмддг йосн уга.
Тәвн алд әлмн торгън цулвриг
Джоладдж дахгсн баатрнь,
Буйн төгс аавигъән буй уга оркдж,
Бум өрк алван нойн уга оркдж,
Бурхн әдл әәджән көвүн уга оркдж,
Алдр Джанъгърин
Ариэл хурдн зеердиг
Тәвн тавн джилд джоладнь дахдж гинә,
Мөрч Бор Манъна гидг баатр гинә.
Шар-цоохр бумблвднь
Шалдг зургъан минъгън арвн хойр
Әминь сәкгсн баатрмуд,
Зунь сәәхн өөд
Зүүдн болгсн богд Джанъгърин зергд
Тәвн хойр дунъгъран болад
Таварн суудг гинә.

Алдр Джанъгърин зүн сүүднь

Ўзўсклнѣтѣ тавн зун
Кўўкн бер хойрин тал дунднѣ
Орх улвр шар нарнѣ ѳнѣгтѣ,
Гарх гал нарнѣ дўртѣ,
Гегѣн дунднѣ ўўл бѣрм сѣѣхн,
Герл дунднѣ аду манм сѣѣхн,
Цааран хѣлѣхнѣ
Цаад далан загѣсн тоолгдм сѣѣхн
Нааран хѣлѣхнѣ
Наад далан загѣсн тоолгдм сѣѣхн,
Сулхн шахад гўргсн
Сул самбан ўснѣ,
Сўўв кўцѣд ўлдж.
Шур мѳнѣгн токугнѣ
Шилвднѣ кўрч.
Тадж торгѣн гидг терлгтѣ гинѣ,
Тамб лўўднѣ лавшгта гинѣ,
Урн ѳѣджнѣ ишкдж гинѣ,
Урджн Бадм гидг хатн уйдж гинѣ,
Тѣвн туулн мѳрн ўнтѣ гинѣ,
Танѣсг мѳнѣгн халвнѣган
Ѵрднѣ сѣѣхн толгѣадан
Тальвдж ўмсдж гинѣ,
Зуузагѣинѣ уйгсн цагтнѣ,
Зун алтар шанѣ ѳгч гинѣ.
Давхргѣинѣ уйгсн цагт
Далн алтар шанѣ ѳгч.
Мѳринѣ ўзгсн кўмн
Минѣгѣн мѳнѣг ѳгч ўздг,
Мѳн бийинѣ ўзгсн кўмн
Тўмн мѳнѣг ѳгч гѣѣхдг гинѣ,
Миимин улан госан
Миимлѣдж ишкнѣ гинѣ.
Алдр нойн богд Джанѣгѣрнѣ
Авх цагтан,

Ариэл зееднй долан наста сандж,
Алдр Джангърин бийнй хори наста сандж.
Торин дорви хаанй күүк голдж,
Товшүн Замб хаанй күүк голдж,
Энъгин дочи хойр хаанй күүк голдж,
Авх зовтй күүк олдж ядад,
Нарн суух үзг тал
Ут занди арман кондлнъндж дүүрэд,
Ариэл хурди зеедән кёлглад,
Эдж уга газрт усн уга цол дамджад оч,
Эгц дорви сард гүүлгдж гиня.
Эрклүгъин Мөнъгн Цагъан
Уул деернй гарч гиня.
Ут занди арман түшад,
Довтлх шонъхрин нүдәр
Долан орнй амтиг
Эндл уга анъхрдж гиня.
Цаад бийдән халлахнй
Найн тави сара
Оргн киигн хар тенъгс,
Орү-сөрү хойр урсхулта,
Урсхулднй үкрин дүнъгй хар чолун
Бий-бийән гүвдлди
Улан гал падрад,
Уулин дүнъгй цагъан дольган
Унду-сунду цокад,
Наад бийин эргнй
Долан минъгън алд
Галин улан энъг
Утхин ир ирмгтй...
Тер тенъгсин тер талнй
Очрт Алтн уулта,
Орчлнъд уга
Ор гурви джиндмнтй,
Няамн минъгън лувсургъан эзн,

Гүш Замб хаань
Арви тави наста
Арагнь-дагнь күүкнднь
Теньгрин көвүн
Бурхн Цагъан гидг баатр
Ави гидж бääгсинь
Алдж оркад, нääмн минъгън баатринь
Көлдән мөргүләд,
Äмд тальвад авч гинä.
Арагнь-дагнь хатан авх цагт,
Минъгън äктä хүвлгъäгъär хүвлäд авч.
Барун бийин
Гурви минъгън баатринь
Ахлдж суугсн баатрнь,
Ирäд уга йирн йисн джилиг
Өмнäсн ääлддж меддг,
Өнъгрäд одсн зун джилиг
Марта уга тууджн келдг,
Ил-далд хойрагъинь
Илрхä анъхрад суудг.
Шаджн дөрви түвднь
Ухатагъарн алдршгсн
Маха-Галин хүвлгън хаань джич гинä,
Мальгъд Зул алдр хаань ачнь гинä,
Дава Замб хаань көвүн гинä,
Дагньан Алтн Цеедж гидг
Барунь гурви минъгън баатринь
Ахлад суудг гинä.
Түүнь дару бийднь
Дундж долан дунъгърагъинь
Дун уга ахлн суугсн баатрнь,
Зун джилин зовлнъгиг
Зогсн уга үзв чигн,
Ях гидг зань уга,
Зургъан джилин маля

Сулдхл уга гүвдв чигн
Амн гурвн үгнй аамад уга,
Зөрмг бийнй
Зургъан бум дääнд
Агър зандн модиг
Үндстэгъинй булгъ тач авад,
Ац юминй шудрад,
Йовгъар дävрэд ордг баатр гинä,
Гавшун бийнй
Нäамн мингъгн джидин ора дееггър
Дөрвн мочән күргл уга гәрäддг,
Äах мангъгсин дääнд
Далн сард дäалдäд,
Унгсн мörиггән эцäггäд,
Ургъа зандн мет сäахн нургънй
Нумн мет бöкиггäд,
Алг тарнин нүднй
Анълдн алдад,
Урггсн арвн тавнй сар мет
Дүүрнй сäахн чирәнй
Үмсн онггтä болад,
Шарх цусн хойрт
Дäань олн лүвцнй элдж бутрв.
Дагнъан хурдн күлгärн
Зулдж гарч йовтлнй
Ар бийäснй найн äдл баатр,
Найн хаджта зандн джидär
Дегц күүддж чичдж.
Товрä мөнггн көвцгäс
Сүүринй көндäдж ядад оркгсн гинä.
Тунъ көк галзн күлгин
Бärm эс күрх делднй
Гар күрэд уга гинä.
Угта Ширкгин ач гинä,
Тöмлгт хаанй зе гинä,

Төвшүн Бөк Мөнхгн Шигшргъин
Гагц көвүн,
Мергн Гүш Занди Герлин
Хөрн хойр насиднь
Уудн бүтдж гаргсн
Хальнъг улан Хонъгър,
Дундк долан дунъгърагъинь
Дун уга ахлн,
Хан Джанъгърин зергд
Аль таварн суудг гинäl,
Унгсн мөрнъ
Уул бөгтрм бөк гинä,
Орчлнъ төгälх уната гинä,
Долан наста цагтан
Долан орнд хурдарн гаргсн,
Көк галзн, күлгтä гинä.

Зуунъ гурвн минъгън баатр
Ахлн суугсн баатрнъ,
Самбл уулин
Салькн öрү бийднъ нутгалсн,
Сай манъгъс хаанъ нүр бийднъ
Гагц бийнъ бөлгн суугсн,
Очн хар-цоохр тугта;
Гартан бärгсн зер-зевнъ,
Гурвн давхр мörгтä,
Гучн зургъан иртä,
Тäвн алд ут,
Занъгъад оркхнъ
Зар түвин орн догдлдг,
Докад оркхнъ
Долан орнь шулм
Дор доран намшрдг,
Цуснъ Хар Шорнч гидг нертä,
Бийинъ дахгсн баатрмуднъ,
Гурвн минъгън баатр,

Гурви минъгън шорта,
 Зун орнд зөрмгәри гарч.
 Зургъан орнд далучари гарч,
 Тавлад суухнь
 Тәви баатрин сүүрд суудг,
 Тәкигъад суухнь
 Хөри тави баатрин сүүрд суудг гинә.
 Унгси мөрнь
 Заань хурди хар гидг мөртә,
 Ääx манъгъсин дääнд орад одхдан,
 Хар-цоохр туган огътръуд дөрвкүләд,
 Гурви минъгън баатран
 Ар бийдән дахулад,
 Дали тави бухин нүүрт гаргъад уга,
 Галт йөмин улан дуугъар,
 Гурви үйдән урадад авхнь,
 Огътръу газр хойр неги болад оддг,
 Орни алти делкә гурви үйдән догдлдг,
 Әм деерк цуснь хар шорнчаснь
 Зургъан алд улан гал шати дурвдг,
 Тер шортнь хоома шархтгси күмн,
 Әмин сәәгъинь уугъад,
 Әмчин сәәнд үзүлв чиги
 Эгц дөчи йиси хонгт
 Хорнь күцдж үкдг андгъарта гинә,
 Öмник дääнь баатрмуднь,
 Түрүн нааран мордхдан,
 Эн Гүмбән шорас ääxләри
 Догши номар гүрмән кегүлдг гинә.
 Хан Джанъгърин
 Зүн бийинь ахлад суудг гинә.
 Дундк долан дунъгърагъинь
 Ахлдж суугси баатрнь,
 Эркән дүнъгә гуни наста цагтнь,
 Эәдж аав хойрагъинь

Эрлг авч гинял.
 Дөнн наста цагтнь
 Дали кели алвтинь
 Даясн шулм буладж авч гиня.
 Саяхн кўрнъ мōригъян сарва цагтнь,
 Сай мōнъгяр хулддж авад,
 Шар торгъи ногтар ногтлад,
 Шавр шўўгин балтан тайглад,
 Даянь оln лўвцян белкнънāд,
 Йовгъар кōтлāд,
 Арг Йонди гидг уулас,
 Нарн суух тал буугсн,
 Аршан гидг усиг кōвāлн ўрўдāд,
 Арви нāамн сард гўўгъāд оч гиня.
 Деерāс хурц шар нарид дальн асад,
 Дор хату хаалгъд кōлнъ устад,
 Эдж уга газрт уульн гўўгъāд йовхларн,
 Эцг хаанъ ўкх цагтан келгсн ўгнъ:
 Ончи кўўг онр болгъдг,
 Уга кўўг байн болгъдг
 Нарн суух тал нутглгсн,
 Долан ор ээлгсн,
 Догшин Шар Манъгъс хан бāāдг тўўниг
 Дах гидж болна.
 Нарнъ ўдд нутглгсн
 Алдр Джанъгър хан
 Арэ уудж баатрмудтагъан суухланъ,
 Алтн Цееджнъ āлдāд
 Анъхрдж сууна гиня.
 Кōтлдж йовгсн кўрнъ мōрнъ,
 Сананас делм хурди гиня,
 Салькнас алд хурди гиня.
 Кўрнъ мōрāн унад,
 Кўнд шар балтан ээмдхнъ,
 Кōрстā алтн делкā деер,

Күмн кедү чиирг болв чигн
Цокдж унъгъадг болна.
Күргл уга
Кел бәрдж авий гидж
Богд Джанъгъртан анъхрхлань
Зөв гидж дока докад оркхла,
Зургъан минъгън
Арвн хойр баатр дегц мөрдән тохв.
Арвн тавн наста тугч,
Эрк Шонъхр гигч баатр,
Дугтутагъан бәәхдән
Долвнъ шар нарнъ өнъгтә,
Дугтутгъаснъ гаргъхнъ
Долан нарнъ өнъгтә,
Йисн өнъг хар торгъар голлн чимгси,
Йирн тавн шар догта
Манр шар алтн туг
Хурдн хар саарлан тохдж унад,
Барун бийдән давшурлад,
Алдж тавлдж гарч.
Тугнъ Самбл сүүгъин салькнд,
Күдр зандн ишән
Уйдхдж хольв цокад,
Алдр богд Джанъгъран зургъан минъгън
Арвн хойр баатртагъинь
Ар бийдән дахулад,
Дөчн йисн хонгт дүләд одв.
Зүүдн харгъа тагтан
Цувн гатлад одв.
Өдр гив өнджл уга дүләд одв,
Сө гидж хонл уга дүләд одв,
Зүркн шатин ам гатлад одв.
Эдж уга газрт
Ууджм шар шилин көтлгнд,
Усн бийинь буладж авад,

Унгън кўрнѣгаснѣ хагъцулад,
Йовгън бийинѣ
Дочн йисн хонгт
Авч ядад бѣадж.
Тавлх ургъгсн
Шүрүн цагъан элсн деер
Дундан бўслад авгсн бийинѣ,
Кўлг хурдн болв чигн
Йовгъар кўцад цокдг болна,
Кўмн чиирг болв чигн
Торгъл уга унѣгъагъад,
Кўлгўднѣ эмалан элкн доран авад,
Кок шил темцад
Коглад-коглад гарч.
Кўмнд уга баатрмуднѣ
Кол-колан дерллдн,
Кўнд шар балтин цоклгънд ундж гинѣ.
Гагц бийинѣ авч ядад,
Шар торгън туган хатхдж оркад,
Шалдг зургъан минѣгън арвн хойр бийарн
Шаргад буудж гинѣ.
Арднѣ, аср улан Хонѣгър,
Алдр Джанѣгърин örgаднѣ
Арк уугъад согтад ундж гинѣ.
Агъ Шавдл хатн
Алдр Джанѣгъран удан ирхланѣ аагъад,
Аср улан Хонѣгъран серўлдж гинѣ.
Арвн хойр алтн хўўвнѣгин усиг
Ораднѣ кедж серўлад,
Толь зандн манѣнагъинѣ
Өвдгән түшүлад,
Манр хар шалугъинѣ
Манѣна талн илад серўлв.
Сергсн Хонѣгъртан келдж бѣанѣ:
— Өдрин келн болгсн,

Сöбнъ зүүдн болгсн
 Алдр нойн богд Джанъгърт минь,
 Зун орнь шулм хорлад орксн болвза.
 Öшäтä зургъан орнь манъгъс хаадуд
 Омглад орксн болвза.
 Ор гагц кöвүг
 Орулдж авна-би гигъäд
 Ода ягъв гих-би?
 Номгъар буульгсн
 Хурдн цагъан итлг минь,
 Алта дотр
 Алтн сääхн бахн минь,
 Ногтлад номгърулгсн
 Гärдин кöвүн минь!
 Түрх дääснд
 Тöмр джидин үзүр минь,
 Түмн хöбнд довтлдг
 Түүкä улан чон минь,
 Алдр нойн богд Джанъгъриннь ардас
 Адгъс гидж мордич! — гив.
 Агъин зäрлг сонъсад,
 Арвн хар савран лүчнълтлнь үмгäд,
 Алг хар нүднь агчмд
 Арвн хойр эргäд одв.
 Ääх малъя зүркнь
 Äävлхäгъинь гүвдäд,
 Адг шар арагъан балвртлнь зуугъад:
 — Анъхн түрүн мөрлхläрн
 Нама юнъгад эс серүлгсн би?
 Зун орнь öшäтä хаадудт эл болгсн би?
 Зургъан орнь ав öгдг
 Шулмин инг болгсн-би тер?
 Öбрнь дахулгсн
 Зургъан минъгън арвн хойр баатрнь,
 Мини арвн хургънъ

Мини үмгэгэнд иргсн
Элмрмүд бишию?
Ардг көк галзн кўлгим минь,
Ар сәәр деернъ бөгтрүлдж иргсн
Элмрмүд бишию тер?..
Тодж занди даргъ бәәнч! — гигъад
Дуудад оркв.
Долан минъгън мөрч
Эн дуунла цег хамт
Шар-цоохр бәәшнъгин үүднд
Нег агчмд цуглрв.
— Уул бөгтрм бөк,
Орчлнъ төөрм уната,
Долан наста көк галзн кўлгим
Авч ирдж тох! — гив.
Көк Самбан ташу талан
Кўүкн көк галзниг авхар,
Хала мөнъгн
Хазаринь сўүвдәд,
Гучн наста
Балин Улан Арслнъ
Бөгшн гўүв.
Көк галзн кўлгнъ өмннъ,
Хур хойр чикигъән
Хурмст тенъгрий орн тал сольвн,
Хурц хойр нўдәрн
Дегдин Алта харв.
Барун, солгъа бийдән сўүджлдәд,
Зогсл уга
Зургъан сард гўүхән сандж,
Хах дўнъгә газраснъ
Хала мөнъгн хазариг хавлулн хайв.
Кўўнь гарин дўнъгә
Көк болд цагъан уудинъ
Газрт унъгъал уга хавлад авб.

Гелв алтн гиджгинь гиджгчлв.
 Тāвн хойр таһначлдж гүргсн
 Шар торгън джолагъинь
 Дел деернь хайв.
 Арвн алд элмн торгън цулвраснь кōтлāд,
 Алтн хавхан амнд тохкларн
 Сал мōнъгн тохмиг тальвдж,
 Хар модн хавцста,
 Бульнъгър 'мōнъгн бүүргтā
 Дōш алтн эмāлиг
 Дүүвр кōк галэнд тохв.
 Сар-нари зурлгъта,
 Деевр цоохр олнцгин
 Дорд зах,
 Арвн хойр давхрлгсн,
 Арта шар торгън олнъгар,
 Гом цагъан āрвнъгинь
 Голднь кūrгāд,
 Гурв кōтрдж татв.
 Тūrвд мōнъгн кōвцг
 Тальвад оркв.
 Хāвūr занди татуриг
 Хавснь заагур
 Харагъинь тасртл татв.
 Бул мōнъгн джолагъинь
 Хадг мōнъгн бүүргднь
 Эргүлдж хантрв.
 Элмн цагъан цулвраснь алд делм бāрāд...
 Эрвлзгсн кōк галэн кұлг
 Долан мōрчин деегъūrнь,
 Дōрвн болд хар туругъан
 Кūrгл уга энд-тенднь гацадв.
 Шар-цоохр бумблван дотрнь
 Дāāнь олн лұвцāн лұвцлв.
 Шарин орнд ширгсн.

Шаджнь орнд зѡвчлгсн,
Шалдг тѡвн туулн мѡрн ѱнтѡ,
Шар торгън улван дал деерѡн шанъхглв.
Арвн хойр бурхдин ѡдслгсн
Арѱн цагъан мирд шѱтѡгъѡн
Зѱркн деерѡн залв.
Джирн зургъан ѱйтѡ
Эрднѱ толь зандн дуулхан
Толгъа деерѡн тальвб.
Кѡгшин Кѡк дархн кѱѱчн кегсн,
Кѱмнд уга Мала дархн давтгсн
Кѱск мет урчуд ѱрѡслгсн,
Шаджнь Шарвнѱ нертѡ ѱлдѡн
Алсин таша деерѡн тѡдглв.
Гуин царин арсн голта,
Дѡнн царин арсн девлтѡ,
Цѡ болд товчта,
Махн болд альхта,
Гѱш торгън салдргъта,
Гѱрмр торгън оосрта,
Хадг зандн иштѡ,
Хашл тѡрн гигч
Маля гартан бѡрѡд,
Хурдн кѡк кѱлг деерѡн
Мордад гарв.
Зу Шагджмунин хѱвлгън ламдан
Мѡрн деерѡс гурв мѡргѡд,
Зург болгсн орд харшинѱ
Зѡв эргѡд одв.
Орх шар нарнѱ
Кѡл темцѡд одв.
Сѡѡхн кѡк галзнанѱ
Сар-нарн зурлгъта
Деевр шар-цѡохр олнцгин
Дорд захднѱ гурв дарад одв.

Өмн хойр кӧлӧн
 Өргнӧсн үлүлӧд,
 Өнчн гурвн дав
 Ташр оркдж гинӧ,
 Ард хойр кӧлӧн
 Арслнӧгин сүүдӧн хадв.
 Шавхглсн шавхгнӧ
 Саадгин сумн кевтӧ ар бийднӧ джиигв.
 Сагтг дӧрвн турунась гарсн
 Хурдн улан тоосн огътргъу бӱтӧв.
 Хурдлгсн кӧк галзнарн кӱрӧд ирв.
 Алдр нойн богд
 Алдл уга анъхрад:
 — Бӧӧргин туулан бӧгшлгъ минь,
 Бӱргд шовунь шүүрлгъ минь,
 Бӱгдин гагц нарн улан арслнӧ минь,
 Кӧк галзнарн кӱрӧд ирв!
 Кӱнд гарта Савр
 Кӱнд шар балтан ээмдӧд,
 Атгър зандн меднӧ сүүдрт
 Алцагъад зогсв.
 Талан газрас Хонгър дуудн йовна:
 — Кӱнд шар балтан хӧрүлдж ав!
 Күзү толгъагъан тас цокад оркв чигм,
 Чамаг кӧк галзниннӧ дел деер
 Авч эс гархнӧ,
 Эн насндан эзн Джангърин
 Цухлла харгъдж үкс-би!
 Эцс хӧӧт тӧрдӧн
 Эрлг хаань засгла харгъс-би!
 Олн дӧӧн кӧл үзгсн,
 Олн балтин мӧрг үзгсн,
 Очн болгсн кӧк кӱлг
 Сонр сӧӧхн чикӧн
 Сольвн хӧӧчлдж йовна.

Согъ болд нүдәрн
Дор деегъүр хәләгъәд
Күрәд ирв.
Күнд шар балтар
Манъна хоорнднь дарад оркв.
Шал мөнъгн омрувчнь тас тусв.
Дөш алтн әмәл
Дүүвр кёкин сәәр деернь одв.
Арнзлин кёк галзнь
Алс автлан
Эрмн мөнъгн урларн
Газрин кёрс зуугъад одв.
Эргүләд дәкәд аашна,
Күнъкргәднь дарад одв.
Кёк галзниннь дел деер
Балттагъинь кёмләд авад гарад одв.
Балтиннь шүрүнднь
Әмд улан цусиг амн хамр хойрарн
Алд дүнъгә асхад гарад одв.
Шар торгън тугин йозурт
Авч ирәд хайдж оркв.
Алдр нойн богд Джанъгърнь
Әср улан Хонъгър
Күнд гарта Савр хойриг
Андгъаринь авад
Ах-ду хойр кев.
Әрүн цагъан мирд шүтәгъәрн
Ора деернь әдс тальвад,
Мөрләд мордв.
Мордад йовдж йовхларн
Дөрвн үзгин хаадудт герчлн,
Дөрвн әнъг әлч тальвб.
Тавн үйдән әрлш уга
Танъгъргин кётч кев.
Шар-цоохр бумблвдан

Шарин зургъан минъгън
Арви хойр баатртагъан
Шаргад ирăд буув.

Тăвн хойр дунъгъра болад суув.

Байн сунъгървин бърѹлгсн,
Балм лѹѹднъ бедртă арз,
Тѹмн нег минъгън кѹѹнд
Дарлгъ эс ѳгдг
Бѳк Мѳнъгн Шигшргъ
Туурвл уга барун ѳвдг деерăн
Авад суудгдж.
Маш алдр Шар даргъин кѳвѹн,
Тоджин Тосн Тѹлг гигч нойн,
Далвнъ шар-ѳоохр шаазнъта арзиг
Деед эзн Джанъгърасн авад,
Тăвн хойр дунъгърад
Тăвл уга дарад
Кѹѹнъ тăвн тавагъад
Дугъу кѹѳăв.

Ăмгн эс медх

Зун нăамн шастр дууг
Дуунъ Герлър дуулулв,
Талван Цеѳчър домбр ѳокулв,
Танъсг Герлиг биилѹлв.

Орх улвр шар нарнъ ѳнъгтă,
Гарх гал улан нарнъ дѹртă,
Гегăн дунднъ ѹѹл бърм сăăхн,
Гергн кѹмн ѹздг болхнъ
Гер малан геедж оркад,
Генн хѳѳнăснъ дахдг,

Кѹѹкн кѹмн ѹзхнъ

Кѳкнъ гурвн товч

Заядан мѳлтрдг,

Зургъан минъгън

Арви хойр баатрин дотрнъ суухларн

Зунь сәәхн нари мет Минъян
 Мелмәздж суудг гинә.
 Хаврин көк хулсид өндггсн
 Көгшн шар толгъата хун,
 Өрин шар гегәнлә өндгн деерән
 Өндәгъад донгъдгсн дуунь дуута,
 Хол зандн цууригъән
 Минъмг улан урл деерән авад,
 Арвн цагъан хургъарн
 Алдл уга нүкндн дарад,
 Җмтн әс меддг
 Арвн әнъг дууд дуулн татв.
 Хаджуднъ, алх булахд дурта,
 Аль сансарн джид бәрдг
 Бардтин Очв Герлин дуулгсн дун,
 Цуурин дун хойрулн,
 Дөчн түмн алвтинән
 Дотрнъ, өөрнъ татгсн болдж,
 Огътргъуд джирджнъндж сонъсгдв.
 Зург болгсн шар-цоохр бумблаг
 Зун орнъ чиирг, бөк, баатр гурвн
 Газагъурнъ гурв тумлад,
 Келмрч Ке Джилгън
 Арвн алд төмр шилврән
 Гартан бәргсн,
 Тавн түмн өрк медгсинъ
 Такмарнъ татад,
 Талин газр талан көбддж йовна.
 Бум баатр ахлгснъ
 Богдин зергд тедү дүнъгә сөгдн суув.
 Өндр Цагъан уулнъ газрин киисн болв,
 Өргн Шартг даланъ манурдж тунв.
 Үкл уга мөнък болв,
 Өнчн уга өнр болв,
 Үвл уга зун болв.

Лаври ѓнѣгтѣ нарн мандлв.
 Начн торгѣа хойр гегѣн завсрѣт
 Торлн джиргдж наадв.
 Ёѓрк сѣѣхн ѓ дотрнѣ
 Олн сѣѣхн зандн кѣрѣлѣд ургѣдж.
 Гол дунднѣ ургѣгсн
 Гурвн галвр зандн модна
 Гаслнѣ замбин бичрнѣ
 Гаѣс Зуудан кѣнѣкнхлѣрн
 Ганджур Данджур хойр номин
 Айсар янѣнлв.
 Дала дунднѣ ургѣгсн,
 Дамб зуль моднѣ
 Дала замбин бичрнѣ дѣѣвлхлѣрн,
 Тавн тенѣгрин агѣр тал
 Дар Ёк, Шидди хойр номин
 Айсар янѣнлв.
 У зандн моднѣ кѣнѣкндж серджнѣнѣ.
 Улан шар бичрнѣ ѓѓгѣн ѣѣг болв.
 Огѣтрѣгѣуд гурвн ѣнѣг
 Джиндмнин шар, улан, кѓк гурвн
 Солнѣгѣ хадв.
 Ил джиндмнин хѣвлгѣѣн,
 Джиргѣл иктѣ
 Алдр Джанѣгѣр хан гитсн нернѣ
 Нарт делкѣн орнд туудж болв.
 Нѣѣмн минѣгѣн манѣгѣс хаанѣ
 Нутгтнѣ гѣѣхѣл болв.
 Загѣлма киитн салькиг
 Мѓнѣк дѓрвн ѣагт
 Серджнѣнѣлн татв.
 Зар, кѣдж хойриг
 Замб-тѣвд ѣнѣглѣлв.
 Зунѣ сѣѣхн ѓѓд,
 Зург шар-ѣѓѓхр бѣѣшнѣгин дотрнѣ,

Зургъан минъгън арви хойр
 Нарн улан баатрмудтагъан,
 Хар арзин сүүр дотрнь әркдн джиргъв.
 Баатрмуднь хан Джанъгърин
 Хәәрлгсн арзд халн согтад,
 Зун джилин ша тоолдв,
 Зургъан джилин харул тоолдв.
 Йиртмджин төриг хад мет бәәгъүлн суув,
 Бурхнь шаджиг нарн мет мандлулн джиргъв.
 Эн мет джиргъдж суугсн цагтнь,
 Нарн суухин ар бийд,
 Деедин долан ориг номдан орулдж авсн,
 Дорд догши дөчн түмн манъгъсин дарлгъ болгсн,
 Догши Хар Кинәс гидг хан бәәдг болна.
 Долан ұйәс нааран көдләд уга ик нутгта,
 Нарт делкән орнь чиирг, чанъгъ, бөк, баатр
 Эн тоотиг өөрән дахулгсн,
 Ам сәкдг баатрмуднь,
 Адг гигсн баатрнь
 Ганц бийәр долан минъгън баатрт зөвлдг.
 Айлгън нәәмн түмн баатр
 Морлад йовгсн цагтан,
 Нәәмн минъгъ давхрлад
 Дундан звад йовдг болна.
 Манр шар-цоохр бәәшнъдән унтгсн цагтмъ,
 Хошад түмәдәр селн манад бәәдг болна.
 Шар-цоохр бәәшнъгин ұудн хоорнднь
 Бәргсн тәвгсн хойрагъан балвлдг,
 Барс өтг хойраг
 Бахмджта баатрмудт хор кенә гигъад,
 Күүнь бөдүн гуурин дүнъгә
 Күдр хар болд шинджүрәр
 Көдәгл уга толгъагъинь
 Шинджүрләд оркдг болна.
 Сө бийднь сул тәвгсн цагт,

Зун орнь баатрмудиг
 Зургъа давхрлад иргсн бийинь,
 Зург болгсн шар-цоохр бääшнъгин үүдиднь,
 Күм халдал уга көөдг гинä.
 Күрклäд орксн дуунднь,
 Күмн чиирг болдж
 Зогсл уга зулдг болна.
 Шалдг дөрвн түмн баатрмудтагъан,
 Шар-цоохр бääшнъгиннь дотрнь
 Манр хар дарцг арзин дотрнь,
 Зун дунъгъра болад
 Аркдäд суудг болна.
 Суугсн цагтан батрмуднь
 Арзд геснь халад,
 Алдр Кинäсин хääрнд
 Аю дундан согтад,
 Зун джилин ша тооллдв,
 Зургъан джилин харул тооллдв.
 — Нарт делкән орнд,
 Нарн сар хойрин дорнь,
 Нанла тенъцх күн бääнү? — гидж
 Хан Кинäсин бийнь
 Арвн хар савран лүчнъятлнь үмгäд
 Алх манъгъс тärн нүднь
 Арвн хойр ширтн суув.
 Барунь гурвн минъгън
 Дунъгъран дунднь суугсн баатрнь,
 Зун орнд
 Зөрмгärн алдршдг гинä,
 Зургъан минъгън хаань нутгт
 Бökärн алдршдг гинä,
 Данъгъар бийнь
 Долан түмн арслнъд болж,
 Арслнъгин Бök Цагъан гидг баатрнь,
 Киидин дөрвн орнд

Хурдарн туургсн
Хурдн улан кўлгтә...
— Мөрн кўрх газриг
Эврәгъән кедж авх-би! — гидж
Эзн хаандан
Эн үг анъхрдж суудг гинә.
Зүүнь гурвн минъгън баатринъахлгсн,
Ирәд уга йирн йисн джилиг
Аәлддж меддг,
Өнъгрсн йирн йисн джилиг
Эндүрл уга тууджн келдг,
Нарн Күсх гидг баатрнь,
Хан Кинәстән анъхрдж сууна:
— Гарх шар нарнь зүн өнцг көл дорнь,
Гандыг Алтн уулин довтлгч омрунд,
Арслнът джирн зургъан тенъгсн
Цутхлнъднь нутглгсн,
Шатр болгсн бумблвта,
Шарин дөрвн киидиг номдан орулгсн,
Шагджмунин илт хүвлгъән ламта,
Ўксән әдгәдж авдг,
Ор джиндмнин хүвлгъән гинә,
Тәк Зул хаань джич гинә,
Танъсг Бумб хаань ач гинә,
Ўзнъ алдр хаань гагц көвүн гинә,
Ўкл уга мөнък хөри тавн наста гинә.
Бийинь дахгсн баатрмуднь,
Джил насн хойран киити хар армин
Йозурт уйдж гинә.
Джилв бах хойран алдр Джанъгърин
Арвн хойр богдин гегән зокагъад өггсн,
Арүн цагъан мирднь
Зүркн манъна хойр деерән тальвад,
Андгъаран өгәд дахдж гинә.
Зуны сәәхн өөд

Зургъан минъгън
Арвн хойр баатртагъан
Аркин сүүр дунд суудг гинä.
Суугсн бийднъ
Зургъан минъгън баатр чиирг хойр,
Зург болгсн бääшнъгинъ газатъарнъ
Зу давхрлад суудг гинä.
Йиртмджин төриг хад мет бääгъүлäd,
Бурхнъ шаджиг нарн мет делгрүлн суув.
Тер дотрнъ;
Зун орнд зөрмгärн гаргсн,
Зургъан минъгън малягъär
Зогсл уга малячв чигн
Амн гурвн үгинъ
Амлулдж ядгсн;
Зөрмг бийнъ
Зургъан бум бухин нүүрт,
Агър зандн модиг
Үндстәгъинъ сугъ тач авад,
Ацинъ шудрдж хаяд,
Йовгъар дәврәд ордг зөрмг гинä;
Гавшун бийнъ,
Äмндән кӯрәд иргсн
Нäәмн минъгън джидин ора деегъүр,
Бийән кӯргл уга гардг гинä;
Чиирг бийнъ
Дән дотр гагц бийärн
Гагцар дäәллдäд
Гурвн джил болдг гинä;
Ургъа зандн нургънъ
Нумн мет бөкигъäд,
Ургъгсн арвн тавнъ
Сар мет дүүрнъ улан чирәнъ
Үмсн мет хүвлäd,
Алг тärнин нүдн аньладад,

Арнэл кѡк галэнан унад,
 Алддж тавлад зулад гарч йовтлань,
 Найн äдл чиирг баатр,
 Найн хаджта зандн джидär
 Дегц күүцäд чичäд,
 Торв мөнъгн кѡвцгäс
 Сүүринь кѡдлгдж яддж оркгсн гинä;
 Угта Ширкгин ач гинä,
 Тѡмлгт хаань зе гинä,
 Тѡвшүүн Бѡк Мөнъгн Шигшргъин кѡвүүн гинä.
 Мергн Гүүш Зандн Герлин
 Хѡрн хойр насндн гаргсн,
 Алдж ядад орксн,
 Äмнь бийднъ уга
 Äср улан Хонъгър гидг
 Баатр бäädг болна.
 Түүниг äмд кел бäräд
 Анч ирдж чадхвч? — гидж
 Алдр Хар Кинäс
 Арслнъгн Бѡк Цагъандан
 Зäрлг болдж суудг болна.
 Арслнъгн Бѡк Цагъан келдж сууна:
 — Зу шарин орн гидгинь хоосрулдж чадх-би,
 Зург болгсн шар-цоохр бääшнъ дотраснъ,
 Зургъан минъгън арвн хойр баатриннъ дотраснъ
 Зѡрдж орад кел бärдж чадх-би!
 — Авч эс чадхнъ ягъна-чи?
 Нарт делкән орнд
 Чамла äдл баатр, чиирг гинä,
 Тав болгсн цагтан
 Тавн түүмн цергт
 Гагцарн күүч күрдг гинä — гив.
 — Түүниг авч эс чадхнъ
 Эзн хаань маляла харгъдж үкс би,
 Эрлг хаань засгла харгъдж үкс би...

— Не, сән!

Авч ирдг болхнь ас гигсн

Арвн эрлгъичн өгс-би,

Амндән күргәд орксн

Гурвн сән буругъичн онъгрүлс-би,

Салва гидг голин ташу тал нутглгсн,

Тән төвшүн сай долан бум алвт медүлс-би.

Андгъартан күрч ас—гив.

Алмс болдар ирлгсн,

Махн болдар мөрглгсн

Доклгъяднь долан давхр ширм гал асдг

Догшн хар селмин ир

Дола дәкдж долав.

Мөньгн цагъан ширәднь

Мөн күрч гурв мөргв.

— Шар-цоохр бәәшнъгин үүднд,

Ки дөрвн түвин ориг хурдарн гаргсн,

Киидин улан цоохрим нанд тохдж өгтн.

Эн күүндгсн үгинь

Эзн Джанъгърин зергд,

Эндүрл уга әәлддж келдг

Эрклүгъин Алтн Цеедж,

Эн олн баатрмудтан

Эндүрл уга тууджн келдж сууна.

Базг гурвн минъгън

Баатрин дотраснь

Баатр улан Хонъгър келдж сууна:

— Зүүдн болгсн, богд Джанъгър минъ,

Зүркн әдл, зургъан минъгън

Арвн хойр баатр минъ,

Алдр Кинәсин зәрлг әнлвн,

Арслнъгин Бөк Цагъана үг әнлвн.

Асхрв-нег балгъ цусн бишъю,

Агрв-нег атх ясн бишъю!

Хурдн мөрниь турунла

Харгъад ўкв чиги гундл уга бишъю,
 Хурц мөсин ирлә
 Харгъад ўкв чиги гундл уга бишъю!
 Эдж уга газрт
 Эрклүгъин Мөнъгн Цагъан уулин ора деернь,
 Эр хойр бийяр ўзлцх болнав.
 Алдр нойн богднь зәрлг болдж сууна:
 — Түрх дääснд
 Төмр джидин ўзүр минь!
 Түмн хөөнд довтолдг
 Түүкә улан чон минь!
 Эдж уга газрт
 Эи манъгъсин әлчд
 Эсргүцдж ганцар оч болх уга.
 Зургъан минъгън арви хойр бийәри
 Зөрәд мордхнь ягъдг-би?—гив.
 — Хальнъг улан Хонъгър
 Хәр манъгъсин әлчәс әәгъад,
 Хан Джанъгърари ардан нөкд авб гих
 Хәр Дөрви Öördд
 Хадх му нерн болх.
 Кесин усн гуугъан темцх,
 Кесн ўўл әзән темцх бишъю.
 Ўдәс ўлў халун бәәдгв?
 Ўксн хөөн джиргъл бәәдгв?
 Уул бөгтрм бөк,
 Орчлнъ әргм уната,
 Долан наста
 Хашнъ көк галзни минъ,
 Шар алтн хавхан амнд
 Авч ирдж таван тохдж ас.
 Зун сард гүүх көк минъ,
 Хәр дөрви түвд
 Хашнъ нертә болв чиги,
 Харгълдх манъгъсин дәәнд,

Күмнѣ мѣрнѣ турунд кѣцгддж
Кѣнд мѣсин шавла харгѣулад уга! — гив.

Тѣджндг гигч мѣрч баатрнѣ,
Хадг мѣнѣгн хазариг
Хаджудан сѣѣвдѣд
Кѣк Самбан ташуд
Кѣчтѣ баатрмудин
Кѣлгѣд дотрас,
Кѣк галзн кѣлгинѣ
Кѣрч кѣтлѣд авб.
Бѣѣшнѣгн ѣѣднд
Ѡкѣдгсн кѣкинѣ тохв.
Салин хар тохмиг
Салвалгѣдж тѣвб.
Салан хар модн хавѣста,
Бульнѣгѣр мѣнѣгн бѣѣргтѣ,
Дѣш алтн ѣмѣлиг,
Дѣѣвр кѣкин онѣгѣн делд
Дѣрвн тѣ дѣрѣ ѣмскв.
Хадг шар торгѣн омрувчинѣ
Хар махнднѣ шигткѣдж омрувчлв.
Хѣрн тав давхрддж гѣргсн
Хунѣ кѣзѣн худргѣинѣ
Хондладнѣ шигткдж худргѣлв.
Сар нарн зурлгѣта,
Деевр шар-ѣоохр олнѣгн дорнѣ,
Арта шар торгѣн олнѣгарнѣ
Гом ѣагѣан ѣрвнѣгинѣ
Голднѣ кѣргѣд кѣтрн татв.
Тарвд хар кѣвѣг тальвад оркв.
Хадг нертѣ татуриг
Хѣвргѣ хавснѣ завсрар
Харагѣинѣ тасртл татв.
Бурхн ѣагѣан хатн
Босдж суудж нексн,

Бул торгън джолагъинь,
Хадг мѳнъгн бүүргднъ
Эргүлдж хантрв,
Тавн алд элмн торгън цулвринь,
Алд дүнъгә әвкәд гартан бәрв.
Бәргсн мѳрнъ,
Хур хойр чикәрн
Хурмст тенъгрин ор хатхв.
Хурц шонъхрин нүдәрн
Дегд Алта ширтв.
Дееджин цѳгц болгсн,
Дѳрвн болд туругъан
Мѳрч долан минъгън баатрин деегъур,
Нег юм күргл уга бульгldж гәрәдв.
Шар-цоохр бәәшнъгн дотр,
Шарин зургъан минъгън
Арвн хойр дотр
Дәәнъ оln лүвцән лүвлцв.
Сай мѳнъгн үнтә
Салва торгън бишмдән үмсв.
Альк дәәнъ нүүрт
Амн голднъ шав ос күргдг,
Күкр хар хуйган үмсв.
Күлк богдин мирд шүтәгъән
Күзүндән үмскн залв.
Шарин орндан ширгсн,
Шаджтин орндан зѳвчлгсн,
Шавин үзүр күрәд уга,
Шар торгън улвигъән
Манъср цагъан далин бая деер
Үмсн шанъхглв.
Урн әеджин ишкгсн,
Урджн Бадм зѳвчлгсн,
Увъяр улан торгъар дотрлгсн,
Танъсг Герл

Тави сард гагцар уйгсн,
 Тави туулн мōрн унтā
 Очн цагъан хуйган ўмсāд,
 Арвн хойр мōнъгн тōдгāрнъ
 Ывцўн деерāн тōдглв.
 Шаджнъ шар алтн дуулхан
 Эрднъ тергўндāн āагъўлдж ўмсв.
 Манъна тус деернъ
 Маха-Галин гегāг
 Мандлулн зургсн,
 Орадк очрта Очр Садъ бурхиг
 Алтн махмудта босхн сиилгсн,
 Нарн сар хойрин солнъгъ мет
 Шар алтн керāнъ
 Манъна деернъ шаргн джиргв.
 Занъгъад орхнъ
 Зар тўвин орн догдлдг,
 Докад орхнъ
 Долан давхр ширм
 Гал шатн дурвдг,
 Кōк дархн кўўчн кегсн
 Мала дархн кōōргдн давтгсн,
 Кўмнд уга урчуд ўрāслгсн
 Киитн хар болд селмигъāн,
 Алсин таша деерāн
 Арвн хойр тōдгāрнъ тōдглв.
 Босн тўргāд манр зандн
 Дуулхан газрт тальвад
 Бурхн цагъан толгъагъарн
 Хан Джанъгърин ъмн
 Кўрч гурв мōргāд чик сōгдн суув.
 — Ыдрин келн,
 Сōōнъ зўўдн болгсн богд минь!
 Ыўрин арвн хойр баатр минь!
 Догшин манъгъсин ор зōрхдāн кўрв-би.

Не Күнък нойн Цеедж.
 Күчтә хаань элч
 Аль цагт надла харгъх болна
 Алдл уга аалддж нанд келдж өгич — гив.
 Алтн Цееджнь келдж сууна:
 — Эсргнь ұр сарин нәәмн шин өдрт,
 Эрклүгъин Мөнъгн Цагъан уул деер,
 Эрк биш чамла харгълдх.
 Эзн хааниннь зергәс мордад,
 Эгц дөрвн сар болв.
 Хадг нертә голин әкнд
 Харгълддж золгъхар йовна.
 Алдр нойн богднь зәрлг болв:
 — Урсхулта уснь дольган минь,
 Ут занди моднь шууган минь,
 Эдж уга газр
 Эрмн цагъан көдәд
 Эл дәәнәгъәр золгъгсн цагтан,
 Эзн хааниннь зергд
 Эвәр дахлүдж одич...
 Одгсн хөөнәсчн,
 Зун орнь чиирг чанъгъ хойриг,
 Зургъан үзгт элч тәвәд,
 Зогсл уга цуглулдж авад,
 Зургъан-долан сарин дотрнь күрәд,
 Зөрлдх манъгъс хаань бийинь
 Зогсл уга дәәлдәд,
 Зөргтә ма тгъсин бийинь,
 Амдәр кел бәрдж үзий — гив.
 Киитн хар әркәс
 Ки уга арвн тавн шаазнь әрк
 Кедж өг — гидж зәрлг болв.
 Түмн күмнд дарлгъ әс өгдг,
 Бөк Мөнъгн Шигшргъ аавнь
 Түлг мөнъгн бедртә әрк,

Энъгин тавн зун баатр өргдж эс даадг,
 Энүниг барун өвдг деерән
 Авад суудг болна.
 Хан Джанъгърин зергд,
 Гагц көвүгъән
 Гаслнът манъгъсин орн тал
 Гагцар одна гихлән,
 Авч суугсн әркән
 Көлврүләд хайдж оркв.
 Алдр Джанъгър хаань өмннъ
 Уульн анъхрдж сууна:
 — Газр дунд гагц эс билү,
 Галв дунд өнчи эс билү,
 Девхднъ дживр уга эс билү,
 Дегдрхднъ нөкд уга эс билү,
 Дүүврин чолун минь эс билү,
 Дүркнъгин нарн минь эс билү!
 Дөш Алтн уулин белднъ
 Хад чолунъ хавчлас гагцар ургъгсн
 Нәрн улан бура минь эс билү!
 Бийән тавлдж бәәгъад довтлдг
 Тас гәрдин шүүрлгъ минь эс билү!
 Эргдж довтлдг
 Эр бүргдин дегдәмл минь эс билү!
 Соянь кўцәд уга
 Шовшур улан боднъ
 Гаха минь эс билү!
 Гагц ўрим минь
 Гаслнът манъгъсин орнд йовулдж оркад,
 Алдр Джанъгър хаттагъан,
 Әмн мет баатрмудтагъан
 Әркән уугъад суух болна-чи...
 Төр шаджи хайрагъичнъ
 Кен төвкнүлгсмб?
 Төмр сумн әмичн

Кен батлад өгсөмб? Же!
 Төш уга маньгъсин орнд,
 Төшш уга шул лувсргъ нөкдтә
 Хаань орнд илгәвч...
 Хальнъг улан Хоньгърнь уга гихлә,
 Хәрин дөрвн орн чамд омгавза?
 Йиртмджин төриг хад мет бәәгъүлдг кўчнчи,
 Бурхнь шаджиг нарн мет мандлулдг кўчнчи,
 Дөч эс кўрх насндан
 Дөрвн үзгин дөчн түмн хааг
 Дөрәтә көлдән мөргүлдг кўчнчи
 Кенә кўчи билә?! — гигъад уульв.
 Богшргъан дўньгә
 Мөндр хар нүлмсән цүврүлв.
 Әмн мет көвүгъән
 Öвр деерән авада,
 Барун зўн халхинь
 Балвртлнь үмсәд,
 Энъджүр улан әлкндән
 Әвкдж шахгсн цагтнь,
 Көвүнь әцгдән келдж бәәнә:
 — Әмн мет аав минь!
 Көгшртлән санан угат,
 Буслтлан шүл угат.
 Бум хаань ор әргв чигн эс әцдг,
 Бурхн көк кўлг гигч минь,
 Дөрвн хар турунь мөлт эс тусхнь,
 Буслгсн шул маньгъст эс бәргдхнь,
 Аав, чамагъан,
 Арвн тавн джилин әцстнь
 Арнзл көкиннь
 Алтн джолагъинь әргүләд
 Амд менд ирхв! — гидж
 Әцгдән келәд мордхларн,
 Гартан бәргсн малянь

Гунн ўкрин арсиг
 Гурв хагълад гол тавдж,
 Дөнн ўкрин арсиг
 Дөрв хагълад гўрдж,
 Цо болдар товч кедж,
 Махн болдар альх кедж,
 Гўш мөнъгн салдргъта,
 Гўрмр торгън орацта,
 Хадг занди модн иштă,
 Хашл тăрн гидг маляг,
 Нег цокси шархнъ зовагъад,
 Зургъан сарднъ арă гидж эдгдг гинă,
 Бальнъ улан альхидан
 Батлад атхв.
 Гурвн джилдăн хатад бăагси
 Элси деер ургъгси
 Ёнчи яргъа моднд ишлгси,
 Хашл тăрн гигч маляг,
 Барун гартан
 Базгън атхад оркхланъ,
 Сала болгънарнъ
 Самр улан шўўси цўврăд бăав.
 Шар-цоохр бăашнъгаснъ
 Шарин зургъан минъгън
 Арвн хойр баатр дотрасн,
 Очн мет кокан темцад гарв.
 Зу богд Джанъгърнъ
 Зургъан минъгън арвн хойр бийарм
 Дахн гарв.
 Мөн шар хавхиннъ ўўднд,
 Сăахн кок дееран
 Очн мет осрăд Хонъгър тусв.
 Тусгси бийинъ
 Бум кўцгси баатрмуднъ
 Шинджлдж гăахв.

Долан сай бухин онъгвч
 Гагц бийнь болдж үзгдв.
 Нääмн сай бухин
 Нур дарх чирäтä болв.
 Сääхн кöк галзниннь
 Сääр деернь
 Арвн цагъан хургъан делгв.
 — Одрт үзгдгч
 Оди мет Джанъгър минь!
 Сöөнъ зүүднд харгäлдгч
 Джиндмн эрднь мет
 Алтн рагинь
 Ава Гернэл хатн минь!
 Äмн мет
 Арвн хойр баатр минь!
 Äмд джиндмнин öршälär,
 Амр сән менд бääтн! — гив.
 Алдр нойн Джанъгър зäрлг болв:
 — Сääхн кöкинъ деернь нар мандлул.
 Сән манъгъсин ориг öндрäс авн
 Күрн ширгäдж ирх болтха-чи!
 Күмнд уга кöкин
 Барун аминь эргүлн татв.
 Зу Шагджмунин хүвлгъән ламан зөрв.
 Зург болгсн шар-цоохр сүмән
 Зөв гурв эргäд одв.
 Орх шар наринь
 Зун öнцг темцäд одв.
 Öдр гидж öнджл уга одв,
 Сö гидж хонл уга дүлäд одв.
 Усн уга цöl,
 Öвсн уга шал дамджад одв.
 Зүүдн харгъа тагтиг гатлв.
 Гатлад цааран дöчн йис хонад одв.
 Зүркн шатин амиг давб.

Эн Цееджин келгсн
 Эрклүгѣин Мөнѣгн Цагѣан уулд,
 Эгц дөрвн сард нама
 Эрк биш күрг—гив,
 Эн үгинь сонѣсад,
 Хурдн кѣк мѣрнѣ,
 Өмн хойр кѣлән
 Өргнәсн үлүләд,
 Өндр гурвн толгѣаг
 Ташр алхад йовна.
 Ард хойр кѣлән
 Сүүдән күргн оркдж йовна.
 Шавхглгсн шавхгнѣ ар бийднѣ
 Буугѣин сумн кевтә
 Джиигәд гарч йовна.
 Сәәхн дөрвн турунаснѣ
 Арвн хойр салата
 Манр улан тоосн
 Огѣтргѣуд цоонгладж хадв.
 Бүрә сәәхн кѣосигѣән
 Толгѣа деерән бѣлвәлн цацв.
 Хойр ууд деернѣ
 Хѣөнѣ толгѣан дүнѣгә
 Цуста улан кѣосн газр бүрәдв.
 Хурдн кѣкин шүрүгѣәр йовад,
 Барун дөрә дорасн шүүрәд,
 Атх дүнѣгә цагѣан шора кѣмладж авад,
 Әдст богд гегәнѣ заагсн,
 Арвн әктә догшн бурхнѣ
 Зүркн тәрниг гурв умшад,
 Гурв үләгѣад огѣтргѣуд цацв.
 Цацгсн дарунѣ деернѣ
 Дееврн дүнѣгә
 Делвән кѣк үүлн цуглад ирв.
 Эрднѣ билгин хур

Эргн дахдж орв.
Күдр самбан салькн
Күлг мөрниннь
Күнъкркәднь серүггя̆р татв.
Эн салькнь серүнднь
Унгсн мәрнәннь
Бәрм эс күрх делнь
Барун бийдән ундж
Бадм ятгын дун джинънв.
Бәр талк сувсн мөнъгн сүүләснь
Биив ятгын дун джинънв.
Эзнәннь сүүдрәс үргн туульдж йовна,
Эврәннь тооснас хадж туульдж йовна.
Ха доран хамран авад,
Арвн хойр давхрлад гүргсн
Арта шар торгын джолаг,
Бальнъ улан альхндан
Тав орагъад авб.
Хургънаннь үзүрәснь
Хурдн улан цусн цүврв.
Эрклүгын Мөнъгн Цагъан уулиг
Манъна деерән унъгъагъад ирв.
Эзн Джанъгърин өргәгъәснь
Эгц дөрвн сара газр сандж.
Өлн гәрдин шүүрлгын
Өндр гурвн тавцнъ деернь,
Орұнь шар нарн
Өөдән дегчдж гарад,
Өвснь толгъад зогсгсн
Мөнъгн цагъан
Мөндр йозуртнь буух цагт,
Өлкәдгсн хурдн көкин хурдар
Өөдм гарад ирв.
Арнэл хурдн көкин
Аминь шуулн татдж зогсав.

Күрл мөнъгн дөрәгъән
 Дөлитән ишклв.
 Дөрвн джилд ширтәд уга
 Дөнн хар бүргдин нүдәр ширтәд харв.
 Ар бийдән хәләхнъ,
 Нәәми минъгн дживхлнътә Алтанъ.
 Гарх шар нарнъ кәлднъ
 Манъхагъад үзгдв.
 Өмн бийдән хәләхнъ,
 Күмн күрх газрт
 Күсх нег баран үзгдхш.
 Өндр Цагъан уулин ора деернъ,
 Өлкәдгсн кәкәсн буув.
 Бул мөнъгн джолагъан
 Хадг мөнъгн бүүргднъ
 Эргүлдж хантрв.
 Элмн торгън цулвриг
 Өвдг деерән авад суув.
 Эр цагъан чолугъар ширә кегъад,
 Эгц дөчн йисн хонг суув.
 Деерәс шарлгч нарнд халн суув,
 Дорас хад чолунд чиндж суув.
 „Эн Цееджин келгсн үгәрнъ
 Эсргнъ үрс сар ургъад ирв.
 Нәәми шинин өдр гидж әс билү?
 Эрклүгъин Мөнъгн Цагъан уулин ора деер
 Эрк биш харгәлдх гидж әс билү?
 Эндүрл уга әәлддг
 Эн Цеедж минь!...“ — гидж
 Өөд уру босн хардж бәәтл,
 Орх шар нарнъ ар өнцг кәл дораснъ,
 Огътргъуд нәрн улан тоосн
 Цуунгладж гарв.
 Хү салькн гихнъ
 Хү салькн чигн биш.

Хур цасн гихнь
 Хур цасн чигн биш,
 Хурдн мөрнь тоосн болдж үзгдв.
 Аах маньгъс хаань нугтгнь
 Алдршгсн хурдн гинä,
 Арнэл хурдн уланин
 Аминь шууртлань татгсн,
 Амн талан
 Алтн цуран татдж,
 Зовланьгин зун нääмн айс татдж йовна,
 Джиргълин джирн нääмн айс татдж йовна.
 Деернь йовгсн эзнъ
 Долан сай бухин öнгвч болх,
 Нääмн сай бухин сур дарх,
 Зун орнд зöрмгärн гаргсн гинä,
 Зургъан орнд бökärн гаргсн гинä,
 Зöрмг улан Хоньгърт орхнь,
 Арвс äдл агъу ик идтä гинä.
 Öндр Цагъан уулин деер
 Öлкäдгсн хурдн улань хурдар
 Ööдм гарад ирв.
 Öмнäsнь öлкäдгсн көк деерән
 Öсрн тусв.
 Эрс Цагъан уулин ора деер
 Эр хойр бийär золгълдв.
 Аах маньгъсин элч келдж бääнä:
 — Нур талан галта,
 Нүдндән цогта,
 Төөргсн бух болгсн,
 Тошгсн годль болгсн,
 Зун орнь зутагъул болгсн,
 Зургъан орнь андн болгсн элмр,
 Хаагъас хааран йовлач кел! — гив.
 Öмнäsнь äср улан Хоньгър келдж бääнä:
 — Хадг Алта уулта-би,

Богд Джанъгър хаата-би,
Хярл уга дэврдг
Хальнъг зургъан минъгън
Арвн хойр баатрта-би.
Түвд Зуугъин Алтагъан ээлн суухларн,
Төвшүн дөрвн үзгин хаадудиг
Номдан оруласнд авг,
Ўкл уга мөнъкин орта,
Ўргән уга тогтун орта,
Өнчн уга өнр,
Угатә уга байн,
Ўксән әдгәдг,
Ўрглдж джиндмнин хүвлгән,
Джиргъл иктә алдр Джанъгър хаань
Төр шаджн хойриг
Төвкнүләд өгдг-би.

Догшин шар манъгъсин элч келджәнә:
— Гарх шар нарнь дорк
Газр тенъгрин киисн болгсн,
Галвин дөчн түмн хаань
Төр тогтагсн кен гидг кўмбч?
Кенә көвўмбч? — гидж сурджана.
Өмнәснь әср улан Хонъгър келджәнә:
— Угт Ширкгин ач гидж нама келдг,
Төмлгт хаань кўўкнәс гаргсн
Төмлгтин зе гидж келдг,
Төвшүн Бөк Мөнъгн Шигшргъин
Көвўн гидж келдг,
Мергн Зандн Герлин хөри хойр наснднь
Ўўдн бүтдж гаргсн,
Агчмин зуур
Арвн хойр хүвлдг,
Аәх манъгъс хаадуд
Амдәр кел бәрдж авб чигн
Алдж ядад орксн,

Зун джилд зовань үзв гидж
 Ях гидг уга,
 Зургъан джилд
 Маля сулдхл уга гүвдв чиги
 Амн үгән алддж келәд уга
 Зөрмг улан Хонъгър гидж нама келдг.
 Чи кен гидг нертә кўмбч?
 Кен хаань элчвч?
 Хаагъас хааран йовгсн кўмбч?
 Би чамаг,
 Зун орнь зутагъул гиджәнәв,
 Зургъан орнь андн гиджәнәв!
 Өмнәснъ өн хаань элч келджәнә:
 — Нутгәгсн нутг минь
 Нарн суухин ар бийд бәәдг.
 Нәәмн түмн манъгъс хааг
 Номдан орулдж йовгсн,
 Долан төрләс нааран
 Төрән алдад уга,
 Догши Хар Кинәс гидг хан бәәдг.
 Түўнь әминь сәкгч
 Аллх манъгъсин орнд
 Алдршгсн нәәмн түмн баатрта,
 Нарн суух үзг
 Цугъар мини гидж суудг гинә.
 Зун орнд
 Зөрмгәрн алдршгсн болдг-би.
 Зургъан орнд
 Бөкәрн туургсн болдг-би.
 Зөрмг улан Хонъгър,
 Чамла золгәлднә гидгнъ энв?
 Шатр болгсн бумблвичн
 Балвлс гидж йовла-би.
 Шарин дөрвн киидичн
 Хоосрулс гидж йовлав-би.

Дөш болгсн таньгъчичн
 Дөрвн зүсн маличн
 Дөрәтә кәл доран дагджулс гилә-би.
 Дүүвр улан Хоньгър чамаг
 Амдәр кел бәрс гилә-би! — гидж келәд,
 Өнчн яргъа модн иштә
 Тал заннн малягъарн
 Толгъагъинь дәврүләд,
 Дола нәәмн дарад одв.
 Арнзл кәкнъ
 Амндан күч өгл уга туульад гарад одв.
 Барун аминь эргүлдж татад,
 Бәрн хәрү дәврәд,
 Бат заннн дуулхта толгъагъинь дәврүләд,
 Базг улан Хоньгър
 Бас дола нәәмн цокад одв.
 Өндр Цагъан уулин ора деернъ,
 Өлкәдгсн хойр күлгин
 Нәәмн туру сольвдулн
 Тоньгъа татладад одв.
 Хад цагъан чолунд
 Өргәри дөһнлцв.
 Ор гаргсн хойр баатрин бийснъ,
 Уулин орагъас урудн буугъад,
 Дота бийдән хадгсн,
 Дольнъгър хар болдан сугъ татладад,
 Давсгин әкәр
 Дола нәәм сиичлдәд одв.
 Әәвлхәдән хадгсн
 Алтта мишлән сугъ татладад авб.
 Дүүвр цагъан далин баягъар
 Далн тав дарлцад Өнъгрлдв.
 Эркүгъин Мөһгн Цагъан уулин белднъ
 Эн хойр баатр
 Эгү дөчн йисн хонгт

Эрглддд зодлдв.
 Уулин олн хортн
 Белдән гарч гäähв,
 Уснь загъсд сäйрглдән гарч чинънв.
 Алмс болдар ирлгсн,
 Махн болдар мөрглгсн,
 Догшн хар болдигъән,
 Ханъгъл мөнъгн герäснь
 Хәнъкнтлнь сугъ татлдад авб.
 Эвтä хойр мөрнь шүрүгъär
 Эрглцдж ирäd,
 Дöш зоогъан дäврүлäd,
 Дäәнъ олн хуйган
 Давхртнь ут цоклцв.
 Ёлд ююгъан сугъллцад,
 Арнэл хойр күлгин
 Онъгн делинь тўшлцäd,
 Амнь хар цусан
 Алд дүнъгä асхлцад,
 Авлцдж ядлцв.
 Талвин цагъан кöдä дотр,
 Тавта хойр күлгән
 Таг болтлнь сöөгъäd,
 Дäәнъ лүвцигъән тä татлдад,
 Бун, сун суугъад,
 Бухин арсн шалвран
 Бульчнъ талан эвкäd,
 Арслнъгин сäähн мекән гаргъад,
 Аль сäähн идән гаргъад
 Авлцдж ядлцв.
 Ар авад ачлдв.
 Ар öмнән
 Öндән-öндән селдж цоклдв,
 Öбгын дунд
 Уулин дуньгä хойр баатр онцлдад,

Дөрвн кўдр цагъан мōчāрн
 Дөрв кōлдāд унхлань
 Огътргъуд улан тоосн хадв.
 А дўўрāн хойрт
 Алтн делкāн орн догдлв.
 Ургъгсн ут зандн модн
 Орагъарн газр савдж ганъхв.
 Авлцдж ядлцдж оркад,
 Аргъ эн билтā гигъāд
 Арслнъгин Бōк Цагъан
 Ар авад ачв.
 Догшн таша деерāн
 Дола-нāām сегсрāд авб.
 Оōр дōрвн тўвиг
 Догдлтл цокад одв,
 Ора гаргсн арслнъ
 Тāвл уга дардж йовна.
 Терс ик чидлār
 Туульад гарн гив чигн
 Тесш уга альвн арслнъ
 Зерглгч кўзўнднъ
 Зес мōнъгн тохаг шигдāн дарв.
 Дарв чигн
 Дōрвн ўзгтāн телн тулгсн,
 Дōрвн кўдр цагъан мōчāн
 Бōклзл уга йовна,
 Дōш цагъан манънагъан
 Шўрўн цагъан элснд кўргл уга йовна.
 Дōрвн сō, дōрвн одрт дарв.
 Тавдгч одртнъ
 Аср улан Хонъгър дардж бāāгсн
 Арслнъгин Бōк Цагъанд
 Келдж бāāнā:
 — Чи бидн хойрин
 Эн наснд манд ошāн уга эс билў?

Эн хойр хаань төр булалдад,
 Ээджэсн гаргсн хойр
 Эмнг цагъан бийән
 Эдж уга газрт
 Эвдн балвчад,
 Деер гаргсн чи, би хойр,
 Амн хамр хойрари
 Амань хар цусан
 Асхлцх манд юн болв?..
 Таалл чини болв.
 Тав деерчн гарв.
 Ца толгъа,
 Алтн Цеедж анъхн түрүн нама
 Арслнъгин Цагъан уул деер
 Арвн долан хонгт
 Аргъ эс таслгсн болхла,
 Яях сандж-би чамаг?
 Тав деерән гарвч.
 Тавлдж кӯл—гив.
 Дөрвн кӯдр цагъан мөчән
 Дөрвн үзгәд теләд,
 Дөш цагъан манънагъан
 Шүрүн цагъан элснд
 Дөнъндж кевтв.
 — Намаг авч одад,
 Альк аргъар засв чигн,
 Алдж йир чадхнчн угач.
 Аштнь ошәтн болвза бидн... — гив.
 Сарвлзгч дөрвн мөчинь
 Сәәр деернь тееглдж кӯлв.
 Күзүнднь кӯмн әмтн гаргъдж эс болдг
 Күнд шар шинджүр зүүв.
 Көк галзн кӯлгин
 Туг сүүләснь батлдж уйв.
 Хурдн улан деерән гарад,

Кѣк галэн кўлгинь
Барун гартан кѣтлв.
Орх шар нарнъ кѣл темцѣд одв.
Ѳдр гив Ѳнджл уга йовна,
Сѣ гив хонл уга йовна.
Манр цагъан бийнъ кѣк балм болв.
Манъхн цагъан толгъагъарн газр тулад
Алс-булс авад,
Бумин дагнин Хонъгър,
Агъу ик идѣн гаргъад,
Хойр гаран сольвад,
Бул торгън кўлѣг таслн гихнъ,
Хойр гариннъ багълцгтнъ,
Бул торгън кўлѣнъ
Улм хѣѣнѣн шигдѣд орна.
Хургън болгънниннъ ѳзѳрѣс
Цуста улан шѳѳсн цѳврънѣ.
Арслнъгин хойр кўлгин шѳрѳн хурднд
Алс-булс тусад
Хад чолун, харгъ хойрт
Хаджу хѣвргъѣрн мах ѣлдж тусад,
Бумбин цагъан цееджнъ
Буднъ ик харнъгъу болв.
Болд малъѣ зѳркнъ
Ѳѣвлхѣгъинъ гѳвдѣд булъглв.
Нарн сар хойриг
Сѳрѣрн дарх чирѣнъ
Ѳмсн Ѳнъгтѣ болв.
Нѣѣхлсн сѣѣхн ургъѣ зандн мет нургънъ
Нумн мет болв.
Ѳ гол дѣвръд орад ирхнъ
Олн шовун
Огътргъуд халън чишкдж,
Ѳврн дахдж нисв.
Уул дамджад иргсн цагтнъ

Олн хумстн белдән гарч
 Уулын гәяхв.
 Ус гатлад ирхнъ,
 Олн загъсн сәәрглдән гарч гәяхв.
 Хаалгъ деернъ хәрүләд идүлдж бәәгсн:
 Миньгън улан хөн
 Харгълдн дәврәд ирв.
 Хәрүлгсн күнь
 Нәәмн наста
 Нарн улан көвүн,
 Хотгър хар даагъта.
 Гент үзн чочад,
 Харгълдад ирв.
 Уул бөгтрм бөк,
 Ор төгәлм уната
 Оцл көк галэнинъ үзн тәнв.
 Ар бийднъ хәлән:
 — Зун орндан зөрмгәрн гаргсн,
 Зургъан орндан чииргәрн гаргсн,
 Зөрмг улан Хоньгър минъ ягълач?!
 Гидж келәд, уулын дахв.
 Хотгър хар даагъан гүвдәд,
 Хоорнднъ ортлнъ,
 Хурдн улан күлгән:
 — Чу! — гигъәд одв.
 Хойр гурв саадж күүддж ядв.
 — Же! Аргъ уга!
 Алдр богд Джаньгър
 Әмд бәәдг болхнъ,
 Арнэл хурдн зеердин
 Дөрвн хар турунь
 Мөлт әс тусгсн болхнъ,
 Агър зандн армин
 Гурвн мөнъгн шигшргънъ
 Тас әс тусгсн болхнъ,

Үминь сәкгси
 Зургъан минъгън арви хойр баатриь,
 Амр менд бәәхнъ,
 Чамаг угичи долан үйдчи таслад,
 Өнчи улан Хонъгър,
 Орчанъ селгәтә болхнъ,
 Удл уга ән Өшәгъән авх! — гигъад
 Хөөгъән хаяд,
 Хойр ил газрт
 Хотгър даагъар дахдж ядв.
 Барагъинь алдв.
 Хөөндән ирәд, хоти Өөдән көөв
 Хотндан орулдж оркад
 (Алти Цееджин хөөч сәндж)
 Гелг Йонди уулта,
 Гер шил бәәшнъгтә,
 Нинъмр Делг гидг күүктә
 Нимн Делг агъдан:
 — Алдр нойн богд Джанъгърин
 Үср улан Хонъгъринь
 Үәх манъгъсин әлч
 Үмд кел бәрәд
 Авад одв... — гив.
 Тииклә көвүнәс агъ сурдж бәәнә:
 — Ямаран кевәр авч йовна?
 — Сарвлзгч дөрви мөчинь
 Сәәр деернъ теегладж күлджл.
 Күзүнднъ куми әмти гаргәдж әс болдг,
 Күнд шар шинджүр зүүджл,
 Күлг көк галзниннъ
 Тут мөнгн сүүләснъ
 Батладж уйджл.
 Бумин дагнин Хонъгър
 Агъу ик идән гаргәад,
 Бул торгън күләг

Таслдж ядад йовнал.
 Бурхн цагъан толгъагъари
 Газрт тулн йовна.
 Хад чолунь
 Хатугъарнь чирăд одв.
 Хату моднь
 Ёргсăр чирăд одвл—гив.
 Агъ келдж сурдж бăанă:
 — Чавас! Тер кôорк минь!..
 Нарн гархин ёзгт
 Нăамн минъгън ик хаань нутгт
 Бôк гидж алдршдж эс билÿ?
 Нарт делкăн орнд чанъгъ, зôрмгăри,
 Тасрха гарч эс билÿ?
 Тôрк манъгъс дăань нÿÿрт
 Зôрмг эс билÿ?
 Нарн суух ёзгт
 Манла теньцх юн кÿн билă? — гив
 Босн тÿргдăд,
 Богшргъан дÿнъгă мôндр хар нÿлмсăи
 Асхрулад уульад:
 — Дже, кôвÿн ôтр йов!
 Алдр Джанъгърин зергд
 Ôтр кÿрч зăнъг ôгич! — гив.
 Кôвÿн хурдн хар даагъан унад гарв.
 Ôдр гив ôнджл уга дÿлăд одв,
 Сô гидж тôорл уга дÿлăд одв.
 Зă уга завдад йовна,
 Завср уга гуйдад йовна.
 Эгц хойр сар дÿлăд
 Эзн Джанъгърин бумблвагъинь
 Манъна деер унъгъагъад ирв.
 Эгц дôчн йисн хонгт дăкдж дÿлăд,
 Шар алтн хавхин ёÿднд,
 Гал ёдлă кÿрăд ирв.

Келмрч Ке нойн Джилгън йовдж йовдж.
 — Чи юн көвүмбч? — гидж дуудв.
 — Алдр нойн Джанъгър... — гидж амндан келв, —
 Ёср улан Хонъгър... — гидж дарунь келв.
 Хурдн хар даагънаннь
 Буру бийърнь киисв.
 Сургсн Джилгънә болд малъя зүркнь
 Ёвлхәгъинь гүвдәд бульглад одв.
 Богд Джанъгърин зергд гүн орв.
 Тәвн хойр дунъгъраннь дунднь ордж ирәд.
 Алдр нойн богдин гегәгъинь
 Чик ширтәд зогсв.
 Алтн Цеедж
 Ам тосн сурдж бәәнә:
 — Ёә! Джилгън минь
 Келх үгән келхичн.
 — Менъ шар алтн хавхан амнд
 Нег көвүн ирәд,
 Хонъгър-Джанъгър! — гидж келәд,
 Хёөннь үг уга,
 Хотхр хар даагънаси ундж одв—гив.
 Толь мёнъгн тунтгән
 Тохалддж нёорсгсн,
 Алдр Джанъгър анъхри сонъсад,
 Мёнъгн мёнъшүр ширә деерән ёсри тусв.
 — Кёвүгән авч ир! — гидж зәрлг болв.
 Хальнъг Джилгън нойн
 Хаань зергд авад ирв.
 Ёвр деерән көвүг авад суув.
 Хан Джанъгърин гегәгъинь үзәд
 Харгъцан харгъад одв.
 Харгъад одгсн көвүнд,
 Алтн хұвнъгин усиг
 Арв дәкдж цутхв.
 Амн-келн орхш.

Ачта бурхдин зокагси,
 Адста цагъан мирдärн äдс öгв.
 Äрä гидж келн-амн орв.
 — Öлсн, ундасн дүлсн көвүнд,
 Äрк кедж öг! — гидж зärлг болгсн цагт,
 Äрк кегбäд öгв.
 Ундасгсн ундн хärв,
 Öлсгсн гесн цадв.
 Öдäн-уру солигсн нүдн чикрв.
 — Дже, көвүн, кел,
 Ю соньсвч, ю үзвч? — гидж зärлг болв.
 Äл уга, адгъл уга,
 Көвүн чик-бит хäläгбäд,
 Чилгр мет уульн медүлдж бääнä:
 — Зүүдн болгсн, богд минь,
 Гегән дундан ääлдгтн:
 Зөрмг улан Хонггъритн,
 Догшн манггс хаань элч,
 Сарвлэгч дөрвн мөчинь
 Сäär деернь теегдж күлдж,
 Күзүндн күмн äмтн эс гаргьдг,
 Күнд шар шинджүр зүүдж.
 Сäähн көк галзниннь
 Шур мөнгн сүүлэснь батлад уйдж,
 Хад чолунь хатугъар,
 Харгънан үргс хадхулад одв.
 Агъу ик чидлән гаргбäд,
 Хойр гаринь сольвад күлгсн
 Бул торгън күлэгъинь
 Таслн гих болв чигн,
 Хургъдиннь үзүрäs
 Хурдн улан цуста шүүсиг цүврүлäd одв.
 Көвүнь үг анххрад,
 Хан Джанггър зärлг болв:
 — Ня, äмн мет

Зургъан минъгън арвн хойр минь!
 Орх шар нарнь кӧл дор нутглогсн,
 Ӗӧрк дӧрвн тӱвиннь эзн болгсн
 Кинӓсин элчд
 Орчлнъд уга арг улан Хонъгъран
 Кел бӑрӱлдж оркад,
 Ода ю хӓлӓдж сууй? — гидж зӓрлг болв.
 Алтн Цеедж анъхн тӱрӱнд,
 Алдл уга келдж эс билӱ-чи,
 Ӑӓлддж дӓкдж эс медвчи?
 Аргъ уга, Кинӓсин дӓӓнӓс ирӓд
 Чамаг нӓ-джӓ кенӓв! — гидж
 Хӓӓлн зӓрлг болв.
 — Номгъар буульгсн
 Хурдн цагъан итлг минь билӓ!
 Алтам-минь голд
 Алтн бахн минь эс билӱ?
 Ногтта гӓрдин кӧвӱн минь!
 Тӱлӱлцгсн манъгъсин дӓӓндн
 Тӧмр джидин ӱзӱр минь эс билӱ?
 Тӱмн хӧӧнд довтлдг
 Тӱӱкӓ улан чон минь! — гидж
 Зӓрлг болв.
 — Ӑӓ, Джилгън даргъ минь,
 Джиндмнин хурдн зеердим
 Авч ир.
 Арг Зул манънад зӓнъг ӧгич—гив.
 Докъя докад оркхлань,
 Зургъан минъгън арвн хойр баатр
 Мӧрдӱдӓн тохув.
 Арнзл хурдн зеердинь
 Авч ирӓд тавлн тохв.
 Ардк ӱӱлӓн
 Алдр Бӧк Мӧнъгн Шигшргъ
 Арслнъгин Очр Герл хойрт даалгъв.

Ава Гернэл хатндан зэрлг болв:
 — Эн Алтн Цееджин хөөч көвүг,
 Намаг амр мөнд иртл минь,
 Сансарнь джиргэадж бә.
 Шаджн деед богд Джаньгър
 Шаньхгта хурдн зеердән
 Чимүлдж тохулад көлгав.
 Көк зандн арман
 Көндлн дүүрв.
 Амнь сәкүл зургъан миньгън.
 Арвн хойр баатран
 Ардан дахулав.
 Арвн тавн наста
 Догшн Шонъхр гигч баатр,
 Дугтутагъан бәәхдән
 Долвн шар нарнь өнъгтә,
 Дугтугъаснь гаргъад авхнь
 Долан нарнь герлтә,
 Йисн өнъг торгъар чимүлгсн,
 Йирн тавн шар алтн догта
 Манр шар алтн туган,
 Хурдн хар саарлин
 Барун дөрәдән давшулад,
 Богд Джаньгъран
 Баатрмудтагъинь ардан дахулад,
 Бум күңгсн бурхнагъан зөв эргәд одв.
 Орх шар нарнь
 Ар көл темцәд одв.
 Олн тўмн маньгъсин
 Ор темцәд одв.
 Зүүдн харгъа тагтан гатлад одв,
 Зүркн шатин ам дамджад одв.
 Эгц дөчн йисн хонгтан дўлв.
 Арслн кўнд гарта Саврин
 Хурдн кўрн мөрн,

Арви гурви
 Зургъан минъгън баатрмудин дотрнъ,
 Амндан кўч оғл уга,
 Ӗ дотр
 Очн мет ӧсрӧд йовна.
 Алдр нойн богддан дуудн
 Анъхрдж йовна:
 Догши Хар Кинӧсин бӧӧр
 Ӗӧр болтха, урлда тӧвий—гигснд
 — Дже! — гидж алдр богднъ
 Зӧрлг болдж йовна.
 Тӧвӧр мӧнъгн тахин ӱзӧр таш гив,
 Тавта Саврин кӧрнъ галэн мӧрн
 Тавн берӧ газр ӧсрӧд одв.
 Тӧӱнъ дарунъ
 Бульнъгър Алтн далата,
 Будта ӧндр уулта,
 Бульнъгърин кӧвӧн Санлин
 Хурдн буурл мӧрнъ гарад ирв.
 Тӧӱнъ дарунъ
 Алдр нойн богд Джанъгър
 Тӧрин дӧрви хаанла
 Ата-маргъа кегъӧд
 Авлцдж ядлцдж бӧӧнӧ гих
 Зӧнъгинъ сонъсад,
 Цагъан тавгта хар кеерӧн унад,
 ӱӱдн ӧнъгтӧ ӧгц найн хойр
 Кӧж джилнъгӧн авад агсад,
 Телнъгӱдӧр телдж бӧӧгъӧд кӧвчлӱлси,
 Тевк деернъ тек хуц хойриг
 Теврлдӱлн сиилгси,
 Бӧрӱлинъ батлн зургси,
 Барс, ӧтг хойраг
 Базгълдулн сиилгси,
 Йирн текин ӧврӧр зӱӱгъӧд кегси,

Едр хар адрундан алтн онта,
 Ёудн энэгтә кёк джилнэгиг онлад,
 Огьтргъуд кўрн алдад,
 Ургъа зандн модна ора деер,
 Уяд унджулсн,
 Кивн шар торгън утциг
 Эндл уга харвад,
 Алдр нойн богдинән
 Төр шаджн хойрагъинь авад өгсн,
 Хавтин Ёнъг бийин
 Хурдн хар мөрн гарад одв.
 Түүнь дарунь
 Келмрч Ке Джилгън нойнь
 Цёклнэгин бийтә,
 Цёмчргсн бәәдлтә,
 Цём онъгтә делтә,
 Задин ёулнь онъгтә
 Залу хурдн алг гарв.
 Түүнь дарунь Маха-Галин адуч
 Мальягъд Зул алдр хаань джич,
 Дала Замб хаань ач,
 Дарвд хаань кёвўн
 Дагнъан Алтн Цеедж,
 Шагджмунь бурхнь кёлгладж йовх цагтан
 Шат алтн тамгъан дарад онъгрсн,
 Зунъквин гегән кёлглсн цагтан
 Зу Тўвдин бахн тамгъ дарад онъгрсн,
 Дөчн дөрвн эз төгәлдж,
 Дөрвн минъгн тенъгс гатлдж,
 Найн түмн занд ивтлдж,
 Нәәмн минъгън уул эргәд,
 Ёмн хойр кёлиннь белвнцгтнь
 Торм темән толгъан дўнъгә
 Хойр әнъг шар усн гаргсн,
 Эрт, урд, эзн Джанъгър,

Эн Шавдлан авх цагтан,
Эрклүгѣин Мөнѣгн Цагѣан уулас
Бә кегѣад урлда кеснд,
Эрвлэгсн зеердәс минь,
Бүкл аргѣмдж турш гарв гигѣад,
Көк дархна күнд хар алхар,
Күлг уланым минь өмн хойр белвнцгинь
Балвлулла гигѣад аминь татад йовна.
Арвн хойр баатрин мөрд
Цувн гарад одв.
Амин сүүлд
Арнэл зеерд инцгладж эс гүүв:
— Ня сәәхн хурдн зеерд минь,
Догшн ор зөрдж йовналм бидн,
Арвн хойр сара газр эс билү,
Амн мет өврлгсн
Агѣасн доталдг эс билү-би?
Ончлгсн ганцхн көвүнәсн
Доталдг эс билү-би?
Эврәннѣ амн улан гол,
Аср улан Хонѣгѣр хойран
Алкинь доталх-би,
Алкинь газалх-би?
Эрднѣ делтә, сувсн сүүлтә,
Эрвлэгсн хурдн зеерд минь,
Эн үгиминь сонѣс.
Эс сонѣсдг болхнчн
Дөрвн күдр цагѣан мөчнчн
Эдж уга газрт,
Өтн хорха хойрт идүлх би,
Арсарчн арин оln баавгѣанрар
Адсх кегүлнә би!
Эн зәрлгин сүүләрнѣ,
Арнэл хурдн зеерднѣ
Ө дотр ургѣгсн

Ут занди мод дэврэд ирв.
 Ора деегүүрнэ гэрэдэд оч тусв.
 Талван цагъан кѳдэ дотр,
 Тав зургъа бухн туульв.
 Татур олнэ хойрнэ сулдад ѳгв.
 Арнэл сээхн зеерднэ
 Аю дундан
 Аман анэгъагъад шуукрв.
 Самбл нертэ салькиг,
 Сээхн зеердинэн омрунднэ татв,
 Арвн тавн хонгин адгтнэ,
 Алхад-алхад ѳнггред гарч йовна.
 Арг Зул Мангъна
 Тэвн алд элмн торгън цулвринэ,
 Бурхн цагъан мангънадан эдслэд,
 Хадг мѳнгн бүүргднэ
 Оран хавчулдж ѳгв.
 Арнзлин ар бийднэ тоосинэ алдад,
 Арвн тавн хонгт хоцрв.
 Цееджин дүрклүгъин хурдн уланинэ
 Күцэд ирв.
 Күрэд иргсн цагтнэ
 Мѳнгн цагъан дуулхан гартан авад,
 Бурхн цагъан толгъагъарн гурв мѳргэд:
 — Бурхн джиндмнин хүвлэгъэн богд минэ,
 Ээх мангъгсин орнд
 Амр түргн мѳрлдж күртн.
 Эмн мет Хонгъгъран
 Авч күрч анэхртн.
 Алдр Джанггър зэрлг болв:
 — Гүджрмг Гүмбин
 Хурдн харин тоосинэ алдад
 Кедү хонв-чи?
 Алтн Цеедж келдж йовна:
 — Алдр нойн богд минэ,

Урдж өдр гал үдлэ
 Тоосинь алдла-би.
 Арви хойр баатринь
 Күлгүдинь күүн давад одв.
 Күнд гарта Саврин күрнъ мөрн,
 Эргд Домбин Санлин
 Эрвлэгсн джора буурл мөрн,
 Эн хойр күлгас бишнъкинъ күүцэд үлв.
 Эгц гурви хонгин эцс дотрнъ
 Эрвлэгсн хурдн джора буурлиг
 Күүцэд ирв.
 Санл келдж йовна,
 Сяахн буурлан занъддж йовна:
 — Догшн Хар Кинәсин бääрн күртл
 Ариэл зеердиг алдл уга дах,
 Мөнъгн цагъан ууд холвад йов.
 Хоцрдг болхнчн
 Алтт мишлән
 Амндчнь зөвлэд
 Йовгсн минь эн.
 Эн хойр мөрн
 Эгц хойр сардан
 Ууд холвад йовб.
 Күнд гарта Савр
 Күүкн күрнъгәрн
 Догшн манъгъс хаань
 Шар-цоохр бääшнъднъ күрэд ирв.
 Зун джева цахрарнъ ордж йовхлань,
 Уснд урсдж йовгсн
 Уру түүдж йовгсн
 Эрән дунд наста
 Гергн кумн харгълдв.
 Нагъд шар балт
 Нарнъ көлд гилвкгсн,
 Нәрхн күрнъ мөрнъ

Толь зандн толгъа
Тоота хойр нииләд:
— Эе, эгч минь!
Алдр Хар Кинәсин герин үүднд,
Арсланъгин Бөк Цагъана
Күләд авч иргсн күн ягъв?
Гергн цег хамт уульн келв:
— Ахнь билч, дўнь билч?
Келн гихнь чамд ягъдж келхв,
Бән гихнь ягъдж бәәхв...
Сөөнь бийднь
Дөрвн мөчднь,
Дөрвѣ агър зандн гас шаагъад
Теегддж көлинъ,
Дөрвн минъгън баатр
Дөч тумлад манна.
Өдрин бийднь
Маля сулдал уга малячад,
Эгц дөрвн сард
Зогсл уга малячв.
Малягъар алдж ядв.
Эмгн, өвгнд
Эс уульгсн
Манд нег күн уга.
Алдж ядад босхдж авла,
Арвн тавн көөргин галд
Улан болдиг улалгъад,
Ѓми улан хооларнь
Өдрин дөрв-тав цольгдж алдж ядв.
Босхдж авад,
Улан галиг овалдж тўләд,
Теегддж күләд
Дотрнь хайхла,
Деерәснь дееврин дўньгә
Делвән көк үүлн гарч ирәд,

Хур, мөндр, цасн гурвиг
Дегц буулгъад утрагъад оркна.
Түүнэснь босхдж авад,
Киитн хар тенъгсин усн дотр,
Зун ўкрин дўньгә
Хар чолу бийэснь уяд
Хаяд оркхнь,
Холтхсн кевтә көвәд гарна.
Алдж ядв гихиг сонъсв бидн,
Ода ўўг ягъий гидж
Нег келхләрн,
Арвн тавн толгъата
Әср хар муусин амнд
Әмдәр өгхнь ягъдгв?
Нег келхләрн,
Амргин хар цурхин амнд
Әмдәр өгхнь ягъдгв? — гидж.
Әәлдәч кўнъкнь келдж бәәнә гихиг
Сонъсла бидн:
— Ўуг алдж ядвшт.
Арз әркән өгәд
Әмдрүлдж автн.
Әср улан Хонъгър эн мөн болхнь,
Әмнь бийднь уга,
Агчм дунд
Арвн хойр хўвлгъәтә болдг эн.
Алдр нойн богд Джанъгър
Арнзл зеердтәгъән
Әмд менд бәәдг болхнь,
Ут зандн армнь хугърад уга болхнь,
Угтнь манас өшәгъән авх.
Дөч әс кўрх насндан бийләгъән әдл
Дөрвн минъгън хааг
Дөрәтә көлдән мөргүлсн болдг.
Би танд келв-би.

Минигъяр эс болвт — гив кўнък.

Түүнь хөөткинь медхшив.

Аср улан Хонъгъриг

Амдрўлдж авада,

Алдр Джанъгърла ээлтәд,

Амр бәәх биләвди — гив гергн.

Шар-цоохр улвиннь хавтгъаснь,

Арви тави мөрн ўнтә,

Атхмл шар алтан авада

Гергид хайдж өгв.

— Тўрўн шанъ минь эн.

Дже! Кинәс чамаг! — гидж келәд,

Буугъад Бумбин кўрнъгин

Олнъ татуринь чанъгъав.

Кўрнъ деерән гарв.

Арви хойр арата

Шар-цоохр бәәшнъгиннь ўўдид,

Шалдг дөрви тўмн баатр,

Мөртә, джидтәгъән бәәси

Мөрнднъ мордулл уга дāvрв.

Далн тави бухин нўўрт гаргъад уга,

Йөмин улан урагъарн

Гурви ўйдән урадад авб.

Деер тенъгрин өнъг харлад одв,

Дор газрин өнъг шарлад одв.

Кўнд шар балтин

Ир, мөргн хойраснь

Алд дўнъгә

Шар ширмин гал дурви шатв.

Санснас делм хурди,

Салькнас алд хурди,

Сәәхн кўрнъгин шўрўгъар

Барун солгъа хойр гартан селм бәрәд,

Балтин ир, мөргнд,

Баатр чиирг болв гидж торгъл уга

Олн тўми цергинь
 Онц гагцар кёөгъад гарв.
 Эгц дёчн йисн хонгт
 Эәрн бәәдж унъгъав.
 Нәәмн бум кўцдж бухлн мордв.
 Ор гаргсн армчнь
 Армдан торгъдж ядв,
 Орчлнъд уга сумчнь
 Сумндан торгъдж ядв.
 Бумад-бумад бухлгсн бийсинь,
 Бумбин менъшўр алтн тагтин амнд,
 Буру зёв уга унъгъадж йовна.
 Алдр нойн богд,
 Бульнъгърин кёвўн Санл хойр,
 Хойр кўлгин шўрўн хурдар
 Дәврәд ордж йовна.
 Тәвәгъад-тәвәгъад баатриг
 Ташр-ташр армдад,
 Ар-өмнән шувтлад,
 Шалдг зургъан минъгън
 Арвн хойр бийәрн
 Шаргад кўрәд ирв.
 Алдр Кинәсин церглә
 Ач-тач болад одв.
 Огътръгу газр хойр догдлад
 Орн алтн делкә
 Манр ик харнъгъу болад одв.
 Эгц хойр сард,
 Эврә, кўўнәгъән таньлдл уга
 Ура урагъарн урадад,
 Олн бум цергән
 Онц-онцар тасллада одв.
 Олн сай цахрнь
 Орх-гарх аргънь тасрв.
 Кўмнь цусн, кўлгин цусн хойр

Күлг мөрнѣ өвдгцä болв.
Алдр Кинäсин цергнѣ
Өрäлддж үкв.
Зургъан минъгън баатрнѣ
Өрäлддж үкв.
Алти Цеедж, Гүмб, Джилгън гурвнѣ
Äмндäн күрх шавта,
Арнэл күлгүдäсн
Алс авладад ундж йовна.
Хадин дүнъгä
Хар буурлан унгсн
Хан Кинäсин бийнѣ
Алдр нойн богд Джанъгъриг үзäд,
Арви йисн алд киити хар седмән
Сугъ тач авада,
Олн бух цергäс
Онцар дäврв.
Ут зандн арман
Уургъчлдж чирäд,
У тал дотрагъур
Онц гагцар зулв.
Хадин дүнъгä харар
Харгълдн күцäд ирв.
Агър зандн арман
Татдж авада кöндлнѣ дүөрв.
Арнэл зеерднѣ
Өл цагъан өвцүгъäн
Өмннѣ газр делдн киисäд одв.
Хадин дүнъгä хар
Äмндан күч öгл уга,
Хан Джанъгърин деегъурнѣ
Ки гурви äнъг газр чавчада
Өнъгрäд одв.
Өнъгрäд одгсн Кинäсин ардаснѣ,
Олн бух цергтән ортлнѣ,

Нег көләри
Товрин мөнъги көвүг ишкәд одв.
Нег көләри
Тунъ зеердинъ онъгын делинъ ишкәд одв.
Алдр Кинәсин
Әми улан голднъ зөвләд,
Агър занди арман хад оркв.
Армин гурви мөнъги шигшргын дуунла,
Хадин дүнъгә харта
Хан Кинәсиг
Хамднъ хадад оркв.
Хавтха хойр даларнъ ивт тусдж,
Көкин хар махарнъ шувт гарч
Мөрнәннъ онъгын деләрнъ орад
Омругъарнъ шувт гарч.
Оли түмн баатрнъ
Орад харсад автлнъ,
Очи мет зеерднъ,
Өөгын цагъан очн мет өсрәд,
Бул торгын салдргъднъ
Богд Джанъгъран күргәд өгв.
Бурхи зеерд деерән
Гурв дәкдж өргдж ядв.
Савр хурди күрнъгин шүрүгъяр
Далн тави бухин нүүрт гаргъад уга
Алти йөмин улан урагъар
Урадад орхланъ, өргәд одв,
Хадин дүнъгә харнъ
Хад бухад одв.
Ут занди армнъ
Уйди шавдад одв.
Арви хойр ширлдгси татасари
Тас тусад одв.
Агър занди ишнъ
Алдр Джанъгърин гарт үлдв.

Алмс болдар үзүрлгсн,
Махн болдар сиилүлгсн
Киитн хар үргсн
Кинәсиг күлгтәгъинь илджчи сугъадж унъгъав:
Хан Кинәсин бийнъ
Хадин дүнъгә хариннъ делинъ теврәд,
Олн сай церг дотран орн унв.
Агър занди арман цуглулдж авада,
Ариэл зеерд деерән дүүри авб.
Аршан хар нүлмсән цүврүлн хәәләд,
Олн сай цергиннъ
Онцар хәлән гихнъ,
Хар Кинәсин цергнъ
Сегәрәд одгсн бәәнә.
Хәәрлдж арви хойр зургъан минъгънъ
Чиләд иргсн бәәнә.
Күнд гарта Савриннъ
Күүкн күрнъ мөрнъ
Хойр минъгън шавта,
Көндлнъгәснъ
Көк занди джилнъ тенъин тусдж.
Күнд шар балтин салдргъинъ тохадан өлгәд,
Күрнъгин дел теврәд,
Күчтә манъгъсин дунднъ ясинъ өгл уга,
Көндлнъ Цагъан уулин өргл өөд
Күрнъ мөрн авада гарад одв.
Ар бийднъ хәлән гихнъ,
Улан буурлан унгсн,
Ут занди арман гартан бәәргсн,
Үлдгсн бум цергинъ
Бумбин менъшүр алтн тагтин амнднъ
Салгъл уга гагцар эәрәд орксн,
Ор гаргсн армчнъ
Армдан торгъдж ядв,
Орчанъд уга сумчнъ

Сумндан торгъдж ядв,
 Эргд Домбан Санлань
 Эр гагцарн үлдджл.
 Эзн Джаньгърнь анъхрад,
 Энъджур улан элкнь
 Эвклдд одв.
 — Дже! Ода Санл, ягъий? — гив.
 Санлань келдж йовна:
 — Алдр нойн богд минь,
 Арман кегүлдж ирtn-гив.
 — Альк орнд одх-би? — гив.
 — Төрин дөрвн хаань
 Көк дархнд күрч кегүлтн.
 — Үүнәс дөрвн сара газр бишью?
 — Онъдан орнь урн кедж чадхн уга.
 Ääx юмн уга.
 Адгъс гидж йовад кегүлтн.
 Хурдн буурлим минь
 Дөрвн турун мөлт әс тусдг болхнь,
 Ут зандн арм минь
 Хугъ әс тусдг болхнь,
 Утцн дүнъгә улан гол минь
 Тас әс тусхнь,
 Эдниг әэрә бәәдж, юм салгәл уга,
 Эм күүнәс дор кех-би—гив.
 — Äмн мет Санл минь!
 Аргъ уга,
 Төр-шаджн хойр минь чамд! —
 Гидж зәрлг болв.
 Төрин дөрвн хаанаг темцәд гархларн,
 У джиндмнин хүвлгъägъәр,
 Дөрвн сара газриг
 Дөрвн долан хонг болгъдж товчлад,
 Дүүвр хурдн зеерднь
 Дөрвн долан хонгтан күрәд ирв.

Дѡш болгси цахринь
 Дотрагъурнь ирѣд,
 Дѹѹвр зеердѣн даагъ кегѣд,
 Алдр Джанъгърин бийнь
 Арви наста кѡвѹн болдж хѹвлѣд,
 Уснд цокгддж гаргси
 Ёрѹ дотр арман бултулад,
 Кѡк дархнь газань
 Кѹрч ирѣд хѣлѣн гихнь,
 Кѹнд хар кѡѡргднь
 Кѹмн чиирг болдж тесл уга,
 Ёдрин зун кѹн уульддж
 Гарч йовна.
 Закан уга оргси кѹмн,
 Засгин муугъар засгдг болна,
 Кѹлѣдж ядад
 Кѡвѹн гѹѹгѣд орад одв.
 Орхлань зун дархн дотрас
 Кѹнд хар алхан авад:
 — Нѹр талан галта,
 Нѹдн талан цогта
 Юн кѡвѹн билѣ-чи?
 Кѹнд хар алхар
 Кѹзѹгъичн тас цокнав.
 Мини герт закон угагъар
 Оргси кѹмн
 Засгин муугъар засгддгиг
 Эс меддв-чи? — гив.
 — А, кѡгшн авгѣа минь!
 Уралан ним юм сонъсад
 Уга билѣв—гихлѣнь
 Алхан тѣвѣд зогсв.
 — Нег дарлгѣнд
 Хѡрн тавн кѹн оргд,
 Цагт улан кѡѡргиг

Дар, көвүн—гив.
 Көвүн босн,
 Суугсн хөрн тавиг босхдж оркад,
 Гагцар суув. Сун дарв.
 Даргсн хөөннь
 Архгър хар чолун гер дотрнь
 Аагъин дўнъгā улан цог цаггдад одв.
 Дарулгсн дархд
 Дääвлäд-дääвлäд зулад гарч йовна.
 — Көвүн, ода зогс—гив.
 Көк дархн келдж бāāнā.
 — Агър хäläггäд нисдг,
 Уул хäläдж суудг,
 Довтлгч шонъхрин нүдтā,
 Дор-дееггърчнь шинджлхнь
 Догшн бурхдин дүр бүтгсн,
 Алдл уга шанджлäd хäläхнь
 Äмд джиндмнин хүвлггән болад бāāнāч.
 Аргъс, богджул түүгсн күүкд
 Армичн авад одна,
 Арман авч ир—гив.
 Анъхн гунн наста цагтчн
 Эцгчн, Ёзнъ Мала алдр хан,
 Армичн нанар кегүлхдән,
 Арвн хойр давхрлгсн
 Ширä ширлггнднь ки оргсн билä.
 Дөчн тавн джил болад,
 Дүүвр Хар Кинäслä бāär келдх цагтчн
 Дундк ширäггärн тас тусх билä—гив.
 Арман авад ирв.
 Ээн Джанъгърин бийärнь дарулад,
 Эгц зун негн дархн
 Элдн, гүвдн кедж өгв.
 Алдр богднь
 Арман көндлнь дүүрäd гарад одв.

Дөрвн дола хонад
 Алдр Кинәсин бух цегтнь орад ирв.
 Өмнән хәлән гихнь
 Бум кўргсн цергинь
 Бумбан меньшўр алтн тагтин амнд,
 Бурхн буурларн ээрәд бәәдж,
 Алдр нойн богднь
 Дуудн зәрлг болдж йовна:
 — Өдрин келн болгсн,
 Сөөнь зүүдн болгсн,
 Өячн харгъан нәәтг болгсн,
 Довтлгч шонъхрин нүдтә
 Дүүвр Санл минь!
 Төр-шаджи хойрим минь
 Төвкнүләд өггснчн эн! — гигъад,
 Арнзл хурдн зеердиннь шүрүгъяр
 Цергинь дүврәд орв.
 Ар-өмн хойраснь
 Зургъа дәврәд орв.
 Орхин далад арслнъгиг
 Күдгәснь хагъцулн унъгъагъад одв.
 Көндлнъ цагъан уул тал
 Күүкн зеердин шүрүгъяр
 Довтлад гарн гихнь,
 Кўр хар чолу дерлгсн,
 Күнд гарта Саврнь,
 Өөгъин хар цусар бөөлджсн
 Оч тўшдж кевтнә.
 Бун түргдн,
 Тенъин тусгсн көк джилнъгинь,
 Сугъ татдж авч хаяд,
 Зу Шагджмунин арвнялгсн
 Зокаста сәәхн эмиг,
 Шар торгън удвиннь хорас авч,
 Шарх, шав хойр деернь асхад,

Агчмин тедүд эдгäгъäд авб.
 Сäähн күрнъ мөрнъ
 Киитн булгин усн,
 Көк девән өвснд
 Күццдж таргълад бäädж,
 Арнэл күрнъгән унад
 Шар балтан ээмдäд.
 Алдр нойн богдан дахн мордв.
 Догшин Хар Кинäсин
 Бäär дотр орулад оркв.
 — Дже! Äмн мет хойр баатр минъ,
 Алдл уга ээрдж бäätн.
 Äср улан Хонъгъриннъ
 Альд үкгсн ясинъ
 Хäägъäд ирс-би! — гидж
 Дуудн зäрлг болад мордв.
 Сай джева цахрин дотрагъурнъ
 Зарлн зäрлг болад йовхланъ,
 Арвн хойр орнд алдршгсн
 Äрүн цагъан удгън тус болв.
 Бун түргдäд
 Удгънъ гертнъ орн суув.
 — Алдр Кинäсиг өөндäн орулад
 Авгсн цагт,
 Авä ээдж, чамд ю келх-би?!
 Äл уга над белг оркдж өгич—гив.
 Белг оркгсн цагтнъ,
 Öндр уулин ора деер,
 Ол көк арслнъгин геснд.
 Дäкдж нег бäргсн цагтнъ,
 Öргн далан йоралд,
 Зун алд ут,
 Зургъан тевр бөдүн
 Амргин хар цурхин геснд.
 Дäкäд нег белг оркснд,

Өндр занди модна ора деер,
 Өл көк гәрдин геснд.
 — Эн гурвлан негиднь — гив.
 — Эмги менд сәәхн бә!
 Зун берә хол газринь
 Зогсл уга
 Зургъан долан хонгт
 Товчли эргәд ирв.
 — Зокаста джиндмнин хүвдгъән
 Богд мини! — гидж
 Арслнь, гәрд хойрули
 Аман аньгъагъад
 Андгъаран өгцхәв.
 Киити хар тенъгс көвәләд,
 Зогсл уга долан хонг көвәләд ирв.
 Зун алд ут,
 Зургъан тевр бөдүн,
 Амргин хар цурх,
 Алтн далан көвәд,
 Аман аньгъагъад әмсхдж кевтнә.
 Күлг мөрән хайдж оркад,
 Көк занди арман хатхдж оркад,
 Алтт мишлән сугълад, гүүдж ирәд
 Амргин хар цурхиг,
 Алх санагъар ирв.
 Аман аньгъагъад хад бөөлджәд оркхларн,
 Наста гурви царин арс давхрлгсн
 Тулм бөөлдждж хайв.
 Амргин хар цурхин бийнь
 Алтн тунъгълг дала өөдән
 Булхад орад одв.
 Амн юминь батлад
 Лац юмар тиизләд
 Тииз ююгъинь тәәләд,
 Дотраснь татад авн гихнь

Күмнѣ шүрүсѣ,
 Күдрин шүрүсѣ күләгѣѣр,
 Күдр дөрвѣ мочинѣ
 Теегдѣж күләд оркѣсѣ сѣндѣж.
 Суг гѣх суута,
 Инѣ гѣх ѣмтѣ бѣѣдѣж.
 Алдр нойн богднѣ
 Көөрк Хонѣгѣран өвр деерѣн авб.
 Арнзл сѣѣхн зеерднѣ
 Алтн делкѣн ориг бүрѣдтлнѣ инцхѣв.
 Алдр нойн богд Джанѣгѣрнѣ
 Ёдстѣ бурхнѣ хѣѣрлгсн,
 Ёрүн цагѣан ѣмѣн
 Амн-хамр хойртнѣ
 Асхн кегѣѣд,
 Агчмин зуур ѣдгѣгѣѣд авб.
 Сѣѣхн зеерд деерѣн мордад,
 Арвн давхр лүвцѣн хувагѣѣд,
 Ёср улан Хонѣгѣртан өгв.
 Арнзл зеердиннѣ
 Ар сѣѣр деернѣ сундлад,
 Ёдр гив ѣндѣжл уга,
 Сө гив хонл уга дүлѣд одв.
 Хар Кинѣсин шар-цоохр бѣѣшнѣгн
 Ёүднд күрѣд ирв.
 Күр хадин кѣндѣ дотрас
 Ёрвлзгсн кѣк галзн күлгнѣ,
 Ёврѣннѣ санагѣѣр күкрсн күрѣд ирв.
 Ён хойр мѣрн күзү-күзүгѣѣн сольвад,
 Күмн уйдх дүнѣгѣ ааль гаргѣѣв.
 Алдр нойн богд Джанѣгѣр
 Арман хугѣлдѣж гѣх зѣнѣг
 Аав Шигшргѣ сонѣсад,
 Агѣр зандн тайган тайглад,
 Ёѣх мет бедртѣ ѣркѣн

Ар далдан хадад,
 У огчимг хойр алхад,
 Уутым огчимг нег алхад,
 Учрн харгъад ирв.
 Хар дарцг әркән хайдж оркад:
 — Халг! Хонъгър мөнб? — гидж
 Дуудн йовна.
 — Газр дундан гагц, минь!
 Гал дундан өнчн минь!
 Делкә дундан гагц минь!
 Дагджур дундан өнчн минь! — гигъад гүүхләнь,
 Хәвргъ хавсинь күүләд орквза — гигъад
 Бун тургдн
 Товри мөнъгн көвцгән сугъ татдж авад,
 Тунъ хойраннь хоориднь өөглүлдж тальвб.
 Энджүр улан әлкндән
 Әвкн шахн унв.
 Эзн деед нойн богднь
 Әрә гидж алдулдж авб.
 Манр хар әркәснь
 Арвн тавагъад шаазнь әркиг
 Тәвл уга уугъад,
 Ундасгсн хәрәд, өлсгсн цадад,
 Аавиннь лүвцәс хувадж лүвцләд,
 Ардг көк галзн деерән гәрәддж мордв.
 Ургъа зандн модиг
 Үндстәгъинь сугъ татад авб.
 Ацинъ шудрад әм деерән оркад,
 Эзн Джанъгъртагъан хойрулн
 Хар Кинәсин дән өөд орад ирв.
 Өмнән хәлән гихнь,
 Бум күргсн цергинь,
 Будн болтлнь әәрәд,
 Санл, Савр хойрнь
 Алдгинь алдж йовна,

Аврдгинь аврдж йовна.
Күм салгъл уга ээрдж йовна,
Очи хар-цоохр тугин йозурт,
Уулин дүнъгә харан
Көлгалси Хар Кинәсиг,
Алдр нойн богд Джанъгър
Анъхрдж үзәд,
Адг шар арагъан балвртл зуугъад,
Агър занди арман
Әмн улан голдн зөвлн дәврв.
Олн түмн цергинн дотрас
Онц зулад гаргси бийинь,
Агър занди арман
Алдл уга армди хав.
Олн түмн цергинь,
Олн хөбнд довтагси
Огътр көк чон мет,
Әср улан Хонъгър
Агър занди модар,
Арви әнъг тавлн тархав.
Тав деерән гарв.
Тавта Бөк Цагъанларн харгъад одв.
Тавлхт уулин бел темцәд,
Тав болгси хойр күлгин шүрүгъяр,
Гарад одв.
Бул торгън салдргъдн
Бурхи зеердн күргәд өгв.
Хадин дүнъгә хартагъинь
Хар Кинәсиг өргх цагтън,
Олн түмн цергн
Очи мет өсрәд Кинәсән харсад иргсинь,
Сәәхн күрн мөрн
Бул торгън джолагъинь сулдхад,
Нагъд шар балтан
Солгъа барун хойртан селдж бәрәд,

Няамн түмн цергинь,
Алдр нойн богддан күргл уга,
Арвн аһыг тасчн тарав.
Агър зандн армарн
Хадин дүнхгә хартагынь
Хамднь хадад өргәд авб.
Тәвлхт уулин белд,
Тань болгсн хойр күлгин
Туру сольвдули
Тонхгъа татлдь.
Авалцдж ядлцад,
Атгър зандн моднь йозурт
Арнэл хойр күлгән хайдж оркад,
Дяань олн лүвцән тә татлдад,
Дала цагъан бийсән яслцад,
Арслньгин Бөк Цагъандан
Агр улан Хоньгър келдж йовна:
— Орчлнь селгәтә болхнь,
Олн бурхдин гегән өршәхнь,
Ода чини деер
Ягъдж әс гарна-би...
Таш-баш дәврәд бәргсн цагтнь
Тавн маньгъс хаань чидл немәд одв.
Ар авад ачн
Догшин болд таша деерән
Дола-няам сегсрәд авб.
Терсин ик чидләр туульад
Гарн гигсн бийинь,
Тесш уга альвн баатр
Ачн цокад одхларн,
Атгър зандн моднь
Ац шудртл цокад одв.
Дөрвн көлән тулад гартлнь,
Дөрвджен сәәхн далднь
Бат зандн тоха тальзад оркв.

Бѡдѹн цагъан сеериннь ясигъ

Балв тохалдад одв.

Бѡк дѡрвн мочинь

Телн тохалдад одв.

Амн гурвн ѹгън

Алддж келъд,

Атгър занн моднь йозурт

Алдулдж унъгъагъад,

Сарвлзгч дѡрвн мѡчинь

Съар деернь теегдж кѹлв.

Сарул сѡъхн цееджинь

Балр болтлнь девсв.

Сѡъхн улан кѹлгин

Туг сѹѹласнь батлдж уйв.

Хурдн кѡк деерън гарв.

Дѡън олъ лѹвцън

Дѡвѹр доран дѹрв.

Хад чолунь

Хатугъар чирв,

Хату моднь ѹзѹрър чирв.

Ке сѡъхн бийинь

Келкгинь таслн чирв.

Омн бийдън хѡлън гихнь,

Алдр нойн богднь,

Шар алтн туган босхдж

Сергъдж хадхад,

Догши Хар Кинъсиг теегдж кѹлъд.

Санл, Савр хойрнь,

Хар Кинъсин цергиг

Хамн кѡѡдж авч иръд,

Хан Джанъгърин ѡлмъд,

Харута тоотинь мѡргѹлъд,

Зун джилин андгъаринь авад,

Зургъан джилин буругъан эръд.

Ордж ѡгв.

Алдр нойн богд Джанъгърин зергд,
Аср улан Хонъгър,
Арслньгин Бок Цагъаниг
Авч ирэд хайв.
Эзн деед богднь
Эрднь билгин хуриг
Эгц долан хонгт орулад,
Эмин эдгэх хуриг
Эгц гурвн хонгт орулв.
Оор, цусн, шавинь
Одр, сө уга арлгъад,
Арвн хойр зургъан минъгън баатран
Амд мет цуглуудж суулгъад,
Ачта бурхдин зокасн
Арүн цагъан мирдигъан адслв.
Амд джидмнин адстиг
Адслад эдгэгъад авб.
Арвн хойр зургъан минъгън бийарн,
Хар Кинәсин
Шар-цоохр ууднд
Шаргад буув.
Түшлгън ки дөрвн орнь манъгъстнь
Дөрвн анъг элч тавб.
Хар Кинәсин бәәшнъ дотрнь
Хар дарцг аркин сүүрд
Харл уга орв.
Агър зандн армин үзүртнь
Алдр Кинәсиг хабтр Хонъгърнь суулгъв.
Арслньгин Бок Цагъаниг
Дөрвн мөчднь
Дөрвн анъг төмр гас шаагъад,
Киисарнь дөрвдджн хар болд гасар
Шувт шаагъад газрла хадв.
Сөөнь бийднь эн хойриг,
Дүүвр Джилгънар даргъ тальвад,

Үмн мет
 Дөрвн миньгън баатрар манулад,
 Арвн тав хонгсн цагтнь,
 Дөрвн үзгин тўшгсн маньгъсмуднь
 Алдр богдин гегәнд ирдж баралхад,
 Андгъаран өгәд хәрв.
 Алтн джола эргүләд,
 Амулнь мөрләд хәрв.
 Шатр болгсн бумблвагъинь балвлумь.
 — Шарин дөрвн оринь
 Өлг ноха,
 Өнчн көвү үлдәл уга нүүлгъ — гидж
 Келмрч Ке Джилгънд закв.
 Закад шалдг зургъан миньгън
 Арвн хойр бийәрн,
 Шар-цоохр бумблвагъан темцәд мөрлө.
 Алдр Хар Кинәсиг,
 Арслньгин Цагъан баатртагъинь
 Амдәр кўлн чирүлв.
 Үср улан Хоньгър келдж йовна:
 — Орчлнь селгәтә болхнь
 Күлх деер кўллций,
 Чирх деер чирлций!
 Ү! Саак зовлньгичн
 Гартчн бәрүлх юмн.
 Нарн сар хойр
 Үзүсклнь чирәгъим минь
 Үмсн Өнъгтә болгъсан меднч?
 Нәәмәгъәд-нәәмәгъәд,
 Арвн зургъан хавсим минь
 Малягъар хамхлулсан меднч?
 Альк төрлин үйдән,
 Би айс тамин засгт чигн
 Үзәд уга зовлнь,
 Арвн долан хонгт

Амнд минь
 Аагъин ам кўргл уга,
 Алдж засгсан медич
 Бёк Цагъан, а?!
 Хад чолунь
 Хатугъар чиртн!
 Халг! Ягълав!..
 Харгъа моднь хурцарнь
 Хаджилгъад-хаджилгъад чир! — гив..
 Хан Джанъгър ёмнән элч тавб.
 Эврагъән кедж авси
 Эл дөрвн хаадудт,
 Элдрләд тавгси
 Эн Хар Кинәсиг
 Эврагъән кедж авбув.
 Джиргълин хўрм кей,
 Бахмджта бат нәр кей,
 Арз әркин дееджинь авад,
 Менъ шар алтн
 Хавхин минь амнд,
 Нег кўмн ўлдл уга цуглартн! — гигъад.
 Дөрвн әнъг элч тальвад оркв.
 Дөлән сәәхн мөрәләд ирв.
 Арвн хойр сара газринь
 Амд джиндмнин хўвлгъәгъәр
 Арвн хойр хонга болгъдж товчлад,
 Айлн мөрләд ирв.
 Зунь сәәхн өөднь
 Зург болгси
 Шар-цоохр бәәшнядән
 Шаргад буув.
 Кёк Самбан ташуд
 Кўлг мөрән тальвад окв.
 Тәвн хойр дунъгъра болад
 Тавлад сууцхав.

Эрцс Бумбин бум голин экнд,
Энн Джанъгърин эврәннь меддг
Элвг далн келн алтднъ,
Байран гаргсн
Байн сунъгърван бәрүлдг әркнъ,
Хасг улан тергнд,
Тавн зун джора хар мөр орулад,
Тавагъд минъгън өрк медгсн нойнь көвүдәр,
Шар-цоохр бумблвин үүднднъ,
Зогсл уга өдрин тавн зун хаалгъ болдж
Зөөдг болна.
Зунъ сәәхн өөднъ
Зург болгсн шар-цоохр бәәшнъдән,
Зогсл уга дөчн йисн хонгт
Арзин хөөн орв.

Зун орнъ нойдуд, баатрмуд
Зург болгсн бәәшнъгиннъ үүднд
Зогсл уга цуглрв.
Зургъан хаадуд
Зург болгсн бәәшнъгин үүднд
Әрк дееджтәгъән ирәд,
Альк сансарн джиргъцхав.
Үкл уга мөнък болв,
Үргән уга тогтун болв.
Өнчн уга өнр болв.
Лаври өнъгтә нарн мандлв.
Начн торгъа хойр
Гегән завсрт торлн джиргв.
Йиртмджин төриг хад мет бәәгъүлв,
Бурхн шаджиг нарн мет мандлулн джиргъв.

Г А Р Г

	Тал
Нүр үг	1
Джаньгър	
Экц	1
Алти Цеедж Джаньгър хойрин бээр бэрлдгсн бөлг	11
Хоньгърин гер авалгнь бөлг	17
Буурл галэн мөртä Бульньгърин көвүн догшн хар Санлин бөлг .	63
Дуутхулин ач, Дуутин көвүн Аля Моньхла Джаньгърин түмн нääмн миньгын цусн зөөрд агт көөгсн бөлг	85
Арсалньгин арг улан Хоньгър, арг Манзин буурлта, ääx догшн Маньна хаанла бээр бэрлдгсн бөлг	95
Күнд гарта Саврин бөлг	109
Хошун Улан, баатр Джилгын, Аля Шоньхр гурвна бөлг	119
Баатр Хар Джилгын хаанла бээр бэрлдгсн бөлг	137
Орчлньгин сääхн Миньян түрг хаань түмн шар-цоохр агт көөгсн бөлг	155
Орчлньгин сääхн Миньян күчтä Күрмн хааг äмдär кел бәрдж иргсн бөлг	181
Догшн Шар Гүргүгын бөлг	201
Догшн Хар Кинäсин бөлг	277

Ответственный редактор
Н. Н. Поппе

Редакторы
Б. Басанов и Л. Сангаев

Переплет и книжные украшения
М. В. Ушаков-Поскочин

Иллюстрации на отдельных листах
В. А. Фаворский

Художественная и техническая редакция
Л. А. Федоров

Сдано в набор 1/II 1940 г. — Подписано к печати 8/V 1940 г.
Формат бум. 62 X 94 (в 1/10). — 24 печ. л. + 13 экз. иллюстр. —
16,92 уч.-авт. л. — 32 480 зн. в п. л. — Тираж 5000. — Ленинград
№ 2307. — АНИ № 108. — Индекс К-968. — Заказ № 276.

Типо-автография Издательства Академии Наук СССР,
Ленинград, В. О., 9 линия, 12.

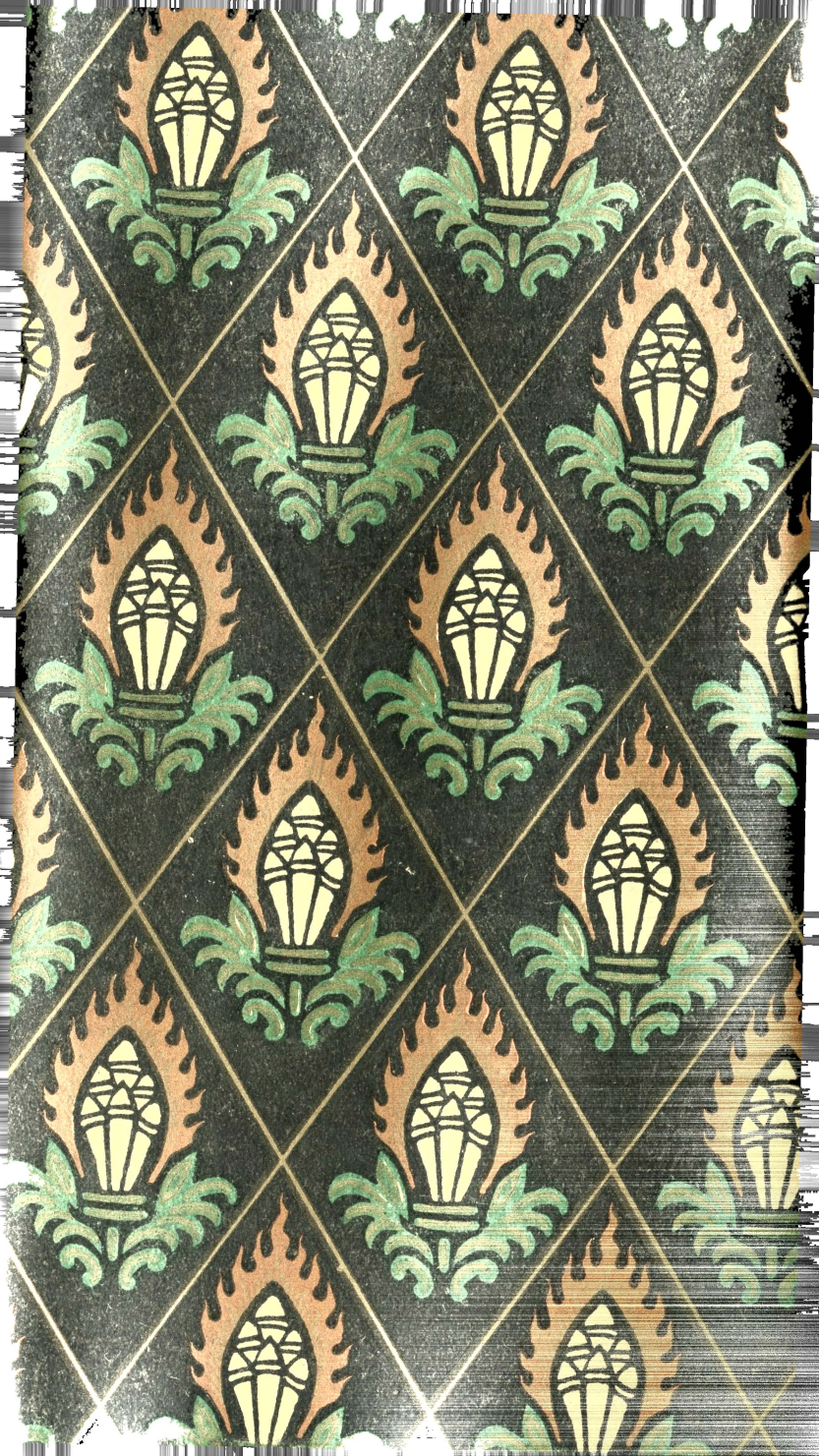

.

1

1

.

236

